

MICHAEL WELKER
MI TÖRTÉNIK AZ ÚRVACSORÁBAN?

Michael Welker

**MI TÖRTÉNIK
AZ
ÚRVACSORÁBAN?**

Fordította:

Gaál Botond
és
Petró László

Hatvani István Teológiai Kutatóközpont
Debreceni Református Hittudományi Egyetem
DEBRECEN
2013

Michael Welker
MI TÖRTÉNIK AZ ÚRVACSORÁBAN?

A mű német nyelvű kiadásának címe:
Was geht vor beim Abendmahl?

A mű angol nyelvű kiadásának címe:
What Happens in Holy Communion?

Lektorálta:
Dr. Borsi Attila

Technikai szerkesztő:
Nagy Gábor
Petró László

A borítót tervezte Miklósiné Szabó Mónika grafikus művész.
A fedőlapon Csók István Úrvacsora című festménye látható.
A hátoldalon a Heidelbergi Egyetem Teológiai Fakultását látjuk a várral,
mellette pedig a Debreceni Református Kollégiumot

Minden jog fenntartva,
beleértve a bármilyen eljárással való sokszorosítás
jogát is.

Copyright by Michael Welker

ISBN 978-963-8429-78-0

Kiadja a
Hatvani István Teológiai Kutatóközpont
Debreceni Református Hittudományi Egyetem
Felelős kiadó: Dr. Gaál Botond egyetemi tanár
Készült a Kapitális Nyomdában
Debrecen, 2013

**A Heidelbergben tanuló
magyar peregrinus diákok**

EMLÉKÉNEK

Köszönet!

E könyv megjelenését támogatta

a

**Washingtoni Magyar Református Egyház
Hungarian Reformed Church of Washington, DC**

Debreceni Református Egyházmegye

Szabolcs–Beregi Református Egyházmegye

Debreceni Református Hittudományi Egyetem

Lelkészképzésért Alapítvány

A

Hatvani István Teológiai Kutatóközpontot

20 éve

e könyv egyik fordítója hozta létre 1993-ban azzal a céllal, hogy a Debreceni Egyetem oktatóinak és hallgatóinak segítsen a természettudományok és a keresztyén hittudomány kapcsolatát kutatni, megérteni, s ez által valamennyi tudományterületen az előrelépést szolgálni.

Hatvani István (1718-1786) maga is kiváló fizikus, matematikus, kémikus, orvos, filozófus és református teológus volt, akinek professzorsága idején a Debreceni Kollégium az európai egyetemek színvonalán működött.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	15
BEVEZETÉS	19
AZ ÚRVACSORA – KÍVÜLRŐL NÉZVE	19
ÚRVACSORA:”FORRÁSA ÉS TETŐPONTJA AZ EGYHÁZ ÉLETÉNEK”?	21
LEHANGOLÓ ÉS ÖRÖMTELI SZEMÉLYES TAPASZTALATOK.....	24
JÉZUS KRISZTUS FELTÁMADÁSÁNAK MINDENT ÁTHATÓ VALÓSÁGA	29
MINT AZ ÚRVACSORA MEGÉRTÉSÉNEK KULCSA	29
1. <i>Az üres sírral kapcsolatos tradíciók</i>	30
2. <i>A tradíciók, amelyek összekapcsolják a feltámadást a fényességgel kísért megjelenésekkel</i>	31
3. <i>Tradíciók, amelyek összekapcsolják a feltámadást a megjelenésekkel, magukba foglalva a közvetlen személyes találkozásokat is</i>	32
A BIBLIAI SZÖVEGEK EREJE	39
AZ ÚRVACSORA ÚTJA AZ EGYHÁZAK KÖZÖTTI KONFLIKTUSOKTÓL AZ ÖKUMENIKUS EGYETÉRTÉSIG	42

ELSŐ RÉSZ

ÚRVACSORA: AZ EMBER ISTENNEK IRÁNTI HÁLAADÁSA ÉS A KÖZÖSSÉGI VACSORA ÜNNEPLÉSE EGY VESZÉLYNEK KITETT VILÁGBAN

I. „EZT CSELEKEDJÉTEK...” – KINEK MIT KELL TENNIE?	49
A MISEÁLDOZAT ÉS A KÖZÖSSÉG – A MISEÁLDOZAT KÖZÖSSÉG NÉLKÜL?	50
A TRADICIONÁLIS RÓMAI KATOLIKUS ÁLLÁSPONT	50
MIT REJT A BIBLIAI SZÖVEG?	54
TELJES EGYHANGÚSÁG A REFORMÁTORI IDŐSZAK, A REFORMÁCIÓ UTÁNI ÉS AZ ORTODOX EGYHÁZAK KÖZÖTT: „AZ ÚRVACSORA NEM MÁS, MINT A JÉZUS NEVÉBEN ÖSSZEGYÜLT KÖZÖSSÉG ISTENTISZTELETÉNEK EGYIK AKTUSA.”	56
VISSZAFOGOTT VÁLTOZÁS A RÓMAI KATOLIKUS ÁLLÁSPONTBAN A HUSZADIK SZÁZAD UTOLSÓ HARMADÁBAN	58

A KORAI EGYHÁZ ÚRVACSORAI GYAKORLATA: A TELJES KÖZÖSSÉGI ÉTKEZÉS ÉS A SZIMBOLIKUSAN ÜNNEPELT ÉTKEZÉS EGYSÉGE.....	60
KÖVETKEZTETÉSEK.....	62
II. „AZON AZ ÉJSZAKÁN, AMELYEN ELÁRULTATOTT...”	65
A PÁSKAVACSORÁBAN RÉSZTVEVŐK: KÍVÜLRŐL JÖVŐ FENYEGETÉS, DE ÉPPEN EZÉRT ELKÖTELEZETTEK A SZOLIDARITÁSBAN – AZ UTOLSÓ VACSORÁN RÉSZTVEVŐK: KÍVÜLRŐL JÖVŐ FENYEGETÉS ÉS ÖNMAGUK VESZÉLY FORRÁSÁVÁ VÁLÁSA	66
PÁSKAVACSORA VOLT-E JÉZUS UTOLSÓ VACSORÁJA, VAGY CSUPÁN EGY SZOKÁSOS ZSIDÓ ÉTKEZÉS?	70
MILYEN GYAKRAN KELLENE ÜNNEPELNÜNK AZ ÚRVACSORÁT?.....	73
KÖVETKEZTETÉSEK	76
III. „...JÉZUS VETTE A KENYERET, HÁLÁT ADOTT, ÉS MEGTÖRTE, A TANÍTVÁNYOKNAK ADTA, ÉS EZT MONDTA: „VEGYÉTEK, EGYÉTEK...”	77
MIÉRT TÖBB AZ ÚRVACSORA A HÁLAADÁSNÁL? MIÉRT TÖBB AZ „EUCHARISZTIÁNÁL”?	78
„ÁMIKOR AZ ÍGE A JEGYEKHEZ JÁRUL, AZ A SÁKRAMENTUM”: HIÁNYOSSÁG MÉG AUGUSTINUSNÁL ÉS LUTHERNÉL IS?.....	81
AMIÉRT AZ ÚRVACSORA TÖBB, MINT EGYMÁS KÖLCSÖNÖS ELFOGADÁSÁNAK SZERTARTÁSA VAGY VALAMILYEN SZIMBOLIKUS IGAZSÁGOSSÁG	84
JÉZUS ÉTKEZÉSE ÉS A TEREMTŐ MAGASZTALÁSA	85
A KENYÉR ÉS A BOR MINT A „TEREMTÉS AJÁNDÉKAI”: HELYETTESÍTHETŐEK- E MÁS „JEGYEKKEL”?	89
KÖVETKEZTETÉSEK	90
IV. „AZÉRT, AKI MÉLTATLANUL ESZI AZ ÚR KENYERÉT, VAGY ISSZA AZ ÚR POHARÁT”	93
MI A LÉNYEGE A „MÉLTATLANUL ENNI ÉS INNI”, VALAMINT AZ	93
„ÍTÉLETRE VALÓ” ÖSSZEJÖVETEL NYOMASZTÓ KIFEJEZÉSEKNEK?.....	93
AKIKKEL JÉZUS ELŐSZÖR MEGOSZTOTTA VACSORÁJÁT: JÚDÁS, „AKI ELÁRULTA ŐT”; PÉTER, „AKI MEGTAGADTA”; A TANÍTVÁNYOK, „AKIK ELHAGYTÁK ŐT ÉS ELFUTOTTAK”	95
FELTÉTEL NÉLKÜLI ELFOGADÁS: AZ ÚRVACSORÁVAL NEM SZABAD VISSZAÉLNI AZ ERKÖLCSI VAGY EGYHÁZFEGYELMI ELLENŐRZÉS GYAKORLATÁBAN	96
MIT JELENTETT KORINTHUSBAN A „MÉLTATLAN EVÉS ÉS IVÁS”?	98

MÁSODIK MAGYARÁZAT: AZ ÖNZÉS ÉS A DURVA SZOCIÁLIS ÉRZÉKETLENSÉG AZ ÚRVACSORA HELYTELEN HASZNÁLATÁVAL VAN KAPCSOLATBAN	100
HOGYAN LEHET „MÉLTÓKÉPPEN” ÜNNEPELNI AZ ÚRVACSORÁT? A „HITBEN ERŐTELENEK ELFOGADÁSA” ÉS A KULTIKUS FORMA MEGŐRZÉSE KÖZÖTT MEGLÉVŐ FESZÜLTSG: AMIKOR AZ OLYAN MÁSODLAGOSNAK TŰNŐ DOLGOK, MINT PL. A SZŐLŐLÉ, KISKELYHEK ÉS AZ OSTYA ÓVATOSSÁGRA INTÓ JELEKKÉ VÁLNAK.....	104
KÖVETKEZTETÉSEK	108

MÁSODIK RÉSZ

ÚRVACSORA – JÉZUS KRISZTUS JELENLÉTÉNEK ÜNNEPLÉSE

V. „EZ AZ ÉN TESTEM ... EZ AZ ÉN VÉREM”	113
MIT TUDTUNK MEG EDDIG KRISZTUS „VALÓSÁGOS JELENLÉTÉRŐL”? – A FELTÁMADOTT URAT A HÁLAADÁSBAN ÉS A KENYÉR MEGTÖRÉSÉBEN ISMERTÉK FEL.....	113
AZ ISTENNEL VALÓ MEGBÉKÉLÉS ÉS AZ EMBEREK EGYMÁS KÖZÖTTI MEGBÉKÉLÉSÉNEK EGYSÉGE (LD. 1. ÉS 3. FEJEZETEKET).....	114
„TEST ÉS VÉR”: A LEGKONKRÉTABB, A LEGINKÁBB ÉSSZEL FELFOGHATÓ ÉLET-VALÓSÁG ÉS A LEGBELSŐ ÉLETERŐ	115
„TEST ÉS VÉR”, VALAMINT A KENYÉR ÉS A BOR TEREMTÉSÉNEK INGYEN ADOTT AJÁNDÉKAI (LD. A 3. FEJEZETET)	115
KRISZTUS SZEMÉLYES JELENLÉTE: AHOGYAN AZ EVANGÉLIKUS- REFORMÁTUS TANÁCSKOZÁS LÁTJA AZ ÚRVACSORÁNAK EME ZSÁKUTCÁBÓL TÖRTÉNŐ KIÚTJÁT	116
A „SZEMÉLYES JELENLÉT” GONDOLATÁNAK ELMÉLYÜLÉSE ÚTJÁN	120
VISSZATÉRVE A VALÓSÁGOS JELENLÉTHEZ: JÉZUS KRISZTUS LÉNYEGI LÉTE ÉS SZEMÉLYÉNEK ÉRZÉKELHETŐ TELJESSÉGE	122
KÖVETKEZTETÉSEK	126
VI. „MERT VALAMENNYISZER ESZITEK E KENYERET, ÉS ISSZÁTOK E POHARAT, AZ ÚRNAK HALÁLÁT HÍRDESSÉTEK...”	129

ELVÁLASZTHATÓ-E JÉZUS KRISZTUS ÚRVACSORAI „VALÓSÁGOS JELENLÉTE” AZ Ő KERESZTEN VALÓ ÖNFELÁLDOZÓ HALÁLÁNAK „VALÓSÁGOS JELENLÉTÉTŐL”?	130
KRISZTUS HALÁLÁRÓL SZÓLÓ IGEHIRDETÉS MINT AZ Ő KERESZTJÉNEK MEGJELENÍTÉSE.....	132
A KERESZT MINT A BŰN, AZ ELVESZETT VILÁG ÉS ISTEN SZENVEDÉSÉNEK KINYILATKOZTATÁSA	134
ÚRVACSORA ÉS ÁLDOZAT: KI KELL BOGOZNI A PROBLÉMÁK KUSZASÁGÁT	137
1. A „kiengesztelés” megmentő eseménye (H. Gese, B. Janowski)	140
2. Az „áldozat” mindig az élet forrásának adománya, de nem szükségszerűen „áldozattá válás” (S. Brandt)	141
KÖVETKEZTETÉSEK	143
VII. KRISZTUS HALÁLÁT HIRDESSÉTEK, „AMÍG ELJÖN”	145
MIÉRT PROBLÉMÁS SZÁMUNKRA ELKÉPZELNI KRISZTUS ELJÖVETELÉT?	145
JÉZUS KRISZTUS ÚR VOLTA ÉS ISTEN ORSZÁGÁNAK ELJÖVETELE	148
AZ ÚRVACSORA MINT „ISTEN ORSZÁGÁNAK VENDÉGSÉGE” ÉS MINT „MENNYEI LITURGIA”	151
KÖVETKEZTETÉSEK	154
VIII. „EZT CSELEKEDJÉTEK AZ ÉN EMLÉKEZETEMRE”	155
NEM CSUPÁN ENNYIT JELENT: A TI REÁM VALÓ VISSZAEMLEKEZÉSETEK	155
„KOLLEKTÍV EMLÉKEZET” MINT KULTURÁLIS (HATÓ)ERŐ	156
A JÉZUS KRISZTUS ÉLŐ KULTURÁLIS ÉS KÁNONI EMLÉKEZETE	158
FELHÍVÁS A KRISZTUSRA VALÓ EMLÉKEZÉSRE	160
KÖVETKEZTETÉSEK	162

HARMADIK RÉSZ

ÚRVACSORA - MINDEN IDŐBEN ÉS A VILÁG MINDEN TÁJÁN ÉLŐ EGYHÁZ ÜNNEPE, A BÉKE ÉS AZ ÚJ TEREMTÉS ÜNNEPLÉSE, A SZENTHÁROMSÁG ISTEN ÖRÖMTELI DICSŐÍTÉSE

IX. „TIÉRETTETEK ADATIK” – „SOKAKÉRT KIONTATIK”	167
A LEGMÉLYEBB BIZONYOSSÁG KORSZAKOKON ÁTÍVELŐ ÖKUMENIKUS UNIVERZALITÁS	167
GARANTÁLJA-E A PAPI HIVATÁS AZ ÚRVACSORA MEGFELELŐ ÜNNEPLÉSÉT?	172
A REFORMÁCIÓ EGYHÁZAI HOGYAN TUDNAK VÁLASZOLNI A REFORMÁCIÓ ELŐTTI EGYHÁZAK AGGDALMAIRA?	172
BOCSÁTHATÓK-E GYERMEKEK AZ ÚRVACSORÁHOZ?	176
KÖVETKEZTETÉSEK	178
X. A BŰN HATALMÁBÓL VALÓ MEGSZABADULÁS, VAGY AZ ÖRÖK ÉLETRE VALÓ MEGTARTATÁS?	181
A BŰNÖK BOCSÁNATA – AZ ÖRÖK ÉLETE ZÁLOGA	181
SAJNÁLTATOS ÖKUMENIKUS KÜLÖNBSÉGEK A JELENTŐS KÖZÖS VONÁSOK ELLENÉRE	182
MEGKEGYELMEZETT BŰNÖSÖK EGYHÁZA? MIÉRT NEM TUDJÁK A REFORMÁCIÓ EGYHÁZAI JOBBAN HANGSÚLYOZNI TEOLÓGIAI ÁLLÁSPONTJUKAT?	186
KÖVETKEZTETÉSEK AZ ÚRVACSORÁBAN VALÓ KÖZÖS RÉSZESEDÉSRE VONATKOZÓAN	190
KÖVETKEZTETÉSEK	192
XI. „ISTEN BÉKESSÉGE LEGYEN VELETEK!” – „MENJETEK BÉKÉVEL!”	195
LEHET-E AZ ÚRVACSORA ELŐTT, UTÁN VAGY KÖZBEN BÉKESSÉGET TEREMTENI ÉS BÉKESSÉGGEL KÖSZÖNTENI EGYMÁST?	195
A SOKDIMENZIÓS BÉKE	197
„Isten békessége legyen veled!” – „És veled is!”	197
A teremtés békéjéhez való kapcsolódás	197
„Krisztus, Istennek báránya, add ránk békességed”	198
„Isten békessége szenteljen meg benneteket minden dolgokban...” – „Menjete el békével!”	199
KÖVETKEZTETÉSEK	201
XII. „AZ ATYA, A FIÚ ÉS A SZENTLÉLEK NEVÉBEN”	203
SZEMLÉLETVÁLTÁS: JÉZUS KRISZTUS FELŐL AZ ÉLŐ SZENTHÁROMSÁG ISTEN FELÉ	203
HÁLAADÁS A TEREMTŐ, MEGŐRZŐ ÉS ÚJJÁTEREMTŐ ISTENNEK	205
A MEGVÁLTÓ, MEGFESZÍTETT, FELTÁMADT ÉS ELJÖVENDŐ JÉZUS KRISZTUS EMLÉKEZETE	207

A MEGELEVENÍTŐ, SZABADÍTÓ ÉS FELEMELŐ SZENTLÉLEK SEGÍTSÉGÜL HÍVÁSA	209
ISTEN ÖRÖK GAZDAGSÁGA AZ ÚRVACSORA SZEGÉNYSÉGÉBEN	210
KÖVETKEZTETÉSEK	212
ZÁRSZÓ ÉS KÖSZÖNET	215

ELŐSZÓ

Egy monografikus teológiai szakkönyvet tart a kezében az olvasó. Az úrvacsora lényegét tárgyalja hittudományi szempontból. Mind a teológiai tanulmányait végző hallgatók, mind pedig a lelkészek igen nagy haszonnal forgathatják. Ugyanakkor olvasásával a bibliás kegyességen nevelkedett református hívek is komoly ismeretekkel gyarapodhatnak, sőt a más felekezethez tartozó testvéreink számára is komoly ismeretekkel szolgálhat. Ajánlható tehát mindenkinek, hiszen az úrvacsora jellegzetesen és szervesen hozzátartozik a keresztyén felekezetek istentiszteleti életéhez. Őseink is hallatlanul komolyan vették az úrvacsorát, az egyházi életet sok tekintetben ez határozta meg. Hatvani István híres debreceni polihistorunk 1760-ban könyvet írt az úrvacsoráról külön a gyülekezeti tagoknak és külön a lelkészeknek. A magyar reformátusok körében az volt a bevett gyakorlat, hogy a fiatalok a konfirmáció után vettek először úrvacsorát, s ettől kezdve új időszámítás kezdődött számukra az egyházi életükben. Lévén szó közösségi megméréstetésről, ez a gyülekezeti tagságra beérés jegyének számított. Mindmáig ez a gyakorlat van érvényben. Ami a református híveket illeti, számukra az úrvacsora vétele annyira komoly előkészülettel, önvizsgálattal járt, hogy az abban való részesülés ünnepi alkalmi szinte meghatározta a sákramentummal élő gyülekezeti tagok életritmusát.

Ha csupán magunkra gondolunk, és föltesszük a kérdést, vajon eddig mennyire értettük az úrvacsora értelmét, jelentőségét, akkor őszintén el kell mondanunk, hogy nem annyira, mint kellett volna, vagy lehetett volna. Őszinteségünk akkor igazolódik majd, amikor ezt a könyvet figyelmesen elolvassuk. Welker professzor ugyanis nem tesz mást, mint hogy a Szentírás ide vonatkozó ígét megmagyarázza. Döbbenetes észrevételeket tesz. Mindenki tanulhat belőle, sőt érdemes akár többször is elolvasni és mélyen átgondolni, mit akart Jézus Krisztus reánk hagyni az úrvacsora sákramentumának szereztesével.

E könyv olvasása kapcsán derül fény arra, miként is értelmezik a reformátusok az úrvacsorát. Az identitásukat meghatározó kegyességi eseményről van szó. Hogy miért van válaszvonal az egyes felekezetek között, az itt kiderül. Nem azért ajánljuk elolvasásra ezt a könyvet, mert a

meglévő szakadékokat akarjuk elmélyíteni, hanem sokkal inkább azért, hogy egymáshoz hidat építsünk. A külvilág szemében ugyanis éppen az a legfurcsább a keresztyénség tanrendszerében, hogy ahol a legbensőségesebben kellene megvalósítaniuk a közösségüket, konokul éppen ott „nem ülnek egy asztalhoz”, az Úr asztalához.

Mi azzal a céllal is fordítottuk le Michael Welker heidelbergi professzor „Mi történik az úrvacsorában?” című könyvét, hogy oldjuk ezt a rögzült feszültséget a felekezeti barikádok oldalain. Tanítványaimmal együtt készítettük ezt a fordítást és nyújtjuk át ajándékképpen a magyar keresztyénségnek. Maga Welker professzor javasolta, hogy az angol fordítás alapján ültessük át a szöveget magyarra, mert „az jobb, mint az eredeti” – mondotta derűvel. A szöveget tehát Petró László doktorandusz hallgatómmal együtt készítettük, a fordításainkat egybevetettük. Én magam sok-sok helyen megnéztem a német eredeti szöveget is. Ahol az angol és a német változat között komoly értelmezésszerű különbséget találtam, ott Dr. Ferencz Árpád tanártársam segítségével állapítottuk meg a végleges változatot. Ezért neki köszönetet mondok!

Sokan csodálkozhatnak rajta, miért javasolta a szerző az angol változatot. Azért, mert ennek a könyvnek az anyaga jó részben az amerikai egyetemi kurzusokon elhangzottak alapján állt össze. Sok gondolata először angol nyelven fogalmazódott meg. Nem könnyű olvasmány. Éppen akkor készült el a könyv, amikor 1999-ben együtt dolgoztunk a Princetoni Center of Theological Inquiry kutatóintézetben. Egyébként az angol nyelvű szövegváltozat nagyjából tükörfordítása az eredeti németnek, ám érezhető rajta, ami minden fordításnak sajátja, hogy – kisebb-nagyobb mértékben – azért mégis egyfajta értelmezése az eredetileg németül leírt gondolatoknak. Nyilvánvalóan bármelyik két nyelv esetében vannak fogalmi eltolódások, egyik nyelven jobban ki lehet fejezni bizonyos gondolati tartalmat, mint a másikon. Ugyanakkor azt is el kell mondanunk, hogy sok helyen az angol változat helyett inkább a német szöveget vettük alapul. Csupán példaként említjük, hogy ahol az angol fordító csak egyszerűen zenét és éneklést említ liturgiai elemként, ott a szerző orgonamuzsikáról és örvendező kórusénekekről szól. Ezért azt javasoljuk, hogy a magyar fordítást is tekintse az olvasó egy szövegváltozatnak, amely megpróbálta visszaadni, illetve megközelíteni a szerző eredeti gondolatait.

Köszönetet mondok Petró László doktoranduszomnak a fordításban és a könyv technikai szerkesztésében végzett áldozatos munkájáért. Őszinte

hálámat fejezem ki Dr. Borsi Attila majosházi lelkipásztornak, korábbi doktoranduszomnak a lelkiismeretes lektori munkájáért. Köszönöm Nagy Gábor doktoranduszomnak a technikai szerkesztésben nyújtott segítségét. A kész szöveget Irinyi Zsófia és Szécsi Dóra jelenlegi tanítványaim fésülték át nyelvi szempontból, így amikor nekik is köszönetet mondok, örömmel írom le, hogy ők lettek e könyv magyar nyelvű változatának első olvasói. Azt szeretnénk mindnyájan, ha minél többen csatlakoznának hozzájuk és szaporodna az olvasók száma. Sőt, javasoljuk is, hogy a tanulás vágyával és alázatával vitassák meg e mű egyes fejezeteit mind az egyetemi oktatás keretében, mind pedig a gyülekezeti alkalmakon.

Tanítványaimmal együtt áldást és békességet kívánunk e könyv valamennyi olvasójának!

Gaál Botond
Debrecen, 2013

BEVEZETÉS

Mi történik az úrvacsorában?

A keresztyén élet tetőpontja –
vagy egy „lehangoló tapasztalat” (Kant)?

Az úrvacsora – kívülről nézve

Mi történik az úrvacsorában? Fogas kérdés! Ön mit gondol erről? – Emberek ülnek vagy állnak egymás mellett, általában egy istentiszteleti helyen. Imádkoznak és énekelnek. Majd a régmúlt idők továbbadott szavai hangzanak el, beleértve a bibliai igéket is. Általában a lekipásztor, illetve a pap mondja. Többnyire ezek a bibliai igék hallhatók minden úrvacsora alkalmával:

Az Úr Jézus azon az éjszakán, amelyen elárultatott, vette a kenyeret, és hálát adva megtörte, és ezt mondotta: „Vegyétek, egyétek, ez az én testem, amely tiérettetek megtöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” Hasonlóképpen vette a poharat is, miután vacsoráltak, és ezt mondta: „E pohár amaz új szövetség az én vérem által, ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre.” Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön.

Ezt követően mindenki megkapja az egy falat kenyeret és a legtöbb egyházban az egy korty bort, vagy szőlőlevet. Az egész esemény pedig az áldás szavaival ér véget. Ez minden, ami történik az úrvacsorában.

Ez nem is rossz válasz arra a kérdésre, hogy „mi történik az úrvacsorában”. Bár sokkal inkább azt írja körül, hogy mit lehet kívülről

észrevenni. Mindazonáltal semmit sem mond el az ünnep igazi értelméről. Arról sem beszél, hogy a keresztyén egyházak miért tulajdonítanak olyan nagy jelentőséget az úrvacsorának. Az úrvacsora pedig érdekes és súlyos kérdéseket vet föl spirituális és teológiai értelemben. Sokak számára nem világosak ezek az elgondolkodtató, bizarrnak és visszataszítónak tűnő kifejezések: az én testem... tiérettetek megtöretik; az én vérem... tiérettetek kiontatik, bűnök bocsánatára...; az én emlékezetemre.

Az egyszerű, külső dolgokra irányuló leírás éppen arra a nagyon egyszerű, külső szemlélőktől jövő kérdésekre nem ad választ, amelyeket sokan gyakran feltesznek. Például:

- Milyen gyakran kellene ünnepelnünk az úrvacsorát?
- Egyetlen személynek kell-e kiosztani a kenyeret és a bort, vagy többen is részt vehetnek benne, esetleg kioszthatja bárki a jelenlévők közül?
- Miért ünnepelték és ünneplik még ma is néhány egyházban az úrvacsorát gyülekezeti közösség nélkül?
- Az egyik egyház miért oszt csak kenyeret, a másik pedig kenyeret is és bort is, a harmadik pedig pépesen összekevert kenyeret és bort?
- Csupán a kenyér és bor használata megengedett, vagy használható például tej és méz, vagy víz és alma?
- A keresztyén közösségek legtöbbször miért nem ünnepli sohasem vagy csak nagyon ritkán az úrvacsorát úgy, mint egy tényleges étkezést?
- Megengedett-e, vagy éppen szükséges-e kizárni egyeseket az úrvacsorából bizonyos feltételek mellett?
- Megengedhető-e a gyerekek számára is, hogy részt vegyenek az úrvacsora ünneplésében?
- Miért szeretné néhány egyház az úrvacsorát más egyházakkal közösen is ünnepelni? Miért utasítja el néhány egyház a más egyházakkal való közösséget az úrvacsora ünneplésében? Mely egyházaknak van igazuk és melyek járnak jó úton?

Így, pusztán a külső szemléletből fakadt válaszuk nem volt rossz arra a kérdésre, hogy „mi történik az úrvacsorában”, de ez a válasz önmagában még alkalmatlan és nem kielégítő.

Úrvacsora: „Forrása és tetőpontja az egyház életének”?

Az úrvacsora ünneplésének különböző megnevezései vannak a világban élő keresztyén egyházak körében. A római katolikus egyház miséről,

szent közösségről, vagy eucharisziáról beszél. Az utóbbi években az eucharisztia név, amely hálaadást jelent, a protestáns egyházak használatában is gyakorivá vált, különösen is az ökumenikus párbeszédekben és azok dokumentumaiban. Másfelől pedig a vitapartnerek inkább úrvacsorának hívják ezt az ünnepet, vagy egyszerűen vacsorának.¹ Manapság már nem csupán nők és feminista teológusok támadják az „Úr” vacsorája megnevezést.² Az orthodox egyházak „mennyei liturgiáról” beszélnek, vagy pedig a *synaxis* szót használják, amely „egyesülést”, közösségi összejövetelt jelent. Ezeken kívül létezik még néhány eltérő megnevezés az úrvacsora ünneplésének jelölésére. (Ld. A 3. fejezetben)

A változatos elnevezések ellenére a világ összes keresztyén egyháza egyetért abban, hogy amit ezekkel a különböző kifejezésekkel jelölnek, nem más, mint az az ünneplés, amelynek szerzetetését Pál apostol a következőképpen írja le az 1 Kor 11,23-26-ban:

23 Mert én az Úrtól vettem, amit át is adtam néktek, hogy az Úr Jézus azon az éjszakán, amelyen elárultatott, vette a kenyeret,
24 és hálát adva megtörte, és ezt mondotta: „Vegyétek, egyétek, ez az én testem, amely tiérettetek megtöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.”

---

¹ Az itt használt szó, *Abendmahl*, az a szó, amelyet az eredeti német szöveg címében is használt a szerző, s ez végigvonul egész könyvön a sákramentum tárgyalása során. Ezt mint tipikus fogalmat használják az úrvacsorára a német protestantizmusban. Az angol változatban legtöbbször az *Abendmahl* etimológiai megfelelőjét a *Supper* kifejezést használjuk. Mivel ez a szó így magában nem nagyon használatos az angol egyházi nyelvezetben, az *Abendmahl-t* „szent közösség” kifejezéssel adjuk vissza, amely az amerikai szóhasználatban a némettel ellentétben nem ment át a római katolikus nyelvhasználatba.

² Németül: *Herrenmahl*. A német *Herr* szó az angol „úr”, „úriember” szavak fordítását takarja.

25 Hasonlóképpen vette a poharat is, miután vacsoráltak, és ezt mondta: „E pohár amaz új szövetség az én vérem által, ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre.”

26 Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön.³

Jóllehet, minden keresztyén egyház és keresztyén felekezet ezekre a szavakra hivatkozik, mégis különböző formáit alakították ki az ünneplésnek. Alapvetően ezek az ünneplési formák alkotó és gazdagító jellegűek. Mindazonáltal sokszor éppen ezek a formák tűntek rombolónak és konfliktusokhoz vezettek. Így megakadályozták, sőt lehetetlenné tették az úrvacsora közös ünneplését. A keresztyén egyházak belső élete és külső hitelessége éppen ezen különbségek miatt forog kockán.

Eme okok miatt, gyakorlatilag az elmúlt három évtizedben a nagy keresztyén egyházak és felekezetek az úrvacsora lényegéről és jelentőségéről szóló közös nyilatkozatokon dolgoztak. Már „globális szinten is” számos kétoldalú közös nyilatkozat létezik, amelyekben az anglikán és evangélikus, református és ortodox, methodista és római katolikus, pümkösdista, evangélikál és egyéb egyházak, egyházi csoportok jutottak el odáig, hogy megosztják egymással az úrvacsorával kapcsolatos meglátásaikat.⁴

Ezek a közös nyilatkozatok alapvetően egyetértenek abban, hogy az úrvacsorának kimagaslóan rendkívüli jelentősége van az egyházak életképességében, egységében és megújulásában. A dokumentumok a következőket emelik ki:

- Az úrvacsora az egyház egységének legmagasabb kifejeződése.
- Az úrvacsorát helyesen nevezhetjük úgy, mint „a keresztyén élet forrása és tetőpontja.”

---

³ Minden bibliai idézet a Magyar Bibliatársulat által kiadott Bibliából származik.

⁴ A közös nyilatkozatok listáját és az ezekből való idézeteket ld. a függelékben. Eckhard Lessing, *Abendmahl*, Bencsheimer Ökumenische Studienhefte 1 (Göttingen: Vadenhoeck, 1993), néhány rövid szemelvényt és áttekintést javasol, csakúgy, mint egy jó teológiai kommentár.

- Az úrvacsorát helyesen nevezhetjük úgy, mint „az egyház megújulásának alapja és feltétele.”
- Az úrvacsorában a hívő ember Krisztussal való közössége újul meg.
- Az úrvacsorában a gyülekezeti tagok egysége is megújul a Szentlélekben.

Ezeket az állításokat nem csupán az ortodoxok, római katolikusok és anglikánok fogadják el egyetértően.⁵ Evangélikus, református, metodista és más felekezetű teológusok – lelkészek és más gyülekezeti munkások, tudós teológusok, egyházi vezetők túl a gyülekezeti szinten – is ilyen következtetésekre jutottak.⁶ Az úrvacsora különböző elnevezései és minden egyéb eltérései ellenére a nagyobb egyházak meglepő egyetértésben keresik az úrvacsora szereztesítésének, mély értelmének és alapjainak a jelentőségét. Ez az alapvető jelentőség azonban egyszerűen nem látható az úrvacsora külsőségeiben. Mi történik akkor az úrvacsorában – mi vehető észre azon túl, ami külsőképpen is felismerhető?

Miért helyénvaló, hogy az úrvacsorát „az egyház élete forrásának és tetőpontjának” nevezzük? Miért tulajdonítható megújító erő az úrvacsorának? Miért újul meg az egyház Krisztussal való közössége éppen az úrvacsora által? A válasz ezekre a kérdésekre mindig is ez volt és ezután is ez marad: az úrvacsorában a feltámadt és felmagasztalt Krisztus van jelen! Mindezek az erők és hatások a feltámadt és mennybement Krisztus jelenlétéből származnak. Ám ennek a válasznak a belülről feszítő hatása csak mélyíti a helyzet összekuszáltságát.

- Vajon nem azt hirdetjük-e, hogy a feltámadt és megdicsőült Krisztus jelen van az egyház igehirdetésében?
- Nem Krisztus biztosítja-e nekünk jelenlétét ott, „ahol ketten vagy hárman egybegyűlnek az Ő nevében”?
- Nem Krisztus ígérte-e meg, hogy jelen lesz még a legkisebb testvéreinkkel is?

---

⁵ Ld. „Moscow Statement.” 1976 /A-O/, 45, „The Unity of the Church” 1979 /O-OC/, 404, „Eucharistic Doctrine: Elucidation” 1979 /A-RC/, 75, „Final Report” 1981 /A-RC/, 65; „Mutual Pastoral Aid” 1984 /RC-SO/.

⁶ Ld. „Dublin Report” 1976 /M-RC/, 352; „The Presence of Christ” 1977 /R-RC/, 452-53, 454, „The Eucharist” 1978 /L-RC/, 197, 198, 201-2, 257.

Akkor mi olyan különös az úrvacsorában?

Nehéz, vagy talán lehetetlen is Krisztus feltámadását és megdicsőülését érthetővé tenni sok „modern ember” számára. Olyannak tűnünk, mint akik egyik bizonytalanságot cserélik a másikra. Mégis feltételezzük, hogy tisztázni tudjuk a „modern és felvilágosult ember” számára is, hogy mit jelentenek ezek a szavak: itt a feltámadt és mennybement Krisztus van jelen! De éppen ezáltal merül fel még több kérdés azokban, akik ismerik az úrvacsora részleteit.

- Ha Krisztus *jelen* van, akkor a hívő ember miért cselekszik valamit is az úrvacsora alatt „*az Ő emlékezetére*”?
- Miért pont az úrvacsorában „*hirdetik*” Krisztus halálát?
- Miért várnak itt az Ő eljövételére?
- Milyen különös *jelenlét* ez – a jelenléte valakinek, aki meghalt és mégis, akit várunk és akinek jövetelére számítunk?
- Miért alapszik és újul meg az egyház az úrvacsora folyamatában, midőn annyi minden tisztázatlan dolog van ebben?

Rendkívül egyszerű leírni az úrvacsorai ünneplés külső lefolyását. Mégis a külső események és a megerősítő ígélet mögött, miszerint az úrvacsorának rendkívüli jelentősége van az egyház életére, egységére és megújulására nézve, a kérdések és problémák labirintusát találjuk.

Lehangoló és örömteli személyes tapasztalatok

Mi történik az úrvacsorában? Évekig tanácstalan voltam ebben a kérdésben. Hosszú idő után sem találtam kielégítő választ, annak ellenére, hogy tanultam teológiát, felszentelt teológus vagyok, több mint húsz éve köteleztem el magam a tanításban és kutatásban. Ez arra készítetett, hogy a hit kérdéseiben megnyugtató feleletet adjak. Kuszált gondolataim nem csupán azokból a teológiai kérdésekből erednek, amelyet az úrvacsora tartalmaz, hanem az úrvacsora ünneplésének módjából is.

A nagy filozófus, Immanuel Kant is általánosan úgy jellemzi az úrvacsorát, és különösen is Jézus elárultatásáról, valamint önfeláldozásáról szóló szavakat mint „lehangoló eseményt” vagy

„lehangoló tapasztalatot”.⁷ Sajnos, több oknál fogva az ő okfejtése engem is meggyőzött – már mint ami az úrvacsora formáját illeti. Az egyházak egységének ünnepe, az egyházak fennállásának ünneplése, „Krisztus övéivel” való közösségének létrejötte – mindezek kapcsán az úrvacsora számomra is „lehangoló eseményt” jelentett. Ezen tapasztalatok alapján szívesen osztom meg a feminista teológusok benyomását: „Az intellektualizált, spiritualizált, klerikalizált és férfiak formálta keresztyénségünkben van egy rítus, amely emlékeztet bennünket arra, hogy valami feledésbe merült, érzéki és testi. Ezzel szemben az úrvacsora tradicionális látványa szigorúságot, kiszikkadtságot, rémítő gondolatokat, vagy pedig a Nagypéntek levertségét sugározza.” Kétségkívül nem érthetek egyet sem „az intellektuális/spirituális” és „érzéki/testi” absztrakt szembeállításal, sem a bűn és áldozat tematizálásának gyakran túlságosan általánosító kritikájával. Egyet tudok érteni azonban a bűn moralizált értelmezésének kritikájával, és azzal, hogy tévesen értelmezik az áldozat fogalmát. (ld. bővebben a 2, 6, és 10. fejezetben)⁸

Az úrvacsora mint „lehangoló tapasztalat”: visszagondolok a II. világháború utáni időszakban Berlinben tartott úrvacsorás istentiszteletekre, amelyeken az emberek hosszú sorokban álltak a komor nagyvárosi templomokban, hogy magukhoz vegyék a kenyeret és a bort. Itt az ember nem ismerhette fel Jézus asztalközösségét. A helyszín inkább ínséges helyzetről árulkodott. Vagy ha a mostani időkre gondolok, azt látom, hogy az úrvacsora istentisztelet utáni cselekménynek tűnik. Sok ilyen megfigyelés kapcsán egyetlen dolog jut eszembe, mégpedig a „magán mise”. Számomra az ünnepi istentiszteletek gyakran elszomorítóan értek véget, amikor a gyülekezet részekre szakadt az úrvacsora eseménye előtt. Sokan hazamentek. Néhányan azonban a szentély részben gyülekeztek – mivel az úrvacsorát az istentisztelet egyfajta „függelékének” tekintették. Még ha az adott istentisztelet szeretetteljes és örömteli is volt, emiatt az uralkodó hangulat mégis valami módon lehangoló lett. Néha újra elmondtuk az Úri imádságot, és az áldás is ismét elhangzott. A „tényleges” istentisztelet nem lett volna teljes? Arra csak most került volna sor? Ez lett volna „az egyház

---

⁷ Immanuel Kant, *The Contest of the Faculties*, ford. és előszó Mary J. Gregor (Lincoln, Nebr.: University of Nebraska Press, 1992), 69.

⁸ Frauenarbeit der Evangelischen Landeskirche in Württemberg, ed., *Wir Frauen und das herrenmahl* (Stuttgart, 1996), 5.

egységének legmagasabb szintű kifejeződése”? Akkor itt valami nincs rendben.

Az Észak-amerikai gyülekezetekben tapasztaltam, amelyeket egyébiránt különösképpen is élőnek, példaértékűnek és tiszteletreméltónak láttam, s jól emlékszem az úrvacsora ünneplésének néhány gyakorlatára, amikor is az emberek egyszerűen ülve maradtak a padokban. Mint a repülőgépen az utaskísérők kiszolgálták az utasokat, úgy hoztak nekik kenyér darabokat és kis műanyagpohárban bort. Holott a dolog lényege éppen az volt az istentiszteleti előzetes szándék szerint, hogy ez az egyház életének tetőpontja. Mégis ez számomra úgy jelent meg, mint egy mélypont az egyébként virágzó és élő gyülekezet életében. Emlékszem nagyon sok szomorú szituációra a német és nemzetközi istentiszteleteken is, amelyeken a római katolikus keresztyének zavartan elutasították és elmentek a felajánlott „új szövetség kelyhe” mellett. Vagy gondolhatok azokra az élményekre is, amikor fényes papi bevonulással és hatásos énekekkel segítették az úrvacsorára való felkészülést, mégis alig néhányan fogadták el az úrvacsorára szóló meghívást. Az én benyomásom az volt, hogy az úrvacsora ünneplése befejeződött, mielőtt még valójában elkezdődött volna.

Oroszországban tapasztaltam az úrvacsora egy olyan gyakorlatát, amely rendkívül megdöbbentett. Az úrvacsora ünneplése azzal kezdődött, hogy a szolga behúzta a függönyt a pap és a gyülekezet között. Nyilvánvalóan a gyülekezet nem láthatta – nemhogy részt vehetett volna benne – az úrvacsorára való készülést, illetve midőn a papok magukhoz vették az „úrvacsorai ételt”. Végül a pap kijött a függöny mögül edényekkel a kezében, amelyekben a kenyérnek és a bornak pépszerű keveréke volt, s amit a hívők szájába juttattak hosszú kanalakkal – mindaddig, amíg el nem fogyott. Nem mondták, hogy vegyétek és egyétek. Nem mondták, hogy jut mindenkinek – habár sokszor meg kell törnünk a kenyeret! Az volt a benyomásom, mintha gyermekeket táplálnának, akik ezt hang nélkül viselik. Még szakállkájuk is volt. És természetesen csak azok tudtak részesedni, akik hamarabb előre tudtak menni.

Hosszú ideig nem beszéltem az ilyesfajta benyomásaimról. Vajon nem fektettem elég nagy hangsúlyt a személyes véleményemre? Vagy szubjektív benyomások vezettek mindezidáig? Ez egyszerűen csak ízlés kérdése lenne? Köztudott, hogy az ízlést illető kérdések hosszú és eredménytelen vitákhoz vezetnek. Néhányan így látják az úrvacsorát,

néhányan azonban másféleképpen! Ami terhes néhányuknak, az másoknak öröm, de legalábbis megszokott számukra. Ami egy bizonyos időben a világ egyik táján ünnepi, kegyességi és örömteli alkalom, az máskor és a világ más táján taszító lehet és elijeszti az embereket. Mint konklúzió, ez volna a józan ész végső belátása? Miért nem tudok megelégedni a valóságnak ezzel a relatív voltával?

Aztán számos ellentétes tapasztalat következett: voltak jó élmények, amelyek kétségkívül az ellenvéleményeket erősítették. Nagyon sok úrvacsorai közösséget megéltem különböző keresztyén gyülekezetekben, mind Németországban és a világ más tájain, mind pedig különböző hitvallású és ökumenikus istentiszteleteken, amelyek nem tűntek számomra „lehangoló tapasztalatoknak”. Ezekben az esetekben azt gondoltam, hogy felkutattam, illetve felfedeztem valamit a „szentek közösségéből és a bűnök bocsánatából” – még ha kezdetlegesen és töredékes formában is. Valamilyen mértékű teológiai bizonytalanság érzésével, de felderítettem valamit Jézus Krisztus egybegyűlt, tanítói és testvéri közösségéről, amely meg is erősített ezen az úton. „Isten békessége kiárad az egész világra!” – „Krisztus teste tartson meg benneteket az örök életre!” Számos úrvacsorai közösség alkalmával ezek a kifejezések nem tűntek számomra vallási közhelynek vagy paradicsomi kijelentéseknek. Bár nem volt számomra minden világos, de abban a pillanatban meggyőzőnek tűnt, mert az volt a benyomásom, hogy ha az úrvacsorát helyesen értelmezzük és helyesen ünnepeljük, akkor az teljesen különbözik a „lehangoló tapasztalat” élményétől. Ebben az eseményben épül fel Jézus Krisztus egyháza, ahol az emberek megtapasztalják Isten erejét, a békével teljes megszabadított és felszabadító közösségben. Itt „Isten Lelkének jelenléte” elérhetővé válik az értekek számára. Teremtő folyamat veszi kezdetét. Olyan valami történik az úrvacsorában, amit nehéz megragadni, mégis aminek alapvető fontossága van! De mi ez?

Hosszú ideje nem tudom megmagyarázni, hogy miért találok néhány úrvacsorai ünnepet nyomasztónak, s éppen ezért nem tudok tisztán beszélni a pozitív tapasztalatokról sem. Mit jelenthet a „helyesen értelmezett és ünnepelt úrvacsoráról” beszélni akkor, amikor nem vagyok alkalmas ennek a kifejezésére? Természetesen ismertem nagyon sok klasszikus és jóval újszerűbb teológiai értelmezéseket a „sákramentum és úrvacsora” témájában, amelyek úgy tűntek nekem, hogy „bizonyosan” mondanak valami jót és fontosat. Mindazonáltal nem adtak választ a

kérdéseimre: mi az, ami ténylegesen fontos és előírt az úrvacsorában? Hogyan ünnepelhető az úrvacsora a lényege szerint? Valójában, gyakran ezek a kérdések félre lettek söpörve ahelyett, hogy megválaszoltuk volna.

Egyre kevésbé tudtam tolerálni azokat a kész válaszokat, amelyek szerint az úrvacsora egyfajta „titok”. Szépen, lassan ezek a válaszok úgy tűntek nekem, mint a zavartság kifejeződései, amelyek csupán elfedték a problémákat. Ráadásul egyre kevesebb és kevesebb kielégítő választ kaptam a váratlan kérdésfeltevéseimre, jelesül: vajon itt Krisztus személyesen van-e jelen? Nem volt válaszom azokra a kritikákra, amelyek egyfajta ellenkezést váltottak ki a teológiai tisztázásokkal szemben. Az olyan állítások, melyek szerint „Krisztus az ajándékozó és az ajándék”, nem segítettek megbízható ismeretre találni.

Így a pozitív benyomásaim és tapasztalataim sem vittek sokkal messzebbre. Nem tették lehetővé, hogy tiszta véleményt alkothassak az úrvacsora ünneplésének különböző formáiról. De miért érintett ezek közül néhány úgy, mint valamilyen „lehangoló esemény”, vagy egyenesen bomlasztó hatású dolog? Úgy látszott, mint kifejezése annak, hogy az egyház beteg, elvesztette az igazodási pontját és az uralkodás rabjává vált.⁹ Miért jártam olyan helyekre, ahol az úrvacsorát másképpen ünnepelték, vagy miért menekültem örömteli reménységgel a világ mindennapi életének kényelmébe, amely jobban megerősített volna? Talán rosszul tettem föl a kérdéseimet? Az elvárásaim nem voltak helyénvalóak? Túlságosan érzelmileg és szubjektíven láttam a dolgokat? Fölöttébb magasak voltak a teológiai igényeim? Az ismeretre és az értelemre vivő romboló szenvedéllyel közelítettem volna meg az istentiszteletet és a hit tartalmát?

A zavartságom eme állapota teljesen váratlanul változott meg. Az „Isten országának reménysége és a világ iránti felelősség” című heidelbergi előadásorozat és princetoni szimpózium alkalmával figyelmemet újra Jézus Krisztus feltámadása felé kellett irányítanom. A feltámadásról szóló bibliai szövegek tanulmányozása közben vettem észre először – még

---

⁹ Reiner Volp, *Liturgik: Die Kunst, Gott zu feiern*, vol. 2, *Theorien und Gestaltung* (Gütersloh: Gütersloher, 1994), 1186, helyesen mondja: „A szimbolikus cselekmény felismerhető az adásban és az elfogadásban, az evésben és ivásban, az imádság és a beszéd pedig képes felfedni az egyház ragyogó dicsőségét és nyomorult helyzetét.

csak távolról –, miként kell értelmezni az úrvacsorát. Kérem, hogy azok az olvasók, akik nem akarják magukat terhelni ennek a meredek megközelítésnek a leírásával, egyenesen az első fejezethez lapozzanak.

Jézus Krisztus feltámadásának mindent átható valósága mint az úrvacsora megértésének kulcsa

Az úrvacsora a feltámadott Jézus Krisztus valóságára irányítja figyelmünket, egyben segít is megérteni ezt a valóságot. Természetesen, ezzel az állítással azt a látszatot keltjük, mint amikor a serpenyőből egyenesen a tűzbe dobunk valamit, [hogy hamarabb megsüljön]. Már így is elég nehéz megérteni, hogy mi történik az úrvacsorában. Sokaknak azonban még nagyobb problémájuk van Jézus Krisztus feltámadásának valóságával. Miközben próbálunk eljutni ezen nehézségek alapjához, figyelniük kell a következőkre:

- A keresztyénség történetében újra meg újra úgy értelmezték Jézus feltámadását, mint egyfajta testi vagy fizikai újjáélesztést.
- Az emberek újra meg újra úgy akarták megérteni a feltámadást, hogy Jézus testi újjáélesztésének elfogadása lenne az „igaz hit” kritériuma.
- Az emberek újra meg újra kritizálták a feltámadás és az újjáélesztés egybemosódását.
- Az emberek újra meg újra kérdésesnek tekintették a feltámadást, mert azt csupán Jézus újjáélesztésének gondolták, s ilyen formán nem tartották igaznak.
- A feltámadás körüli kétségeket újra meg újra Pál apostollal hozták összefüggésbe: *„Ha pedig Krisztus nem támadt fel, akkor hiábavaló a mi igehirdetésünk, de hiábavaló a ti hitetek is.”* Az emberek újra meg újra levonják a következtetést: a feltámadás mint újraélesztés nem méltó arra, hogy higgyenek benne – éppen emiatt a keresztyén igehirdetés üres és a keresztyén hit értelmetlen.

De helyén való-e egyenrangúnak tekinteni a feltámadást az újjáélesztéssel? Olyan benyomást kelt-e a bibliai szöveg, mely szerint a feltámadott Jézus Krisztus a tanítványaival, vagy azzal az asszonnyal, aki követte őt, sőt más emberekkel ugyanolyan módon élt volna együtt, mint az húsvét előtt történt?

Három csoportra rendezhetők az újszövetségi szakaszok, amelyek még pontosabb bepillantást ígérnek Jézus feltámadásába: (1) az üres sírra vonatkozó tradíciók, (2) hagyományanyag, mely fényjelenségek kíséretében történő megjelenésekkel tanúsítja a feltámadást, (3) és tradíciók, amelyek összekapcsolják a feltámadást a megjelenésekkel, magukba foglalva a közvetlen személyes találkozásokat is.

1. Az üres sírral kapcsolatos tradíciók

Mivel az üres sírral kapcsolatos tradíciók (Mk 16, Mt 28, Jn 20) mind a keresztyén, mind pedig a zsidó oldalról elfogadottak – de természetesen különböző értelmezéssel –, a legtöbb kutató egyet ért abban, hogy ez egy „történeti alap”. Természetesen azt is világosan felismerték a kutatók, hogy a tradíciók – önmagukban véve – nem nyújtanak kellő alapot Jézus Krisztus feltámadásának igazolására. Elméletileg azok a tradíciók, amelyek azt mondják, hogy a sír üres volt, négy különböző értelmezést tesznek lehetővé:

a. A sír üres volt, mert a húsvét előtti Jézus minden bizonnyal fizikailag újjáéledt és ismeretlen helyre távozott. Ez az a magyarázat, amelyre a feltámadás legtöbb kritikája összpontosul.

b. A sír üres volt, mert a tetemet ellopták és egy ismeretlen helyen bomlott el. – A körülmények szintén nagyon fontosak voltak a kritikusok számára, ahogyan Gerd Lüdemann is írja: „Jézus testének bomlásáról szóló megállapítás számomra a kiindulópontja minden további, a feltámadással kapcsolatos kérdésekkel történő foglalkozásnak.”¹⁰

c. A sír üres volt, mert egy elképzelhetetlen helyváltoztatás történt.

d. A sír üres volt, mert egy üres sírhelyet összetévesztettek a valódi sírhellyel. – Kétségkívül ez is egy lehetőség, jóllehet mindösszesen néhány kutató tartja ezt valósnak.

Minden eshetőség feltételezi azt, hogy a húsvét előtti Jézus megtapasztalt teste legalább egy rövid időre visszatért. Az üres sír

---

¹⁰ Ld. Gerd Lüdemann, „Zwischen Karfreitag und Ostern” in Hansjürgen Verweyen, szerk., *Osterglaube ohne Auferstehung? Diskussion mit Ger Lüdemann* (Freiburg: Herder, 1995), 13kk., 25-26.

minden elképzelhető magyarázata – a legszárabb tapasztalattól (a test ellopása és a sír összetévesztése) a mágikus és természetfelettiig – megegyezik abban, hogy ezek a feltételezések semmilyen konkrétummal nem szolgálnak a további orvosi-jogi boncolgatásokhoz.

A húsvét előtti test visszatérése kétségtelenül nem elegendő feltétel a feltámadásban való hithez. Nem csupán az összes magyarázat, de még a bibliai hagyományok is afelé mutatnak, hogy az üres sír nem képez szilárd és megnyugtató alapot a feltámadás-hithez. Még az angyalok, vagy a fiatal férfi megjelenése az üres sírnál a „Feltámadott az Úr” üzenettel sem vezet a Jézus feltámadásának teljes bizonyosságára.

Az üres sírról szóló első hiteles bibliai reakciók arról szóltak, hogy az angyalok vagy küldöttek megjelenései félelmet keltettek és csend volt (Mk 16,8), aggodalom támadt és szóbeszéd kezdett terjedni, hogy a testet ellopták (Mt 28,11kk és Jn 20,2), vagy éppen az volt a benyomás, hogy a beszéd, mely szerint Jézus feltámadt, pusztán az asszonyok „üres fecsegése”. (Lk 24,11)

2. A tradíciók, amelyek összekapcsolják a feltámadást a fényességgel kísért megjelenésekkel

A feltámadás bizonyítékának második csoportja (különösen Pálnál) a fényjelenséggel kísért megjelenésekről beszél és így zárja ki azt az elképzelést, miszerint csupán a húsvét előtti Jézus fizikai újjáélesztéséről lenne szó (Apcsel 9,3kk; 1Kor 9,1).¹¹

Számos teológus – például *Wolfhart Pannenberg*¹² – a feltámadás minden bizonyítékát a fényjelenséggel kísért megjelenésekre próbálta visszavezetni. Ily módon próbálták kikerülni azt a problémát, amely már hosszú ideje összekeverte Jézus feltámadását és testi újjáélesztését. Kifejtették, hogy a feltámadás legalább három ok miatt tekinthető „történetinek”:

---

¹¹ Gal 1,15-16, Fil 3,8 és a 2Kor 4,6 szintén úgy tekinthető, mint a damaszkuszi úton történetekre és hasonló megjelenésekre történő utalás.

¹² Ld. *Wolfhart Pannenberg, Jesus – God and Man*, ford. Lewis L. Wilkens and Duane A. Priebe (Philadelphia: Westminster, 1968), 53kk és 108kk.

- a. A széles időbeli szóródása a feltámadás utáni megjelenéseknek.
- b. Az a tény, hogy a megjelenések igen fegyelmezett módon Jézus feltámadására összpontosítottak, és nem csúsztak át az egyetemes feltámadás entuziasztikus váradalmába, amely *Pannenberg* szerint illeszkedett volna a kor eszkatologikus váradalmaihoz.
- c. Az a tény, hogy nagy valószínűséggel a feltámadásról és az üres sírról szóló bizonyágtételek egymástól függetlenül terjedtek el – a teológusok állítása szerint –, a feltámadás eseményének tárgyilagosságát mutatja.

Mindazonáltal a feltámadási megjelenések fényjelenséggel kísért eseményeire történő nagyvonalú korlátozása igen problematikus. Ezek az alkalmak ugyanis önmagukban nem adnak magyarázatot arra, miért és hogyan derül fény az ember Jézus és a feltámadott Krisztus közötti kapcsolatra. Ezért abból a jóval szerényebb feltételezésből kell kiindulnunk, hogy a feltámadás utáni megjelenések között voltak olyanok, amelyek nem mutattak közvetlenül földi-testi személyre, hanem összefüggésben voltak valamilyen „felülről való, mennyekből való” fénylő jelenséggel. Ez fontos, hiszen a különböző feltámadás bizonyítékok szerkezete között a fényjelenséggel kísért jelenések kizárják azt, hogy mindez összekeveredjék a testi újjáélesztés elgondolásával. Ez nem azonos a harmadik, s egyben legbonyolultabb csoportjával a feltámadás utáni megjelenéseknek.

3. Tradíciók, amelyek összekapcsolják a feltámadást a megjelenésekkel, magukba foglalva a közvetlen személyes találkozásokat is

A harmadik csoportja a szövegeknek nemcsak a modern gondolkodás és érzékek számára nehézkes. Első pillantásra ezek a szövegek valójában úgy tűnnek, mint amelyek feltételezik Jézus újjáélesztését. Mégis a szövegek tüzetesebb vizsgálata ellentmond annak a benyomásnak, hogy a feltámadás nem más, mint csupán az újjáélesztés, vagy újraéledés

esete. Szemünk elé helyeznek egyfajta sajátos testi valóságot, illetve testi jelenlétet.¹³

Egyfelől a feltámadott Krisztus érzékelhető módon találkozik a szemtanúkkal. Szemeikkel, füleikkel és kezeikkel érzékelték. A Máté 28,9 azt mondja, hogy az asszony, aki találkozott a feltámadt Krisztussal, megérintette a lábát. A Lukács 24,30 arról tudósít, hogy Jézus az asztalhoz telepedve töri meg a kenyeret tanítványai számára. A Lukács 24,39 szerint Jézus hívja a tanítványait, hogy érintsék meg sebeit. A János 20,27 szerint ez az invitálás kiterjedt még a hitetlenkedő Tamásra is. A Lukács 24,41-43 pedig különösképpen is hangsúlyos: *„És ezeket mondva, megmutatta nekik a kezét és a lábát. Mikor pedig még mindig nem mertek hinni örömlükben, és csak csodálkoztak, megkérdezte tőlük: „Van-e itt valami ennivalótok?” Erre adtak neki egy darab sült halat. Elvette és szemük láttára megette.”*

Másfelől ezek a bibliai szövegek nagyon világosan kimondják, hogy a feltámadott Krisztus megjelenése mégis csak valóságos tény és annak is tartjuk. Amellett, hogy Krisztus jelenléte közvetlenül az érzékszervek számára hangsúlyos volt, az Írás ragaszkodik ahhoz a tényhez, hogy a feltámadott Krisztus valóban megjelent. A Márk 16,12-ben olvassuk: *„Ezután más alakban jelent meg...”* A Márk 16,14 és egyéb szakaszok is rámutatnak Jézus Krisztus meglepő és közvetlen megjelenésére a tizenegy tanítvány között az asztalhoz telepedve. Különböző szakaszok ismétlődően hangsúlyozzák, hogy az első bizonyítékok szerint a feltámadott Krisztus jelenlétével szembesültek mind a hívők, mind pedig a nem hívők. Azt is elmondják, hogy azok közül, akik közvetlenül szembesültek a feltámadott Krisztus megjelenésével, néhányukat kétség fogta el. Például a Máté 28,17 azt írja le, hogy a tanítványok látják a feltámadt Krisztust és leborulnak előtte. Ezt követően a szöveg mégis kifejezetten hangsúlyozza: *„Némelyek azonban kételkedtek.”* Ugyanezek mentén a Lukács 24,36-37 azt mondja: *„Miközben ezekről beszélgettek, maga Jézus állt meg közöttük, és így köszöntötte őket: „Békesség*

---

¹³ Részletesebben ld. Michael Welker, „Resurrection and the Reign of God,” in Daniel Migliore, szerk., *The Princeton Seminary Bulletin*, supplementary Issue 3: *The 1993 Friedrich Neumann Symposium on the Theological Interpretation of Scripture: Hope for the Kingdom and responsibility for the World* (Princeton, 1994), 3-16. Joachim Ringleben, *Wahrhaft auferstanden: Zur Begründung der Theologie des lebendigen Gottes* (Tübingen: Mohr-Siebeck, 1998), hasonló irányba indul el.

nektek!” Azok megrettentek, és félelmükben azt hitték, hogy valami szellemet látnak.” János evangéliuma szintén a „feltámadásnak ezt a logikai menetét” követi. A János 20,19 és 20,26 hangsúlyozza, hogy Jézus jön és csatlakozik a tanítványokhoz, miközben „az ajtók zárva voltak”.

Ez a feltűnően jelentős kapcsolat az érzékelhető jelenlét és a megjelenések között legmarkánsabban az emmausi tanítványok történetében jelenik meg. A Lukács 24,16 arról tudósít legelőször, hogy Jézus az úton csatlakozik a tanítványokhoz: „Látásukat azonban valami akadályozta és nem ismerték fel őt.” A Lukács 24,31 teszi világossá, hogy melyik az a jellegzetesség, amely alapján felismerik a feltámadt Krisztust. A feltámadt Krisztus érzékek által való felismerése és az Ő visszajövetele összetartoznak. Bizonyos ugyanis, hogy miután Jézus megtörte a kenyeret, „megnyílt a szemük.” Felismerték őt, „eltűnt előlük.”

Sokféleképpen láthatjuk tehát, hogy a feltámadásbeli személyes találkozásokról szóló híradások ellentmondanak annak a benyomásnak, hogy a feltámadás csupán a húsvét előtti élet helyreállítása és a Názáreti Jézus testi megelevenedése. A „feltámadás” nem azt jelenti, hogy a halott Jézus újra életben van, elhagyta a sírját, mintha semmi sem történt volna. Jézus feltámadása nem pusztán a megszakított földi élet egyszerű folytatását jelenti. Ez nem pusztán visszatérés abba az életbe, amely korábban is megvolt a halál előtt. A feltámadott Krisztus nem a korábbi módon folytatta a tanítványaival való életet, nem úgy élt, ahogyan ők, és az életük többé már nem ugyanabban a kapcsolati minőségben működött. Nincs olyan hely a Bibliában, ahol valaki ezt mondaná: „Milyen jó, hogy újra itt vagy Jézus!” Sokkal inkább, amikor kapcsolatba kerültek a feltámadottal, azt tapasztalták, mintha Isten jelent volna meg, mintha teofániában lett volna részük. A tanítványok és az asszonyok a földre rogytak. A kételkedő Tamás felkiáltott: „*Én Uram, és én Istenem!*” (Jn 20,28) Az írás pedig ismétlődően arról tudósít, hogy „*néhányan kételkedtek*”. Akkor mégis miféle valóság ez az új élet és ez az új testiség?

A bibliai szöveg szembesít bennünket egy olyan feszültséggel, amelynek különös nehézségeivel nem a modern közszemlélet szembesül először. (Pontosabban a mai közszemléletnek nincs problémája azzal a feszültséggel, amely az érzékelhető jelenlét és a megjelenések között van, mivel a józan ész ezzel a médiában találkozik. Kinek lenne ma

nehézsége azzal, hogy a képernyőn megjelenő valaki egy „valóságos személy”?) A bibliai feltámadás-szövegek szembesítenek bennünket azzal a bonyolult kapcsolattal, amely az érzéki valóság és a feltámadott Jézus Krisztus megjelenése között van. Hogyan értelmezzük ezt a feszültséget az érzékelhető jelenlét és a megjelenés módjában való jelenlét között? Hogyan ragadjuk meg a feltámadás megtestesülését és életszerűségét?

A feltámadás bizonyítékai teszik szükségessé, hogy a valóság leegyszerűsített fogalmát kérdésként vessük föl. Ezek a bizonyítékok szinte tudatosan előhívják belőlünk a kérdést: a feltámadott Krisztus észlelése nem volt-e más, mint csupán a személyes emberi fantázia szüleménye? Ugyanakkor ezek a bizonyítékok az ellen a gyanú ellen szólnak, hogy ezeknek az embereknek a Jézus Krisztussal való találkozásukkor látomásaik voltak. Egyfelől a szöveg azt a gyanút kelti, hogy Jézus megjelenése látomás volt, másfelől pedig a szövegek szeretnék ezt a gyanút szertefosztatni.

Kitartunk amellett, hogy az érzéki megtapasztalás és a feltámadott Krisztus megjelenése között kapcsolat van. Ez nyugtalanít bennünket, mert a feltámadás bizonyítékai azt hangsúlyozzák, hogy annak valósága több, mint pusztán természeti esemény. Ez a valóság sokkal mélyebben és erőteljesebben érint bennünket, mint a pusztán természeti események. Itt nem csupán a földi emberi természettel van dolgunk, amely keresztre feszíthető és megölhető. Itt a feltámadott Krisztussal találkozunk, aki legyőzte a halált. Itt nem csupán egy olyan emberi természet van előttünk, amely a térnek és időnek csak egy bizonyos pontján képes jelen lenni. Itt a feltámadott és megdicsőült Krisztussal találkozunk, aki megjelenhet és meg is jeleníti önmagát egyazon időben, több helyen, különböző formában és meglepő módon. De a feltámadásnak ez a valósága nem a fantázia és az illúzió múltó alakja. Nagyon sok szemtanú állította ezt több különböző tapasztalati összefüggésben. A bibliai bizonyítékok ezt „Lélekben” való jelenlétnek nevezik. Jóllehet a „Lélekben” nem jelenti azt, hogy csak gondolatokban, vagy esetleg látomásokban. A „Lélekben” azt jelenti: az emlékezet teljességében, a váradalmakban és a tapasztalatokban.

Jézus feltámadásának felismerése már nem csupán egy olyan meglátás, mint amikor valamilyen jogi vagy matematikai igazságot fedezünk fel. Ez az esemény nem is csupán egy új rend vagy igazság felfedezése. Sokkal

inkább arról van szó, hogy Jézus itt egészen új módon teszi önmagát jelenlévővé és aktívvá. A feltámadásban az Ő húsvét előtti személye és az Ő húsvét előtti élete folytatódik egészen új módon. Kívülről szemlélve lehetne azt mondani, hogy ez egyfajta kulturális-történeti jellegű esemény. Nem Jézus biológiai testéről van ugyanis szó, hanem Jézus személyéről és életéről, amelyet ez a test hordoz, s ez ugyanaz, amit a feltámadás szemtanúi szemléltek, illetve találtak meg az új testben mint Jézus Krisztus egzisztenciájának földi-történeti hordozójában. De hogyan tehetnénk világossá, hogy az elmének ez a hirtelen változása nem csupán egy elmezavar, csalás, vagy elferdült fantázia következménye?

A bizonyítékok sokszínűségéből kiderül, hogy a feltámadott Jézus jelenléte nem egyszerűen a rekonstrukciója az Ő eljövételének (Bultmann), vagy „az Ő életének”. Megtörténik a húsvét előtti Jézus életének feltárulkozása a maga teljességében, minden megnyilatkozásával és érzésvilágával, személyének teljes tudatával és dicsőséges megnyilvánulásaival, amely hatékonyan folytatódik ily módon is. Azok a beszámolók, amelyek a megjelenő Krisztussal való találkozásról szólnak, és a feltámadást igyekeznek bizonyítani, egy „élő emlékezetéről”, illetve „élő emlékezésről” tudósítanak. Ezek Jézus jelenléte által felpezsdülnek. Ez az élő emlékezés nem olyan volt, mintha csupán valamilyen visszaemlékezés lett volna, hanem mint amikor megértik a tapasztalatot, megbizonyosodnak a tényekről és beteljesednek a váradalmak. (A következőkben szabadabban szándékozom beszélni az élő emlékezésről, vagy az élő emlékezetéről, habár a hit dolgairól is beszélhetnék, mint a 8. fejezetben.)¹⁴

A kenyér megtörése, a sebek, a megszólítás formái és az „írásokra” való utalás felvillantja a feltámadott Úr jelenlétének felismerését és előhozza az élő emlékezetet. Az ember el tudja képzelni a további események sokszínűségét, amelyek mozgásba hozhatják a Jézus Krisztusra való eleven emlékezetet. Az egyik példa az lehet, ahogyan figyelmet szentel a gyermekekre, vagy betegekre, szenvedőkre vagy megszállottakra. A másik példa az asztal-közösség lehetne, jelesül elfogadása a

---

¹⁴ Két ok van arra, hogy miért kell mindezt a hit aspektusában oly erősen összefoglalni. Először, szeretnék krisztológiai kiigazítást nyújtani a hit sivár, modern és terhes értelmezésére tekintettel. Másodsor, a figyelmet a keresztes és a feltámadás emlékezetétől Jézus mélységes terhére kívánom irányítani: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.”

kirekesztetteknek, azoknak, akik a sérthetetlennek hitt dolgokat megtörték, vagy azoknak, akik alávetettek a szigorú kiközösítésnek. Emlékezetbe idézve, „Jézus politikai-szimbolikus konfliktusai”¹⁵ a templomi kultusszal és a Római Birodalommal, valamint hasonló történelmi helyzetek lobbanthatják lángra a feltámadt Krisztus élő emlékezetét. A Tóra új, jézusi magyarázatával és Isten eljövendő országának hirdetésével egészen bonyolult, normatív területek növelik ezt az élő emlékezetet. Jézus igényt tart a teremtő Istennel való bensőséges közösségre és a bűnök megbocsátásának hatalmára, mellyel tulajdonképpen egy további vallási dimenziót emel az élő emlékezet világába. Ez az élő emlékezet előbbre viheti a történelmi Jézus ilyenét való ábrázolását, s különböző tartalmi és formai elemek közrejátszása révén kifejezésre juttathatja a feltámadott Krisztus erejét és jelenlétét. A feltámadott Krisztusban Jézus életének teljessége van jelen az Ő teremtő erejével. *Az isteni csoda valójában nem egy földi életnek az újjáélesztése, hanem a Jézus Krisztus élete teljességének jelenléte a feltámadás révén.*

Ami a kívülálló számára csupán egy érdekes kulturális fejlődésnek tűnő valami, vagy éppen kiábrándító, az a hívők számára még lehet kedves dolog. Ők túllátnak ezen a jelenléten, és túl ezen az élő emlékezetten, azokra az erőkre tekintenek, amelyek megvalósítják az Isten által szándékolt valóságot. A feltámadt Krisztus jelenlétében Isten teremtő és újjáteremtő erői nyilvánulnak meg azon társadalmi, kulturális és történelmi élet-valóságok közepette, amelyek emberileg nézve veszélynek és önvészélynek vannak kitéve. A hit nagy váradalmi akkor válnak világossá és sürgetővé, amikor visszahelyezzük önmagunkat azokba a konfliktushelyzeteinkbe és aggodalmainkba, amelyekben, illetve amelyek ellen maga Jézus irányította az eljövendő Isten országáról szóló üzenetét. Ezek a nagy váradalmak akkor válnak világossá és kényszerítő erejűvé, amikor eszünkbe jut a feszültség a Római birodalom és Izrael azon kulturális és vallási tradíciói között, amelyek kétségtelenül nem voltak jelen a Róma globális hatalmával való szembetalálkozás kihívásáig. Mindenek felett a keresztrefeszítés hozza létre azon kérdések megválaszolásának lehetőségét, hogy miért helyezték a nagy

---

¹⁵ Ld. Gerd Theißen nagyszerű írásában, a „Jesus und die symbolpolitischen Konflikte seiner Zeit: Sozialgeschichtliche Aspekte der Jesusforschung,” *Evangelische Theologie* 57 (1997): 378-400.

váradalmakat a feltámadt Krisztus jelenlétének megújító erejébe és az Ő élő emlékezetébe. (Ld még a 2. és 6. fejezeteket.)

A feltámadt Krisztus rendkívüli, sőt feszültséget ébresztő jelenléte arra készíten bennünket, hogy feltegyük a kérdést: hogyan tudjuk mindezt a dolog természetének megfelelően összekapcsolni a feltámadás bonyolult és mindent átható valóságával? A válasz: az úrvacsora ünneplésében!

Az úrvacsora olyan komplex és érzéki folyamatokban összpontosul, amelyekben a feltámadt és mennybement Krisztus jelenvalóvá válik. Az úrvacsora egy olyan sajátos módozatot kínál a keresztyéneknek, amelyben ők minden érzékükkel felismerhetik a feltámadt és mennybement Krisztust. A szoros, érzéki észlelés (a jegyek adása és vétele, a kenyér evése és a bor ivása mint közvetítő esemény) hordozza a mennybement Krisztus valóságának a megtapasztalását. Ugyanakkor a pusztán érzéki tapasztalatok határai tudatosan ki vannak jelölve.

Számomra ezek a meglátások utat mutatnak afelé a kérdés felé, hogy „*Mi történik az úrvacsorában?*”

- Miközben ezt tesszük, érdemes az úrvacsora azon jellemzőinek megvizsgálásával kezdeni, amelyek az általános tapasztalat számára hozzáférhetőek. Ez fog megtörténni e könyv első részében. *Úrvacsora: Az ember hálát ad Istennek és egy közösségi vacsorával szimbolikusan ünnepel a veszélynek kitett világban.* Látni fogjuk, hogy bár az úrvacsora egyfajta szimbolikus étkezés a veszélynek és önveszélynek kitett világban, mégis ez egy olyan vacsora, amelyben az Istennek az emberrel és az embereknek egymással való megbékéltetését ünnepeljük.

- Meg kell találnunk azt az utat-módot, amelynek során a feltámadt és mennybement Krisztus jelenlétét megértjük ebben az ünneplésben. Ez a feladata a könyv második részének. *Úrvacsora – Jézus Krisztus jelenlétének ünneplése.* Nem csupán a feltámadt Jézus Krisztus jelenlétének teljességében fogjuk mindezt vizsgálni – a teljesség az, ami nehezen érthető mindebben –, hanem mindazon dolgok sokaságában is, amelyek az úrvacsora mindenre kiható erejét jelentik (önátadás, áldozat, bűnök bocsánata, Krisztus „visszajövedele”, stb.).

- Végül ezen az alapon meg tudjuk majd vizsgálni a harmadik részben, hogy az úrvacsorának miért van olyan nagy jelentősége a keresztyén egyházakban. *Úrvacsora – Minden időben, a világ minden táján élő egyház ünnepe, a béke és az új teremtés ünneplése, s a Szentháromság Isten örömteli dicsőítése.*

Elmélyedésünk során magától értetődő lesz, hogy az úrvacsora különböző formái és ünneplései miatt tartalmaznak épületes, megerősítő, ünnepi és teremtő hatást, mialatt mások számára a „furcsa tapasztalat” benyomását keltik. Világos válaszok nem csupán úgynevezett „nagy teológiai kérdésekként” jelennek majd meg, hanem nagyon is konkrét, gyakorlati módon, kapcsolódva az úrvacsora jelenlegi ünneplési formájához. Milyen talajon végezhetjük el ezt a vizsgálódást?

A bibliai szövegek ereje

Amikor iránymutatást keresünk azon kérdés megválaszolására, hogy *„mi történik az úrvacsorában”*, három alapvető dolgot kell figyelembe vennünk.

- Először is a reformáció és ellenreformáció gyakran vitatott hozzájárulásai az úrvacsora teológiájához. Ezek olyan mértékben viszik előre a dolgot, amennyire érdekeltek az egymással szembenálló egyházak és hitvallásaik álláspontjának tisztázásában.
- A második alap a közvetlen mögöttünk lévő évtizedek ökumenikus párbeszédeinek dokumentumai és eredményei. Ezek a dokumentumok erőfeszítést tesznek az úrvacsora jelentőségének megértésére, így elkötelezettek abban, hogy az egyházak eltérő hagyományainak és teológiájának különbözősége közepette az azonos vonásokat keressék. Ebben a folyamatban kimunkálták a megértés közeledésének új stílusát és új stratégiákat kerestek a párbeszédbeli elkötelezettségre. Eredményként ma már az ökumenikus megbékélés példaértékű próbálkozásáról beszélhetünk.
- A legfontosabb és végső soron irányadó alapot a bibliai tradíció szolgáltatja. Mind a reformáció, mind pedig az ellenreformáció, csakúgy mint a huszadik század utolsó harmadának ökumenikus párbeszédei – amelyek rendkívül fontosak e könyv számára – nem csupán a liturgiai gyakorlat és az egyházi tanbeli formálódás különböző hagyományaira hivatkoznak, hanem különösképpen is fontosnak tartják a bibliai tradíciót, amely közös alap mindnyájuk számára. Újra meg újra hangsúlyozzák,

hogy a „bibliai szereztesítés”-nek és az úrvacsora ünneplésének, ahogyan azokról az Írás bizonyoságot tesz, irányadónak kell lennie az egyházak közötti értelmezés számára az egymás tantételeinek és liturgiai gyakorlatának megértése végett.¹⁶ A dolgok jelen állása arra indít bennünket, hogy e könyv első részében is az alapvető bibliai iránymutatást válasszuk.

Továbbmenve, látjuk majd, a bibliai perspektívák gazdagabbak és árnyaltabbak, mint más alapvető irányelvek.

- Olyan fontos szempontokat tárnak fel, amelyeket még a globális szinten zajló ökumenikus párbeszédnek sem vesznek eléggé figyelembe, vagy legalábbis nem használják kellőképpen. (Ld. bővebben 2., 6., és 10. fejezeteket)
- Nem esnek áldozatul olyan teoretikus tévedéseknek, amelyek elvonatkoztatnak az úrvacsora mai ünneplésétől, az azt ünneplő gyülekezettől és az egyházi életben való helyétől. (Ld. bővebben 3., 4., 8. és 9. fejezetekben)
- A bibliai szövegek termékeny és teremtő feszültségeket, sőt különbségeket hordoznak, amelyeknek kapcsán az egyházi és teológiai viták vagy az egyikhez vagy a másikhoz ragaszkodva rögzítették álláspontjaikat. (Ld. bővebben 5., 7. és 10. fejezetekben)

Mindezekből eredően, e könyv majdcsak minden fejezete a bibliai nézőpontot határozottan központi helyre emeli. A legtöbb bibliai szemlélet ugyancsak megtalálható a különböző egyházak úrvacsorai liturgiáiban. Ezek a reformáció, előreformáció, ellenreformáció, valamint a jelenlegi ökumenikus mozgalom kérdéseiben és meglátásaiban, különbségeiben és közös felfogásaiban fejeződnek ki.

Ez a könyv nem arra tesz kísérletet, hogy azonosuljon azokkal a tendenciákkal, amelyeket a szisztematikus és a gyakorlati teológusok szélében folytatnak. Olyan szándékokra gondolunk, amelyek megpróbálják a lehető leggyorsabban homogenizálni a bibliai nézőpontot úgy, hogy az visszavezethető legyen egy alapelvre, egy szabályra, egy

---

¹⁶ Ld. „Windsor Statement” 1971 /A-RC/, 69; „The Presence of Christ” 1977 /R-RC/, 449kk; „The Eucharist” 1978 /L-RC/, 192kk; „Keresztység, úrvacsora és lelkipásztori szolgálat” 1982 /WCC/

meglátásra, amilyen rövid úton és tetszetős módon csak lehetséges. Ez inkább megcsonkítást jelent. Ehelyett e könyvnek az a célja, hogy megmutassa: e redukcionista szemlélettel szemben a különböző bibliai perspektívák éppen együtt hoznak létre egy tiszta, drámaian szőtt képet. Pontosan az ellentétesen egymást kiegészítő tartalmukban, az átfedéseikben, s még a különbözőségeikben is – ahogyan látjuk majd – a bibliai perspektívák felkínálnak egy gazdag, komplex és összefüggő képet arról, hogy mi történik az úrvacsorában. Ez a bibliai-teológiai eljárás, amely óvatosan fejlesztette ki a meglátások mozaikjait vagy rendszerét, már helyesnek bizonyult a keresztyén hit különböző témáinak vizsgálata során.¹⁷ Ez a könyv is ezt az eljárást fogja követni annak a kérdésnek a megválaszolása végett, hogy „*Mi történik az úrvacsorában?*”

Eszerint, a bibliai tradíciók úrvacsorára vonatkozó különböző „felvillanásai” kiegészítik egymást. Akár sokat, vagy keveset vázolunk fel ezekből a villanásokból – talán a túl sok ilyen megvilágítás zavarónak tűnik az egyszerű, célravezető válasz keresésében –, mégis ezen tradícióknak tartalmazniuk kell elegendő világos látást, úgyszólván keresztül kell látni a ködös dolgokon. Azonkívül a bibliai tradíciók különböző módozatai és azok összefüggései lehetővé teszik azoknak az előrelépéseknek a felismerését, amelyek a mostani évtizedek ökumenikus megállapodásaiban az úrvacsorát érintik. A bibliai szövegek és az egyházak meglátásainak figyelembevételével, amelyekből a múltbeli egymással való szembenállás is kitűnik, a hit gazdag tartalmának különböző nézőpontjai ismerhetők fel. A hitnek ez a tartalma egyidejűleg bonyolult és világos. Mégis minden tisztaságában olyan gazdag és gyümölcsöző, hogy azt nem lehet megragadni egyetlen rövid formulában.

Ez a könyv olyan utat jár be, amelyen haladva a különböző egyházak sok-sok álláspontja fölött átívelő szemléletmódot képvisel. Ezek a

---

¹⁷ Ld – a feltámadásról szóló írással együtt lett megemlítve a 13. lábjegyzetben – M. Welker, *God the Spirit*, ford. John F. Hoffmeyer (Minneapolis: Fortress, 1994); M. Welker, *Creation and Reality*, ford. John F. Hoffmeyer (Minneapolis: Fortress, 1999); M. Welker, „The Reign of God,” *Theology Today* 49 (1992): 500-515. Ezt a struktúrát követve ld. M. Welker, „Biblische Theologie, Fundamentattheologisch,” *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, vol 1, 4. kiad. (Tübingen, 1998), 1549-53; Bernd Oberdorfer, „Biblich-realistische Theologie,” in Sigrid Brandt and Bernd Oberdorfer, szerk., *Resonzen: Theologisch Beiträge* (Michael Welker zum 50. Geburtstag) (Wuppertal: Foedus, 1997), 63-83.

múltbeli, egymással szembenálló különbözőségek merev ellentéteket és kölcsönös vádaskodásokat szültek. Immár lehetségessé válik annak felismerése, hogy mindezek a különbözőségek egymás közös meggazdagítását eredményezhetik az igazság keresése folyamán. Világossá válik majd, hogy a különbözőségek nem valami rossz dolgot jelentenek, hanem sokkal inkább lehetnek gyümölcsözőek. Nem szükségszerű, hogy konfliktusokhoz vezessenek, hanem bizonyos feltételezések mellett teremtő kontrasztot képezhetnek.¹⁸ A különbözőségekben rejlő teremtő kontrasztok feltárása során ez a könyv a mostani évtizedek egyetemes és ökumenikus párbeszédeibe kapcsolódik be – ide kapcsolva az eucharisztia és az úrvacsora témáját.

Az úrvacsora útja az egyházak közötti konfliktusoktól az ökumenikus egyetértésig

Kívülről vizsgálva, az események sorozata az úrvacsorában egyszerűnek tűnik, de ami ebben a folyamatban történik, az összetett és gazdag. A nagyobb egyházak közötti múltbeli viták visszavezethetnek eme folyamat gazdagságához. Újra és újra, a komplex folyamat momentumai és a személyes aspektusok hangsúlyozódtak ki más nézőpontok és meglátások terhére. Ezen az úton eltorzult gondolatok születtek, méghozzá magáról az úrvacsoráról és a különböző egyházak úrvacsora-értelmezéséről.

Az úrvacsorát illetően a huszadik század utolsó évtizedeiben a nagyobb egyházak ökumenikus párbeszédei részben kibogozták ezt az összekuszálódottan ellenséges viszonyt, részben pedig maguk mögött hagyták azt. Új szelek kezdtek fújni, amelyekben az egyházak különböző értelmezése az úrvacsora felől – a kölcsönös komplementaritás szellemében – együtt halad annak árnyaltabb felfogása irányába, a hit

---

¹⁸ A nagy matematikus, természettudós és filozófus Alfred North Whitehead folyamatosan arra hívta fel a filozófia, a művészet és a tudományok figyelmét, hogy a különbségeket és a konfliktusokat teremtő kontraszttá formálják át. Ld. M. Welker, *Universalität Gottes und Relativität der Welt: Theologische Kosmologie im Dialog mit dem amerikanischen Prozedenden nach Whitehead*, 2. kiad. (eukirchen: Neukirchener, 1988); Michael Hampe, *Lafred North Withead* (Munich: Beck, 1998).

gazdag és élő tartalmának megértése felé. Rendszerint a különböző egyházak által felismert igazságokat nem rejtették véka alá, nem is hagyták cserben, hanem gyakran még világosabban előtárták. A megbeszéléseknek új formája vált iránymutatóvá ebben az új légkörben. A párbeszédnek ez a formája a következőképpen írható le:

1. Minden úrvacsorát érintő ökumenikus párbeszéd az utóbbi évtizedekben ezzel a kérdéssel kezdődött: mik a közös vonások a teológiai tudományban és egyházi gyakorlatban? Előbb közös vonásokat kerestek és találtak a teológiában és az egyházi életben, majd a fennálló különbségeket eme közös vonások fényében kezelték.¹⁹

2. Ha a korábbi konfliktusokat és kölcsönös kiátkozásokat a közös vonások fényében kezeljük, akkor lehetőségessé válik a történelmi különbségekkel való foglalkozás aprólékosan és többsikű módon. Néhány különbség teljesen figyelmen kívül hagyható, mert hibásnak és idejét múltnak bizonyul. Néhány azonban hasznosnak tekinthető, hiszen a különböző perspektívák vagy segítő kontrasztok lehetőségessé teszik a teljesség pontosabb megragadását és a hit egymással megosztott közös tartalmának erejét.²⁰ Végül a közös vonások és a gyümölcsöző kontrasztok fényében a megmaradó különbségek többnyire kétes és terhes elemként jelenhetnek meg. Így nézve a dolgot, még ezeket a

---

¹⁹ A protestáns és német ajkú egyházak között az úrvacsorára figyelő evangélikus – református párbeszéd nyújtotta az első példát ebben a tekintetben. Ez a párbeszéd a hitvalló egyház nyomdokain próbált meg elindulni. A második világháború után ez a párbeszéd folytatódott és több európai országra is kiterjedt. A következő gondolatok mérföldkövek voltak ezen az úton: a „Declaration of the Second Session of the Fourth Confessing Synod of the Evangelical Church of the Old Prussian Union” Halléban, 1937-ben, az „Arnolshain Thesis az úrvacsoráról” (1957-ben) és a tézisek „Tisztázása 1962-ből; a „Leuenbergi Konkordia” 1973-ból. Ld. bővebben a kitűnő bevezetését a Lessing, *Abendmahl*, 19-41-nek.

²⁰ Ebből a szempontból egy új biblika-teológiai iránymutatás vált irányt adóvá jelen években: „Az újszövetségi keresztyénség[ének] pluralista természetének tisztább megértése ... minden kizárólagossági igény fenntartását zavarba ejtővé teszi. ” („Pullach Report” 1972 /A-L/, 31. Természetesen ez az álláspont tiszta elkülönítést igényel a pluralizmus, – kiterjedt „pluralitás”, individualizmus és relativizmus között: ld. M. Welker, *Kirche im Pluralismus* (Gütersloh, Kaiser, 1995).

különbözőségeket is lehetne úgy tekinteni, mint kihívást: állhatatosan folytatni a további, mélyebben lévő közös vonások keresését.²¹

3. Annak érdekében, hogy megtehessék, ami lehetséges, az egyoldalú szempontokat és gyors harmonizálásokat ki kellett zárni az egyezőségek és különbségek keresésének folyamatából. Ennek érdekében az egyházak gondoskodtak arról, hogy a megbeszélésben részt vevők és a bizottsági tagok „sokféle országból jöjjenek” és „rendkívül széles teológiai háttérrel” rendelkezzenek.²²

Ezekben a jól elkülöníthető, de mégis közös vonásokban, a közelmúlt évtizedek ökumenikus párbeszéderei rávilágíthattak arra, hogy az úrvacsora mennyire gazdag és bonyolult folyamat. Ezt sokkal inkább megtehették, mint korábban a hangos hitviták idején. Így az ökumenikus párbeszédnek hozzájárultak az ökumenikus békességhez és ez a huszadik század számára különösen is nagy áldás volt. A következőkben az ökumenikus békességhez való hozzájárulásra fogjuk a figyelmünket fordítani. Megpróbáljuk ezeket világosan látni és kiegészíteni. Ebben a folyamatban annak kellene tisztázódni, hogy az úrvacsora nem csupán a liturgiai gyakorlatában lehet az ökumenikus békességet munkáló vonzó erő, ahogyan ünnepeljük napról napra, hétről hétre, hónapról hónapra, évről évre számtalan helyen a világ minden táján. Annak a teológiai felismerése révén, hogy mi történik az úrvacsorában, maga az úrvacsora is bizonyulhat „az ökumenikus békéhez való hozzájárulás” bizonyos forrásának.

Eme ökumenikus elkötelezettség ellenére – vagy pontosabban éppen ezért – ez a könyv nem tagadja meg a reformáció teológiai öröksége által formált evangéliumi irányultságot. Különösképpen az 1., 9. és 10. fejezetek fogják nyíltan megfogalmazni a reformáció sajátos bibliai alapokon történő meglátásait, és ezeket az észrevételeket az ökumenikus párbeszédben résztvevő felek számára ajánlani. Ezek a meglátások tulajdonképpen az úrvacsorát úgy mutatják be, mint egy olyan vendégséget, amelynek a megünnepléséért a lekipásztorok hordoznak felelősséget, sőt abban előjön a bűnök bocsánatának

---

²¹ Ld. „Facing Unity”, 1984 /L-RC/, 20-24, egy „átfogó egyesség modelljéért”, amely magában hordozza a gyümölcsöző különbségek kultúráját.

²² „Windsor Statement,” 1971 /A-RC/, 68.

jelentősége, valamint az asztalközösséghez való meghívás és odajárulás problémája is. Feltehetően a reformáció előtti egyházak nem fogják hezitálás és kétségek nélkül fogadni ezeket az észrevételeket. Jóllehet, e könyvnek az a szándéka, hogy az úrvacsora teológiájában olyan impulzusokat adjon ezeknek az egyházaknak, amely több, mint pusztán csak egy „tipikusan protestáns” álláspont vagy látásmód. Példaképpen említünk kritikus témákat. Meddig terjedjen ki az ökumenikus egyház figyelme? Pusztán a helyi gyülekezetre vagy az egész egyházra? A sákramentum felelős kiszolgáltatásának kérdése összefügg a lelkipásztori hivatal teológiai témakörével. A könyv feladata még, hogy helyére tegye a „Krisztus emlékezetének” túlságosan beszűkült értelmezését.

Ez a könyv elkötelezett az úrvacsora gazdagsága és sokszínűsége mellett, amelyet tizenkét nézőpontból vizsgál majd meg. Még annak ellenére is, hogy szép énekeket éneklünk az úrvacsoráról, meg kell látnunk, hogy azoknak végső soron nagyon szerény helye van az Isten Igéjére és az Isten Lelkére épülő egyházban. Jóllehet, az úrvacsora fontos fókuszpontja és alapvető forrása az egyház életének, mégis az úrvacsora ünneplése nem merülhet ki az egyház missziójában és elkötelezettségében. Éppen akkor, amikor jó okunk van arra, hogy nagy értékekkel ruházzuk fel az úrvacsorát, meg fogjuk tanulni annak megóvását is a túlértékeléstől. Sok elvárásunk van iránta, de nem fogjuk túlterhelni azt igényekkel és elvárásokkal. Miközben megkíséreljük annak kiderítését, milyen gazdag mondanivalója van a „*mi történik az úrvacsorában*” kérdésünknek, ez a könyv megcéloz majd egy józan feltételezést is az úrvacsorával kapcsolatban: nem ez az egyetlen forrása és nem ez az egyetlen tetőpontja az egyházi életnek; s nem ez az egyetlen alapja és nem ez az egyetlen kritériuma az egyház megújulásának!

Mivel ez a könyv nem csak teológusok számára készült, hanem sokkal inkább széleskörű hozzáférhetőségre szántuk, a teológiai tudományok irodalmára való utalás minimális. Ilyen művek majdnem kizárólag csak a lábjegyzetekben bukkannak fel. A „**Documents of the 'Growth in Agreement' of Churches on the Global Level in Questions of Holy Communion, in Chronological Order, 1931-1990**” című mellékletet arra szántuk, hogy lehetővé tegye és megkönnyítse egy érthetőbb ökumenikus párbeszéd felé fordulásunk folyamatát. Az egyes fejezetek oly módon íródtak, hogy lehetővé váljon a különböző témákba,

problémákba és szempontokba való belemerülés anélkül, hogy az előtte lévőket feltétlenül el kellene olvasnunk. A különböző fejezetek összefoglalásaképpen szintén elérhető lesz egy ajánlott irodalom, amely szintén az úrvacsora témájához keres további információkat és speciális kérdések vonatkozásában is tanácsot ad.

I. RÉSZ

Úrvacsora: az ember Istennek iránti hálaadása és a közösségi vacsora ünneplése egy veszélynek kitett világban

Első fejezet

„Ezt cselekedjétek...” – Kinek mit kell tennie?

Jelképes közösségi étkezés – vagy csupán erre az étkezésre való felkészülés?

Mi történik az úrvacsorában? Az első válasz erre a kérdésre ez lehetne: *Egy jelképes közösségi étkezés, amelyet egy étkező közösség ünnepel asztalközösségként.*²³ Ez a válasz nehézkesen hangzik. Mégis segít tisztázni, hogy az úrvacsora:

- lényege szerint nem csupán valamilyen egyszerű felkészülés egy közösségi étkezés felkínálására;
- nem is csupán egy közösség összegyülekezése étkezés végett.

Alapvető felismerés, hogy az úrvacsorában a jelenlévők egy szimbolikus közösségi vacsorát ünnepelnek. Látni is fogjuk, hogy ennek komoly következményei vannak!

Bizonyos, hogy az úrvacsora nem csupán egy olyan étkezés, amely megelégteti az éhezőt. Végére is, amit ünneplünk az egy *„liturgikus étkezés, amelyet szimbolikus szavak és cselekmények kísérnek.”*²⁴ Ez a felismerés, amelyet még pontosabban szükséges magyarázni, nem szabad, hogy elvezessen az étkezés előkészülete és a közösségi étkezés aktuális eseményének szétválasztásához. Nem szabad, hogy félrevezessen azt feltételezve, hogy lényegében az étkezés előkészületére nagy gondot fordítva már kielégítően megünnepeltük az úrvacsorát.

---

²³ Matthias Klinghardt *Gemeinschaftsmahl und Mahlgemeinschaft: Soziologie und Liturgie frühchristlicher Mahlfeiern*, TANZ)Tübingen: Francke, 1996), könyvének címéből vettem ezt a kifejezést.

²⁴ „Kereszttség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” 1982 /WCC/, 475.

A miseáldozat és a közösség – a miseáldozat közösség nélkül? A tradicionális római katolikus álláspont

A római katolikus egyház elsődleges szerepet játszott abban, hogy az úrvacsora két részre szakadt: a *miseáldozatra* és a *közösségre*. Az eredmény a megosztás lett, majd pedig szétvált egymástól a miseáldozat és a közösség az alábbiak szerint:

1. az úgynevezett miseáldozatban az étkezés előkészítése a kenyér és a bor konzekrációja (megszentelése, felszentelése, beszentelése – *Fordítótól: G.B. és P.L.*) által történik, amikor is a kenyér és a bor átváltozik (*transubstantiatio*) Krisztus testévé és vérévé;
2. arról a közösségről van itt szó, amelyben az ételt (azaz a szabály szerint csak a „konsektrált kenyeret”) szétosztják és megeszik.

Az úrvacsora folyamatában ez az elkülönítés talán első látásra jelentéktelennek tűnik. Az úrvacsora értelmezésére és gyakorlatára nézve azonban igenis komoly következményekkel jár. Azzal a szándékkal tesszük fel a kérdésünket, hogy megismerjük a miseáldozat és a közösség közti megkülönböztetést és elkülönítést, illetve szeretnénk megtudni, mi az, ami megengedhető, segítő szándékú vagy problémás ebben az álláspontban. Íme: milyen feladattal ruházta fel Jézus a tanítványokat azokban a szavakban, hogy „*Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre?*”

- Jézus azt bírta-e a tanítványokra, hogy ünnepeljék meg az étkezést úgy, ahogyan ő ünnepelte velük? Ha igen, akkor nincs helye annak, hogy a miseáldozat és közösség szétváljon egymástól.
- Vagy azzal bírta-e meg őket Jézus, hogy konsektrálják a kenyeret és a bort, hogy a kenyér és a bor Krisztus testévé és vérévé változzék? Azzal bírta-e meg őket Jézus, hogy egy különös ünnepet tartsanak a kenyér és a bor konsektrálása és átváltozása által, s hogy így tegyék lehetővé a közös étkezés ünnepét? Önmagában véve és a közösségtől függetlenül, amit „konsektráció”-nak neveznek, vajon összhangban van-e Krisztus rendelésével?

Ha az utóbbi igaz, akkor a miseáldozat végrehajtható közösség nélkül is. A miseáldozat (amelyben benne van a konsektráció és a *transubstantiatio*) alapvető eseménnyé válik és meghatározza az egész

úrvacsora folyamatát. Önmagáért való dologgá lesz. Nyilvánvalóan bárki felismerheti, hogy az úrvacsora természeténél fogva a közösségre mutat.

Így azonban az étkezés ünneplésének alapja, s ezért az úrvacsora meghatározó eseménye a „miseáldozat”. Elvileg a miseáldozat önmagában elégséges. A közösség nem jöhet létre a miseáldozat nélkül, de a miseáldozat alkalmasint megvalósítható közösség nélkül.

Ha ez így pontos és minden tekintetben helyénvaló, akkor elvezethetne annak megértésére, hogy a római katolicizmusban az úgynevezett magán misék és egyedül elvégzett misék (*missa privata* = magán személyek által kért, vagy saját maguk ájtatossága végett tartott mise; *missa solitaria* = a pap egyedül tartja a misét) miért tekinthetők érvényesnek. S ha ez így helytálló, akkor az úrvacsora ünneplése nélkül is értelmet nyerne a kenyér és a bor konzekrált és átváltoztatott jegyeinek tisztelete, amely még ma is szokásos a katolicizmus körében (úgynevezett „tabernákulum vallásosság”). Ami tehát az úrvacsorában alapvetően megtörténik, az a kenyér és a bor jegyeinek átváltozása a konzekráció során. A miseáldozat folyamán az úgynevezett *transubstantiatio* központi és normatívá válik.

E szemléletnek fontos következményei vannak:

- Az úrvacsora ünneplése nem függ szükségszerűen a közösség jelenlététől!
- Az úrvacsorának nem a kiosztott, szimbolikus jegyek megevése és megivása a lényegi eleme. Éppen ezért az „eucharisztia” (hálaadás) kifejezés nyomban alkalmazható az úrvacsorára.
- A jegyek átnyújtása és elfogadása, az evésre és ivásra való felhívás, a jegyek tényleges evése és ivása, az általánosságban vett étkező közösség vagy a szimbolikus asztalközösség elvileg nélkülözhetőek eme szempontok alapján, hiszen a „konzekráció” vagy a „transsubstantiatio” a leginkább döntő esemény.

A Római Katolikus Egyház normatív tanítást tartalmazó dokumentumaiban²⁵ az ember minduntalan rátalál az úrvacsorára vagy az eucharisziára vonatkozó ilyen megfogalmazásokra: „A kenyér és a

---

²⁵ Itt John F. Clarkson alapján idézünk majd, *The Church Teaches: Documents of the Church in English Translation* (St. Louis: B. Herder, 1955. A számok nem az oldalakat jelentik, hanem a szerkesztő által megjelölt lapszéli számokat).

bor... a konzekráció után az Úr Jézus Krisztus igazi teste és igazi vére.”²⁶ Az ellenreformáció nagy zsinata, a Tridenti Zsinat (1551) 13. ülésének megfogalmazása nagyon tisztán és világosan tárja elénk a hagyományos római katolikus álláspontot: „Mielőtt ugyanis az apostolok a mi Urunk kezéből vették az eucharisziát [vö. Mt 26,26; Mk 14,22], Ő már akkor mondta nekik, hogy az az Ő teste, amit átad majd nekik.”²⁷ Nyilvánvalóan ez azt jelenti, hogy a bibliai tradíció szerint a kenyér és a bor átváltozása megtörtént már a jegyek vétele előtt és mindez a jegyek vételétől független.

Tizenegy évvel később, a 22. ülésen (1562) a „Kánonok a legszentebb miseáldozatról” című fejezetben a zsinat logikusan és tömören fogalmazott a kiközösítésről: „8. Ha valaki azt mondaná, hogy azok a szentmisék, amelyeken a pap csak egymaga áldozik szentségileg, törvénytelenek és be kell szüntetni: legyen kiközösítve.”²⁸

Több mint négy évszázaddal később, 1965. szeptember 3-án, a *Mysterium fidei* enciklikájában, VI. Pál pápa reagált a miseáldozat látható teológiai és gyakorlati nehézségeire, amelyek még a római katolikus papság körén belül is jelentkeztek. VI. Pál azt mondja „Tiszteletre méltó Barátainak”, hogy „néhányan azok közül, akik vagy szóban vagy írásban foglalkoznak ezzel a legszentebb titokkal, olyan véleményeket terjesztettek a magánmisékről és a transsubstantiatio dogmájáról, miszerint azok zavaróak a hívők számára...” Majd a pápa nevéen nevezte a problémát:

„Hogy egy példáját adjam annak, amiről beszélünk, nem megengedhető, hogy oly módon részesítsük előnyben az ún. közösségi miséket, hogy

²⁶ Clarkson és mások, *The Church Teaches*, 713kk, 712, 715, 719.

²⁷ Clarkson, *The Church Teaches*, 721. A szöveg folytatásában ez olvasható: „Kétség sem férhet hozzá, hogy aki Krisztushoz hű a katolikus egyház örök hagyományával az igaz Istent magasztalva hódol a legszentebb sákramentumnak... Nem lehet ez a legkevésbé tisztelt sákramentum, hiszen ezt Krisztus alapította, hogy mi azt elfogadjuk (Mt 26,26kk). Ezért azt hisszük erről a sákramentumról, hogy ugyanaz az Isten van jelen, akit az örökkévaló Atya hozott a világba, akiről így szól: „Imádja őt az Isten minden angyala!” (Zsid 1,6; vö. Zsolt 96,7)” (Clarkson, *The Church Teaches*, 723.)

²⁸ Clarkson, *The Church Teaches*, 763.

közben lebecsméreljük az egyénileg megtartott miséket ... vagy, végezetül, elgondoljuk, vagy igazat adunk annak a véleménynek, hogy Krisztus Urunk többé már nincs jelen azokban a jegyekben, amik a mise befejeződése után megmaradnak az áldozat ünnepléséből”.²⁹

E sorok írása közben VI. Pál lényegében „a tradícióra” hivatkozik és arra a tényre, hogy azok a „formulák... amelyekben az egyház valaha a hit tanításait kifejtette” nincsenek időhöz kötve, „hanem minden idő és minden hely embere elfogadta”. Éppen ezért VI. Pál pápa azt tartja, hogy ezeket egyetlen kultúra sem relativizálhatja, még a tudományos fejlődés sem, sőt a teológiai újítások sem befolyásolják.³⁰ Nem szállt azonban vitába a bibliai szöveggel.

Jóllehet, a pápa által kifogásolt állásfoglalások létüket nem a korszellemet tükröző gondolkodásmód mögé történő felsorakozásnak köszönhetik, amiként annak sem, hogy a huszadik század divathullámai között szándékoznának úszni. Ehelyett, ahogyan látni fogjuk majd, a Tridenti Zsinat állásfoglalása, amelyet VI. Pál próbál fenntartani és megvédeni, reménytelen harcban áll a bibliai szövegekkel. Sőt ezáltal ugyancsak ellentétben áll a Második Vatikáni Zsinat (1962-1965) utáni katolikus teológia példaértékű és eredményes bibliai-exegetikai irányultságával is. A pápa által kritizált álláspontok éppen ezért egyre szaporodó mértékben belekerültek a huszadik század ökumenikus párbeszédeibe, *a dialógusban részt vevő katolikus egyházfelet is beleértve*. Egyedül a bibliai szövegek figyelmen kívül hagyásával tartható fenn az ellenreformáció zsinatának álláspontja: „Mielőtt ugyanis az apostolok a mi Urunk kezéből vették az eucharisziát, Ő már akkor mondta nekik, hogy az az Ő teste, amit átad majd nekik.” Aki komolyan veszi a bibliai szöveget, az nem tarthatja helyénvalónak ezt az álláspontot.³¹

---

²⁹ *Mysterium fidei*, in Claudia Carlen, (szerk.), *The Papal Encyclicals: 1958-1981* (Wilmington, N.C.: McGrath, 1981) 166.

³⁰ *Mysterium fidei*, 168.

³¹ Ld. Herbert Vorgrimler figyelmeztetését a *Sakramententheologie*, Leitfaden Theologie 17 (Düsseldorf: Patmos, 1987), 191-92 és 215kk oldalain. Helmut Feld, *Das Verständnis de Abendmahls*, Ertäge de Forschung 50 (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1976), 123kk oldalain, szintén hangsúlyozza, hogy az úrvacsorai viták és az ökumenikus párbeszéd felélénkülése azt eredményezi, hogy a bibliai szövegek irányadóvá válhatnak.

Mit rejt a bibliai szöveg?

A Márk 14 határozottan döntő fontosságú állítást tartalmaz. – „Ez az én testem” – a kenyér kiosztása és a meghívás után ezt olvassuk: „Vegyétek...” (Mk 14,22) A Márk 14,24-ben azt találjuk, hogy az „ez az én vérem” kifejezés csak azután következik „miután” ittak a pohárból – azaz csak azután, amikor már „mindannyian ittak belőle”, miként ezt a szöveg világosan mondja.

Márk 14.22-24

És amikor ettek, vette a kenyeret, áldást mondott, és megtörte, odaadta nekik, és ezt mondta: "Vegyétek, ez az én testem." Azután vette a poharat, hálát adott, odaadta nekik, ittak belőle mindnyájan, és ezt mondta nekik: "Ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik."

Hasonlóan a Máté 26-ban a kenyér megtörése és kiosztása csakúgy, mint a „vegyétek és egyétek” meghívás megelőzi a kenyér Krisztus testével való azonosítását (Mt 26,26). Ugyanez igaz a pohárra is.

Máté 26,26-28

Miközben ettek, vette Jézus a kenyeret, áldást mondott, és megtörte, a tanítványoknak adta, és ezt mondta: "Vegyétek, egyétek, ez az én testem!" Azután vette a poharat és hálát adott, nekik adta, és ezt mondta: "Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára.

A Lukács 22,19 szintén egyértelműen összeköti a megtört kenyér kiosztását a jegyek azonosításával: „Ez az én testem, amely tiérettetek adatik.”

A Lk 22,19

És vette a kenyeret, hálát adott, megtörte és e szavakkal adta nekik: „Ez az én testem, amely tiérettetek adatik: ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” Hasonlóképpen vette a poharat is, miután megvacsoráztak, és ezt mondta: „E pohár az új szövetség az én vérem által, amely tiérettetek ontatik ki”.

Végül, a Pál-i forma sem támasztja alá az úgynevezett konszekráció megelőző aktusának elválasztását az azt követő cselekménytől, a kenyér

megettörésétől, szétosztásától, vételétől és evésétől. Valószínűleg ezeket ki is hagyta.

Kitűnik számunkra, hogy az 1Korinthus 10,16b-ben a következőt olvassuk: *„A kenyér, amelyet megettörünk, nem a Krisztus testével való közösségünk-e?”* Rögtön kifogásolható: a kenyér megettörése nem jelenti annak kiosztását! S mivel az 1Kor 11,24 szintén azt hangsúlyozza, hogy a kenyér megettörése a jegyek Krisztus testével való azonosítása előtt történt: *„ez az én testem, amely tiérettetek megettöretik,”* ebben joggal gyaníthatjuk a vacsorára való készülés és a vacsora aktuális eseménye között meglévő szakadék lehetséges alapját. Jóllehet az 1Kor 11,25 éppen ezen feltételezés ellen érvel, ahol is azt látjuk, hogy a pohár úgynevezett konsekrációja összefonódik az étel megevéssel, amely már ekkorra megtörtént.

1Korinthus 11,23-26

Mert én az Úrtól vettem, amit át is adtam néktek, hogy az Úr Jézus azon az éjszakán, amelyen elárultatott, vette a kenyeret, és hálát adva megettörte, és ezt mondotta: „Vegyétek, egyétek, ez az én testem, amely tiérettetek megettöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” Hasonlóképpen vette a poharat is, miután vacsoráltak, és ezt mondta: „E pohár amaz új szövetség az én vérem által, ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre.” Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön.

Csak *„miután vacsoráltak”*, következik a pohár explicit leírása úgy, mint *„amaz új szövetség az én vérem által”*. Így az a tradíció, amelyről Pál azt mondja, hogy *„az Úrtól vettem”*, ugyancsak lehetetlenné teszi a kenyér és a bor konsekrálásának elkülönülését a közösségi evés és ivás cselekvésétől.

Végül, az 1Kor 11,26 azt is világossá teszi, hogy téves a bibliai tradíciókból kiindulva elkülöníteni az úrvacsora egy részét a jegyek közösségi evésétől és ivásától, valamint ugyancsak téves központi és meghatározó jelentőségűnek tekinteni egy kiragadott részt. A 26. versben ezt olvashatjuk: *„Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön.”*³² Ez azt is jelenti,

---

³² A részletekért ld. a 6. fejezetet. Ld. Miguel Garijo-Guembe, „Die Eucharistie nach römisch-katholischem Verständnis,” in M. Garijo-

hogy nincs bibliai alapja annak, hogy a kenyér testtel és a bor vérrel való azonosítását elválasszuk a kenyér megtörésétől, kiosztásától és a közösségi evésétől és ivásától.

Ezt nem csupán az úrvacsoráról szóló, protestantizmuson belüli, első renden Németországban és Európa más területein folytatott párbeszédok záradokumentumaiban emelték ki: mint például, az 1957-es „Arnoldshaini tézisek az úrvacsoráról”, majd a későbbi tisztázások, amelyeket 1962-ben publikáltak, és az 1973-as „Leuenbergi Konkordátum”. Az egyetemes ökumenikus párbeszédok ugyanis, amelyekben a protestáns, ortodox és római katolikus (Róma által felhatalmazott!) teológusok és egyházi vezetők vettek részt, szintén a mostani évtizedekben erősödő tisztánlátással emelték ki, hogy az úrvacsora alapvetően egy közösségi étkezés.

Teljes egyhangúság a reformátori időszak, a reformáció utáni és az ortodox egyházak között: „Az úrvacsora nem más, mint a Jézus nevében összegyűlt közösség istentiszteletének egyik aktusa.”

Az úrvacsoráról szóló *Arnoldshaini tézisek* (1957) rendkívül fontos szerepet játszottak az ökumenikus párbeszéd későbbi alakulásában. A harmadik tézis világosan állítja: „Az úrvacsora a Jézus nevében összegyűlt közösség istentiszteletének egyik aktusa.” A 3.3 tézis tömör leírást ad az úrvacsora külső folyamatáról: „Az úrvacsorát imádsággal, dicsőítéssel, hálaadással, a kenyér és a bor vételével, a szereztetési igék elmondásával, a kenyér és a bor gyülekezetnek történő kiosztásával, s azok elfogyasztásával ünnepeljük.”³³

Különböző protestáns egyházakat kértek fel a tézisekről való állásfoglalásra. Ezek az egyházak nem csupán egyetértéssel válaszoltak, hanem kritikai kérdéseket is fölvetettek. A kérdezők többek között a kenyér és a bor jegyeinek konszekrációja miatt fogalmaztak meg aggályokat. De vajon az Arnoldshaini tézisek nem fordítottak volna kellő figyelmet és nem tulajdonítottak volna kellő értéket annak a dolognak, amely annyira fontos a római katolicizmus számára?

Guembe, J. Rohls, and G. Wenz, *Mahl des Herrn: Ökumenische Studien* (Frankfurt: Lembeck, 1988), 9kk, 65.

³³ Arndolshaim, 65.

Annak érdekében, hogy választ adjanak az egyházak által képviselt állásfoglalásokra, újrakezdett intenzív konzultációk után az Arnoldshaini tézisek tisztázásával kapcsolatban egy Zárójelentést tettek közzé 1962-ben. A 3. tézis tisztázása azt mondja, hogy „az úrvacsora tényleges ünneplése során, amelynek magyarázata a 3.3-as tézisben található, a kenyér és a bor szerepe az, hogy az úrvacsorai étkezés szolgálatára legyenek rendelve. Az újszövetségi szövegek exegézise alapján a jelentés aláírói nem érzik úgy, hogy kiegészítésként meg kellene követelniük a konsekráció különös aktusát. Azt sem képesek felismerni, hogy a konsekráció különös tanítása ott volna azon dolgok között, amelyek az úrvacsora vételének, ajándékának, lényegének megértése szempontjából nélkülözhetetlenek.”³⁴

A Leuenbergi Konkordia, amely tulajdonképpen az Európai Református Egyházak 1973. évi közös nyilatkozata, az úrvacsora ünneplésének közösségi jellegzetességét emeli ki. Ez különösen is érződik a 19. tézisben: „Jézus Krisztus testében és vérében adott közösséget nem választhatjuk el magától az evés és ivás aktusától. Minden olyan kísérlet, amely Krisztus úrvacsorai jelenlétének értelmezésénél eltekint ettől a cselekménytől, azzal a veszéllyel jár, hogy elhomályosítja az úrvacsora értelmét.”³⁵

A reformáció egyházai nem csak egymással, hanem az anglikánokkal és ortodoxokkal is egyet értenek abban, hogy az úrvacsora közösségi étkezés, és lehetetlen benne elválasztani a konsekráció aktusát az étkezés ünneplésétől. Az anglikán és lutheránus egyház közötti dialógusból származó „Pullach Report” Krisztus „valóságos jelenlétét” az „eucharisztikus cselekmények (a konsekrációt is beleértve) és a jegyek vételének” egységesített kontextusába helyezi.³⁶ Az 1976-os anglikán-ortodox „Moszkvai nyilatkozat” elegendőnek tartotta csupán néhány szóval hangsúlyozni, hogy „a kenyér és a bor konsekrációja az egész sákramentumi liturgiából származik.”³⁷ Ez azt jelenti, hogy nem lehet a miseáldozatot, a konsekrációt és a jegyek transzsubstantiatioját elválasztani, egyfelől az étkezéssel ünneplő közösségtől, másfelől pedig a közösségben való részvételtől.

³⁴ Arnoldshain, 72-73. Ld. Lessing, *Abendmahl*, 32kk.

³⁵ Leuenberg, 149.

³⁶ Pullach Report 1972 /A-L/: 23.

³⁷ Moscow Statement 1976 /A-O/, 46.

Visszafogott változás a római katolikus álláspontban a huszadik század utolsó harmadában

Azok az egyetemes szintű felekezeti párbeszédok, amelyekben a római katolikus egyház is részt vett, az utóbbi években hasonló tisztázódás felé mozdultak el. Ez pedig a huszadik századi ökumenikus egyetértés nagy és csendes forradalmi eseményének számít.

A következő megállapítás már az 1971-es „Denver Riport” néven ismert metodista-római katolikus dokumentumban olvasható: „A kenyér és bor nem ugyanazt a szerepet töltik be az eucharisztikus ünneplésen kívül, mint amilyen szerepet töltenek be azon belül. Az eucharisztikus ünnep összefüggésében a kenyér és a bor Krisztusnak az Ő népe számára megmutató megváltó jelenlétének legtökéletesebb jele ... Az úrvacsorában való tökéletes részesedés a hívők közösségében valósul meg.”³⁸

Az 1971-es anglikán-római katolikus ún. „Windsor Statement” még egyértelműbben fogalmaz: „Az Úr utolsó vacsorán mondott szavai, jelesül „Vegyétek és egyétek, ez az én testem”, nem engedik meg számunkra, hogy szétválasszuk a jelenlét ajándékát és a sákramentumi evés cselekményét.”³⁹

Új alapot formált az 1978-as „Eucharisztia” elnevezésű jelentés, amelyet a római katolikus-evangélikus közös bizottság készített, mely közös bizottságot a római Keresztény Egységet Elősegítő titkárság és a Lutheránus Világszövetség hozták létre. Ugyanez igaz az anglikán-római katolikus „Elucidation”-ra, amelyet az úrvacsorával kapcsolatban Salisburyben bocsátottak ki 1979-ben.

Az „Eucharisztia” dokumentum megállapítása szerint „közös a meggyőződés arról, hogy az úrvacsorának étkezés jellege van,”⁴⁰ és

---

³⁸ Denver Report 1971 /M-RC/, 326-327.

³⁹ Windsor Statement 1971 /A-RC/, 71.

⁴⁰ Das Herrenmahl 1978 /L-RC/ Harding Meyer, *Dokumente wachsender Übereinstimmung: Sämtliche berichte und Konsentexte interkoffessioneller Gespräche auf Weltebene*, vol 1, rev ed. (Paderborn: Bonifatius, 1991), 287. Az idézet az eredeti német szöveg kiadásból származik, mert ez a sor figyelmetlenségéből kimaradt az angol

félreérthetetlenül hangsúlyozza: „evangélikusok és katolikusok közösen vallják azon meggyőződésüket, hogy az úrvacsora legbensőbb lényege szerint egy közösségi étkezés.”⁴¹ A Salisbury szöveg konklúziója, amely mintegy a „Windsor Statement” magyarázataként íródott, úgy olvasható, mint az imént idézett „Eucharisziából” való szövegnek értelmet adó kiegészítése. A Salisbury „Elucidation” kimondja: A Salisbury „Elucidation” kimondja: „Ha [az ott lévő jegyek] tisztelete teljesen elkülönül a közösség eucharisztikus ünnepétől, az ellentmond az eucharisztia igaz tanításának.” A „tabernákulum vallásosság” megítélése rendkívül erőteljes: „Az efféle ájtatosságnak bármilyen elválasztása ettől az elsődleges lényegtől, amely Krisztus tagjainak ő benne való közösségét jelenti, az úrvacsorai gyakorlat eltorzulása.”⁴²

A bibliai alapokra épülő 1977-es római katolikus-református párbeszéd „Krisztus jelenléte az egyházban és világban” című, egyetértést tükröző szövege nem kevésbé világosan tárja elénk annak ismételt hangsúlyozását, hogy az úrvacsorának közösségi jellege van. Ebben az ünneplésben „a keresztyénség közösségének új élete mutatkozik meg a világ számára.” Katolikusok és reformátusok közösen hangsúlyozzák, hogy „amilyen gyakran összegyülekezünk a templomban az Úr parancsának engedelmeskedve, azaz 'ezt cselekedjétek az én emlékezetemre', Ő közöttünk van.” Hangsúlyozzák továbbá a kapcsolatot Isten népének gyülekezeti közössége, valamint a kenyér és a bor

---

változatnak a Growth in Agreement sorozatában történt nyomatatásakor. (ld. mellékletben)

⁴¹ The Eucharist 1978 /L-RC/, 208. Ld még: „A II. Vatikáni Zsinat óta jelentőségteljes fordulat következett be a római katolikus egyház liturgiai gyakorlatában, amely hangsúlyozza a közösségi ünneplés magasabb rendűségét a jelenlévő és aktív hívő bevonásával ... jóllehet minden mise önmagában nyilvános és egyben közösségi természetű. A közösségi ünneplés előtérbe kerülése az egységes gondolkodás fontos jele úrvacsorai gyakorlatunk tekintetében.” Ld. tovább: „Katolikusok és evangélikusok egyet értenek abban, hogy a kenyér és a bor az eucharisztia teljes formájához tartoznak... Az eucharisztia mindkét formában történő elfogadásának lehetősége a II. Vatikáni Zsinat által mind az alkalomra, mind pedig a közvetítőkre tekintettel kiszélesítésre került. Ld. Miguel Garijo-Guembe, „Die Eucharistie nach römisch-katholischem Verständnis,” 65kk.; Franz-Josef Nocke, *Sakramententheologie: Ein Handbuch* (Düsseldorf: Patmos, 1997), 171kk.

⁴² Eucharistic Doctrine: Elucidation, 1979 /A-RC/, 76.

„megszentelése” között, és egyben megerősítik, hogy „az úrvacsora szereztetése az egyházat a szeretet közösségévé alakítja.”⁴³

Mindezek és a globális szintű ökumenikus párbeszéd dokumentumaiban található egyéb megállapítások egyfajta hajlandóságot mutatnak a római katolicizmus részéről, hogy fokozatosan elforduljanak a magán misék és az egyedül elvégzett misék szokásától, de az elszigetelten vagy egyoldalúan hangsúlyozott miseáldozattól is.⁴⁴ Az elfordulásnak ezzel a folyamatával együtt jár a tabernákulum vallásosság lecsökkenése, valamint a „konszekrált jegyek” úrvacsora utáni tisztelésének alábbhagyása. (Néha kihangsúlyozzák, hogy a megszentelt jegyek elkülönítésének jelentősége az, hogy ezeket osztják ki betegek számára, vagy azok részére, akik az úrvacsora közösségi ünneplésén nem tudtak részt venni.) Legvégül, e fejlődési folyamat annak egyre növekvő felismerésével jár együtt, hogy az úrvacsora mindkét módon ünnepelhető: (*sub utraque*, nem csupán *sub una*): ami azt jelenti, kenyérrrel és borral. A fejlődésnek ezt az új irányvonalát a biblia szövegek valamint a II. Vatikáni Zsinat utáni katolikus exegetikai-teológiai irányultság eredményezte, illetve készítette. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy ez a fejlődés összhangban van a harmadik és negyedik századi korai keresztyének úrvacsorai gondolkodásával.

A korai egyház úrvacsorai gyakorlata: a teljes közösségi étkezés és a szimbolikusan ünnepelt étkezés egysége

Matthias Klinghardt a *Közösségi étkezés és asztalközösség* című könyvében felteszi a kérdést: „Miként is volt az, hogy a korai keresztyén gyülekezetek a közösségi étkezésekért gyülekeztek össze, melyek így vagy úgy különösképpen is vallásos alkalmak voltak?” A korai

⁴³ The Presence of Christ 1977, /R-RC/, 451-54. Ld. még a korai egyház úrvacsorai gyakorlatához fűzött megjegyzést: „Amikor a keresztyén közösség örvendező és hálás szívvel gyülekezett össze...” 450.

⁴⁴ Facing Unity 1984 /L-RC/ 31. „Sőt, kegyességi formában, liturgiai életében (pl. a mise ünneplésében), vezetésében (pl. a zsinati alkotóelemeknek az egyházi élet minden szintjén végbemenő általános térnyerése) a katolikus egyház saját eredetére reflektál, oly módon, hogy megmutatja, hogy ezek minden egyes területén miként is értelmezi önmagát, mint egyházat, amelynek szüksége van a folytonos megújulásra.” A mise gyakorlatának változásáról, ld. Facing Unity, 39.

keresztyének közösségeinek és kegyességének sokszínűségét látva, semmi esetre sem magától értetődő, hogy „valamennyi keresztyén közösség, amelyek a misszió legkülönbözőbb területeiről származtak, a legkülönbözőbb teológiai látással rendelkeztek, a legkülönbözőbb tradícióból jöttek, akiknek szociális szempontból nagyon széles skálájú hátterük volt, ... összegyülekeztek volna közös étkezésre.”⁴⁵ A bizonyítékok alapján Klinghardt azt a következtetést vonta le, hogy ez a gyakorlat hosszú ideig folytatódott a korai keresztyénségben. Csupán a harmadik-negyedik századtól kezdve volt jellemző, hogy az úrvacsora (koinonia) többé nem a közösségi étkezésre történő összegyülekezésből állt. A közösséget már nem a konkrétan megtapasztalt asztalközösség alakította ki a közös evés és ivás által, hanem az, amit Klinghardt úgy nevezett meg, hogy „úrvacsorai kommunikáció közössége.”⁴⁶

Amíg az asztalközösségek és a közösségi étkezések meghatározóak voltak a korai keresztyén közösségek vonatkozásában, az „úrvacsorai közösség... többé nem jelentett valamilyen teljes étkezést. Az istentiszteletek reggelente voltak... és jellegzetességük az volt... hogy az olvasás és tanítás megelőzte az úrvacsora ünneplését.”⁴⁷ Klinghardt hangsúlyozza, hogy ennek a váltásnak a története – a közösségi étkezéstől a vallási kommunikáció közösségig való eljutás során elveszett az étkezés ünnepi jellege. Ugyanakkor azt is megjegyzi a szerző, hogy a történeti és teológiai kutatás ezt a fejlődési folyamatot még nem tudta kellőképpen feltárni.⁴⁸

Amint a következő fejezetekben látni fogjuk (különösen is a 2., 5. és következő fejezetekben), komoly indokok szólnak amellett, hogy az úrvacsora ünneplése miért mutat túl az éhezők megelégtetésére szolgáló puszta étkezésen. Ez teremt kellő alapot arra, hogy elmozduljunk az éhezők megelégtetésére való közösségi étkezés gondolatától egy szimbolikusan ünnepelt étkezésig, mivel ennek a középpontjában Jézus Krisztus jelenléte áll, továbbá az emberek megszabadítása és megőrzése

⁴⁵ Klinghardt, *Gemeinschaftsmahl und Mahlengemeinschaft*, 1.

⁴⁶ Klinghardt, *Gemeinschaftsmahl*, 534.

⁴⁷ Klinghardt, *Gemeinschaftsmahl*, 495.

⁴⁸ Könyvének utolsó fejezetében Klinghardt maga tesz néhány javaslatot: „*Liturgie und Soziologie des Mahls*, 20: Vom *Gemeinschaftsmahl* zur Messe: Die Entwicklung im 2. Jh.,” *Gemeinschaftsmahl*, 795. Ld még Robert Cabié, *The Eucharist*, vol. 2. A. G. Martimort, szerk. *The Church at Prayer: An Introduction to the Liturgy* (Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1986), 13kk.

egy fenyegetettségnek kitett világban, valamint Isten dicsőítése és az emberek felemelése Isten jelenlétének kiváltságos hordozóivá. Mi több, az úrvacsora nem csupán egy konkrétan összegyűlt közösség étkezése (Ld. különösen is a 3., 8. és 9. fejezeteket). Sőt, az úrvacsora összeköti a világ minden tájának és minden idők ökumenikus egyházának közösségeit. Az étkezés megünneplése egyediségének kidomborítására tett erőfeszítéseink közepette mégsem veszíthetjük szem elől a közösségi étkezés jellegzetességeit (ld. különösképpen is a 3. és 4. fejezetekben)! Nem szabad elferdítenünk vagy elhomályosítanunk azt a tényt, hogy az „úrvacsora a Jézus nevében összegyűlt közösség istentiszteleti cselekménye”, és így a jegyek szimbolikus adása és vétele, valamint a szimbolikus evés és ivás elengedhetetlen részei az úrvacsorának!

Természetesen van számos megalapozott teológiai és gyakorlati ok annak a tanfejlődésnek a magyarázatára, amely során a keresztyén egyház lemondott az úrvacsora és a teljes étkezés (szeretetvendégség) összekapcsolásáról és innentől kezdve az úrvacsorát szimbolikus étkezésként élte meg. Mégis bárhol, ahol az úrvacsorának ez a közösségi étkezés jellege megszűnt, és bárhol, ahol a miseáldozat különvált a gyülekezeti közösségtől és a külön végrehajtott konsekráció elhomályosította a közösségi étkezés és az asztalközösség összefüggő jellegét, ott jobb visszatérni a korai keresztyénség szemléletéhez, amikor is az úrvacsora még kapcsolatban volt a valóságos étkezéssel.

Az úrvacsora több mint egy étkezés, amely megelégteti az éhezőt. Az úrvacsora több mint egy konkrétan/valóságosan összegyülekezett közösség étkezése. Ám ez a „több” utáni érdeklődés nem szabad, hogy a gyakorlatban a „kevesebb”-hez vezessen. Bármelyik gyülekezetben, egyházban vagy kultúrában, ahol elhomályosul az, hogy az úrvacsora egy asztalközösségnek a szimbolikus közösségi étkezése, ott az úrvacsora ünneplését legalább alkalmilag össze kellene kötni egy tényleges étkezéssel (szeretetvendégséggel).

Következtetések

Az úrvacsorát szimbolikus közösségi étkezésként kell értelmezni és ünnepelni. A bibliai szövegek és az úrvacsora korai keresztyén

gyakorlata a csupán az étkezés előkészületére fektetett hangsúly ellen érvelnek (miseáldozat, konzekráció, transsubstantiatio).

Természetesen az úrvacsora több, mint egy étkezés, amely megelégti az éhezőt (Ld. különösen is a 3. és 9. fejezeteket). Az úrvacsora „szimbolikus szavakat és cselekményeket magába foglaló liturgikus étkezés volt” (Kereszttség, úrvacsora, lekipásztori szolgálat).

Mindazonáltal „Jézus Krisztusnak testében és vérében adott közösségét nem választhatjuk el magától az evéstől és ivástól. Minden olyan kísérlet, amely Krisztus úrvacsorai jelenlétének értelmezésénél eltekint ettől a cselekménytől, azzal a veszéllyel jár, hogy elhomályosítja az úrvacsora értelmét.” (Leuenbergi Konkordia)

„Az úrvacsora a Jézus nevében összegyűlt közösség istentiszteletének egy cselekménye” (Arnoldshaini Tézisek az úrvacsoráról).

A 21. század kezdetén, az úrvacsorát illetően ezek a biblián alapuló meglátások túlsúlyban voltak a nagyobb egyházak számos, egyetemes szintű ökumenikus nyilatkozataiban. A II. Vatikáni Zsinat óta a római katolikus egyház ezeket meglátásokat egyre inkább magáévá tette.

Ahol ezek a megállapítások még mindig akadályba ütköznek, vagy ismét kezdenek elhalványulni, ott az úrvacsorát legalább alkalmanként egy teljes közösségi étkezéssel együtt kellene ünnepelni (szeretetvendégség).

Második fejezet

„Azon az éjszakán, amelyen elárultatott...”

Nem csupán kívülről, de belülről is fenyegetve!

Mi történik az úrvacsorában? A második válasz: *az úrvacsora szereztetése azon az éjszakán történt, amelyen Jézus Krisztus elárultatott és a világ hatalmának kezébe adatott. Az úrvacsora folytatólagosan hordozza ennek a háttérnek a lenyomatát.*

Érthetetlen módon, az ökumenikus párbeszédék gyakorlatilag semmilyen figyelmet nem fordítottak az úrvacsora ezen aspektusára. Valószínűleg azért történhetett ez így, mert a legtöbb ökumenikus nyilatkozat rendkívül árnyaltan és nem szokványosan fogalmazott, de ennek ellenére egészen meglepő, hogy az „azon az éjszakán elárultaték” kifejezés nem került be a dokumentumok szövegébe. Ez a tény pedig súlyos konzekvenciákat von maga után. Rámutat arra, hogy az úrvacsora és a páska kapcsolata mennyire tisztázatlan még, ha egyáltalán volt ilyen próbálkozás ennek meghatározására.⁴⁹ A dokumentumok csupán homályosan és bizonytalanul kötik össze páskavacsorát és az „önátadás és elárultatás éjszakájának” étkezési ünnepét.⁵⁰ Hogyan függ össze a keresztyén

---

⁴⁹ „The Eucharist” 1978 /L-RC/ egy „új páskavacsoráról” beszél, de nem fejt ki bővebben. A Kereszttség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat című dokumentum azt mondja, hogy „A keresztyének az úrvacsora előképét látják a páskában... Ez az egyház új páskavacsoráját az Új szövetség vacsoráját adta.” („Kereszttség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” 1982) *A God's Reign and Our Unity 1984 /A-R/, 40.*, dokumentum nagyon általános: „A páskavacsorához hasonlóan, az úrvacsorát is úgy kell vennünk, mint táplálékot egy életfordító útra (2Móz 12,11)”. Ld. Raymond Moloney, *The Eucharist, Problems in Theology* (Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1995), 46kk. Philippe Larere, *The Lord's Supper: Toward an Ecumenical Understanding of the Eucharist* (Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1993); Willy Rerdorf, *The Eucharist of the Early Christians* (New York: Pueblo, 1978).

⁵⁰ A „The Presence of Christ” 1977 /R-RC/ 449, megfogalmazásában „az úrvacsorára történő reflektálásnak bibliai forrásból kell kiindulnia, amely más dolgok mellett azt jelenti, „ószövetségi háttérből, különösen is a zsidó páskavacsorából.” Kétségtelen, hogy a dokumentum nem felel meg

úrvacsora és a zsidó páskavacsora? Mindenek előtt fel kell tenni a kérdést, miben különbözik ez a két étkezés egymástól?

A páskavacsorában résztvevők: kívülről jövő fenyegetés, de éppen ezért elkötelezettek a szolidaritásban – Az utolsó vacsorán résztvevők: kívülről jövő fenyegetés és önmaguk veszély forrásává válása

Nem titok, hogy a páskavacsora az úton való előre haladásnak az étkezése: pontosabban, a népnek az egyiptomi szolgaságból kivezető úton történő elindításának emlékünnepe. Ez az ünnep a külső nyomorúságra, a külső veszélyre, az ebben a gyötrelmes időben való megmaradásra és az ettől való megszabadulásra emlékeztet.

Az ószövetség rendre felszólítja az embereket, hogy évente ünnepeljék meg a páskavacsorát a szabadulás eseményére való buzgó és őszinte emlékezéssel.

2Mózes 12,1-10:

Azután ezt mondta az ÚR Mózesnek és Áronnak Egyiptom földjén: Ez a hónap lesz az első hónapok. Ez lesz az első az év hónapjai között. Mondjátok meg Izráel egész közösségének: Ennek a hónapnak a tizedikén vegyen magának mindenki egy bárányt, családonként és házanként egy bárányt. Ha kevés a ház népe az egy bárányhoz, akkor a legközelebbi szomszédjával együtt vegyen a lélekszámnak megfelelően. Vegyétek számításba, hogy ki mennyit tud megenni a bárányból. Legyen a bárány hibátlan, hím és egyéves. Juhot vegyetek, de vehettek kecskét is. Ennek a hónapnak a tizennegyedik napjáig tartsátok magatoknál, azután estefelé vágja le Izráel egész gyülekezeti közössége. Vegyenek a vérből, és kenjék a két ajtófélfára és a szemöldökfára azokban a házakban, ahol megeszik. Ugyanazon az éjszakán egyék meg a tűzön sült húst, és egyenek hozzá kovásztalan kenyeret keserű füvekkel. Ne egyétek nyersen, se vízben főzve, csak tűzön megsütve, és a feje, a

---

ennek az elvárásnak. Ugyanakkor valóban sokkal érthetőbben hangsúlyozza a bűnök bocsánatának témáját, mint más konszenzusos szövegek. (Ld. 454.) Lothar Lies rámutat egy strukturális hasonlóságra a „páska áldozat” és az „úrvacsorai áldozat” között. (*Eucharistie in ökumenischer Verantwortung* /Graz: Styria, 1996/, 159kk.)

lábszárjai és a belső részei együtt legyenek. Ne hagyjatok belőle reggelre. Ha mégis marad belőle reggelre, azt égessétek el.

A páskát úgy ünnepelték, mint az elindulás ünnepét, mint a sebtében való indulást a komoly külső fenyegetettség és gyötrelem közepette.

2Mózes 12,11-14:

Így egyétek meg: legyen a derekatok felővezve, sarutok a lábatokon, bototok a kezetekben, és sietve egyétek: az ÚR páskája ez. Mert átvonulok ezen az éjszakán Egyiptom földjén, és megölök minden elsőszülöttet Egyiptom földjén, akár ember, akár állat az. Ítéletet tartok Egyiptom minden istene fölött - én, az ÚR. De az a vér jel lesz házaitekön, amelyekben ti laktok. Ha meglátom a vért, akkor kihagylak benneteket, és tirajtatok nem lesz pusztító csapás, amikor megverem Egyiptom földjét. Tartsátok emlékezetben ezt a napot, és ünnepeljétek meg az ÚRnak nemzedékről nemzedékre. Örök rendelkezés ez, hogy megünnepeljétek!

Számos bibliai szakasz témájává teszi és formálja ezeket az előírásokat (ilyen többek között a 4Móz 9,1kk; 28,16kk; 5Móz 16,1kk). Az 5Mózes 16,3 szintén hangsúlyozza ezt a sebtében való elindulást a nyomorúságok közepette: „Hét napon át nyomorúságos kovásztalan kenyeret egyél mellé, mert sebtében jöttél ki Egyiptomból. Így emlékezz életed minden napján arra a napra, amelyen kijöttél Egyiptomból!”

Buzgó emlékezés az egyiptomi nyomorúságra, a sebtében történő távozásra és a külső veszélyre! Emlékezés a külső veszélyben való megtartatásra, a veszedelemből való megszabadulásra! Ezek a tartalmi elemek központi jelentőségűek a páska ünneplésében és a páskavacsora megtartásában.⁵¹

⁵¹ A páska ünnepének történelmi háttere gyaníthatóan a következő: eredetileg egy fél nomád rítus lehetett, amit az évenkénti pusztából a termőterületre történő legelőváltás előtti éjszaka végeztek el. Az áldozati állat vére a pusztító démonok távol tartását volt hivatott biztosítani. Miután Izrael letelepedett, ezt a szokást az Egyiptomból való szabadulás emlékezetével kötötték össze. A késői királyság korában a családi és a törzsi ünnep az állami ünnep része lett, amit a jeruzsálemi templomban ünnepeltek. (ld. 2Krón 35). A fogságban ez a családi ünnep ismét fontos lett, majd a templom helyreállítása után a családi ünnepet már, mint zarándok ünnepet tartották meg. A páskabarányt a templomban vágták le, majd családi körben elfogyasztották. Ld. F. Thieberger, szerk., *Jüdisches*

Az úrvacsora szintén a szenvedésre és a veszélyre irányítja az emberek figyelmét. Az úrvacsora Jézus Krisztus életéhez, szenvedéséhez és halálához kötődik, mindezeknek az emberre vonatkozó sokrétű jelentőségében. Az úrvacsorát Krisztus azon az éjszakán szerezte, amelyen a tanítványok és Isten átadták őt a világ hatalmának. Itt a páskavacsorával kapcsolatban döntő különbségre kell felfigyelnünk. A páskavacsora egy olyan közösségre emlékezik és egy olyan közösséget ünnepel, melyet a vészhelyzetből kimenekültek szolidaritása köt egybe. Ezzel ellentétben, az úrvacsora nem csupán a kívülről, hanem a belülről származó veszélyhelyzetre is ráirányítja a figyelmünket!

Ez az, ami Jézus számára az őt üldöző főpapok és római erők részéről nem csupán személyes fenyegetés. A bibliai hagyomány tanúsága szerint Jézus átadatott ezeknek a hatalmaknak. Isten maga nem hallgatta meg Jézus imádságát: *„Atyám, ha lehetséges, távozzék el tőlem ez a pohár; mindazáltal ne úgy legyen, ahogyan én akarom, hanem amint te.”* (Mt 26.39; Mk 14,36; Lk 22,42; Jn 12,27). A tanítványok árulása szintén fenyegeti Jézust. Ez az árulás nem csupán Jézusnak a tanítványaival való közösségét veszélyezteti, hanem a tanítványok egymással való közösségét is. Az átadás folyamatában ugyanolyan komolyan kell vennünk azt, ahogyan Isten Jézust emberek kezébe adja és ahogyan az emberek átadják Jézust azoknak, akik elítélik és kivégzik Őt. Ahogyan azt a Gecsemáné-történet tisztázza, hatással van egymásra az, ahogyan Isten átadja Jézust a világ hatalmainak és miként az emberek elárulják Jézust. A főpapok üldözése közepette és a megszálló római hatalomnak való átadás mellett megjelenik a saját tanítványai általi árulás fenyegetése is.

Fest – Jüdisches Brauch, reprint (Berlin, 1976), 198kk. Hálás vagyok Dennis Olsonnak, hogy felhívta a figyelmemet arra, miszerint a 4Móz 28-ban leírt páskaünnepre vonatkozó áldozati előírások szintén érvényesek egy kecskebakra is, ami „a bűnért való felajánlást jelent és engesztelést szerez nektek”. (Ld. 4Móz 28,15. 30; 29,4. 11. 16. 19. 25) Ugyanakkor ez az áldozat más ünnepek és „újhold” alkalmával bemutatott havonkénti áldozat tekintetében is előírás (Ld. 4Móz 28,15. 30; 29,4. 11. 16. 19. 25) Ezért nem valószínű, hogy a páska értelmét szándékosan transzformálták volna. Ugyanakkor, az az elképzelés, hogy Izrael a belső megújulás szükségének állapotában van, kaput talált a páskaünnep rítusának világára.

Ebben a helyzetben az úrvacsora különösen is nagy figyelmet fordít Júdás Iskáriótes árulására.⁵² Ugyancsak közvetlenül az úrvacsora szerezetési körülményeihez tartozik Jézusnak a tanítványok elalvása miatti szomorúsága az Olajfák hegyén,⁵³ és Péter tagadása is!⁵⁴ Ezeken az eseményeken a tanítványok Jézussal való közösségét a közelgő felbomlás belülről fenyegette. Ily módon ez az esemény alapvetően megkülönbözteti az úrvacsorát a páskavacsorától, az úton létel éjszakai ételét és az ellenséges környezetből, melyet Isten pusztítással látogat meg, isteni védelem alatti csodálatos kiszabadulást. Az utolsó vacsorában a Jézussal való közösség nem csak kívülről, hanem belülről is veszélybe került, s az úrvacsora csakis ennek tükrében ünneplhető. Jézust az övéi, a tanítványok adták halálra. Itt nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a tanítványok rendkívül tehetetlenek voltak, s így veszélybe sodorták mind önmagukat, mind pedig a közös életüket.

Az úrvacsora visszaemlékszik az árulásra, a tagadásra, az Istentől való elválasztásra, és azok veszélybe sodródására, akik a legközvetlenebb kapcsolatban éltek Jézussal. A páska ünnepével összehasonlítva itt a veszély és a dráma emelkednek ki. Mindez abban válik világossá, hogy a páskát egykor azok ünnepelték, akik üldözöttek voltak, s a szabadulás ténye formálta őket egy közösséggé. Ezzel ellentétben Jézus utolsó vacsorájánál az áruló ugyanannál az asztalnál ül. Az áruló ugyanabból a tálból étkezik, mint Jézus. Sőt, az áruló Jézussal együtt mártja kezét a tálba.⁵⁵ Ezekre a tényekre történő utalás teszi világossá a veszélyt és a drámát Jézus utolsó vacsorájánál, úgy ahogyan azzá teszi Júdás (Mt 23,25) és a tanítványok feszült és ideges kérdését (Mk 14,19; Lk 22,23; Jn 13,25): *„Talán csak nem én vagyok az, Uram?”* Az Exodus közösségének együtt érző jellegével szemben, amelyre a páskavacsora emlékeztet, itt éppen az ismerhető fel súlyos módon, hogy micsoda szétbomlás, micsoda bizonytalanság, micsoda bizalmatlanság és a közösség micsoda mélységes veszélybe sodródása jelenik meg.

Nem titok, hogy János evangéliuma a szinoptikusokkal ellentétben nem tudósít az utolsó vacsora történetéről. A lábmosás története (Jn 13) az, amely párhuzamos helyen megtalálható. De a János 6-ban találunk egy

⁵² Mk 14,10-11; Mt 26,14-16; Lk 22,3-6; Jn 13.

⁵³ Mk 14,26. 32-42; Mt 26,30. 36-46; Lk 22,39-46

⁵⁴ Mk 14,30-31. 53-54. 66-72; Mt 26,34-35. 57-58. 69-75; Lk 22,31-34. 54-62

⁵⁵ Lk 22,21; Mk 14,20; Mt 26,23; Jn 13,26kk.

kijelentést, amely az utolsó vacsora teológiai terminusaként értelmezendő: „...ha nem eszitek az Emberfia testét, és nem isszátok a véréét, nincsen élet tibennetek.” (Jn 6,53) Ez a kijelentés szintén sok éles vitát lobbantott lángra és szakadást hozott a tanítványok között, s így Jézus és a tanítványok közötti feszültséget erősítette: „*Tanítványai közül sokan, amikor ezt hallották, így szóltak: Kemény beszéd ez: ki hallgathatja őt?*”⁵⁶

A Jézust érő fenyegetések, a tanítványok közötti feszültség, bizalmatlanság, ingerültség és szomorúság a közösség bomlásának kezdete volt, vagy legalábbis a küszöbön állt: az úrvacsora ünneplése és szereztetése „mint emlékvacsoráé” pontosan ilyen légkörben történt. Jézus ezt a közösségi vacsorát a nagy külső és belső veszély közepette szerezte. Mindez hozzátartozik Jézus emberi agresszióval és erőszakkal történő szembesülésének jellegzetes formáihoz.⁵⁷ (Lásd Jézus szavainak és az étkezéseinek történeteknek részletesebb elemzését a következő fejezetben, valamint az 5. és 6. fejezetekben.)

Páskavacsora volt-e Jézus utolsó vacsorája, vagy csupán egy szokásos zsidó étkezés?

Újra és újra feltették már a kérdést: amikor Jézus az úrvacsorát szerezte, egy szokásos zsidó vacsorát fogyasztott-e el a tanítványaival, vagy a páskavacsorát ünnepelték? Minden esetre Jézus tanítványaival töltött utolsó vacsorájának leírása előtt a szinoptikus evangéliumok a páskavacsorára való készülődésről tudósítanak (Mk 14,12kk; Mt 26,17kk). A hosszabb Lukács-i leírás (Lk 22,15kk) szerint Jézus ezt mondta: „*Vágyva vágytam arra, hogy szenvedésem előtt megegyem veletek ezt a húsvéti vacsorát.*”

⁵⁶ Jn 6,60; vö. Jn 6,52. Lukács a saját belső elgondolását követi, amikor a tanítványok közötti nagyságról szóló vitát az úrvacsora kontextusába helyezi (Lk 22,24kk.).

⁵⁷ A fenyegetettnek és a szenvedőnek e szuverenitása, de ugyanakkor Ő, aki felismeri és uralma alatt tartja az ellene irányuló agressziót, különböző összefüggésekben is Jézus jellemvonásának mutatkozik. Ld. M. Welker, „Gewaltverzicht und Feindesliebe: Zu Matth 5,38-48”, in J. Roloff és H.-G. Ulrich, szerk., *Einfach von Gott reden: Ein theologischer Diskurs*, Festschrift für Friedrich Mildner (Stuttgart: Kohlhammer, 1994), 243-47.

Az *őskeresztység teológiatörténete*⁵⁸ című könyvében Klaus Berger a korai keresztyén úrvacsorát kutatja részletesen elemezve, mégis érthetően feldolgozva. A szerző arra a következtetésre jut, hogy „a tanítványokkal való közös élete alapján Jézus minden bizonnyal az utolsó vacsorát ünnepli (legalábbis *de facto*) életének egy különös időpontjában. Ez nem páskavacsora volt, mert Jézust aligha feszíthették keresztre a páska ünnepén, sokkal inkább... a páskát megelőző nap délutánján.” Az újszövetségi tudósok nagy része manapság hasonló véleményen van.

Jóllehet ezzel a címmel, hogy „Az utolsó vacsora – Egy páskavacsora!”, Joachim Jeremias a *The Eucharistic Words of Jesus*⁵⁹ című híres könyvében egy terjedelmes listát ad azokról az okokról, hogy Jézus utolsó vacsorája miért volt valójában páska vacsora. A legnyomósabb érvei a következők:

1. A Márk 14,17; a Máté 26,20; az 1Korintus 11,23 és a János 13,30 szerint Jézus utolsó vacsorája akkor történt, „*amikor beesteledett*” vagy éjszaka lett. Eltekintve a Máté 14,15-től – ahol is az ötezer ember megvendéglése pontosan akkor történt, amikor már elmúlt az evés ideje – a szokásos étkezés sohasem az esti órákban történt. Ezért csak az ünnepi étkezés történhetett éjszaka. De „a páskavacsorát a kezdetektől fogva éjszaka fogyasztották.”⁶⁰
2. A szinoptikus írók egyetértenek (Mk 14,18; Mt 26,20; Lk 22,14; de még a Jn 13,12, 23, 25, 28 is) abban, hogy Jézus az asztalnál fekvé fogyasztotta tanítványaival a vacsorát. Ez semmiképpen sem történhetett meg más esetben, csak az ünnepen. Jeremias szerint ez csupán a páskavacsora szertartásával magyarázható.⁶¹
3. A Márk 14,18-22 és a Máté 26,21-26 szerint Jézus csupán a vacsora közben töri meg a kenyeret. Jeremias szerint „ez fontos, hiszen a szokványos étkezés a kenyér megtörésével kezdődött.” Ezzel ellentétben az egyik gyerek kérdése, mely bevezette a páska áldozatot ez: „Hogyan van az, hogy minden más estén

⁵⁸ Klaus Berger, *Theologiegeschichte des Urchristentums: Theologie des Neuen Testaments* (Tübingen: Francke, 1994), 279kk.

⁵⁹ Joachim Jeremias, *The Eucharistic Words of Jesus*, ford. Norman Perrin, The New Testament Library (London: SCM, 1966), 41kk.

⁶⁰ Jeremias, *The Eucharistic Words of Jesus*, 46.

⁶¹ Jeremias, *The Eucharistic Words of Jesus*, 48-49.

kenyeret mártunk az edénybe, de ezen az estén, egyszerűen csak mártunk (kenyér nélkül) az edénybe?” Jeremias a következőt fűzi hozzá: „A gyerek kérdése meggyőzően mutat rá arra, hogy a páskavacsora volt az év során az egyetlen családi vacsora, ahol az étel felszolgálása megelőzte (Mk 14,20) a kenyér megtörését (Mk 14,22).”⁶²

4. Végül, néhány egyéb, a páskáról szóló elképzelés alapján Jeremias azt állítja, hogy azok a szavak, amelyekkel Jézus adja a kenyeret és bort és egyben közli – miként Jeremias is megfogalmazza – „szenvetésének rendkívüli módon történő bejelentését”, csakis azzal a ténnyel magyarázható, hogy Jézus kiemeli és átértelmezi a páska rítusa egyes elemeinek megszokott magyarázatát. „A páska különleges ételeinek rituális magyarázata volt az ok arra, hogy Jézus az utolsó vacsorán más értelmet adjon a kenyérnek és a bornak. Ez azt jelenti: szerkezetileg Jézus a mondandójával modellezte a páska rituáléjának magyarázatát.”⁶³

Ennek ellenére Jeremias egy sor ellenérvet is felsorakoztatott. Ezek között a pontok között említette, hogy a keresztre feszítés a páska ünnep előtt kellett, hogy megtörténjen, ez pedig egy súlyos érv. Geird Theissen és Anette Merz a *The Historical Jesus* című könyvükben összefoglalták „az utolsó vacsora páskavacsoraként történő értelmezésének kritikáját”.⁶⁴

a. A korai keresztyének gyakran ünnepelték az úrvacsorát, míg a páskát csak évente egyszer tartották meg.

b. A páskavacsora családi ünnep volt, míg Jézus utolsó vacsoráján „a nők, akik követték őt Jeruzsálemben, nincsenek jelen.”

⁶² Jeremias, *The Eucharistic Words of Jesus*, 49-50.

⁶³ Jeremias, *The Eucharistic Words of Jesus*, 56, 60-61. Ld. Peter Stuhlmacher, „Das neutestamentliche Zeugnis vom Herrenmahl,” in P. Stuhlmacher, *Jesus von Nazareth – Christus des Glaubens* (Stuttgart: Calwer, 1988) 70kk.

⁶⁴ Gerd Theissen and Anette Merz, *The Historical Jesus: A Comprehensive Guide* (Minneapolis: Fortress, 1998), 426-27kk.

c. János és Pál azt a kronológiai sorrendet támogatják, mely szerint „Jézus Nisan hó 14-én, pénteken halt meg, mielőtt a páska ünnepe elkezdődött (napnyugtakor).”

d. De legfőképpen, Theissen és Merz megneveznek olyan helyeket a Márk előtti szenvedéstörténetből, amelyek arra mutatnak rá, hogy Jézus elítélése és halála a páska ünnepe előtt történt. Például:

- Márk 14,1-2: Jézus ellenségeinek az volt a szándéka, hogy még az ünnep előtt haljon meg;
- Márk 15,6: A páska amnesztia Barabbás számára;
- Márk 15,42: A keresztre feszítés ideje „az előkészület napja”: azaz a szombat előtti nap;
- Márk 15,46: Arimáthiai József gyolcsot vásárolt, hogy eltemesse Jézust, ami szinte lehetetlen volt szombaton.

Az újszövetségi tudósok erre vonatkozó párbeszéde megőrzi azt a feszültséget, hogy egyfelől a hosszabb Lukács-i igeszakasz (Lk 22,14-20) „egészen egyértelműen a páskavacsorából eredezteti az utolsó vacsorát”, míg másfelől az a szöveg, amely egyértelműen a legkorábban keletkezett, az 1Korinthus 11,23b-25 „nem tartalmaz egyértelmű utalást a páskavacsorára.”⁶⁵ De mit jelent ez a mi felvetett kérdésünk szempontjából: „Mi történik az úrvacsorában?”

Milyen gyakran kellene ünnepelnünk az úrvacsorát?

Azzal a ténnyel is számolnunk kell, hogy két hagyomány található az Újszövetségben, s ezek a maguk feszültségében szépen összefonódtak.

- Az egyik tradíció Jézus vacsoráját összeköti a zsidó páskával.
- A másik tradíció különbséget tesz a kettő között, s az utolsó vacsorát egy szokásos zsidó étkezésből eredezteti.

---

⁶⁵ Otfried Hofius, „Herrenmahl und Herrenmahlsparadosis: Erwägungen zu 1Kor 11,23b-25, in *Paulusstudien*, 2. szerk. WUNT 51 (Tübingen: Mohr, 1994), 203-40; 211; Hofius, „Für euch gegeben zur Vergebung der Sünden: Vom Sinn des Heiligen Abendmahls,” *Zeitschrift für Theologie und Kirche* 95 (1998): 320.

Ez a feszültség mindazonáltal teljesen helyénvaló! Egyfelől, van egyfajta folytonosság a páskavacsora és az úrvacsora között, amennyiben mindkét esemény az Isten emberek felé irányuló és az emberek között elvégzett szabadító tetteire történő „emlékezés” folyamatát hívja életre. Másfelől azonban figyelni kell a különbségre is: az úrvacsora nem csupán egy külső fenyegetéstől való szabadulást takar, hanem egy belső veszélytől való megmenekülést is, beleértve a saját magunk által, a magunk számára előidézett veszélyt.

Nyilvánvaló, hogy a korai egyház világosan látta a különbséget az úrvacsora és a páska ünnepe között. Semmi sem utal arra, hogy az úrvacsorát is a páskához hasonlóan csupán évente egyszer ünnepelték volna! Ami nehéznek tűnhet a történelmi rekonstrukcióban (*„Jézus a tanítványaival való utolsó vacsorát páskaként tartotta-e meg, vagy sem? Igen vagy nem?”*), az lényegében és gyakorlatilag éppen az eldönthetetlensége miatt lehet gyümölcöző. Ha Jézus a páskavacsorát ünnepelte, akkor feltétlenül megváltoztatta annak értelmét. A figyelem középpontjában elsősorban már nem a külső fenyegetettségől való szabadulás és a páska bárány levágása állnak. Most a központi helyet – a külső fenyegetettség mellett – már a közösség önmaga által, önmaga számára előidézett önpusztítása foglalja el, valamint az, hogy Jézus kész odaáldozni az Ő testét és véréért az „övéiért”. Azonban, ha Jézus a tanítványaival töltött utolsó vacsorát nem páskaként ünnepelte, hanem „csupán” egy szokásos zsidó étkezésként, hiszen már „keresztre feszítették a páskát megelőző nap délutánján”, akkor is ez a vacsora még számos ponton minduntalan visszamutat és előre mutat a páska ünnepre.

Ez a kettős irány a keresztyének és zsidók kapcsolatára nézve fontos, annak ellenére is, hogy különböző hagyományokkal rendelkeznek. A néhány keresztyén közösségben szokásos „Széder-közösség” (például Nagycsütörtök) évenkénti megünneplése is erre a tényre mutat rá. Ez az ünnep, amely mind az ószövetségi páskát, mind az újszövetségi utolsó vacsorát magában foglalja, világossá teheti a folytonosságot a zsidó és a keresztyén emlék-vacsora között, anélkül hogy összekeverné a páska ünnepet az úrvacsorával.

A kettős irányultság szintén nagyon hasznos annak a kérdésnek a megválaszolásában, hogy „milyen gyakran kell ünnepelnünk az úrvacsorát?” Természetesen ez a kettősség nem ír elő semmilyen választ vagy merev ütemezést. Ehelyett két ellentétes megoldás felé mutat: az

egyik szélsőséges, mely szerint évenként (páska), a másik szintén szélsőséges, mely szerint naponta (zsidó étkezés)! Ha jól megfigyeljük ezt a kettős orientációt, és azt az ütemet, amit lényegében mind az évenkénti ünnep, mind pedig a naponta történő étkezés közösen magáénak vall, akkor ez a kettős határ semmi esetre sem vezethet önkényességhez. Innen nézve érthető az a havi vagy heti úrvacsorai közösségi ünneplés, amely rögzült legtöbb gyülekezet gyakorlatában.

A naponkénti gyakorlat azzal a veszéllyel fenyeget, hogy leértékeli az úrvacsora jelentőségét. Az úrvacsora ünneplése nem válhat rutinszerűvé. Több szempontból is lényeges azonban az, hogy az úrvacsora semmi esetre se veszítse el az ünnepi és szimbolikus jellegét. Éppen ezért lényeges az is, hogy figyeljünk az ellenkező végletre: az évenkénti ünneplésre! Viszont az úrvacsorának kizárólag évenkénti ünneplése is – amely szokássá vált néhány gyülekezetben – veszélyt hordoz. A pusztán évenkénti ünneplés ugyanis aligha adhat szabad folyást az úrvacsora jelentőségének és hatásának az egyház és a hívők életében. Az úrvacsorát ekkor az fenyegeti, hogy elkülönült ritkasággá lesz.⁶⁶ Ez törvényszerűen károsodást eredményez, hiszen a közösség külső fenyegetettségét jelenti, és nyilvánvalóan vágyódunk is az ettől való szabadulásra, és hálásan ünnepeljük, ha ez megtörténik. Ezzel ellentétben, az emberi közösséget fenyegető belső veszély sokkal ravaszabb. Néha észre sem vesszük. Hozzászokunk és hozzá igazodunk. Amikor pedig valaki erre a veszélyre rámutat, akkor vitatkozunk vele és „kimagyarázzuk”. Máskor pedig, úgy jelenik meg, mint valami katasztrófa, a végzet, amivel szemben tehetetlenek vagyunk. A kétségbeesés vagy szenvedés kábultságában pedig elfogadjuk mindezt.

Ezzel ellentétben, az úrvacsora kimunkálja bennünk az érzékenységet az önmagát veszélyeztető világ erőivel szemben. Olyan erőkről van itt szó, amelyekről az egyház nem tud megszabadulni. Kialakítja bennünk az érzékenységet az „elárulás éjszakájának” hatalmaival szemben, amelyeket a Biblia „bűnnek” nevez (Ld. különösen is a 6. és 10. fejezeteket). Avégett, hogy ne veszítsük el ezt az érzékenységet, hanem mindenek fölött megőrizzük az Isten emberek között megtapasztalható szabadítása és teremtő munkája feletti örömünket az úrvacsorát sokkal többször kell ünnepelnünk, mint évente egyszer.

---

⁶⁶ J. Fangmeier, „Karl Barth und das Heilige Abendmahl: Ein Hinweis,” *Reformierte Kirchenzeitung* 140 (1999): 14.

Következtetések

Az úrvacsora a zsidó páskavacsora lényegi folytatódása. A páskavacsorához hasonlóan, az úrvacsora a veszélyeztetettségben való isteni megtartatás és az abból való megszabadítás élő emlékezetét szolgálja.

Mindazonáltal az úrvacsora alapvetően különbözik a páskavacsorától abban, hogy az úrvacsora nem csupán az úton létel és az Isten által csapásokkal súlytott ellenséges környezetből való szabadulás megtapasztalásának ünneplése. Az úrvacsora rávilágít arra, hogy Jézus közösségét nem csupán kívülről, hanem belülről is veszély fenyegeti – még a tanítványai felől is. Júdás árulása, a tanítványok elalvása a Gecsemáné kertben és Péter tagadása mutatja ezt világosan. A külső és belső veszélyeztetettség helyzetében szerezte Jézus a szabadítás „emlék vacsoráját”.

Olyan tekintetben fontos mindezt felismerni, hogy megértsük a kapcsolatot az úrvacsora és a bűn hatalmából való szabadítás között (Ld. különösen 6. és 10. fejezetekben), valamint amiatt is, hogy az úrvacsorai ünneplés ne váljék a moralizálás és az egyházi törvények céljainak helytelen gyakorlatává (Ld. 4. és 10. fejezeteket).

Arra a kérdésre, hogy „Jézus utolsó vacsorája páskavacsora volt-e”, nem adható határozott történeti válasz. Ugyanis, annak a kérdésnek az eldöntése, hogy milyen gyakran kell ünnepelni az úrvacsorát, két végletes irányba terel bennünket.

- Semmi esetre sem ünnepelhetjük az úrvacsorát olyan ritkán, mint a páska esetében: évente egyszer. A másik végletet figyelembe véve azonban, gyakoribb rendszerességgel kell ünnepelnünk azt.
- Semmi esetre sem ünnepelhetjük az úrvacsorát naponta egynél több alkalommal (szokásos zsidó étkezés). Az előbbi végletet figyelembe véve azonban, a naponkéntinál kevesebbszer kell élnünk vele.

A két hagyomány összekapcsolódása teszi lehetővé ebben a feszültségben a cselekvő szabadságot. Azzal a döntéssel, hogy az úrvacsorát hetente vagy havonta ünnepli, sok egyház értelmesen élt ezzel.

Harmadik fejezet

„...Jézus vette a kenyeret, hálát adott, és megtörte, a tanítványoknak adta, és ezt mondta: „Vegyétek, egyétek...”

Nem választhatjuk el Isten magasztalását az emberek egymás iránti kölcsönös elfogadásától

Így hangzik a harmadik válasz arra a kérdésre, hogy „mi történik az úrvacsorában”: *Az úrvacsora nem értelmezhető anélkül a szimbolikus cselekedet nélkül, amely az utolsó vacsorán történt. Ebben a szimbolikus cselekedetben az emberek hála telt szívvel magasztalják Istent, egymást pedig elfogadják és szívesen látják.*

Az úrvacsoráról szóló teológiai írások és ökumenikus megállapítások rendszerint azt a második századi szöveget idézik, amely mind a keleti, mind a nyugati keresztyénség életében igen nagy jelentőségűvé vált. Ez Justinus Martyr „Első Apológiája” 66. részéből való: „Jézus vette a kenyeret, hálát adott és ezt mondta: Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre: Ez az én testem...”

Figyelemre érdemes, hogy a teológusok a kezdetektől fogva az úrvacsorában különös hangsúlyt fektettek a hálaadásra, és ennek következtében azt mondták, hogy az úrvacsora a hálaadás alkalma, azaz „eucharisztia.” Így valójában az úrvacsora középpontjában a teremtő Istennek való hálaadás és a Jézus Krisztusra, valamint az Ő szabadítására való hálás emlékezés áll. Ugyanakkor ez a hálaadás hozzátartozik az utolsó vacsora szimbolikus ünnepléséhez. A hálaadás egyoldalú hangsúlyozása viszont a végtelenség felé sodorhat bennünket, s azzal a veszéllyel fenyeget, hogy csupán kiegészítő megjegyzéseknek tekintsük azokat a cselekményeket, amelyeket a bibliai szövegek bőségesen részleteznek:

- vette a kenyeret,
- megtörte a kenyeret, miután hálát adott,
- kiosztotta vagy adta a kenyeret,
- hívta a résztvevőket, hogy vegyék és egyék a megtört kenyeret.

Hasonlóan, a hálaadás egyoldalú hangsúlyozása elhomályosítja a pohárral összefüggő megkülönböztetett eseményt is.⁶⁷

Miért több az úrvacsora a hálaadásnál? Miért több az „eucharisztániánál”?

A megkülönböztetett cselekmények közötti kapcsolat elhomályosítása, ami magába foglalja a kenyér és a bor vételét és kiosztását, végzetes következménnyel jár az úrvacsora értelmezését illetően. Talán első pillantásra az eseményeknek ezen összefüggése nem bír semmilyen jelentőséggel. Mégis jó oka van annak, hogy a bibliai szöveg mindezt ilyen részletesen mutatja be. Ezen megkülönböztetett cselekmények összemosása végzetes következménnyel jár, mert szem elől tévesztjük az úrvacsorában lévő hálaadás sajátosságait az Istennek való másféle hálaadás módozataival szemben. Számos lehetőség van ugyanis a Teremtőnek vagy a Szentháromság Istennek való hálaadásra akár az istentiszteleten, akár azon kívül. Szintén többféle módja van a Krisztusra való hálátelt emlékezésnek. Végül sok lehetősége kínálkozik az Istennek való hálaadás és a „Krisztusra történő emlékezés” összekapcsolásának. Ugyanakkor az Istennek való hálaadás és Krisztusra, valamint az Ő megváltó tetteire való emlékezés lehetőségei közötti kapcsolat tekintetében – amelyek liturgiai formát is öltöttek – az úrvacsora különösképpen is kiemelkedik. Az egyes cselekmények szimbolikus kapcsolata azonnal összeköti az Istennek való hálaadást és Krisztus emlékeztét: mindez a kenyér vételének, megtörésének, kiosztásának, elfogadásának és elfogyasztásának ténye, valamint a pohárral és borral való hasonló cselekmények folyamata révén jön létre. Ám nem szabad szétválasztani az ember Istennel való alapvető kapcsolatát (hálaadásban és emlékezésben), valamint az emberek egymás között meglévő, szintén alapvető kapcsolatát (az úrvacsora szimbolikus ünneplésében). Jézus nem csupán azokért az ajándékokért ad hálát, amelyeket azután elfogyasztott, hanem azokért is, amelyet Ő ad másoknak, amelyeket megoszt majd velük.

---

⁶⁷ A híres könyvében, *The Shape of Liturgy* (2. szerk /London: Dacre, 1945/) D. G. Dix az egész megkülönböztetett eseménysort a maga kiindulópontjának tekinti, ahonnan elindulva vágyakozik az úrvacsora kegyességének és gyakorlatának megújítása után. Ld. még D. J. Kennedy and D. Mann, *Making the Eucharistic Prayer Work* (Nottingham: Grove Books, 1988).

Justinus szerint Pál állítását az 1Kor 10,16b-ben – „A kenyér, amelyet megtörünk, nem a Krisztus testével való közösségünk-e?” – a következőképpen kellene olvasni: „A kenyér, amely fölött hálát adunk, nem a Krisztus testével való közösségünk-e?” Ha szeretnénk felismerni, hogy mi történik az úrvacsorában, nem szabad elhanyagolnunk a hálaadást és a Krisztusra való emlékezést (*anamnesis*), de nem szabad alábecsülni vagy akár figyelmen kívül hagyni az úrvacsorában gazdagon leírt szimbolikus cselekmények kapcsolatát sem, amelyek a kenyérré és a borra, valamint az étkezők közösségére és az asztalközösségre mutatnak. Ebben a tekintetben a római katolikusok és anglikánok között lévő ökumenikus párbeszéd fontos adalékot nyújthat az úrvacsora megcsonkító és torzító értelmezésének elkerüléséhez.⁶⁸

Az anglikánok és a római katolikusok felismerik, hogy „az egyház története során az eucharisztia keresztyén értelmezésének számos hagyománya fejlődött ki. (Például különböző elnevezések váltak megszokottá az eucharisztia körülírására: úrvacsora, liturgia, szent titok, synaxis, mise, szent közösség. Az eucharisztia lett a legáltalánosabban elfogadott terminus.)⁶⁹ Az anglikánok és római katolikusok közötti párbeszéd hangsúlyozza annak az eseménynek a gazdagságát, amelyet az „eucharisztia” szóval lehet összefoglalni: „Krisztus különböző módon van jelen és cselekszik a teljes eucharisztikus ünneplésben. Ő ugyanaz az Úr, aki a hirdetett ígén keresztül hívja az Övéit az asztalhoz, aki az Ő szolgája által vendéglátóként ül az asztalfőn, és aki sákramentumi értelemben testét és véréit adja az Ő páska áldozatában.”⁷⁰ Azért, hogy ne homályosodjon el Krisztus magát jelenvalóként megmutató tette (ld. különösen is az 5. fejezetet), ezért nekünk semmi esetre sem szabad elválasztanunk a hálaadást a jegyek sákramentumi evésétől és ivásától. Ez az jelenti, hogy a „hálaadás” kifejezésére használt „eucharisztia” elnevezés gyakoribbá válása nem szabad, hogy elnyomja akár a szimbolikus étkezést, akár a Krisztus úrvacsorai jelenlétének sokféleségét!

---

⁶⁸ Ld. az anglikán és római katolikus egyház közötti nemzetközi bizottság „Windsor Statement”-t (1971), és „Eucharistic Doctrine: Elucidation” (1979) dokumentumot, amely részben a „Windsor Statement”-el összefüggésben megfogalmazott észrevételekre alapoz.

⁶⁹ „Windsor Statement” 1971 /A-RC/ 69.

⁷⁰ „Windsor Statement” 70-71; Ld. Eucharistic Doctrine: Elucidation” 1979 /A-RC/, 74-75.

Ezekben az években jónéhány alkalommal az evangélikusok és a reformátusok javasolták az „eucharisztia” szó minden további nélküli használatát – amely a legszélesebb körben elfogadott megnevezés – abból a célból, hogy „misén” vagy „úrvacsorán” túlmutatva találjanak egy olyan kifejezést, amely a protestánsok és katolikusok számára egyaránt elfogadható.⁷¹ Ez a javaslat együtt járt a felháborodással, hogy sok protestáns úgy beszélt az „eucharisztia” szóról, mint egy „trójai falóról”, amely „nem-reformátori gondolatokat fog csempészni a sákramentum értelmezésébe.”⁷² Az egyik javaslat az eucharisztia szót úgy tekinti és alkalmazza, mint olyan kifejezést, amely átível a felekezeti hovatartozáson és alapját képezi ennek a megoldásnak, s amelyet Kálvin maga vett észre, hogy a hálaadás áldozata, „amit eucharisziának hívunk ... elengedhetetlen az úrvacsorában.”⁷³

Mégsem kerülhetünk bele egy olyan folyamatba, amely az úrvacsorát „hálaadássá” fokozza le. Valójában ez nagyon komoly eltávolodás lenne a helyes meglátástól, hogy a hálaadás, az eucharisztia, elengedhetetlen az úrvacsorában, annak javaslata felé, hogy az „eucharisztia” fogalma legyen a teljes úrvacsorai esemény elsődleges megjelölése. A múltban ez a megnevezés hozzájárult ahhoz, hogy az étkezés ünneplését éppen a megkülönböztető jellege miatt elhanyagolják vagy kiiktassák a rituális cselekményekből, s bizony ez még ma is megtörténhet. A pontosság kedvéért meg kell jegyezni, hogy amint az utóbbi években az ökumené világában az eucharisztia kifejezés különösen is sikeres volt, ugyanolyan fontos az is, nehogy a már közkézen forgó kifejezést meggondolatlanul visszavonjuk, mint amely nem alkalmas a valóság kifejezésére. Legalább komplementer jelleggel mégis meg kellene maradnia. Különösképpen is megjegyzendő ebben a tekintetben, hogy az „úrvacsora” kifejezés az 1Kor 11,20 alapján került megfogalmazásra, és a „vacsora” szó egész egyszerűen azt a kontextust írja le, amelyben az úrvacsorai étkezés szereztetett.

Az úrvacsorában a hálaadás imádsága, az eucharisztia, elválaszthatatlanul hozzákötött a kenyér megtöréséhez, kiosztásához,

---

⁷¹ Ld. Alasdair I. C. Herón, *Table and Tradition: Toward an Ecumenical Understanding of the Eucharist* (Philadelphia: Westminster, 1983), xiii.

⁷² Herón, *Table and Tradition*, xiii.

⁷³ „Ez nem túlságosan jó lépés Kálvintól, hogy magát a szót az úrvacsora alternatívjaként állítja helyre.” (Herón, *Table and Tradition*, xiii, Kálvinra hivatkozik, *A keresztyén vallás rendszere*, IV. XVIII.

vételéhez és evéséhez, valamint a bor ivásához. Ha ez nem így lenne, azt jelentené, hogy a vacsora során a teremtő Istennek való hálaadás önmagában csupán csak valamiféle ismeretre tartozó cselekmény vagy nyelvészeti dolog lenne. Ez nem merül ki sem a liturgiában, sem az imádságban és a dicsőítésben sem fejeződik ki. Jóllehet szimbolikus ugyan, de mégis összefonódott a közösségi étkezéssel, amelyben a résztvevők megosztják egymással a kenyeret és a bort, s amelyben minden résztvevő egyenlőképpen részesül. Ami itt történik, az egy szimbolikus dolog, egymás kölcsönös köszöntése és elfogadása. A szociális kötelék, az alapvető felelősségvállalás és az alapvető bizalom jut szimbolikus kifejeződésre. A jegyek közös vételekor mindenki bizonyos abban, hogy valamennyi résztvevő megelégtetik. Nincs a közös étkezéstől jobb mód az emberek közötti alapvető igazságosság szimbolizálására. Az úrvacsora szimbolikus ünneplése annak a ténynek az erejével teszi ezt világossá, hogy mindenki, aki részese ennek az ünneplésnek kap egy falat kenyeret és egy korty bort.

A jegyekben való részesülés cselekményében semmiképpen nem szabad a közösség szimbolikus formálódásának alapvető folyamatát elhomályosítani! Ez egy olyan alapvető folyamat, amire a hálaadás, az eucharisztia tekint – de nem csupán erre! – és ez maga utal vissza a hálaadásra.

**„Amikor az Ige a jegyekhez járul, az a sákramentum”:
Hiányosság még Augustinusnál és Luthernél is?**

A protestáns teológia is – gyakran igen spekulatív módon – a kenyér és a bor „jegyeire” történő összpontosítás problematikáján keresztül hozzájárult azok vételésnek, az azokban való részesedésnek és azok továbbadásának, valamint az evésben és ivásban való részesedésre szóló meghívás szimbolikus eseményének elhanyagolásához. Az úrvacsorában lévő cselekmények közötti szimbolikus kapcsolat vizsgálata kiszorult az olyasféle elméleti megfontolások által, mint hogy ténylegesen milyen viszony van a „jegyek” és az „Ige” között, valamint a „jegyek” és az érzékelhető valóság között.

A teológiatörténetre a legnagyobb hatást Augustinus gyakorolta a híres kijelentésében, mely szerint *„amikor az Ige a jegyekhez járul, az a*

sákramentum.”⁷⁴ Luther fenntartotta ezt az álláspontot: „St. Augustinus ezen gondolata rendkívül pontos és annyira találó, hogy aligha tudott volna ettől jobbat mondani.”⁷⁵ A tekintélyes Augustinus és Luther közös véleménye ellenére fenntartással kell lennünk e megkapó „mondást” illetően. Amint az úrvacsora sákramentuma nem merül ki csupán az Istennek való hálaadásban, ugyanúgy igaz az is, hogy abban nem csupán az ige és a jegyek „összetartozásáról” van szó. Nagyon lényeges, hogy nem csak a hálaadásra kell tisztán és egyértelműen fókuszálni, hanem a kenyér vételének, megtörésének, odaadásának, elvételének és megevésének kifejezésre juttatott szimbolikus folyamatára, és hasonlóképpen a bor és a pohár ennek megfelelő cselekményeire. Nagyon fontos, hogy így járjunk el, ha az úrvacsora folyamatát, beleértve a jegyeket, is helyesen akarjuk megragadni.

Természetesen az így leírt folyamat elválaszthatatlanul kapcsolódik össze az úrvacsora szereztetési igéivel és a hálaadással. De a kenyér megtörésének, szétosztásának, a vételéhez és megevéséhez való hívásnak, az átnyújtásnak és elfogadásnak, valamint a valóságos evésnek a kifejezetten szimbolikus cselekménye nélkül sem a hálaadásból, sem az ige és jegyek kapcsolatából nem lesz „a vacsora sákramentuma”, bár ezt a kapcsolatot természetesnek tartjuk. Ha nem vesszük figyelembe azt a komplex szimbolikus cselekményt, amely az úrvacsorai asztalközösség során a vacsora ünneplésében megy végbe, az „ige és a jegyek” közötti kapcsolat tekintetében annak veszélye

⁷⁴ A. Augustinus, *In Iohannis Evangelium Tractatus LXXX*, 3, Corpus Christianorum, Series Latina 36, 529. A „sákramentum” szó fogalmi történetére vonatkozóan ld. William A. Van Roo, *The Christian Sacrament* (Rome, 1992). A reformáció sákramentumi tanítását ld. Alfons Skowronek, *Sakrament in der evangelischen Theologie der Gegenwart: Haupttypen der Sakramentsauffassungen in der zeitgenössischen, vorwiegend deutschen evangelischen theologie* (Paderborn: Schöningh, 1971). A római katolikus hagyomány sákramentumi tanítását ld. Alexandre Ganoczy, *Einführung in die katholische Sakramentenlehre* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1979). Ld. még Michael G. Lawler, *Symbol and Sacrament: A Contemporary Sacramental Theology* (New York: Paulist, 1987), 29kk.

⁷⁵ Luther Martin, „The Large Catechism” in Theodore G. Tappert ford. és szerk. *The Book of CONcord: The Confessions of the Evangelical Lutheran Church* (Philadelphia: Fortress, 1959), 448.

fenyeget, hogy alaptalan elgondolások mindenféle formáját alakítjuk ki és adjuk tovább a világnak.

Az anglikánok és római katolikusok egyetemes szintű közös nyilatkozata nagyon szépen világítja meg a hagyományos eucharisztia központú értelmezéstől való elmozdulást, egy tágabb és mélyebb értelmezés felé, mely az úrvacsora teljes folyamatára tekintettel van. Első pillantásra talán úgy tűnhet, hogy a tradicionális értelmezés mégiscsak felülkerekedik. Az 1971-es *Windsor Statement* határozottan kimondja: „A liturgia tradicionális rendje szerint a konzekrációs imádság (*anaphora*) eredményezi a hívők közösségét. Ebben a hálaadó imádságban a hit szava Isten felé fordul, a kenyér és a bor a Szentlélek által Krisztus testévé és vérévé válik, azért, hogy az úrvacsorai közösségben Krisztus testét együjük, és Krisztus vérét igyuk.” Ugyanakkor a szöveg hangsúlyozza, hogy „az Úr ezen szavai az utolsó vacsorán, 'Vegyétek és egyétek; ez az én testem', nem engedik meg, hogy a sákramentumi evés cselekményétől elválasszuk Krisztus jelenlétének ajándékát.”⁷⁶

Mi több, az 1979-es *Salisbury Elucidation* sokféleképpen visszautasítja a jegyek átváltozásának fizikai (értelemszerűen a mágikus) félreértelmezését. Az átváltozásról szóló párbeszéd abban a megállapításban érte el tetőpontját, mely szerint „a közösség, a Krisztus teste, a feltámadott Úr sákramentumi testében való részesedés által jut arra az egységre, amelyet Isten szán az egyháznak.” A transsubstantiatio veleje „az Isten által véghez vitt igazi változás, ... az ember Krisztus képére való átfurmálódása.”⁷⁷

A *Salisbury Elucidation* hasonlóan óvatos a római katolikus tabernákulum vallásosság tekintetében (ld. az 1. fejezetben is). A jegyek megőrzését tárgyalva, óvatosan jegyzi meg a dokumentum, hogy „eltérés van azok között, akik a jegyek megőrzését csak abból az okból gyakorolják, hogy (kiosszák azok számára, akik nem tudnak jelen lenni az eucharisztia közös ünneplésén), és azok között, akik az eucharisztikus vallásosság eszközének tekintik azt.” A kegyesség ezen különböző formáit figyelembe véve a dokumentum ismétlődően hangsúlyozza a konzekrált jegyek tiszteletének elválasztását a gyülekezeti közösségben ünnepelt

⁷⁶ *Windsor Statement*” 1971 /A-RC/ 69.

⁷⁷ *Eucharistic Doctrine: Elucidation*” 1979 /A-RC/, 75. Ld. „*Final Report*” 1981 /A-RC/, 65.

úrvacsorától, hiszen ez ellentmond az „eucharisztia igaz tanításának”.⁷⁸ Ezek a kijelentések kihúzzák a talajt az afféle kegyesség és teológiai gyakorlat alól, amely az evés és az ivás sákramentumi cselekményétől függetlenül figyelmét csupán a jegyekre szegezi. A szereztetési igék, a hálaadás és az emlékezés szavai, a kenyér és a bor jegyei, valamint a szimbolikus cselekmény, a vacsora szimbolikus ünneplése szétválaszthatatlanul összetartoznak az úrvacsorában. Csakis az igék, a jegyek és a közösség szimbolikus cselekményeinek összekapcsolódása alkothatja a sákramentumot.

Amiért az úrvacsora több, mint egymás kölcsönös elfogadásának szertartása vagy valamilyen szimbolikus igazságosság

Az úrvacsorai étkezés egyaránt szimbolizálja egymás kölcsönös elfogadását és az igazságosság iránti alapvető igényt. Kifejezi az emberek közötti megbékélést. Rendkívül fontos hangsúlyozni ezt az aspektust, hiszen az „eucharisztia” némely formája éppen a megbékélés háttérbe szorításával fenyeget. De az úrvacsorát a megbékélés nélkül látni legalább annyira szörnyű lenne, mint az egyik egyoldalúságból a másikba esni. Veszélyes dolog volna, ha egy „önigazoló közösség kultuszaként” kezelnénk, s ezáltal az ember egy szimbolikus cselekményhez fordulna azért, hogy önmagát igazolja. Bizony végzetes lenne, ha az úrvacsora egy olyan közösségi étkezéssé válna, amely önmagunk igazságosságát mutatná be. De ha egy közösség még egy ilyen rituálisan önigazoló közösséggé is válna, amely a legnagyobb komolysággal hordozná az egymás kölcsönös elfogadásának és az alapvető igazságra törekvésnek a kötelességét – vagy legalábbis ez lenne az elvárt magatartás –, ez elhomályosítaná és vakvágányra vezetné mindazt, ami az úrvacsorában történik. Az ilyen önmegjelenítés semmit sem értett meg az „elárultatás éjszakájának”, Krisztus önatadásának és Istennek az emberek felé irányuló cselekvő jelenlétének komolyságából.

Az úrvacsora azonban nem csupán az igaz és a testvéri kapcsolat szimbolizálása. Ha szeretnénk megérteni, hogy mi történik az úrvacsorában, akkor az Istennek való hálaadást, Isten magasztalását, valamint a jegyek megtörését és szétosztását nem szabad egymástól elszakítani és egymással szembe állítani. Nem ajánlott legyőzni vagy

---

⁷⁸ Eucharistic Doctrine: Elucidation” 1979 /A-RC/, 76.

lecserélni az „eucharisztia” egyoldalúságát a „béke vacsorájának” egyoldalúságával. A teológusok szeretnek hamar különbséget tenni a „vertikális dimenzió” (Istennek emberhez és embernek Istenhez való kapcsolata) és a „horizontális dimenzió” (az emberek egymáshoz fűződő kapcsolata) között. Az úrvacsorában az ember Istenhez és egymás közötti viszonya, a „vertikális és horizontális” dimenziók, szorosan és elválaszthatatlanul össze kell, hogy fonódjanak.⁷⁹ Így az egymástól megkülönböztetett szimbolikus események – „vette a kenyeret, és hálát adva megtörte, és ezt mondotta: Vegyétek, egyétek...” – erre a tényre hívják fel a figyelmet.

Jézus étkezése és a Teremtő magasztalása

Joachim Jeremias helyesen bizonygatta a következőket:

Rossz irányba vezet, ha az utolsó vacsorát a hozzá fűzött magyarázó szavak felől kezdjük értelmezni, mert így az ún. „alapító vacsora” elkülönül. Azt kell mondanunk, hogy az utolsó vacsora illetően való elszigetelődése az évszázadok során nagyon nehézzé tette a jelentőségének felismerését. Valójában azonban, az „utolsó vacsora” csupán egyetlen szem az étkezések azon hosszú láncolatában, amelyet Jézus megosztott a tanítványaival és amit húsvét után is folytattak. Ezek az asztalközösségek megbotránkozást idéztek elő, mert Jézus senkit sem zárt ki ezekből, hanem nyitva álltak a bűnösök számára is. Ezek a vendégségek jelentették az Ő üzenetének lényegét, s ezek voltak az üdvösség idejének eljövendő ünnep-mintái. ... Így az utolsó vacsorának megvannak a maga történelmi gyökerei a közösség formálódásának láncolatában.⁸⁰

---

⁷⁹ Ld. Martin Luther, „The Blessed Sacrament of the Holy and True Body of Christ, and the Brotherhoods,” Jeremiah J. Schindel, rev. E. Theodore Bachmann, in Helmut T. Lehman and Jaroslav Pelikan, szerk., *Luther's Works*, American Edition, vol. 35, *Word and Sacrament I*, szerk. E. Theodore Bachmann (Philadelphia: Muhlenberg, 1960), 45kk.

⁸⁰ Joachim Jeremias, *New Testament Theology*, vol. 1, *The Proclamation of Jesus*, ford. John Bowden, The New Testament Library (London:

Az egyik nehézség, az úrvacsora belső dinamikájának és az egyes elemek kapcsolatának felismerésében azon egyszerű tény, hogy Jézus hálaadó imádságának és áldásának szövege nem maradt ránk. A görög szöveg az *eucharisteo* és *eulogeo* igéket használja a hálaadó imádság és az áldás kifejezésére. Mindenesetre az *eucharisteo*-t „hálaadásnak” vagy „hálatelt dicséretnek” fordíthatjuk. Máté és Márk a pohárra használja ezt a szót, de az 1Korintus 11 a kenyérré is használja. Ez a szóhasználat hálaadó imádságot jelez, Istennek hálatelt dicsőítését. Ezzel ellentétben, a kenyérré vonatkoztatva Márk és Máté az *eulogeo* szót használja – dicsérni, áldani – míg az 1Korintus 10 az étkezés poharát hívja az „áldás poharának”. Valószínűnek tűnik, hogy a két kifejezés lényegi különbség nélkül használható, habár az *eulogeo* („dicsérni, áldani, Isten kegyelmét segítségül hívni”) alapvetően a „magasztalás” egy erősebb vonására utal, mint ezt a „hálaadás” teszi. De Isten magasztalása és a kenyér szétosztása mégis hogyan kapcsolódhat össze?

Az erről való gondolkozást az indítja el, ami egy szokásos zsidó étkezésen történik.⁸¹ Egy ilyen étkezés „a kenyér fölött elmondott szavakkal kezdődik”: „Áldott vagy Urunk Istenünk, világ ura, aki a földből kenyeret hoz el.” Majd a kenyeret darabokra törik, mindenkinek adnak belőle, aki jelen van és elkezdődik az étkezés.

Mennyire meghökkentő, hogy nem Isten áldásáért könyörögnek, hanem sokkal inkább Istent áldják. Természetesen a zsidó gondolkodásban ez nem ellentétes az Isten emberrel való helyes viszonyával, hiszen Isten az, aki mindenek felett áll, akit úgy hívnak, hogy „Istenünk, a világ ura.” A második döbbenetes dolog az, hogy nem azért adnak hálát Istennek, hogy a föld gabonát termelt, hanem, hogy a föld kenyeret adott.

Mindezeket összevetve, mindkét aspektus azt jelzi, hogy a „kenyér fölött a teremtőnek mondott hálaadás” több mint csupán a teremtmények „abszolút függőségének” felismerése –abszolút függőség melyet természetszerűleg Isten akarata és jósága hív elő. A teremtőnek való hálaadásban egyszerre jelenik meg az ember kulturális aktivitása, mellyel

---

SCM, 1971), 289-90. Ld Gerd Theissen, „Soziale Integration und sakramentales Handeln: Eine Analyse von 1Kor 11,11-34,” *Novum Testamentum* 16 (1974): 179-206.

⁸¹ Klaus Bergertől kaptam az iránymutatást, *Manna, Mehl und Sauerteig: Korn und Mehl im Alltag der frühen Christen* (Stuttgart: Quell, 1993), 128kk.

az ember a gabonát őrli, és az ennek lehetőségéért való hálaadás. Mi több, az emberi hálaadás és az Istennek megadott dicsőség elmehet egészen az „Istentől jövő áldás” gondolatáig. Ez különösen hangzik, mégis egyes szoltárokban teljesen egyező kifejezéseket találunk erre nézve. Azt is el tudjuk képzelni, hogy mit jelent könyörögni Isten áldásáért vagy áldást mondani a felebarátra és egy darab kenyérré, és ennek folytán Isten kegyelmes erejét kérni egy személyre vagy a táplálékra. Mégis mit takar az, hogy áldani Istent? Érdekli-e Istent, hogy az emberek áldást mondanak reá?

Túl minden keresztyén aggodalmaskodáson, hogy Istent és az embert összekeverjék, és a kettő közötti „együtműködésben” túlságosan nagy szerepet tulajdonítsanak az embernek, itt azzal a felfogással állunk szemben, amit a bibliai teremtéstörténet szintén felmutat. Bizonyos mértékig ugyanis az ember arra rendeltetett, hogy részese legyen Isten teremtői munkájának. Az 1Mózes 1 szerint ez a felhatalmazás elsődlegesen arra vonatkozik, hogy uralkodjon az állatok felett; az 1Mózes 2 szerint pedig elsődlegesen az az ember feladata, hogy „művelje és őrizzé” a kertet.⁸² Bibliai alapokon maradván kijelenthető, hogy a megművelt világ és gyümölcsöző kert önmagától való megújulása és élete teljesen elképzelhetetlen az ember részvétele nélkül. Természet és kultúra kölcsönösen egymásra vannak utalva és össze vannak kapcsolva.

Rendkívül lényeges Isten szerepének meglátása, akinek hálát kell adni és Őt magasztalni, hiszen az embereket áldásában részeltette. Akarata szerint lehetőséget ad arra, hogy az ember részt vegyen abban a munkában, melynek eredményeképpen a föld kenyeret ad. Amikor ezekre a dolgokra tekintünk, akkor válik világossá a kapcsolat Isten teremtő munkája és az emberi igazság között, s ezt az egymás elfogadásában, a megbékélésben és a békességben lehet tapasztalni. Az igazság és az egymás kölcsönös elfogadása az ember részéről elengedhetetlen azért, hogy az ember be tudja tölteni teremtésbeli rendeltetését, s hogy Isten szándéka beteljesedjék, mely szerint (1) „a

---

⁸² Ld. Welker, *Creation and Reality*, ford. John F. Hoffmeyer (Minneapolis: Fortress, 1999), 60kk. A bibliográfiai adatokat ld. 95-98.

föld kenyeret hozzon” az ember segítségével, (2) ez az ember pedig Istennek hálát és dicsőséget adjon.⁸³

Ezzel szemben, ha igazságtalanság és békétlenség uralkodik az emberek között, azzal veszélybe sodorják önmagukat és ez Isten szándéka ellen való. Az Istennek való hálaadás és Isten magasztalása azonban elválaszthatatlanul összefonódik az Isten szándéka szerinti igazságossággal és az emberek egymás iránti kölcsönös elfogadásával. Az Istenben való öröm és az emberek közötti békesség nem választható el egymástól. Az „eucharisztia”, valamint az igazságosságnak és az egymás kölcsönös elfogadásának szimbolikus vacsorája szintén nem választható el egymástól.

Egy, kb. 100-130 között Szíriában íródott egyházi rendelet, amelyet később számos úrvacsorai liturgikus szövegben idéztek, a következőket mondja: „Ahogyan e kenyértöredékek szét voltak szóródva a hegyeken és eggyé váltak összegyűjtve, úgy gyűljön össze egyházad királyságodban a föld határaitól!”⁸⁴ A fentebbiekből megértve hozzá kell tennünk a következőket: Ha egy közösséget nem Isten igazsága és az emberek egymás elfogadására mutató akarata formál, akkor a „hegyeken szétszórt kenyértöredékek” nem válnak eggyé és nem táplálják a közösséget. De az elárultatás éjszakájának kontextusában ez az igazságra és az emberek egymás elfogadására mutató akarat semmi esetre sem magától értetődő. A föld kenyere mellett, amely táplálja az embert, szükségünk van arra a kenyérre is, amelyet különböző bibliai tradíciók „mennyei kenyérnek” neveznek. Ez a kenyér azért szükséges, hogy valóságossá tegye Isten teremtő szándékát a fogságban lévő ember valamint a fenyegetett és az önmagát veszélybe sodró világ számára. Isten mindenre kiterjedő, teremtő gondoskodása szükséges annak biztosításához, hogy a föld adhat kenyeret és azért, hogy Isten áldható és dicsőíthető mint „a mindenség királya.”

Ha megértjük, hogy Jézus Krisztus hogyan hozta létre azt embernek Istennel és egymással megbékéltetett közösségét, akkor megértjük azt is,

---

⁸³ Ld. Patrick D. Miller, *They Cried to the Lord: the Form and Theology of Biblical Prayer* (Minneapolis: Fortress, 1994), 179kk.

⁸⁴ „*The Didache or the Teaching of the Twelve Apostles*,” in *Ancient Christian Writers: The Works of the Fathers in Translation*, vol. 6. ford. James A. Kleist (Westminster, Md.: Newman, 1961), 20.

miért éppen ez a sokféle bibliai tradíció jelenti a kapcsolatot Krisztus elvégzett munkája, valamint a „teremtés kezdete és alapja” között. Az úrvacsora úgy teszi konkréttá a „teremtés alapjának” e megtapasztalását, mint ahogyan az emberek összegyülekeznek Isten magasztalására, egy akaratban az igazságra, egymás kölcsönös elfogadásra és békességre törekedve.

Ezen észrevétel szerint világos választ adhatunk a kenyér és a bor jegyei kapcsán újra és újra felmerülő kérdésre: csak ezekkel a jegyekkel ünnepelhetjük-e az úrvacsorát? Vagy használhatunk például tejet és mézet, vagy almát és vizet is?

**A kenyér és a bor mint a „teremtés ajándékai”:
helyettesíthetők-e más „jegyekkel”?**

A „teremtés ajándékeként” a kenyér és a bor nem csupán a „természet ajándékai.” Ez azt is jelenti, hogy nincs kenyér és bor az emberek egymással és a természettel való eredményes közössége nélkül. Ez fejeződik ki a vetési és aratási időszakban, valamint azokban a folyamatokban, amelyekben a kenyér, mint a napi táplálék elkészül, s a bor, mint az ünnepi ital érlelődik. De Isten Lelkének teremtő munkája nélkül nem lehet eredményes a közösségi lét ember és ember között, illetve az ember és a természet között. Eme messze ható összefüggések nélkül a kenyér és a bor nem lehetnének a „teremtés ajándékai.” Ezek az összefüggések rámutatnak egy mindent megelőző, az ember javát szolgáló rendre, amelyért nem tudunk Istennek elégszer hálát adni.

Csakis ebben a kontextusban ismerhetjük fel a kenyér és a bor, az ún. „jegyek” lényegét. A kenyér és a bor nem úgy vannak most előttünk, mint bármilyen táplálék és ital. A kenyér és a bor ajándékok, amelyek az Isten, az ember és teremtett mindenség kölcsönhatása által adattak élénk. Semmi esetre sem magától értetődő, hogy az emberek betöltik nekik rendelt szerepüket ebben a folyamatban. Valójában a mi igazságtalan, könyörtelen, valamint az Istennel és egymással való közösségünket sokféleképpen megtagadó életünk által fenyegetjük a teremtő Istennel való kapcsolatunkat és teremtésbeli rendeltetésünkhöz fűződő viszonyunkat.

A „teremtés ajándékai”, amelyek létüket a természet, és az ember megművelő és kulturális tevékenységének Isten által munkált együttműködésének köszönhetik, nem helyettesíthetők gyümölcs és víz,

vagy a természet bármilyen más egyszerű ajándékai révén. Mint a teremtés ajándéka, a kenyér, alapvető táplálék, a bor pedig, ünnepi ital. Azonkívül a kenyér törhető, részekre szakítható és szétosztható, a bor pedig alkalmas a vérrel való társításra (ezen aspektusok jelentősége még előkerül majd az 5. fejezetben is). Ily módon most már van valamilyen irányvonalunk az úrvacsorai jegyek más kultúrákban való helyes kiválasztására is.

Ha más kultúráknak a kenyértől és a bortól eltérő, egyéb alapvető étele és ünnepi itala van, és ha ezek a fentebb leírt szempontok alapján a teremtés ajándékai (pl. a kultúra és a természet kölcsönhatása által jöttek létre), és ha megengedik a megtört testtel és kiontott vérrel való társítás lehetőségét, akkor ezek a táplálékok jegyeként használhatóak az úrvacsora során. Ahol ez a „megfeleltetés” nem lehetséges, ahol az alapvető táplálék és ünnepi ital nem engedi meg az efféle azonosítást (osztható és törhető), ott kenyeret és bort kell használni az úrvacsora során – természetesen alkalmanként szükséges a jelentésüket megmagyarázni.

Ez azonban még nem ad választ az ún. szőlőlé-kérdésre, amely számos keresztyén közösségben már rendkívül élesen fölvetődött. Lehet-e vagy szükséges-e az úrvacsorát általában vagy alkalmanként szőlőlével ünnepleni bor helyett, pl. az alkoholizmustól szenvedők iránti figyelmességből? Ez a kérdés nem válaszolható meg ezen a ponton az eddigiek alapján. Így még több dolgot kell tisztáznunk arra vonatkozóan, hogy mi történik az úrvacsorában. (Ld. 4. fejezet)

Következtetések

A hálaadás, az „eucharisztia” lényegi része az úrvacsorának. A teremtő Istennek való hálaadás, valamint Krisztusnak és önmaga odaáldozásának az emlékezete központi helyen vannak ebben az ünneplésben.

A hálaadással együtt van egy másik központi dolog is: a kenyér közösségi vétele, megtörése, kiosztása, valamint a pohárral és a borral történő, ennek megfelelő szimbolikus cselekmények. A kenyérral és a borral történő cselekmények kifejezik az emberek egymás iránti örömet és egymás elfogadását. Az „eucharisztia” szó jelentéstartalma viszont

nem fejezi ki eléggé világosan a végbemenő szimbolikus cselekmények jelentőségét.

Az „ige és a jegyek” kapcsolatára eső túlzott teológiai figyelem ugyancsak a szimbolikus cselekmények elhanyagolásához vezethet. Augustinus ismert gondolata szerint: „Amikor az ige járul a jegyekhez, az a sákramentum.” Ennek a gondolatnak szüksége van néhány korrekcióra: az ige, a jegyek, és a szimbolikus cselekmény alkotják a sákramentumot.

Mindazonáltal az is elfogadhatatlan, ha szétválasztjuk egymástól a szimbolikus cselekményeket. Az úrvacsora semmi esetre sem lehet csupán a jó emberi kapcsolatok ünneplése, vagy csupán egy olyan rítus, amely a résztvevőket helyes társadalmi viselkedésre kötelezi. Az „elárultatás éjszakájának” háttérével ellentétben az úrvacsora hirdeti mind az Istennel, mind az emberekkel való megbékélést. Az Istennel való megbékélést különösképpen is hálaadással és a magasztalással ünnepeljük, míg az emberek egymás közötti megbékélését szimbolikus étkezéssel. Mindkét aspektus egyenlőképpen szükséges abból a célból, hogy a teremtő Istent mind szóban, mind tettekben magasztaljuk.

Erre az alapra helyezkedve méltán válik lehetővé a kenyér és a bor jegyeinek oly módon történő értelmezése, mely szerint azok a „teremtés ajándékai.” A kenyér mint alapvető táplálék, s a bor mint ünnepi ital nem pusztán a „természet ajándékai.” Létüket egyrészt a természet kreatív kölcsönhatásának, másrészt az ember művelő és kulturális tevékenységeinek köszönhetik. A kenyér és a bor egy másik korban és másik kultúrában is csupán olyan alapvető táplálékkal és ünnepi itallal helyettesíthetőek, amelyek ilyen értelemben a teremtés ajándékai, s amelyek alkalmasak a Krisztus testének és vérének kiábrázolására (ld. 5. fejezet).

Negyedik fejezet

„Azért, aki méltatlanul eszi az Úr kenyerét, vagy issza az Úr poharát...”

Ha Isten feltétel nélkül elfogadja az embert, sőt a közösség ellenségeit is... Hogyan lehet az úrvacsorával való visszaélést megelőzni?

Mi történik az úrvacsorában? A negyedik válasz szerint: *Az úrvacsora nem más, mint az abban részesedők feltétel nélküli elfogadása.* Mindenki, aki – bármilyen oknál fogva – tagadja ezt, vagy eltusolja az úrvacsora során, „méltatlanul” ünnepli.

Mi a lényege a „méltatlanul enni és inni”, valamint az „ítéletre való” összejövétel nyomasztó kifejezéseknél?

Amíg jó néhány vallási és liturgiai forma világosan megengedi a híveknek az abban való részvételt, még akkor is, ha az illető maradéktalanul nem ért egyet az ott történő eseményekkel, addig az úrvacsora ebben a tekintetben aprólékosan szigorúnak tűnik. Végére is, Pál újra és újra mondja, hogy az evésre való összegyülekezés „ítéletet” hordozhat magában (1Kor 11,34). Pontosabban így szól Pál:

1Korinthus 11,27-29; 31-32

27 Azért, aki méltatlanul eszi az Úr kenyerét, vagy issza az Úr poharát, vétkezik az Úr teste és vére ellen.

28 Vizsgálja meg azért az ember önmagát, és úgy egyék abból a kenyérből, és úgy igyék abból a pohárból.

29 Mert aki úgy eszik és iszik, hogy nem becsüli meg az Úrnak testét, ítéletet eszik és iszik önmagának.

31 Mert ha helyesen ítélnék meg magunkat, nem esnénk ítélet alá.

32 De amikor az Úr ítél minket, akkor nevel, hogy a világgal együtt el ne vesszünk.

Hogyan kell érteni azt, hogy vizsgáljuk meg önmagunkat? Honnan tudjuk azt meg, hogy mi méltatlanul eszünk? Honnan tudjuk, hogy „ítéletre való” az összejövetelünk, ha nem világos előttünk, hogy mi történik az úrvacsorában? Ez szüntelenül egy olyan pont volt, amely szélében elterjedt morális és vallásos érzékenységet gerjesztett a laikusok között, ugyanakkor egy többé-kevésbé merev hajlandóságot a morális és vallási kontrol gyakorlására a papok, lelkészek, presbiterek és egyházi elöljárók körében. Ennek végzetes következményei voltak az úrvacsora gyakorlatára, értelmezésére és az egyház életére nézve.

Ilyen erkölcsi és vallási megfigyelésnek alávetve, az úrvacsorát nem lehetett többé úgy értelmezni, mint csupán a megbékéltetés, az Istenben való öröm és az emberek közötti békesség ünnepét. Ehelyett sokak szemében az erkölcsiség jelzőörénekké aggodalmat okozó eszközzé vált. Ironikusan nézve a dolgot, az ember Isten által feltétel nélküli elfogadásának és az egymás testvéri elfogadásának ünnepe az emberek fölött gyakorolt morális kontrol rossz gyakorlata lett.

Ha valaki gyakran élt az úrvacsorával, úgy tűnt, mint „akinek szüksége van rá”! Vagy ott vannak a kegyes, öngazoló keresztyének, akik tökéletes önvizsgálatukat és „méltó voltukat” látszottak bizonyítani abban, amilyen gyakran elmentek úrvacsorázni. Velük ellentétben, sok „szegény lélek” kinzó vallástételben és sötét, bénító „önvizsgálatban” gyötörte magát, ami nem sok segítséget adott ahhoz, hogy világos választ adjon ilyen kérdésekre: részt kell-e vennem az úrvacsorában? Részt vehetek-e az úrvacsorában? Helyesen ítélem-e meg önmagammat? Vagy ítéletet vonok-e magamra, amikor méltatlanul részesedem benne? Gyakran a már-már sanyargató önvizsgálat és a lekezelő papi kontrol keveréke szinte neurotikus és cinikus magatartást eredményezett: az egész dolog nem való másra, minthogy hókusz-pókusszá váljék.⁸⁵

Két szempontot kell világosan megkülönböztetni egymástól az ebből a hibából és tévedésből való kivezető út megtalálásához:

- Az úrvacsora ünneplésében Isten feltétel nélkül elfogadja azt az embert, aki a fenyegetésnek kitett világban a bűn hatalma alá került! Ez

---

⁸⁵ Ez a XVII. századból való pszeudo latin varázslási formula feltehetően a „szereztetési ige” latin szavaiból ered: *Hoc est corpus meum!*

az elfogadás mindent magában foglal, még a Krisztus ellenségeivel való közösségvállalást is.

- Ugyanakkor Krisztus egyházának, a keresztyéneknek, ügyelniük kell arra, hogy az úrvacsorát annak ünnepi lényege szerint kell megtartaniuk. Ez Pál apostol számára is gond. Az úrvacsorát nem szabad manipulálni és pervertálni, hogy az ellent mondjon lényegének. Éppen ezért az úrvacsorában résztvevőknek meg kell ítélniük, hogy az ünneplés során kifejeződik-e minden részesedő feltétel nélküli elfogadása. Ott, ahol az emberek hozzájárulnak az úrvacsora kiforgatásához és rossz gyakorlatához – például büszkeség, vagy szemmel látható szeretethiány formájában – ha szükséges, magukat kellene kizárniuk az úrvacsorából, hogy Krisztus „ítélje” meg őket – és nem valaki más.

A közösségnek, Krisztus egyházának, helyesen kell az úrvacsorát ünnepelnie. Mindenkinek meg kell ítélnie önmagát. De senkinek sincs hatalma és felhatalmazása arra, hogy kizárjon egy személyt vagy egy csoportot az úrvacsorai részvételből. Ellenkezőleg, Pál éppen az úrvacsora ünneplését veti a korinthusiak szemére, amikor ezáltal erkölcsi kontrollt gyakorolva visszaéltek vele és arra használták, hogy néhány személy mások felett uralkodjon: „Amikor tehát összejöttek egy helyre, nem lehet úrvacsorával élni...” (1Kor 11,20)

Akikkel Jézus először megosztotta vacsoráját: Júdás, „aki elárulta Őt”; Péter, „aki megtagadta”; a tanítványok, „akik elhagyták Őt és elfutottak”

Jézus számára nem volt ünnep a tanítványaival töltött utolsó vacsora, mert ők voltak a kicsi, a hűséges apostoli elit, a kifogástalan példái a becsületességnek, a vallásos tizenkettő, akikre erkölcsösségük és vallásos feddhetetlenségük alapján a jézusi örökség bízott. De ezek a tanítványok nem tudnak most úrrá lenni a kísértéstől fenyegetett világon. Sokkal inkább annak résztvevői. Ők nem kevésbé vannak kitéve e világnak, mint azok a személyek, akikkel később ők maguk is ünnepelni szándékozták a vacsorát Jézus „emlékezetére”. A tanítványok maguk bonyolítottak bele az „elárultatás éjszakájába”.

A kopt egyházban él egy legenda, mely szerint Júdás az étkezés előtt elhagyja az asztalközösséget. Mégis egyetlen bibliai utalás sincs arra nézve, amely azt sugallná, hogy Júdás ki volt zárva az úrvacsorából. Annyi biztos, hogy Júdás „árulóként” van megnevezve, sőt még az is,

amit olvasunk róla, hogy „jobb lett volna annak az embernek, ha meg sem születik.” (Mk 14,21; Mt 26,24). Semmi nem utal arra, hogy Júdásnak nem lett volna szabad részt vennie a közös ünnepi vacsorán. Ez a helyzet Péterrel is, aki háromszor tagadta meg Jézust, vagy azokkal a tanítványokkal, akik elaludtak a Gecsemáné kertben. Hasonlóan szólhatunk a tanítványokról általában, akiknek gondolataik összekuszálódtak, míg végül mindannyian elhagyták Jézust és szétszéledtek.

A bűnösök és ellenségek közösségének elfogadása az, ami jellemzi a húsvét előtti Jézus-i asztalközösségét. Ez éri el tetőpontját az utolsó vacsorában. Ami itt történik, az nem csupán olyan „kegyelem”, amely elfogadja a szenvedés tényét, s mindazt, ami ezután következik. Ami itt történik, az olyan kegyelem, amely irgalmasan tekint azokra, akik megkérdőjelezik, eltörlik és felbontják az Istennel és egymással való közösséget. Ami itt történik, az nem más, mint a „bűnösök” elfogadása, hiszen a bibliai szöveg „bűnösöknek” hívja azokat, akik tudatosan vagy tudattalanul elvágják az Istenhez vezető köteléket, s így magukat is és másokat is a gyötrelem és a szükség helyzetébe sodornak.

**Feltétel nélküli elfogadás:
az úrvacsorával nem szabad visszaélni az erkölcsi vagy
egyházfegyelmi ellenőrzés gyakorlatában**

Az eddigi meglátások az úrvacsorai ünneplés erkölcsnemesítő szándékából eredő veszélyekre hívják fel a figyelmet. Olyan veszélyek ezek, amelyek gyakran előfordulnak a keresztyénség nyugati hagyományában. Az úrvacsora ünneplésében a következő dolgok fonódnak össze szorosan: (1) az igazságra való egyértelmű törekvés (amennyiben minden résztvevő egyenlőképpen részesül az úrvacsorában); (2) nem csupán a hitben erőtelenség, hanem a bűnösök elfogadása; és (3) a teremtő Istennek való hálaadás a jóságáért, védelméért és szabadításáért.⁸⁶ Nem helyesen működnek (*anaxios* –

⁸⁶ Kultuszi élet (Isten magasztalásának és neki történő hálaadásnak cselekménye, csakúgy mint Isten és az Ő teremtésbeli szándékának megismerése) igazság (az igazságra való alapvető törekvés hirdetése az étkezés szimbolikus cselekménye során, amely minden résztvevőt egyenlő szintre emel) és kegyelem (a bűnösök és gyengék elfogadása) – ezek mind Isten törvényének különös velejárói, amik most itt példaértékűen együtt munkálkodnak. Ld. M. Welker, *God the Spirit*, ford. John. F. Hoffmeyer (Minneapolis: Fortress, 1994), *passim*.

1Kor 11,27) azok az úrvacsorai közösségek, amelyekben nem fejeződik ki ezeknek a kölcsönös kapcsolata és szándékolt egysége. Minden olyan gyakorlat, amely ezeket a szorosan összefüggő dolgokat háttérbe szorítja, méltatlanná teszi az embereket (ismét: *anaxios*) az úrvacsorában való részvételre.

Amikor majd felismerjük, hogy az úrvacsora miként tárul föl „az elárultatás és önmaga odaáldozása éjszakájának” háttéréből, akkor szinte lehetetlenné válik majd kétségbe vonni a bűnösök feltétlen elfogadását az úrvacsora alkalmával. Az úrvacsorával összeegyeztethetetlen, hogy az emberek egymásra mondjanak ítéletet és eldöntsék, melyik személy járulhat az úrasztalához, és melyik „méltatlan” embertársunk van abból kizárva. A közösségi élet teljes elferdülése következik be, ha néhányan elkezdnek ítélezni mások felett, vagy egy ilyen dolog felvállalásának alátámasztására használják az úrvacsorai részvételt. Az úrvacsora nem egy közösség tévedhetetlen erkölcsösségének a próbája. Nem is valami vallásos lehetőség arra, hogy egyesek számára megadjuk, másoktól pedig megvonjuk az erkölcsi vagy jogi elismerést.

Az önjelölt „igazaknak”, akik mások felett mondanak ítéletet, sokkal inkább azt kellene megítélni, hogy vajon *ők maguk* komolyan veszik-e az úrvacsorában Isten és Jézus Krisztus megbékéltető munkájának teljes mélységét és szélességét! Éppen ők ünneplik „méltatlanul” és a „maguk ítéletére” az úrvacsorát, amikor elhomályosítják és elmulasztják felismerni a következő dolgokat: abban a vacsorában, amit Jézus a tanítványaival ünnepelt, a megtört kenyér és a szövetség vére még Júdás Iskariótesre is kiterjedt, aki elárulta Jézust, s Péterre is, aki megtagadta Őt.

Az eucharisztia ünneplését (ami az Istennek való hálaadás) nem szabad elválasztanunk a közösségi vacsora alkalmától, Istennek az emberrel való megbékéltetése hálátelt ünnepétől és az emberek egymással való megbékélésének szimbolikus kifejeződésétől. Az úrvacsora ünneplése Krisztus testének felépítésére összpontosítja figyelmünket: különösen is a közösségi étkezés megünneplésében, amelyben a Teremtőnek való hálaadás, a kenyér megtörése, valamint a barátokkal és ellenségekkel való megosztása különösképpen is összekapcsolódnak. A Teremtőnek való hálaadás és a szimbolikus is egyértelmű elkötelezettség az alapvető igazságosságra azt a felismerést tárja elénk, hogy a megbékélés folyamata nem torpanhat meg az ellenségek felé vezető úton. Jézus tanítványaival ünnepelte a vacsorát, akiknek ezt mondta: „Mindnyájan megbotránkoztok bennem” (Mt 26,31; Mk 14,27). Ezek

pontosan azok a tanítványok voltak, akiknek korábban azt parancsolta, hogy ezt cselekedjék az Ő emlékezetére, és adják tovább ezt a gyakorlatot. De ez azt is jelenti: semelyik személy, és egyetlen közösség sem zárhat ki senkit az úrvacsorából az erkölcs, vallás, vagy valamely hiányosság, hiba és büntett alapján. Egyedül Krisztus mondhat ítéletet, így az egyetlen kizárás az úrvacsorai közösségből csupán önmagunk kizárása lehet, de ez is csak Krisztus akaratán megnyugodva történhet meg. Ez az önkizárás azonban csak olyan különleges helyzetben nyilvánítható helyesnek, amelyben az ember saját úrvacsorai ünneplésben való részvételének értelmét eltorzítja. A korinthusiak példája éppen ezt mutatja.

Mit jelentett Korinthusban a „méltatlan evés és ivás”?

Az első magyarázat szerint: szociális különbségtétel az étkezésben – ennek ellenére összekapcsolódás az úrvacsorai közösségben

A Korinthusiakhoz írt első levél 11. fejezetét Pál apostol a probléma leírásával kezdi: a korinthusiak „vacsorát” ünnepelnek, de igazság szerint az nem tekinthető Jézus Krisztus vacsorájának.

1Korinthus 11,17; 20-22

17 Amikor a következőkre rátérek, nem dicsérhetlek titeket, mivel nem javatokra, hanem károtokra jöttök össze.

20 Amikor tehát összejöttök egy helyre, nem lehet úrvacsorával élni,

21 mert az evésnél mindenki a saját vacsoráját veszi elő, és az egyik éhez, a másik pedig megrészegetik.

22 Hát nincsen házatok, hogy ott egyetek és igyatok? Vagy megvetitek az Isten gyülekezetét, és megszegyenítitek azokat, akiknek nincsen? Mit mondjak erre? Dicsérjelek ezért titeket? Nem dicsérlek.

Majd Pál az 1Korinthus 11,23-26-ban azt a tradíciót idézi az „úrvacsora szerezteséről”, amelyet ő is az „Úrtól vett”:

23 Mert én az Úrtól vettem, amit át is adtam néktek, hogy az Úr Jézus azon az éjszakán, amelyen elárultatott, vette a kenyeret,

24 és hálát adva megtörte, és ezt mondotta: "Vegyétek, egyétek, ez az én testem, amely tiérettetek megtöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre."

25 Hasonlóképpen vette a poharat is, miután vacsoráltak, és ezt mondta: "E pohár amaz új szövetség az én vérem által, ezt cselekedjétek, valamennyiszer isszátok az én emlékezetemre."

26 Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön.

Az derül ki, hogy a korinthusiak eltorzult módon ünnepelik az úrvacsorát a saját maguk kárára, méltatlanul, a maguk ítéletére. „Felelőssé” teszik magukat „az Úr testéért és vééréért.” Pál ezt az 1Korinthus 11,27-29; 31-34-ben fejti ki bővebben.

27 Azért, aki méltatlanul eszi az Úr kenyerét, vagy issza az Úr poharát, vétkezik az Úr teste és vére ellen.

28 Vizsgálja meg azért az ember önmagát, és úgy egyék abból a kenyérből, és úgy igyék abból a pohárból.

29 Mert aki úgy eszik és iszik, hogy nem becsüli meg az Úrnak testét, ítéletet eszik és iszik önmagának.

31 Mert ha mi magunk ítélnénk meg önmagunkat, nem esnénk ítélet alá.

32 De amikor az Úr ítél minket, akkor nevel, hogy a világgal együtt el ne vesszünk.

33 Azért tehát, testvéreim, ha evésre egybegyűltök, várjátok meg egymást.

34 És ha valaki éhes, otthon egyék, hogy ne ítéletre jöjjetek össze. A többiről majd akkor rendelkezem, ha hozzátok érkezem.

Igazából miben hibáztak a korinthusiak? Miért és hogyan ünnevelték az úrvacsorát „méltatlanul” és saját „maguk ítéletére”?

Az újszövetségi tudósok két magyarázatot tartanak lehetségesnek, amelyek különbségei csupán valamilyen finomkodó fordítási eltérésekből erednek, mégis két egészen eltérő képet rajzolnak meg. Az első magyarázat azt feltételezi, hogy Pál apostol idejében a korinthusi gyülekezetben először az éhség enyhítésére megvacsoráztak, s majd csak ezután ünnevelték az úrvacsorát. Eme magyarázat szerint az étkezés (amit később agapénak hívtak) már akkor különvált (ld. az első fejezetet ezzel szembeni bizonyosságul) a vallási cselekményektől (ezt később elnevezték „eucharisztianak”). Sok újszövetségi tudós egyetértő felfogása szerint a korinthusi helyzet bizonyára a következőképpen nézett ki:

Egy esti órában... az emberek összegyűltek egy erre alkalmas szobában. ... A gyülekezet jobb módú tagjai, akiknek több idejük volt, hamarabb érkeztek. Magukkal hozták az ételüket, ami feltételezhetően elég lett volna mindenki számára, de ők csak maguk kezdtek enni és inni, és hamar megrészegedtek. A (rab)szolgák és bérmunkások nem hagyhatták el hamarabb gazdáik házát vagy munkahelyüket. Amikor valamennyivel később megérkeztek, az egész vacsorából már csak néhány falatot találtak, amihez ők nem tudták hozzátenni a sajátjukat. A vacsora végén következett a kettős sákramentumi cselekmény, a kenyérrrel és a borral. Az előkelőbb helyeken ülő korinthusiak próbálták megnyugtatni a maguk és mások lelkiismeretét azzal a megállapítással, hogy senki sincsen kizárva a sákramentumból, s ez tulajdonképpen mindennek a lényege.⁸⁷

Ebből a szemszögből nézve Pál szemrehányása a következőket jelentette: néhányan az egész vacsorán részt vettek – egészen a megrészegedésig, ahol egyébként az éhségnek volt meghatározó szerepe. Ezért sokkal jobban tennék, ha ezt a lakomát odahaza költenék el, mielőtt vallási közösséget vállalnának a szegényekkel.

Második magyarázat: az önzés és a durva szociális érzéketlenség az úrvacsora helytelen használatával van kapcsolatban

Egy részletkebe menő kutatásában Otfried Hofius újszövetségi tudós gondosan rekonstruálva az úrvacsora ünneplését, azt állapította meg, hogy Pálnak az étkezés miatt volt konfliktusa Korinthusban. Hofius annak a konszenzusos megállapításnak a kritizálásával kezdi tanulmányát, mely szerint Korinthusban az étkezés egésze és az úrvacsora már külön voltak választva. Rámutat arra, hogy a szociális közönyösség és érzéketlenség Korinthusban sokkal inkább elmélyült volt, mint azt az első magyarázat

---

⁸⁷ Otfried Hofius, „Herrenmahl und Herrenmahlsparadosis: Erwägungen zu 1Kor 11,23b-25,” in *Paulusstudien*, 2nd ed., WUNT 51 (Tübingen: Mohr, 1994), 207, citing H.-J. Klauck, *1Corinthians*, Neue Echter Bibel 7, 2. szerk. (Würzburg, 1987), 81.

elénk tárja, pontosan azért, mert ők nem hagyták abba a vacsorát. Éppen ezért szerinte a teljes étkezés vagy lakoma és az úrvacsora ott nagyon szorosan összefonódtak. Az egoista önzés és a mindenkit egyformán toleráló istentisztelet viszont, álságos kettősséggel ugyan, nem fért meg egymás mellett! – A gazdagok érzéketlen magatartást tanúsítottak az úrvacsorai ünneplés közepette, amely minden bizonnyal Pál apostol idejében a teljes étkezést jelentette.

Két meghatározó kérdés van ebben az értelmezésben: Mi volt a korinthusi úrvacsora formája és hogyan fordíthatóak a Korinthusiakhoz írt első levél 11. fejezetének 21. és 23. versei?

Hofius először azt jegyzi meg, hogy mindaz, amit Jézus az utolsó vacsorán tett – amiből Pál a szakasz háttérét formálja (1Kor 11,23kk) – „egy zsidó rituális étkezés tipikus jegyeit mutatják. Ezek a szavak, hogy *vette a kenyeret, hálaadó imádságot mondott, és megtörte*, az étkezés előtti asztali áldás jellegzetes zsidó terminológiáját írják le. ... A kenyér megtörésével kezdődik az étkezés. Ekkor valaki áldást mond és szétosztja a kenyeret az asztalnál lévőknek. Az étkezés befejezése a... hálaadó imádság elmondása az asztalnál. Pontosán ez az, amiről a 25. vers tudósít.” Valójában a vacsora utáni pohár sem utal arra, hogy ez nem egy „szokásos” zsidó étkezés lett volna. „Az áldás pohara, amely a rabbinikus irodalomban egyértelmű kontextus esetén szintén csak 'a pohár'-ként van megnevezve, mindig... borral teli poharat jelent, amely fölött az imádságot az étkezés után mondják el.” Nem csupán a páskavacsora vagy zsidó ünnepek alkalmával éltek az áldás poharával. A zsidó étkezési szokások szerint minden olyan étkezéshez hozzátartozott az áldás pohara, amelyen bort fogyasztottak. Hofius egész sorát adja a pohárra vonatkozó passzusoknak, „amely fölött dicsőítő szavakat mondtak” az étkezés után, és amely – még ha annak ünnepi jellege is volt – egy közönséges napi étkezés záró mozzanata volt.⁸⁸

Az 1Korinthus 11-ben – ami az úrvacsorára vonatkozó legkorábbi reánk maradt leírás – semmi sem utal arra, hogy mindez egy páska vacsora sajátos része lett volna, sőt inkább minden azt támasztja alá, hogy ez egy szokványos zsidó étkezés volt (ld. különösképpen is a 3. fejezetet). A különböző álláspontok ütköztetése után Hofius azt a következtetést vonja

---

⁸⁸ Hofius, „Herrenmahl,” 212.

le, hogy „az itt lefestett rituális cselekmények szerint, gondolva az étkezés előtti és utáni asztali áldások formájára, tipikusan zsidó étkezésről lehet szó.”⁸⁹ A további nyelvi részletek figyelembe vétele kapcsán Hofius kitart amellett az álláspontja mellett, hogy a Pál által feltételezett tradíció szerint, a tényleges étkezés csakis a kenyér és a bor szétosztása között történhetett. „Történelmileg nézve, kétség nem férhet hozzá, hogy Pál az úrvacsorára mint teljes étkezésre gondol, amely a kenyér és a bor szertartásos cselekményei között történt.”⁹⁰

Akkor ezek után mi az a fonákság, amely méltatlanná és önmaguk felett mondott ítéletté tette az úrvacsorát? Nem lett volna elég csupán szemrehányást tenni a korinthusiaknak azért, hogy önző módon jóllaktak és megrészegettek még a később érkező szegényekkel ünnepelt úrvacsora előtt? Nem eléggé személyhez szóló-e Pál intése (1Kor 11,21), miszerint mindenki a maga ételét fogyasztja, s miközben az egyik ember éhezik, a másik már a vallási ünneplés kezdete előtt megrészegetdik?

Hofius rámutat arra, hogy a döntő görög szó az 1Korinthus 11,21-ben nem úgy értendő, mint akik „idő előtt veszik elő” élelmüket, hanem sokkal inkább úgy, mint „kitenni” az ételmet! Pál intelme érthetőbbé válik, hiszen eszerint minden ember kitette a maga vacsoráját, és elfogyasztotta azt. Ki-ki azt fogyasztotta, amit magával vitt. Csupán ezen az alapon állva válik lehetségessé annak megértése, hogy mindenkinek így kell cselekednie, ha közösségi étkezést akarnak.

A gazdagok az éhségük csillapítására fogyasztották mindazt, amit magukkal hoztak, s ezáltal a szociális feszültség egyre inkább tapinthatóvá vált. „A gazdagok érzéketlen, hanyag magatartásának fényében a szegények még inkább szembesültek a maguk elnyomott helyzetével.”⁹¹ Ez az, amit Pál „méltatlannak” nevez az úrvacsora ünneplése során. Ahelyett, hogy egymás elfogadása és az igazság hangsúlyozódna ki az úrvacsora ünneplésében, ez az eltorzult étkezési

⁸⁹ Hofius, „Herrenmahl,” 214. Hofius lehetetlennek tartja, hogy a szavak „miután vacsorált” alkalmazható lenne a kenyér megtörésére, mivel a kenyér megtörése az étkezés megkezdésének rögzített rítusa.

⁹⁰ Hofius, „Herrenmahl,” 216.

⁹¹ Hofius, „Herrenmahl,” 220. hivatkozva Chr. Wolff, *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, vol. 2: *Auslegung der Kapitel 8-16*, Theologisches Handkommentar VII/2 (Berlin, 1982), 81.

mód az egyenlőtlenség és igazságtalanság jelévé és szemléltetésévé válik!

Maradt még egy fontos ellenvetés ezzel a nézőponttal szemben. Nem azt mondja-e ugyanis a 33. vers, hogy „azért tehát, testvéreim, ha evésre egybegyűltök, várjátok meg egymást.”? Hofius rámutat arra, hogy a görög kifejezés magában foglalja a „várni valakire” értelmezést is, de ugyanakkor azt is jelentheti, hogy „üdvözölni valakit, vendégszeretetet mutatni valaki iránt, kiszolgálni valakit.” Éppen ezért így lehetne pontosabban kifejezni: „Vendégszeretettel várjátok egymást, és szolgáljátok ki azt,” aki az asztalközösséghez tartozik. Hofius arra is rávilágít, hogy az egymás várása kifejezés „nagyon könnyen félreérthető, ha valaki szó szerint próbálja megérteni a jelentését: az éhes gazdag megalégíti éhségét odahaza még az istentisztelet előtt, így az istentiszteletre összegyülekezők várhatnak addig, amíg a gyülekezet szegény tagjai megérkeznek.”⁹²

Pál intelmei világossá próbálják tenni a különbséget az egyéni étkezés és az úrvacsora között. Bárki, aki számára az étkezés fontosabb, az egyen otthon! Jóllehet Pál maga nem javasolja a teljes étkezés és a sákramentum szétválasztását. Ő azt javasolja, hogy a közösség egy rituális étkezést ünnepeljen, amelyben a kenyér megtörésének szertartása, az étkezés egésze és a pohárral való szertartásos élés mind együtt legyen. „Ez az ünnep 'úrvacsoraként az Úr kenyere ... és az Úr pohara révén' jött létre, ... ennél fogva a két sákramentumi cselekmény közrefogja a közösségi étkezést, ugyanakkor lényegét tekintve minősíti is azt.”⁹³ A ünneplésnek ez a módja nem vezethet az igazságtalanság és a szeretetlenség kifejeződéséhez. Itt az embereknek „várnuk/szolgálnuk kell egymást”, szeretettel és igazsággal megosztva mindazt a táplálékot, amelyet magukkal hoztak. Egyébként „önmagukra vonnának ítéletet” ezen az ünnepen.

A teljes étkezés és az úrvacsora közötti kapcsolat felhívja a figyelmet a torzulásokra és félreértésekre, amelyek aztán elhomályosítják az étkezések ünnepi jellegét, s egyre erőteljesebben szimbolikus vonásokat öltenek magukra. A kérdés, mely szerint „Meg akarod-e alázni azokat, akiknek semmijük sincs?”, felhívja a figyelmet az úrvacsora ünneplésének „méltatlanságára”. Ez pedig arra mutat rá, hogy az ünneplés, és akik

---

⁹² Hofius, „Herrenmahl,” 221.

⁹³ Hofius, „Herrenmahl,” 223.

ünnepelnek, méltatlanná válnak, amint az emberek közötti tisztelet hiánya elferdíti vagy lefokozza az Isten iránti hálaadásnak és magasztalásnak az alkalmát. Az úrvacsora ünneplése során az ember önmagára von ítéletet akkor, amikor az önző, érzéketlen és durva magatartásával nem csupán embertársait sérti meg, de ezzel együtt neveltség tárgyává is teszi Krisztus szavait, mellyel szerezte az úrvacsora sákramentumát. Ilyen körülmények között a közösség csakis „kárhozatra” és „önmaguk ítéletére” gyűlhet össze.

Hogyan lehet „méltóképpen” ünnepelni az úrvacsorát? A „hitben erőtelenek elfogadása” és a kultikus forma megőrzése között meglévő feszültség: amikor az olyan másodlagosnak tűnő dolgok, mint pl. a szőlőlé, kiskelyhek és az ostya óvatosságra intő jelekké válnak

A fentebb leírt háttér ellenére világossá válik, hogy az a forma, amelyben az úrvacsorát ünnepeljük, semmi esetre sem elhanyagolható kérdés. Pontosabban úgy lehetne megfogalmazni, hogy a koncentráltan végrehajtott szimbolikus eseményben minden részlet magában hordozza a „támadhatóság” veszélyét. Kis gesztusok elvileg és gyakorlatilag is kifejezhetik egymás kölcsönös elfogadásának hiányát, vagy akár demonstrálhatják az egyenlőtlenséget és igazságtalanságot, sőt ezek által meg is lehet sérteni a hitben erőteleneket, s ezáltal elferdülhet az úrvacsora egészének lényege. Éppen ezért nagyon fontos a kultikus tisztaság és feddhetetlenség. Így „új formákkal” való kísérletezéseknek csak különös odafigyeléssel szabad teret engedni, s az is csak a gyülekezeti tagokkal folytatott megbeszélés után lehetséges, amikor is a közösség tagjainak lehetőségük van a tervezett változtatásokat megvitatni (ld. különösen is a 9. és 10. fejezeteket). Ekkor, de esetleg már korábban is, mindenki számára érthetővé válik, hogy sok gyülekezet miért fektet olyan nagy figyelmet az úrvacsora tekintetében a lelkipásztori felügyeletre és ellenőrzésre. Aki most a távoli horizontot kémleli, annak lassan láthatóvá válik egy olyan alapvető feszültség, amit nem lehet egyszerűen kikerülni egy élő gyülekezetben vagy egyházban: újra és újra feszültség támad egyfelől a sákramentumi ünnep formájának megőrzése, másfelől pedig az egyenlő részesedés megvalósítása között, különös figyelmet fordítva a kisebbségben lévők elfogadására. Ez fog bennünket elvezetni az ún. szőlőlé kérdéshez.

Első pillantásra nevetségesnek tűnhet az a kérdés, hogy „ünnepelhetjük-e, vagy kellene-e ünnepelni az úrvacsorát szőlőlével?” A szőlőlé szintén nem létezhetne a természet és a kultúra kapcsolata nélkül: ez a „teremtés ajándéka”. Ez is ünnepi ital. Sőt, szimbolizálhatja Krisztus véréét is. Akkor hol van a probléma? Ráadásul, ha belegondolunk abba, hogy a bor használatával megnehezítjük, vagy gyakorlatilag lehetetlenné tesszük az úrvacsorával való élést azok számára, akik alkoholizmusban szenvednek, akkor megérthetjük, hogy a szőlőlé fogyasztása tulajdonképpen nem jelent mást, mint „az Úr parancsának” betöltését. Meg akarjuk-e alázni azokat, akiknek alkohol problémájuk van? A dolgok nem ennyire egyszerűek.

Ha abban a kultúrában élnénk, amelyben nem a bor, hanem a szőlőlé az ünnepi ital, akkor egyszerűen kicserélhetnénk a bort szőlőlére, hiszen az alkoholtartalom nyilvánvalóan nem a lényegi része az ünneplésnek. Akkor helyesen tudnánk „lefordítani”, amit a bibliai szöveg üzeni szándékozik. Ám a bor szőlőlével való helyettesítése során olyan módon avatkozunk be, hogy néhányak vallási lelkiismerete szerint torzítást készülünk bevezetni: az elfogadás és az örömteli befogadás különös problémája – nevezetesen az alkoholizmusban szenvedő személyek elfogadása – kerül a középpontba, legalább is az úrvacsorában résztvevők egy töredékének ez gondot jelent. Mindez az elfogadás és az örömteli befogadás problémájának a parttalanságához vezeti azokat, akik a Biblia alapján ragaszkodnak az úrvacsora „betű szerinti” megtartásához, és akik nem elég bátrak ahhoz, hogy a hitben erőtelenekek javát szolgáló változásokat elfogadják.

Bár e tekintetben mi magunk gyülekezeti szinten is érezzük a „gyengességünket” és mindnyájunknak szükségünk van az elfogadásra és a viszonzásra, e probléma mögött egy másik probléma rejtőzik. Ez akkor válik világossá, ha az úrvacsora helyes ünneplése kapcsán „a közös kehely vagy az egyedi poharak” használatnak kérdését is megvitatjuk és megítéljük más problémákat is „az úrvacsora helyes ünnepléséről”.

A fertőző betegségektől való félelem vagy a különböző elképzelt veszélyek felőli aggodalom miatt számos gyülekezetben többé már nem, vagy csak részben használnak közös kehelyt. Sok gyülekezetben az egyéni, vagy egyedi kehely az egyetlen lehetőség, más helyeken pedig az egyéni kehelyeket részesítik előnyben, a közös kehely pedig csak

akkor használják, ha az úrvacsorában résztvevők ezt külön kérik. Még azok is inkább külön poharat használnak, akik „hűek a Szentíráshoz” és ragaszkodnak a borhoz a szőlőlével szemben. Ebben a folyamatban azonban odaveszett egy fontos közösségi jellegzetesség. Igaz ez még akkor is, ha a fertőző betegségek miatti veszély és aggodalom valós. Ezeket a „gyengeségeket” csakis szeretettel lehet elfogadni. Nem mehetünk el csupán egy megvető mosollyal azok gyengesége mellett sem, akik számára a morzsálódó kenyér a probléma és ezért inkább az ostyát részesítik előnyben, vagy azokat sem szabad kinevetni, akik számára az ostya tűnik taszítónak az egyedi pohárral egyetemben. De azokat is el kell fogadnunk, akik valóságosan is meg akarják törni a kenyeret. Első pillantásra ezek a problémák úgy tűnhetnek, mint a szőlőlé kérdés ismétlődése. Azonban a felmerülhető problémák sokasága jelzi, hogy nem elhanyagolható nehézségekhez érkeztünk: nevezetesen a különböző aggodalmak, aggályok és gyengeségek figyelembe vétele azt eredményezheti, hogy az úrvacsora kiszolgáltatásának formája két különböző irányba eshet szét.

A rituális korrektséghez való ragaszkodás az úrvacsora érzéketlen és méltatlan ünneplését eredményezheti. „Ha valakinek alkohol problémái vagy a fertőző betegségektől való hisztérikus félelmei vannak, távol fog maradni az úrvacsorától!” Az ilyen megrögzött és eltántoríthatatlan elképzelés rombolja az úrvacsorát.

Valamely egyedi szempont túlzott figyelembe vétele szintén a méltatlan ünneplés felé viheti el az úrvacsorát. A szőlőlé és az egyéni kelyhek kérdésén kívül az ember rengeteg problémát el tud képzelni, ami az úrvacsora ünneplésének folytonos formai változását vonná magával – a vér szimbolizálásának problémájától az emberek egymás elszenvetésének problémájáig. A fertőző betegségek és az egymással való kapcsolat problémái által gerjesztett félelemtől való teljes felszabadulás tulajdonképpen azt eredményezhetné, hogy önkiszolgáló módon előre csomagolt kenyeret és bort fogyasztunk, miközben ülünk egy képernyő előtt és videofelvételről nézzük az úrvacsorai istentiszteleti szertartást. Ez azonban többé már nem lenne Krisztus vacsorájának az ünneplése.

Ezekben a konfliktushelyzetekben szükséges a pásztori érzékenység és éberség – nem csupán a teológusok, az egyházi tanács és a papi hivatal

részéről, hanem az egész közösség részéről fontos mindezeknek az észrevétele. Az úrvacsora ünneplésének azt a módját kell megtalálnunk, amely eloszlatja az emberek aggályoskodásait, s mindeközben nem töri ketté azt a formát, amelyet a Szentírás hagyott ránk. Nem szabad ugyanis a gyülekezeti közösségnek egy bizonyos csoport elvárásai szerint kialakítania az optimális istentiszteleti formát. A máshonnan hozzánk érkező keresztyéneknek pedig azt kell éreznie mindeközben, hogy az úrvacsora ünneplése itt Krisztus szereztetési igéi szerint történik (ld. 9. fejezet).

A szőlőlé és a kis kelyhek kérdésének vizsgálata azt mutatja, hogy ezek a problémák semmi esetre sem tűnnek megoldhatatlannak. A „szőlőlé kérdésben” a gyülekezetek abban találták meg a megoldást, hogy rendszeresen, vagy alkalmilag alkohol nélküli úrvacsorai közösséget tartanak, vagy pedig abban, hogy két kelyhet kínálnak, az egyiket borral, a másikat szőlőlével. Amióta a nagyobb gyülekezetek egyébként is több kelyhet használnak, a borra és a szőlőlére használt külön kehelynek nincs negatívan megkülönböztető hatása. Azok a családi istentiszteletek, ahol szőlőlével úrvacsoráznak, (ld. a 9. fejezetben a gyermekek úrvacsorai részvételének kérdését), tapintatos alkalmat kínálnak még a kisebb gyülekezetekben is arra, hogy az alkoholizmusban szenvedők diszkrimináció nélkül vehessenek részt az úrvacsorában. A közös kehely tekintetében az lehet a megoldás, ha két kelyhet kínálunk fel: az egyiket a közösség azon tagjai számára, akik egy közös kehelyből szeretnének inni, a másikat pedig azok számára, akik higiénikus aggodalmaik miatt a kenyerüket belemárthatják a kehelybe (*intinctio*). Ily módon viszonylag jól kifejeződik „az újszövetség poharával” való közös vonás is.

Nem tanácsos, hogy ezek és más újonnan felbukkanó problémák lefokozzák és elnyomják az úrvacsora közösségi ünneplését, mint ahogy az sem tanácsos, hogy az új problémák felmerülése esetén gyakori változtatások történjenek az úrvacsorai gyakorlatban. Anélkül, hogy ezeket elvetnénk és egymással szemben kijátszanánk, folyamatosan tudatosítanunk kell mind az igehirdetésekből, mind pedig a beszélgetések alkalmával azokat a problémákat, amelyek nehézséget jelentenek az úrvacsora közösségi ünneplése tekintetében. Ez nem csupán az alkohol problémára és a fertőző betegségektől való félelemre vonatkozik, amelyek távol tartanak bennünket az úrvacsora közösségi ünneplésétől. Vannak olyan aggodalmak is, amelyek a saját hagyományaink és a magunk szilárd vallásos gyakorlatának feladását

féltik egy liturgiával kísérletező egyházban, s ennek is a távolmaradás lenne az eredménye. Éppen ezért megértéssel fogadhatjuk ezeket az aggodalmakat, ha felismerjük azt, hogy ezek a gondok az úrvacsora becsületes ünneplésének szándékából keletkeznek, mely szerint egymással „méltóképpen” éljünk vele, és ne „ítéletre” vagy „kárhozatra” gyűljünk össze.

Következtetések

Minden ember elfogadása, amely a húsvét előtti Jézus-i étkezésnek jellegzetessége, példaértékű tetőpontot ér el az úrvacsorában. Az úrvacsora annak ünneplése, ahogyan Isten feltétel nélkül elfogadja az embert, aki a kísértésnek kitett világban a bűn hatalma alá került! Ez az elfogadás mindenkire kiterjed, még a Krisztussal való közösség ellenségeire is. (Ld. 2. fejezet)

Ugyanakkor a keresztyéneknek, akik Krisztus egyházát alkotják, látniuk kell, hogy az úrvacsorát csakis a lényegi sajátosságaival együtt lehet ünnepelni. Az úrvacsora ünneplését nem szabad manipulálni és pervertálni. Éppen ezért az embereknek önmagukat kell „megítélniük” és ha szükséges, akkor ki is zární a közösségből, hogy ne járuljanak hozzá az úrvacsora pervertálásához és ily módon Krisztus ne mondjon „ítéletet” felettünk – amint más sem ítélni meg bennünket!

Az úrvacsora nem a közösség erkölcsi önigazolásának a próbája. Ez nem egy vallási lehetőség a másik ember erkölcsi vagy jogi megítélésének elfogadására vagy visszautasítására. Pál szemrehányása a korinthusiak felé éppen az úrvacsora ünneplésére vonatkozik, amikor vallási, erkölcsi ellenőrzés és mások feletti hatalom vonatkozásában is azt rosszul gyakorolták: „Amikor tehát összejöttök egy helyre, nem lehet úrvacsorával élni...” (1Kor 11,20)

A Korinthusiak „méltatlanul” és a „maguk ítéletére” ünnepelték az úrvacsorát (összekötve a teljes étkezéssel), azzal, hogy néhányan önzően, közömbösen és érzéketlenül cselekedtek azokkal szemben, akik nehezebb szociális helyzetben voltak. Az úrvacsora teljes étkezés nélküli ünneplésében az érzéketlenség formáit jóval nehezebb felfedezni és megszüntetni.

Ennek a problémának korunkbeli példája, még ha nem is mondható „divatosnak”, az a feszültség, amely egyrészt azok között van, akik elkötelezetten kiállnak az alkohol-problémával (szőlőlé) küzdő embertársaink elfogadása, vagy befogadása mellett, vagy akiknek higiénés (egyedi poharak) és más egyéb aggodalmaik vannak, másrészt pedig azok között, akik a bibliai, az őskeresztyén és az ökumenikus formák áthágása és feladása miatt aggódnak. Hogy határt szabjunk az úrvacsorából való ön-kizárásnak mint rendkívüli esetnek, fel kell ismernünk a feszültséget egyfelől a szeretetteljes és kölcsönös befogadás, másfelől pedig a szertartásbeli formáknak a maguk integritásában való megőrzése között. Az óvatosan megfontolt és szeretetből fakadó munkálkodás e feszültség megoldása terén a lelkipásztorok, a zsinati testületek, az egyházmegyék és mindenek fölött a gyülekezetek egészének feladata, ezzel is szolgálva az úrvacsorai ünneplés formáját alakító folyamatot.

II. RÉSZ

Úrvacsora – Jézus Krisztus jelenlétének ünneplése

Ötödik fejezet

„Ez az én testem ... Ez az én vérem”

Jézus Krisztus sokat vitatott valóságos jelenlétének kérdése az úrvacsorában

Mi történik az úrvacsorában? Az ötödik válasz szerint: *Az úrvacsorában a feltámadt és mennybement Krisztus van jelen! Benne lett nyilvánvalóvá Isten emberrel való megbékélése, valamint az emberek egymással való megbékélése.* A következő fejezetek igyekeznek ezt a választ érthetővé tenni és felmutatni azt, hogy mindez nem csupán egy száraz teológiai feltételezés. A könyv második részének témája Jézus Krisztus „testi” jelenléte az úrvacsorában. Ennek a fejezetnek pedig az a célja, hogy utat készítsen Krisztus „valóságos jelenlétének” nehéz gondolatához. Mit tudunk meg eddig, ami elvezethet bennünket a kérdés tisztánlátásához?

Mit tudunk meg eddig Krisztus „valóságos jelenlétéről”? – A feltámadott Urat a hálaadásban és a kenyér megtörésében ismerték fel

(Ld. a Bevezetés Jézus Krisztus feltámadásának mindent átható valósága mint az úrvacsora megértésének a kulcsa című részt.)

A Lukács 24,30-35 szerint a feltámadt Krisztust a tanítványok abban ismerték fel, ahogyan hálát adott a kenyér fölött és megtörte azt:

30 És amikor asztalhoz telepedett velük, vette a kenyeret, megáldotta, megtörte és nekik adta.

31 Erre megnyílt a szemük, és felismerték, ő azonban eltűnt előlük.

32 Ekkor így szóltak egymásnak: „Nem hevült-e a szívünk, amikor beszélt hozzánk az úton, amikor feltárta előttünk az Írásokat?”

33 Még abban az órában útra keltek, és visszatértek Jeruzsálembe, ahol egybegyűlve találták a tizenegyet és a velük levőket.

34 Ők elmondták, hogy valóban feltámadt az Úr, és megjelent Simonnak.

35 Erre ők is elbeszélték, ami az úton történt, és hogy miként ismerték fel őt a kenyér megtöréséről.

Nem csupán a kenyér megtörésében vált a feltámadt Krisztus felismerhetővé, hiszen megtapasztalt események sokasága tájékoztat arról, hogy Krisztus feltámadt. Mi az, ami ezekben az élményekben következetesen jelen van? Mi lehetett közös abban a fő élményben, hogy a vacsorát áldásmondással és a kenyér megtörésével kezdték?

Az Istennel való megbékélés és az emberek egymás közötti megbékélésének egysége (ld. 1. és 3. fejezeteket)

Ahogy a könyv első részében láttuk, az úrvacsorában két kapcsolat újul meg. Az ember Istenhez fűződő kapcsolata megújul a hálaadásban és a dicsőítésben, míg az emberek egymáshoz való kapcsolata megújul a szimbolikus étkezés teremtette közösség által. Bármilyen múlandó és töredékes módon, de ebben a vendégségben van a *„dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, és az emberekhez jóakarata”* kijelentés megértése.

A közös étkezés nem csupán a közösségi elfogadást és az elemi igazságosságra való törekvést fejezi ki. Ezért az úrvacsorai közösséghez azok is csatlakozhatnak, akik fenyegetik és veszélyeztetik ezt a közösséget (ld. 2. és 4. fejezeteket). Az úrvacsorában az Istennel és az emberekkel való feltétel nélküli megbékélés elválaszthatatlanul összefonódnak. Az emberek Istennel és egymással való megbékélése, el egészen az ellenség szeretetéig, lényeges elemei Jézus Krisztus létének. Az úrvacsorában az Istennel és az emberekkel való feltétlen megbékélés elválaszthatatlanul össze vannak fonódva. Jézus Krisztus lényének sajátossága, hogy az ember Istennel és egymással megbékéltessék – még az ellenséggel is. E kettős megbékéltetés egybefogja mindazt, ami a legkülönbözőbb Krisztus-elképzelésben következetesen jelen van és azt is, ahogyan Krisztust különböző módon az elménkkel felfogjuk. De vajon mindez alkalmat kínál-e számunkra, hogy beszéljünk Krisztus „testi” és „valóságos” jelenlétéről?

„Test és vér”: A legkonkrétabb, a leginkább ésszel felfogható életvalóság és a legbelső életerő

Hogyan kell érteni ezt az állítást: „Ez az én testem, ez az én vérem”? Ezt a nehéz kérdést rendszerint úgy válaszolták meg, hogy az úrvacsorában a „teljes Krisztus” van jelen. De további tisztázás nélkül ez a válasz rejtély marad.

A bibliai értelmezés szerint az élet ereje a vérben van. Ha a vér „kifolyik”, akkor a test „porrá” lesz. A test a hordozója, a tartálya annak az életerőnek, amely a vérben található. Test és vér nélkül a Földön mint földi élőlények nem élhetünk. A test és a vér ellenben nem csupán a legközvetlenebb módon kapcsolódik hozzánk mint földi életünk hordozója és biztosítója. A test és a vér lehetővé teszik számunkra, hogy láthatóak és ismerhetőek legyünk egészséges vagy akár betegséget hordozó emberekként. „Test és vér” természetesen nem minden, ami észrevehető belőlünk, és nem is csak ezek mondhatóak el rólunk. Mégis a test és a vér alkotják a mi külsőleg látható földi létünket és a mi legkézzelfoghatóbb belső életerőnket. Az úrvacsorában Jézus a látható földi létét és a legkézzelfoghatóbb belső vitalitását a kenyérral és a borral azonosítja: azt adom nektek, amiben e földi életemet élem.

„Test és vér”, valamint a kenyér és a bor teremtésének ingyen adott ajándékai (ld. a 3. fejezetet)

Hogyan függhet össze Jézus Krisztus keresztre feszített teste és vére azzal a kenyérral és borral, amelyet adunk és kapunk az úrvacsorában? Hogyan függhet össze Jézus Krisztus teste és vére az úrvacsorában azzal a kenyérral és a borral, amelyet az érzékszerveinkkel észlelhetünk – teljesen testi és valóságos módon –, és amelyet igazából magunkhoz is vehetünk? A kenyér és a bor jegyeire vonatkozó kérdések pontos megválaszolására tett kísérletek története igen hosszú és feszültséggel teli. Minden a kimondott szavak körül forog: a szavak, amelyeket Jézus mond, a szavak, amelyeket a pap mond, a szavak, amelyeket a gyülekezeti közösség mond – ezek a szavak valamit „tesznek” a jegyekkel, ami Krisztus valóságos jelenlétéhez vezet.

Ezzel a megközelítéssel ellentétben, minden nehézségével együtt, megpróbáljuk megérteni a kenyér és a bor belső mibenlétét mint a teremtés áldásokkal teli ajándékainak lényegi sajátosságát. Az emberi kultúra és a természet erejének eredményes kölcsönhatásától el kell jutni addig a pontig, hogy a kenyér és a bor ajándéka elképzelhetetlen Isten teremtő jósága és Isten Szentlelkének cselekvése nélkül. A kenyér és a bor úrvacsorai jelenléte – annak ellenére, hogy sokak számára taszító is lehet – rámutat ezekre az isteni erőkre. Az ember hálát ad Istennek a teremtés ajándékaiért, s a közösségi étkezés alkalmával pedig a résztvevők ezeket az ajándékokat megosztják egymással. Ez azonban még mindig nem öleli fel Krisztus úrvacsorájának teljes dimenzióját. Úgy kell értelmeznünk az Ő jelenlétét, mint aki a teremtés ajándékainak *adója* és az *ajándék* egyszerre!

A 20. század végi ökumenikus párbeszédék – pontosabban a protestáns egyházakon belüli dialógusok – fontos lépést tettek előre. Egy merész ugrás az úrvacsora teológiájában megszabadított attól, hogy a jegyek „megbabonázzanak” bennünket, s egészen odáig vigyenek, hogy kizárólag csak rájuk koncentráljunk. Kétségkívül, ez a merész lépés még nem nyújtott teljesen kielégítő választ Krisztus úrvacsorai jelenlétének kérdésére, viszont új utakat nyitott meg mindezeknek a megértésére. Ez a lépés új megközelítési módot tárt elénk a „személyes jelenlét” gondolatának felvetésével.

Krisztus személyes jelenléte: ahogyan az evangélikus-református tanácskozás látja az úrvacsorának eme zsákutcából történő kiújtját

- A kenyér Krisztus teste (*est*).
- A kenyér Krisztus testét jelzi (*significant*)

1529-ben Marburgban Luther (*est*) és Zwingli (*significant*) egységtörekvése éppen e különbségen feneklett meg.⁹⁴ Csupán a 20. században tudták félretenni az evangélikusok és reformátusok között rögzült megosztást. Ez azért volt lehetséges, mert világossá vált: nem

⁹⁴ Ld. T. Kaufmann, „Abendmahl II. Kirchengeschichtlich, 3. Reformation,” in *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, vol. 1, 4th ed. (Tübingen: Mohr, 1998), 24kk.

engedhetjük meg magunknak, hogy az un. jegyek fölötti vita teljesen átjárjon bennünket. Ehelyett kiindulási pontként figyeljünk a következőkre:

1. Amikor Krisztus a kenyeret és a bort azonosította testével és vérével, akkor mindkettőt önmagával azonosította.
2. Csakis az egész étkezés ünneplésének kontextusában töltik be a kenyér és a bor jegyei azt a szerepet, amire hívtak.

Nem élhetünk megfelelően a kenyérrel és borral mint közösséget kifejező „jegyekkel”, ha eltekintünk azoktól a funkciójuktól és jelentőségüktől, amely szerint azok a gyülekezeti közösség szimbolikus étkezésében való részvételt jelentik. A könyv első fejezetében is ezt a gondolatsort próbáltuk mindenki szívére helyezni. Most pedig azt az elgondolást kell megvizsgálnunk, mit jelent azt mondani, hogy a kenyér és a bor nem „jegyei” az úrvacsorának, ha eltekintünk azok Krisztussal való „személy szerinti” egységétől.

Az a külső ok, amely alkalmat kínált a tanbeli különbségek tisztázására az evangélikusok, a reformátusok és az uniált németországi egyházak tagjai között, az a hitvalló egyházban való közös ellenállásuk volt. Az egymással közösséget vállaló keresztyéneket a nemzeti szocializmussal szembeni ellenállásuk során éppen az úrvacsorai ünneplés értelmezésében vallott különbözőségük emésztette. Az Ó-porosz Unió Evangélikus Egyházának 4. Hitvalló Zsinatán, annak második ülésén Halléban 1937-ben kísérletet tettek „egy teológiai is megalapozott testvéri közösség létrehívására”.⁹⁵ A Barmeni Teológiai Nyilatkozat lett a mintapélda azáltal, hogy Jézus Krisztusra mint „Isten egyetlen igéjére” összpontosítja a figyelmet. Az a tény, hogy az úrvacsoráról szóló Kálvin-i tanítás egyfajta köztes álláspontot képviselt, szintén segítően hatott a reformáció egyházainak egyesülésére.

Az egyesülés alapjául szolgáló központi bibliai szakasz, amelyet a Zsinat kiindulópontnak tekintett, az 1Korinthus 10,16-17 volt:

---

⁹⁵ Lessing, *Abendmahl*, Benschheimer Ökumenische Studienhefte 1 (Göttingen: Vandenhoeck, 1993), 20. A zsinat szövege itt olvasható: Niemöller, *Synode zu Halle 1937*.

16 Az áldás pohara, amelyet megáldunk, nem a Krisztus vérével való közösségünk-e? A kenyér, amelyet megtörünk, nem a Krisztus testével való közösségünk-e?

17 Mert egy a kenyér, egy test vagyunk mindannyian, akik az egy kenyérből részesedünk.

A nyilatkozat idevonatkozó szavai a következők:

Ama nyomasztó kérdés tekintetében – a Szentírás és a Szentírás tanúsága szerint készült hitvallásaink szerint –, hogy vajon mi evangélikusok, reformátusok és uniált keresztyének helyesen cselekszünk-e, ha együtt ünnepeljük az úrvacsorát, a Zsinat az 1Korinthus 10,16-17 igéinek rendeli magát alá:

Az áldás pohara, amelyet megáldunk, nem a Krisztus vérével való közösségünk-e? A kenyér, amelyet megtörünk, nem a Krisztus testével való közösségünk-e? Mert egy a kenyér, egy test vagyunk mindannyian, akik az egy kenyérből részesedünk.⁹⁶

Eckhard Lessing összegezte az Ó-porosz Hitvalló Zsinat 1937-es hallei ülésének meghatározó eredményeit:

1. „A Krisztusra vonatkozó reálprezencia és spirituális prezencia fogalmak helyére a *személyes jelenlét* kifejezés kerül. Krisztus személyének és munkájának egysége hangsúlyozódik ki mindebben.”⁹⁷
2. Ezen az alapon állva a Zsinat rámutatott, hogy Jézus Krisztus az *adományozó* az úrvacsorában, ugyanakkor Ő maga az *ajándék* is.
3. A Zsinat hangsúlyozza, hogy az úrvacsora egy közösségi étkezés, mégpedig olyan, amely a közösség alapjául szolgál. „Az úrvacsora individuális értelmezésével ellentétben, amelynek széleskörű elfogadottsága volt abban az időben, itt az úrvacsora ekkleziológiai

⁹⁶ Ez az első lépés előre az, amit a Német Evangélikus egyházak 1947-57 között, az úrvacsoráról szóló párbeszédnek alkalmával magukévá tettek, s ami az úgynevezett úrvacsoráról szóló Arnoldshaini Tézisek néven ismert. Az egyetemes egyház/ ökumenikus egyház más részeiben lefolytatott hasonló párbeszédtek tekintetében lásd M. Lienhard, *Lutherisch-reformierte Kirchengemeinschaft heute: Der Leuenberger Konkordienentwurf im Kontext der bisherigen lutherisch-reformierten Dialoge*, 2nd ed. (Frankfurt, Lembeck 1973), 9kk., 16kk., 25kk.

⁹⁷ Lessing, *Abendmahl*, p. 24.

vonatkozása kerül inkább a figyelem előterébe. Így a Hallei Tézisek értelemszerűen nyitottak voltak az ökumené irányába. Sőt, az egyházak egységére úgy mutatnak rá, mint amely már létezik, s nem pedig olyan valamire, amit még ezután kell majd életre hívni. Az úrvacsora képezi az egyház alapját, nem pedig fordítva.⁹⁸

Ezek a tézisek új alapot teremtenek az úrvacsora értelmezésének. A Zsinat egyöntetűen arra a bizonyosságra jutott, hogy „Jézus Krisztus, a mi Urunk és megváltónk, aki érettünk testet öltött, aki a kereszten felajánlotta önmagát érettünk, aki testben támadt fel a halálból, maga a gyelmű ajándéka annak a vacsorának, amit Ő szerzett.”⁹⁹

A Zsinat bölcsen megkülönböztetett két dolgot:

1. *Közös hitbizonyosság*: Jézus Krisztus személyesen van jelen az úrvacsorában és önmagát adja nekünk!
2. A még *mindig uralkodó tanbeli különbözőségek* „Jézus úrvacsorai önmaga-közlésének problémája” vonatkozásában állnak fenn. A Zsinat azonban hangsúlyozza, hogy a különbségek nem abból erednek, hogy „az Úr maga az ajándék az úrvacsorában.” Az ajándék maga az adományozó; az adományozó pedig maga az ajándék.

A Krisztus úrvacsorai önmaga-közléséről szóló folyamatosan meglévő teológiai különbözőségek következtében, az 1947-ben Treysa-ban tartott Második Egyházi Nagygyűlés elhatározta, hogy teológiai párbeszédre hívja a protestáns egyházakat az úrvacsora kérdéséről. A tanácskozás egyik sajátossága az volt, hogy a résztvevők megpróbálták visszatérni az újszövetségi szöveghez. Ez a *bibliai irányultság* aztán nagymértékben meghatározta a protestáns egyházak szerepét az úrvacsoráról szóló szélesebb ökumenikus vitákban is.

Gyakorlatilag lehetetlen elképzelni a 20. századi ökumenikus párbeszédet az 1937-es Hallei Zsinaton megtett lépés nélkül. Mindazonáltal, az ott megfogalmazott gondolat Krisztus „személyes jelenlétéről” még mindig nem eléggé világos. Ahogyan ma látjuk, a Zsinat csupán egy közbülső álláspontot képviselt, amely nem alkalmas arra, hogy felváltsa a „reálprezencia”, azaz a „valóságos jelenlét” reformatori elgondolását.

---

⁹⁸ Lessing, *Abendmahl*, p. 24.

⁹⁹ Niemöller, *Synode zu Halle 1937*, 441.

A „személyes jelenlét” gondolatának elmélyülése útján

Amikor azt mondjuk, hogy az ember „személyesen jelen van” valahol, akkor rendszerint arra gondolunk, hogy az a személy „teljes valóságában” velünk van. Nem csupán képzeletben, levélben, képviselő útján, vagy emlékeinkben, hanem az a személy *testileg* van jelen. Természetesen legalább a tudatalatti szinten megvan bennünk, hogy egy valóságosan is élő személlyel van dolgunk, még akkor is, ha csak többé-kevésbé ismerjük őt, vagy csak képzetünk, rész szerint való ismeretünk, esetleg elképzelésünk van erről a szóban forgó személyről. Amikor azt mondjuk, hogy az illető személyesen jelen van, akkor azt feltételezzük, hogy ezekkel a tapasztalatokkal és meglátásokkal tökéletesen meg tudjuk „ismerni” őt. Ez a személy pedig valóban jelen van lényének minden lehetőségével együtt.

A keresztyén vallási életet a húsvét előtti, a megfeszített és a feltámadt Krisztussal való személyes kapcsolat formálta. A hagyományok, hitvallások, tantételek behatárolják és bizonyos irányba terelik a Krisztusról szóló lehetséges elképzeléseink változatos világát, de az Ő külső megjelenési formáinak gazdagságát is, hogy aztán ennek tükrében „Krisztus személye” a maga valóságában és teljességében jelenhessen meg előttünk, amennyire ez egyáltalán elképzelhető. Ámbátor, amikor mindezeket a mi megelőző emlékeinkből alkotjuk meg, Krisztusnak meglehetősen különböző értelmezése és elképzelése tárul elénk.

Jaroslav Pelikan, a *Jesus Through the Centuries: His Place in the History of Culture* című könyvében¹⁰⁰ jó néhány ilyen történelmileg fontos képet és koncepciót gyűjtött össze Krisztusról. Különleges helyzetekben és más-más körökben a „teljes személyt” próbálta megragadni, azaz a „teljes Krisztust.” Ezek a képek és elképzelések nagyon gazdag mozaikot tárnak elénk: Jézus a rabbi, Jézus a történelem fordulópontja, Jézus a nemzetek világossága, Jézus a királyok királya, a kozmikus Krisztus, az Emberfia, Isten hú képe, a keresztre feszített Krisztus, a szerzetesi elvonultságban élő Jézus, aki uralkodik a világon, a lélek vőlegénye, az igazi ember képmása, Isten igaz kifejeződése, az örökkévalóság tükre, a

---

¹⁰⁰ J. Pelikan, *Jesus through the Centuries: His Place in the History of Culture* (New Haven: Yale University Press, 1985).

békesség fejedelme, az egészséges és józan közfelfogás tanítója, az, akiben kifejeződik a lélek, a felszabadító, az aki tanítvánnyá hív, stb. Könnyedén felvillanthatunk egyéb jellemző aspektusokat és képeket is, amelyek a „teljes Krisztusra” vonatkoznak, különösen is, ha a világ különböző tájairól és különböző korokból vennénk elképzeléseket. De milyen jelentőséggel bírnak ezek a nézőpontok Jézus Krisztusnak az úrvacsorában való személyes jelenléte szempontjából?

Jézus azzal a kenyérral azonosította testét, amely fölött hálát mondott Istennek, s amelyet megtört és szétosztott. Miközben Jézus ezt tette, az

Ő személyének sokféle lehetséges megnyilvánulásaira és látásmódjára gondolt azok bonyolult folyamatában, lényegre utaló jellegében és egymással összefüggő szemléletében. Jézus behelyezte magát a tanítványok képzeletvilágába. Ő nemcsak a rossz cselekedeteiket látta előre, hanem látta a tanítványok elesettségét és kiszolgáltatottságát is. Ki akarta vezetni tanítványait ebből a helyzetből. A gonosz tettek, az elárulás, a rágalmazások, a kiszolgáltatottság és a kétségbeesés közepette Ő velük és közöttük szándékozott maradni, *bennük* akart lenni. Bátorítani, megnyugtani, segíteni és átsegíteni akarta őket minden tekintetben. „Az elárultatás, a rágalmazás és a küzdelem éjszakáján abban a tudatban (vagy megérzésében), hogy a tanítványok nem tartanak majd vele, Jézus a megbocsátásnak ezt a jelét adja mintegy útravalóul. Amikor elbuktak, akkor emlékeztek csak vissza és kezdték becsülni ezt a jelet.”¹⁰¹

Mindazonáltal, a kenyér és a bor a tanítványoknak nem csupán a maguk erősítésére és bátorítására adatott. A tanítványok azzal a céllal kapták, hogy azokat továbbadják és megosszák másokkal „a Krisztus emlékezetére” (ld. különösen is a 8. fejezetben). A kenyérral és a borral való azonosításának eszköze által a megfeszített és feltámadt Krisztus jelenlévővé válik a tanítványok körén túl is. Ami kifejeződik a kenyérral és borral történt azonosításban, az nem más, mint az egyén teremtő ajándéka mások javára, a mások személyes világába szabad és teremtő behelyezkedésnek a mozzanata. Az étkezés alatt kiosztott kenyérben emlékezünk Krisztus önmaga odaáldozására, amely lényegi és meghatározó igazsága Krisztus személyének, s ez teszi az Ő személyét jelenlévővé a maga valóságában.

---

¹⁰¹ W. Härle, *Dogmatik* (Berlin: De Gruyter, 1995), 562.

Ez nem jelenti azt, hogy a fent kifejtett, Krisztus személyéről szóló perspektívák gazdagsága ebben ne lenne benne, hanem ezek mind ebben a kenyérben és ebben a borban találkoznak, koncentrálnak és fonódnak egybe, s így a szó legszorosabb értelmében helyes azt mondani: ez a kenyér és ez a bor érzéki, földi és testi módon magában hordozza Krisztus jelenlétének és személyének teljességét, amit egyébként „az igében” találunk meg.¹⁰²

Visszatérve a valóságos jelenléthez: Jézus Krisztus lényegi léte és személyének érzékelhető teljessége

Az úrvacsorában nem egyszerűen a földi, húsvét előtti Názáreti Jézus van jelen valamilyen „újjáélesztett” módon. Annyi bizonyos, hogy rá és az Ő cselekedeteire, szenvedésére és halálára emlékezünk. Az is bizonyos, hogy az úrvacsora az Ő földi életének a feltámadott Krisztus életében való folytatását tárja elénk. Aki pedig testileg jelen van az úrvacsorában, az a feltámadt Krisztus. A feltámadt Krisztus magában hordozza a húsvét előtti Jézus egész életét; így a húsvét előtti Jézus ténylegesen jelen van a feltámadt Krisztusban. A feltámadt Krisztus az, aki most azokkal van, akiknek jelenlétét ígérte „minden napon a világ végezetéig.” (Mt 28,20)¹⁰³ Krisztus nem úgy van jelen az úrvacsorában „mint ahogyan az Ő földi életében jelen volt. ... [Az Ő jelenléte nem követi] a világ fizikai törvényeit. Ez sokkal inkább egy sákramentumi jelenlét, amelyben Isten azt mutatja

¹⁰² Egyfelől az anglikánok és a metodisták, másfelől az anglikánok és a római katolikusok közötti párbeszéd hangsúlyozza ezt nagyon világosan, miként ezeket a párbeszédet az a kölcsönös érdek határozza meg, hogy „ ne kerüljön egymással szemben kijátszásra” az Igében és a sákramentumban való jelenlét. „Krisztus az Ő létének teljességében, emberi és isteni természetében, megfeszített és feltámadott voltában, jelen van a sákramentumban” („Denver Report” 197 /M-RC/, 326; ld. „Windsor Statement” 1971 /A-RC/, 7, 70; valamint „Dublin Report” 1971 /M-RC/, 352-53). Ebben az értelemben a „valóságos jelenlét személyes jelenlétet jelent” megfogalmazás meggyőző, jóllehet más nézőpontból félrevezető lehet. (Gottfried W. Locher, *Streit unter Gästen: Die Lehre aus der Abendmahlsdebatte der Reformatoren für das Verständnis und die Feier des Abendmahles heute*, Theologische Studien 110 /Zürich: TVZ, 1972/, 16).

¹⁰³ Az ökumenikus szövegek növekvő mértékben – különösen is azok, amelyekben részt vesz az ortodox egyház – hangsúlyozzák, hogy mindez elképzelhetetlen Isten Lelkének jelenléte nélkül. Ld. 12. fejezetben, hasonlóan: *God's Reign and Our Unity* dokumentumban 1984 /A-R/, 43.

meg, hogyan illeszkedik ennek a világnak a valósága az új teremtés valóságába: ennek az életnek a kenyere az örök élet kenyérévé válik.”¹⁰⁴ De hogyan lehet a feltámadt Krisztus – aki magában hordozza Jézus Krisztus személyének teljességét, aki magába foglal mindent, amit az övéiért tett – testileg és valóságosan jelen? Ez az a kérdés, amit a kenyérnek és a bornak Krisztus testével és vérével való azonosítása válaszol meg!

„Ez az én testem; Ez az én vérem,” azonosítás révén Krisztus az úrvacsorában a külsőképpen is észlelhető, földi életmegnyilvánulását, s ezzel az Ő legkézzelfoghatóbb, belső élet-erejét az úrvacsorai jegyekbe helyezi. Többé nem az általa nyújtott kenyér és bor jelentik önmagukban azt, hogy Ő ezek által él itt a földön, mint a Feltámadott. Még csak nem is a kenyér és a bor fölött elmondott szereztetési ige gondoskodik önmagában arról, hogy a feltámadt Krisztus valóban jelen legyen az Ő személyének teljes lényegével.

Jézus sokkal inkább az ember Istennel való és az emberek egymással való megbékélésének ünnepét hozta el, amely a kenyeret és a bort a feltámadt Krisztus jelenlétének hordozóivá teszi, s így válnak az úrvacsora jegyeivé. Ennek a kettős folyamatú megbékéltetésnek a valósága eredményezi Jézus Krisztus mindent átfogó (jelen)létét. Ebben a folyamatban, ahol Jézus Krisztus önmagát adja, és ahol egyenlőképpen van jelen az Isten dicsőítése és a jegyekben való közös részesedés, valamint a kenyér megtörése és a bor ivása, ott Krisztus testileg jelen van. Az Istennel és emberekkel való megbékéltetésnek ebben az ünneplésében Krisztus oly módon van jelen, hogy az az érzéki tapasztalatok számára is megdöbbentő módon hozzáférhető. Ez az étkezés magában foglalja az egymás kölcsönös elfogadását, és egy olyan alapvető közösség létrehívását, amely erre a közösségi életre való törekvést és a tényleges igazságosságot fejezi ki. Egy ilyen úrvacsorai közösségben, amely Krisztus áldozatára figyel, Isten tapasztalati módon érzékelhetővé válik.

Krisztus reálprezenciája azonban nem merül ki Krisztus teljes lényének jelenlétében, amit érzékszerveink számára is feltűnő módon észlelhetünk. Az úrvacsora ünneplésében a teljes Krisztus jelen van – a húsvét előtti Jézus, akire emlékezünk, a megfeszített Krisztus, akit hirdetünk, a

---

¹⁰⁴ „Eucharistic Doctrine: Elucidation” 1979 /A-RC/, 75.

feltámadt Úr, akinek tanúi vagyunk, és az Ember, akit várunk és remélünk! Krisztusnak ez a gazdag és megkülönböztetett jelenléte világossá teszi, hogy a „reálprezencia” nem pusztán a mi érzéki megtapasztalásaink tárgya, még kevésbé valamilyen krisztológiai elv. Az úrvacsora sákramentumi eseményében a közösséget áthatja és körülveszi Krisztus jelenléte és az Ő teljes életének gazdagsága. Krisztus „valóságos jelenléte” úgy veszi körül a gyülekezetet és a teljes egyházat, mint ahogyan Ő jelen van, emlékeznek rá, megtapasztalják és az érzékek számára is észlelhető módon várják.

Mindez világossá teszi, hogy a jegyek otléte és a szertartás bemutatása önmagukban nem elégségesek. A jegyek és a kultikus cselekmények függenek a gyülekezettől, az ige hirdetésétől, Krisztusra való kifejezett emlékezéstől, és az ott történtek világos megmagyarázásától.¹⁰⁵ Ez a tény nem valami hiányosság, hanem még inkább a Krisztus jelenlétének különös megerősítése, illetve ennek fontos jelzése. Egyfelől, a feltámadt Krisztus „nincs jelen az övéi nélkül” (Luther). Másfelől pedig, Krisztus „valóságos jelenléte” – a húsvét utáni feltámadt Krisztushoz hasonlóan (ld. a bevezetést és a 9. fejezetet) – nincs a valóságosan gyülekezeti közösség keretei közé szorítva. A gyülekezet a jelen lévő és mennybement Krisztusra emlékszik, és várja az „Ő dicsőséges eljövételét” (az Ő *parousia*-ját, ld. 7. fejezetben). Ugyanakkor, a gyülekezet ugyanannak a Krisztusnak az emlékezetére cselekszik az úrvacsora ünneplésében, illetve az úrvacsora által. Ily módon a közösség összekapcsolódik Krisztus valóságával, aki a maga jelenlétével *tölti el* az úrvacsorában résztvevő gyülekezetet, de ugyanakkor ez a jelenlét jóval túllépi az ott lévő közösség határát is.

Krisztus „*ubiquitas*”-ának (mindenütt jelenvalóságának) gondolatával próbálták mindezt kifejezésre juttatni. Maga a szó azonban könnyen félreérthető. Némely kérdések olykor igencsak komolyan zavarba hozták a teológia és a vallásos élet képviselőit, hogy akkor vajon Krisztus jelen van-e minden kavicsban és minden nadrággombban? A reálprezencia megértésének erőfeszítése közben nem ragaszkodhatunk a nehezen

---

¹⁰⁵ Krisztus személyes jelenlétének teljessége különböző perspektívákban találja meg a maga helyét. Ld. pl. *Towards a Common Understanding* 1990 /R-RC/, 223-24, csakúgy mint e könyv második fejezetének ide vonatkozó részeit.

meghatározható „teljes” és „minden” fogalmakhoz. Ehelyett inkább az ígére és a sákramentumra kell figyelünk általánosságban, különösen pedig az úrvacsorára annak gazdag értelmére, távolba sugárzó hatására és Krisztus „egész világot összefogó, egybetartó mindenütt jelenlétére.”¹⁰⁶ A titokzatos „ubiquitas” helyett Krisztus „reálprezenciájának” egyetemességével számolunk, oly módon, ahogyan az Ő léte és munkája eláraszt bennünket áldásával: „Minden kegyelem és igazság (Jn 1,14) közöttünk van.”¹⁰⁷

Ebben az összefüggésben fontos felismerni, hogy Krisztus valóságos jelenléte nem korlátozódik csupán a gyülekezetre. Itt (ahogyan a feltámadás leírásában olvasható) nekünk Krisztus érzékszervekkel megtapasztalható jelenlétére, illetve a feltámadt és felmagasztalt Krisztus mennyei valóságára kell figyelünk. Azok a szövegek, amelyek az úrvacsorát illetően kiemelten fontosak, újra meg újra hangsúlyozzák az érzékelhető közelség és a felmagasztalt Krisztus mindenhatóságának egyidejű megtapasztalását. Krisztus a lehető legközelebb jön ahhoz, aki részesedik az úrvacsorában, anélkül, hogy ezáltal tagadnánk vagy elhomályosítanánk Krisztus távolságát, a számunkra elérhetetlenségét, a halálát és az eljövételét (ld. 6. és 7. fejezetekben). A Krisztus valóságos úrvacsorai jelenlétében a távolság magában foglalja és felülhaladja a közelséget, és Krisztus közelsége magában foglalja és felülhaladja a távolságot. Az úrvacsora teológiájának és vallási gyakorlatának feladata és lehetősége az, hogy megértse, felfogja Krisztus sajátos távolságát és különös közelségét. Erre a célra a „személyes jelenlét” kifejezés nem alkalmas. Nem tudja megfelelően kifejezésre juttatni Krisztus jelenlétének

---

¹⁰⁶ Ld. „The Presecne of Christ” 1977 /R-RC/ 452-54, csakúgy mint az amellet való kiállítás, hogy a jelenlét kérdése csakis a trinitárius teológián keresztül válik érthetővé (ld. különösen is a 12. fejezetet). A reformátorok nyomán, Brian Gerrish rendkívül segítően boncolgatja a kapcsolatot a mennybe emeltetett Krisztus jelenléte, az úrvacsorai jegyekben jelen lévő Krisztus és Krisztus egyházban való jelenléte között (*Grace and Gratitude: The Eucharistic Theology of John Calvin* /Minneapolis Fortress, 1993/, 182kk.). Annak kérdése, hogy a „titokzatos jelenlét” gondolata krisztológiailag és az úrvacsora teológiájának szempontjából milyen mértékben érvényes, egy másik alkalommal kerül megválaszolásra.

¹⁰⁷ *The Eucharist* 1978, /L-RC/, 194, azt a megjegyzést fűzte hozzá, hogy „az eucharisztikus ünneplés a megváltástörténet állomásait tükrözi.”

mértékét és távolságát. Nem tudja visszaadni a kenyérben és borban érzékelhető közelségét.

A következő fejezetekben több nézőpontból is konkretizálni fogjuk Krisztus úrvacsorai távolsága és közelsége tapasztalatát. Ez a differenciált szemlélet elengedhetetlen, ha nem akarjuk figyelmen kívül hagyni az ember Istentől való távolságának mélységét. Olyan mélységről van itt szó, amelyet ígérete szerint Krisztus fog áthidalni és annak mélyére hatolni a jelenlétével. Ez a tapasztalás szintén elengedhetetlen, ha tudni szeretnénk az értékét és méltóságát mindannak, amit az ember a Krisztussal való közösségben és az Ő éltető erejében való részesedés által kap. Az úrvacsora – a maga gazdag áldásaival – az Isten jelenlétével szembeni emberi ellenállás dicsőséges legyőzését ünnepli. Egyben kifejezi az örömét az emberek egymás közötti békességes közösségének ünnepi alkalma kapcsán. Így Krisztusnak az emberért való önmaga odaáldozása révén ezen az ünnepen Ő maga lesz jelen érzékeink számára tapasztalható módon a kenyérben és a borban.

Következtetések

A Nemzeti Szocializmustól való fenyegetettségben a német egyesült (uniált), a lutheránus és a református keresztyének 1937-ben Halléban bátor lépést tettek előre azon célból, hogy nyugvópontra juttassák a reformáció egyik nagy konfliktusát, amely Krisztus úrvacsorai jelenlétéből ered, és lehetővé tegyék az úrvacsora közös ünneplését. Különbséget tettek az alábbiak között:

1. A közös hit bizonyossága: Jézus Krisztus személyesen van jelen az úrvacsorában és közli önmagát! Krisztus az adományozó és az ajándék.
2. A még elválasztó különbségek arra vonatkozóan, hogy miként közli az Úr önmagát az úrvacsorában, tulajdonképpen nem arról a tényről szólnak, hogy „az Úr maga az úrvacsorai ajándék”.

A „személyes jelenlét” kérdésében közös bizonyosságra jutva, ezen az alapon először a német és európai protestáns (Arnoldshain és Leuenberg), majd az egyetemes szintű ökumenikus párbeszéd során Krisztus kenyérben és borban való sákramentumi jelenlétének megértéséhez kerestek világos magyarázatot.

Ebben a folyamatban két rögzült elgondolás került lassan a feledés homályába:

1. Magukra a jegyekre való koncentráció – a teljes eseményre vagy Krisztus személyes jelenlétére való figyelem nélkül.
2. Krisztus „ubiquitásának” elvont gondolatára való összpontosítás – az ige, a sákramentum, valamint Krisztus személyes és valóságos jelenlétére való figyelés nélkül.

A Krisztus ubiquitásának gondolatában rejlő igazság-elemeket akkor tudjuk megragadni, amikor felismerjük, hogy a feltámadt és felmagasztalt Krisztus van jelen az úrvacsorában. De Őbenne jelen van a húsvét előtti Jézus egész élete is. Ezt a jelenlétet nem önmaguk a jegyek hordozzák, hanem az úrvacsora jegyeiben vannak benne oly módon, hogy azok által helyet kap a kettős megbékéltetés folyamata, amikor is az ember az önmagát odaáldozó Krisztusra figyel: (a) Istent dicsőíti és a közösség tagjaival együtt részesedik a jegyekben, a kenyér és a bor evésében és ivásában; (b) ünnepli mind az Istennel, mind pedig az emberrel való megbékéltetést.

Ebben a folyamatban a teljes Krisztus jelen van: a húsvét előtti Jézus, akire emlékezünk, a megfeszített Krisztus, akit hirdetünk, a feltámadt Úr, akinek tanúi vagyunk és az Emberfia, akit várunk és remélünk. Az úrvacsora ünneplésében a közösséget áthatja és körülveszi Krisztus jelenléte az Ő teljes életének gazdagságával. Krisztus „reálprezenciájának” gondolata a Krisztus „személyes jelenlétének” képzetével szemben alkalmasabb keretet nyújt e nehéz és bonyolult kapcsolatrendszer értelmezéséhez.

Hatodik fejezet

„Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek...”

Mire derül fény Krisztus keresztyének hirdetésekor az úrvacsora ünneplése során?

Mi történik az úrvacsorában? A hatodik válasz következik. Az úrvacsora ünneplésének középpontjában a mélységes bűn, szenvedés és mindezeknek a felszabadító, örömteli legyőzése állnak. Krisztus halálának hirdetésével az úrvacsora rámutat a bűn hatalmának jelenlétére. Ezért az úrvacsora Krisztus áldozatát hirdeti, amikor is világ hatalmainak kezébe adja önmagát. Így jelenvalóvá teszi Krisztusnak az emberi kezek általi áldozattá válását. Az úrvacsora az embereknek a bűnből mint vétékből és megkötöző hatalomból történő (megváltó) felszabadítását ünnepli.

„Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön.” Ezt az 1Korinthus 11,26-ból származó kijelentést újra és újra idézték a különböző 20. századi ökumenikus tárgyalások dokumentumai és az úrvacsoráról szóló közös nyilatkozatok. Ugyanakkor ez a kijelentés még mindig megmaradt feltűnően különálló és homályt képező mondatnak az úrvacsora teológiájáról szóló aktuális vitákban. Általában csak azért hangsúlyozzák ezt a mondatot, hogy kapcsolatot teremtsen Krisztus visszajövele és az eszkatológikus reménységben élő gyülekezet között, várva és remélve Krisztus visszajövetelét. Ugyanakkor, az egyetemes szintű egyházi reflexiókban és hozzászólásokban Krisztus halálának hirdetése éppoly következetesen elmaradt – eltekintve az „áldozat vagy önmaga odaáldozása” témájának alkalomszerű megvitatásától – amint az „azon az éjszakán, amelyen elárultatott” formula (ld. 2. fejezet) és a „bűn” témája jelentőségének boncolása (ld. 10. fejezet) is. Mindezek tükrében mit jelenthet az, hogy hirdessétek Krisztus halálát, valamennyiszer eszitek e kenyeret és isszátok e poharat? Miért hirdesse a közösség Krisztus halálát akkor, amikor éppen a feltámadt és mennybe ment

Krisztus jelenlétét ünnepli? Mit jelent egyáltalán az, hogy hirdessétek a halálát? Szembe kell néznünk ezekkel a nehéz kérdésekkel.

Elválasztható-e Jézus Krisztus úrvacsorai „valóságos jelenléte” az Ő kereszten való önfeláldozó halálának „valóságos jelenlététől”?

Jézus Krisztus úrvacsorai „reálprezenciája” nem választható el az Ő kereszten való önfeláldozásának és halálának „valóságos jelenlététől”. Minden jó, örömteli és felszabadító megfigyelésünk, benyomásunk, tapasztalatunk és megállapításunk ezekről szól:

- az Ő áldásokban gazdag életéről, amely a teremtés ajándékaival volt felruházva;
- az Ő jelenlétéről Istennek az emberekkel való megbékéltetése és az emberek egymás közötti megbékéltetése egységében;
- az Ő személyes jelenlétéről a békességet kifejező istentiszteleti úrvacsorában és Isten dicsőítésében;
- arról az éltető örömről, amely Krisztus úrvacsorai jelenlétéből ered, és amely érzékszervekkel is megtapasztalható;
- Jézus Krisztus jelenlétének gazdagságáról a feltámadás erejében;

Mindezek a jó és boldog benyomások, felismerések, kijelentések és más ezekhez hasonló tények elveszítik erejüket, pontosabban hamisakká és megtévesztőkké válnak, ha Jézus elárultatását, az Ő testének és vérének teljes ajándékát, valamint az Ő keresztjét és halálát figyelmen kívül hagyják.

Érthető és elfogadható, ha az emberek az úrvacsora jó érzést keltő, boldog, felszabadító aspektusait és impulzusait megpróbálják elválasztani a kereszttől és a bűn nyomasztóan fojtogató hatásától. Érthető, hogy az emberek vitába bocsátkoztak a szigorú, száraz és rémisztő gondolatokkal, vagy a Nagypéntek hangulatával,¹⁰⁸ amikor az a veszély fenyegetett, hogy ezek beárnyékolják a teljes sákramentumi ünnepet. Ez a könyv – nem kevésbé azon részei, amelyek a rossz tapasztalatokról szóltak, amelyek az úrvacsora ünneplését zavarják (ld. a Bevezetést) –

¹⁰⁸ Ld. a 4. lábjegyzetet, de vö. Christian Möller, „*Wenn der Herr nicht das Haus baut...*”: *Briefe an Kirchenälteste zum Gemeindeaufbau* (Göttingen: Vandenhoeck, 1993), 77: Az úrvacsora felől nézve a bűnök bocsánatának tiltó beszéde az úrvacsora ünnepébe a 'közösség' iránti felszínes örömet és túlfűtött lelkesedést indít el.

csupán egy próbálkozás az úrvacsora jó érzést keltő, boldog és felszabadító vonásainak felismerésére, valamint az olyan teológiai vagy liturgiai félreállítások eltávolítására, amelyek az úrvacsora eltorzításához és elhomályosításához vezetnek. De mindezek az igazságra törekvő próbálkozások nem torzíthatják és nem homályosíthatják el azt a tényt, hogy az úrvacsora középpontjában Jézus Krisztus szenvedése és halála áll, nem különben az övéért és a világot való halálának jelentősége.

Természetesen, a megfeszített Úr jelenléte [az úrvacsorában – *Betoldás a fordítóktól: G.B. és P.L.*] nem merülhet ki Krisztus személyes és valóságos jelenlétében, de egymás nélkül nem érthetjük meg az úrvacsora lényegét. Pontosabban, ez nem pusztán annyit jelent, hogy Krisztus jelenlétének teljessége szükségszerűen magába foglalja az Ő halálát és azt, hogy ki is a Megfeszített. Krisztus jelenlétének teljessége az úrvacsorában sokkal inkább a következőkre utal nyomatékosan:

- a megtört, a szétszakított, a kettétört és teljesen szétosztott kenyérre;
- a kiontott vér szimbólumára, amely sokaknak terhes és hátborzongató;
- az „elárultatás éjszakájára” és az árulók nyomasztó jelenlétére;
- a cselekvésre való képtelenség, a bűn, a kegyetlenség és a bűnös tettek végrehajtásának emlékeztetése;
- Krisztus keresztyén, annak minden terhével és előre jelzéseivel együtt;
- a halál és gyász, bűn és szegény, vétkeesség és rémület szakadékára.

Bizonyos, hogy az úrvacsorának nem az a lényege, hogy az embereket lehangolja, érzéketlenné tegye, hogy önmaguk felőli kétségbeesésbe és öngyötrődésbe taszítsa. Azt semmiképpen nem fogadhatjuk el, hogy az úrvacsorát félreértve, azt siralmas hangulatban ünnepeljük, hiszen akkor csak azt látnánk, hogy az úrvacsora – vagy legalábbis a hatása – nem a megbékéltetés, a szabadulás és béke ünnepe volna, hanem a vallási és morális terhek, nyomorúságok, vagy az indulattal teli és öngyötrő magatartás forrásává válna. Minden teológiai, pásztori, és egyházi kritikai erőt össze kell szednünk ez ellen a célt tévesztés ellen! Ez azonban nem történhet meg az úrvacsora számunkra nehezen teljesíthető lényegi vonásainak figyelmen kívül hagyásával vagy azok lefokozásával.

Bizonyára megkísérelhetjük az úrvacsora valamennyi elemének megcsonkítását a számunkra nehéznek tűnő alkatelemek figyelmen kívül hagyásával, és ünnepelhetünk egy vallási vagy társasági szertartást, amelyben az embereket megkíméljük az elárultatás, az önfeláldozás, a

bűn, a keresztség és a halál tényével való szembesüléstől. De az is egészen bizonyos, hogy amit így ünneplünk, az már nem Krisztus vacsorája. Azt ugyanis világossá kell tenni, hogy a megbékélés, szabadulás, öröm és béke a maguk valóságában és mélységében elérhetetlenek maradnak azok számára, akik ilyen szertartás szerint ünnepelnek. S annak is világossá kell válnia, hogy így az ember félre fogja érteni Krisztus sákramentumi jelenlétét.

Krisztus haláláról szóló igehirdetés mint az Ő keresztségének megjelenítése

Az úrvacsora középpontjában a szabadítás, a mélységes bűn és szenvedés fölötti örömteli győzelem áll. Ez egyben azt is jelenti, hogy az úrvacsora középpontjában ténylegesen is ott van a mérhetetlen bűn és nyomorúság. Így nem csupán az „elárultatás éjszakája”, hanem Jézus Krisztus keresztségének és halálának is az úrvacsora középpontjába kerül. Krisztus keresztségének és halálának a szemünk elé tárul valahányszor csak élünk az úrvacsorával. Éppen ezért az úrvacsora ünneplése mindazok számára, akik részt vesznek benne, és azok számára is, akik nem csatlakoznak hozzájuk, „az Úr halálát hirdeti.” Az Ő halálát nyilvánosan hirdették és tudtul adták. Nos, sietünk is hozzátenni a következő behatároló megjegyzéseket:

- Krisztus halála oly módon hirdettetik, hogy az ember megtapasztalja a nagy megszabadulást;
- Krisztus halála abban hirdettetik, ahogyan az ember felismeri az ő Istennel és emberrel való megbékéltetésének alapját;
- Krisztus halála oly módon hirdettetik, hogy az emberek eljönnek hálással szívvel emlékezni Jézus Krisztusra, hálát és dicsőséget adni az Istennek.

Még ha mindezeket a behatárolásokat, vagy egyéb kifogásokat föl is soroljuk, „az Úr halálának hirdetése” tényszerűen megmarad az úrvacsora középpontjában.

Éppen ezért nagyon is indokolt, hogy számos liturgia számára az *Agnus Dei*-ben fejeződik ki leginkább az úrvacsora ünneplése. A János 1,29-hez kapcsolódva („Másnap János látta Jézust, amint jön felé, és így szólt: „Íme, az Isten Báránya, aki hordozza a világ bűnét!”) a római misében már Kr.u. 700 előtt bevezették az *Agnus Dei*-t: „Ó Krisztus, Isten Báránya, ki bűnünket elveszed: Irgalmazz nekünk!” A 9. és 11. század közötti

időszakokban alakult ki a háromszori ismétlés gyakorlata, s nagy valószínűséggel a harmadik ismétlést követően ezzel zárták: „Add ránk békességed!”

Krisztus halálának hirdetését komollyá és elgondolkodtatóvá teszi mindaz, ami a keresztyén templom ajtajának kinyitásakor a szemünk elé tárul: Krisztus keresztyéje. Ez a kereszt magában hordozza azt a lehetőséget, hogy az „elárultatás éjszakája” nyilvános győzelembe forduljon. A kereszt azt jelképezi, hogy a Názáreti Jézus, aki Isten országának eljövételét hirdette, aki sokakat meggyógyított betegségéből és kiszabadított a gonosz hatalmából, az a Krisztus most kétségkívül egy rossz, elítélt és megvetésnek kitett emberként van előttünk. A kereszt annak a ténynek a kifejezéseként áll előttünk, ami a Názáreti Jézussal történt, hogy Istent, akit Jézus így hirdetett és szólított meg: „Atyám”, most ugyanahhoz az Istenhez egyszerűen ezzel a kérdéssel fordul: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engemet?”

De a kereszt nem olyan dolgot jelképez csupán, amelyben Jézus, valamint az az Isten, akit Ő hirdetett és a kettejük kapcsolata megkérdőjelezhetővé válik. A kereszt azt jelképezi, hogy a Názáreti Jézust gyalázatos és kegyetlen halálra ítélték és az ítéletet végrehajtották

- a vallás nevében,
- az uralkodó politikai hatalom nevében,
- két legális rendszer nevében (római és zsidó),
- a jelenlévő sokaság támogatásával („De ezek kiáltottak: 'Feszítsd meg, feszítsd meg őt!'”)

A kereszt szembesít bennünket azzal a borzalmas ténnyel, hogy a vallás, a jog, a politika, a morál és a közvélemény – mindegyikről azt gondoltuk, hogy a hitet, a nyilvános rendet, az egyetemes igazságot és az emberi közösség előmenetelét, vagy csak egyszerűen a jó ügyet szolgálja – mind szerepet játszhatnak abban, hogy az embert hamisságra, igazságtalanságra, kegyetlenségre, bomlásra és Istentől való eltávolodásra vezesse. A kereszt alatt nyilvánvalóvá válnak ezek az alattomosan álcázott mélységes hatalmak és az élet számára ártalmas erők – ez a „hatalmasság” az, amit a bibliai hagyomány „bűnnek” nevez.

Visszatekintve, illetve kívülről nézve az emberi társadalmakat és korszakokat, szembesülünk olyan helyzetekkel, amelyek kapcsán nyilvánvalóvá válik számunkra a fasizmus, a rasszizmus, az ökológiai

kizsákmányolás és más ilyenek teljes romlottsága. Mindez az egész világban ott lappang, még ott is és azokban az időkben is, ahol és amikor mindez nem látható abban a helyzetben. Ez valójában az intézményes és rendszeresített romlottság állapota, amelyből teljes egészében hiányoznak azok az erők, amelyek azt visszafordíthatnák. Ilyen visszafordító erő lehetne a vallás, a politika, az igazságszolgáltatás vagy a morál, ha mint javító tényezők működnének. A bibliai hagyomány tanúsága szerint, az őslakosság és az _idegenek, az elnyomók és elnyomottak, a zsidók és rómaiak, a zsidók és pogányok mind összeesküdtek és közreműködtek Krisztus keresztre feszítésében. Tulajdonképpen az egész teremtett világ közreműködött és összeesküdött Isten jelenléte és az élet hatalma ellen. A teljes nyilvánosság „végső kontrollja”, jelesül egy másik jogi rend, illetve egy másik vallás által, vagy legalább az „ellenfél vagy ellenség” révén lett volna jelen, de ezek egyike sem volt ott. Nem csak a vezető réteg, hanem az összesereglett tömeg (a tényleges nyilvánosság) és akik legközelebb álltak Jézushoz, mind együttműködtek.

A keresztt mint a bűn, az elveszett világ és Isten szenvedésének kinyilatkoztatása

Jézus Krisztus kereszttje, mint az emberi pusztítás és önpusztítás felülmúlhatatlan mélysége van a szemünk előtt. A keresztt a káosszal és a rémülettel szembesít bennünket. Arra mutat rá, hogy a vallás és a törvény, a politika és a morál, az emlékezet és a közösségi vélemény romlandó, sőt már meg is romlott. A keresztt szembesít bennünket a rombolásra, értelmetlen tettekre és reménytelenségre hajlamos saját végtelen erőnkkel. Mindezt hirdeti „az Úr halála”, s nyilvánossá lesz az úrvacsora ünnepeiben. Az úrvacsora ünneplése során nem megyünk el szótlanul a keresztt mellett és azt nem próbáljuk meg titkok mögé bújtatni. Az úrvacsora ünneplése nem teszi jelentéktelenné és nem magyarázza ki Krisztus halálát. Éppen ellenkezőleg, felfedi a szörnyű eseményt: a keresztt az egész teremtett világ bukása vált nyilvánvalóvá. Vallás, törvény, politika és közvélemény – sőt még a szomszédok, barátok és tanítványok is – az ellen fordultak, aki szóban és tettben egyaránt hirdette számukra Isten jelenlétét, igazságosságát és szeretetét. Egyrészt gonosz akarattal ellene fordultak, másrészt pedig gyámoltalanul elfordultak tőle. Mindez hirdettetik az Úr halálában.

Krisztus keresztyének, pontosabban halálának hirdetése kihúzza a talajt az ember vallási, jogi, politikai és morális önigazsága alól. Krisztus halála hirdetésének fényében senki sem dicsekedhet, senki sem mutogathat másokra, senki sem különböztetheti meg magát másoktól, senki sem emelheti fel önmagát és nem nézheti le a másikat. Minden illúzió szertefoszlott afelől, hogy az ember a maga erejéből meg tudja szabadítani önmagát, miközben távol akarja tartani magát Istentől. Önmagát távolra veti Istentől, s elzárja önmagát a jó, az igazság, a teremtett mindenség és az élet elől – ez az, amit a bibliai hagyomány bűnnek nevez.¹⁰⁹ Krisztus keresztyének hirdetése a szemünk elé tárja a „világ bűnét”, amelyben nincs többé számunkra semmi biztosíték, mert minden immunrendszer felmondta a szolgálatot, egyedül csak Isten tud segíteni.

De hogyan tud Isten még ebben a helyzetben is segíteni, ha – és ez a legfélelmetesebb a Krisztus keresztyében – az egész teremtett mindenség, azaz minden hatalom, minden rendért felelős intézmény összeesküszik ama cél érdekében, hogy „Istentől távol tartsák magukat” (H.-G. Geyer)? Hogyan tud Isten segíteni, ha a világ – úgyszólván – hermetikusan elzárja magát Istentől, ha teljesen elvágja az Istenhez fűződő köteléket és magát Istennel szembe helyezi? A keresztyében észre kell venni és el kell viselni azt az eshetőségét és valóságot, hogy Istentől nem vezet többé út a világhoz. A keresztyén világgossá válik: Isten akarata megghiúsult, hogy tudniillik a Názáreti Jézus által jelentse ki magát, és az is, hogy Jézus és az Ő cselekedetei által hirdetessék meg az eljövendő Isten-országát. Istennek a szándékai, nevezetesen az önmaga kijelentése a mindent felülmúló ember-szeretete révén, vagy az emberrel való végtelen szolidaritása, beteljesületlenség látszik és ezért veszélyben van. Hogy az inkarnációban Isten ajándékozta oda önmagát és ezáltal belépett az emberi élet-viszonyok körébe, egyre inkább felismerhetetlen. A keresztyén szembesíti Istent a világ bűnével és halálával olyan módon, hogy kérdésessé teszi nemcsak Jézus életét, hanem az isteni életet is.

Milyen Isten az, akit ilyen korlátok vesznek körül? Micsoda Isten az, aki a legbensőségesebb közösségre vágyik az emberekkel, de végül a lehető legmesszebbre kerül tőlük? A keresztyén a legteljesebben és legmélységesebben vonja kétségbe Istent. A bűnnel és halállal való

---

¹⁰⁹ Ld. Sigrid Brandt, Marjorie Suchocki, and Michael Welker szerk., *Sünde: Ein unverstündlich gewordenes Thema* (Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 1997).

közvetlen szembe kerülés a legszentebb Istent is meggyalázza. A teremtő Isten szembekerült a káosszal, amely kétségbe vonja a teremtést. A Jézus Krisztusban megjelent isteni szeretet kerül veszélybe a szervezett gyűlölet és szervezett hatalom által. Bár azok az erők, amelyek által Isten kormányozza a világot, alapvetően jók, mégis az romlás és hanyatlás felé sodródik. Így a kereszt Isten szenvedését és erőtlenségét hirdeti – nem csupán Jézus Krisztus halálát és szenvedését, hanem az Istenség szenvedését és erőtlenségét egyszerre a maga mélységében.

Istennek ebben az erőtlenségében, mely a kereszten válik láthatóvá, két dolgot ismerhetünk föl. Egyfelől felismerjük a Teremtő, a Szentlélek és a megfeszített Jézus közösségét szemben azzal a világgal, amelyik elveti Istent (Ld. különösen is a 12. fejezetet). Másfelől felismerjük az isteni természetet is, amelyről most válik igazán nyilvánvalóvá, hogy egyetlen ember sem idegen számára. Felismerjük azt az Istenséget, amely önmagát adta a mérhetetlen emberi nyomorúságért és gyarlóságért. Felismerjük azt az Istent, [illetve a kereszt révén azt a Krisztust – *fordítók betoldása: G.B. és P.L.*], aki nem csupán a halálnak tette ki önmagát, hanem az Istentől való eltávolodás mélységének is, amit némely bibliai tradíció „pokolnak” nevez. Bármit is jelentsen ez a kifejezés, a hagyomány Jézus pokolra való alászállásáról beszél, hogy megmagyarázza ezeket a dolgokat. (Ezzel ellentétben, az a kifejezés, hogy „alászállt a halottak birodalmába”, Istennek a pokollal való szembenállását trivialisálja.) Az eddigieket egy mondatban összefoglalva: a kereszten láthatóvá válik a pokol. De az is nyilvánvaló, hogy a pokol nem idegen Istentől, hiszen Ő szenved a pokoltól, s ezáltal kiteszi istenségét ennek a szenvedésnek.

Az Úr halálának hirdetése az úrvacsora ünneplése során, valamint a világ elesettségének és Istentől való elhagyatottságnak éjszakája azonban mégis Isten hatalmára mutatnak. Ez az erő az, amely egymaga segít és az egyetlen erő, amely képes segíteni. A húsvéti üzenet alapján a feltámadt Krisztus jelenléte megszabadította az embert a teljes reménytelenség és az élet zsákutcájának állapotából. De ez nem egyfajta túlvilági, természetfeletti megmentő „valaki”, akivel a feltámadt Krisztusban találkozunk. A feltámadt Krisztusban éppen azzal találkozunk, aki előre tekint az „elárultatás éjszakájára”, jelenlétét ígéri a kenyérben és a borban, s aki az Ő emlékezetére szerezte a közös vacsorát, s aki jelenlétét és Isten teremtő erejét ehhez a vacsorához kötötte.

Az úrvacsora ünneplése a kereszt helyzetére úgy tekint, mint a mélységes bűn és szenvedés állapotára. Erről pedig úgy tesz bizonyosságot, mint amit Jézus kegyelmesen megelőlegezett és amely felett győzött. A húsvét előtti Jézusra való emlékezés, aki azért szerzi az úrvacsorát, hogy minden időben, még a legnagyobb aggodalmak közepette is a tanítványai bizonyosak lehessenek a vele való kapcsolatuk felől, s ily módon ezt a közösséget meg tudják újítani, a feltámadás Krisztusában ezek a tanítványok a húsvét előtti Jézust ismerik fel. E megújított közösség által ismerték fel a húsvét előtti Jézust a feltámadt Krisztusban. A feltámadt Krisztus jelenlétének megtapasztalása a Jézusra való emlékezésben virágzik ki, akit az „elárultatás éjszakáján” minden oldalról szorongattak, aki a hűtlen, de legalábbis gyámoltalan tanítványokkal körülvéve mások iránt való szeretettel és gondoskodással tekintett előre. Csakis Jézus hűségének fényében lehet mind a keresztet, mind az Ő halálát hirdetni és arra emlékezni. A világ gonoszsága és elveszett állapota, valamint az „Istentől való elhagyatottság éjszakája” Isten hűségének és szeretetének világánál válik számunkra jelenvalóvá.

Úrvacsora és áldozat: ki kell bogozni a problémák kuszáját

Jézus hűsége és szeretete aligha kérdőjelezhető meg, még azok számára sem, akik csak hallomásból ismerték a személyét és életét. Ezzel ellentétben, a Krisztus keresztiéhez kapcsolódó, Isten hűségéről és szeretetéről szóló beszéd sokak számára megkérdőjelezhető. Sőt, ez támadási felületet is nyújtott. Ez egyrészt azért lehetséges, mert némileg tisztázatlan Isten emberért való szenvedélyes szeretete, amely szeretet éppen a kereszten vált nyilvánvalóvá. Másrészt pedig mindez „Jézus kereszten való áldozatának” és az ezáltal „megváltásnak/kiengesztelésnek” nem kellően tisztázott vagy téves fogalmiságából is ered.

A rossz megközelítés azt mondja, Krisztus kereszti nem csupán az emberiség mélységes bűnét hirdeti, hanem arra is rámutat, hogy egy „igazságos” Isten az emberiség hibáiért elégtételt kíván. Mivel a bűnös ember ebben a helyzetében nem mutathat be ilyen „megváltó” elégtételt, Isten ártatlan Fia, az Isten báránya az, akit ezért fel kell áldozni. Csakis ez az áldozat békítheti meg Isten haragját. Ezek a gondolatok működtek is a kultúránkban, mint valamilyen háttér-paradigma, amely úgy változtatta meg a gondolkodásmódot, hogy az radikálisan igazodjék az igazságosságon és gazdasági alapon nyugvó jóvátétel, elégtétel

modelljéhez. Ez az elégtétel magában hordozta és létrehívta a mérvadó kulturális hátteret, a szabályozás alapját, az erkölcsi igazodási pontot és a vallás legbelső lényegét. Ez valamilyen látens istenképet vetített az emberek elé, amely legkevésbé sem keresztyéni, valójában inkább démoni: Isten mindig jóvátételt keres, ami olyan áldozatvállalásra indítja az embert, amely megbékélteti és megnyugtatja az alapvetően kegyetlen és bosszúálló Istent. Sőt, még ki is elégíti a jóvátételt igénylő Istent. De ennek a jóvátételnek egy élő, véres és ártatlan áldozatnak kellett lennie. E nélkül az áldozat nélkül Istent nem lehet megbékíteni. Nagy teológiai és exegetikai erőfeszítések kellettek ahhoz, hogy megszabadítsák a keresztt és az úrvacsora teológiáját ezektől a háttér-képzetektől, amelyek semmi másra nem voltak alkalmasak, mint hogy rombolják a hitet.

A 20. század utolsó évtizedének az úrvacsora kérdését érintő ökumenikus párbeszédei némi előrelépést és tisztázódást eredményeztek az úrvacsora és Jézus kereszten való áldozatának krisztológiai tartalma közötti kapcsolatban.¹¹⁰ Mindazonáltal azt is világossá tették, hogy az úrvacsora ünneplése nem kérdőjelezi meg Jézus kereszten való áldozatának egyszerűségét, illetve annak páratlanságát.¹¹¹ Szélesebb értelemben véve, az ajtó bezárult az olyan

¹¹⁰ Vö. Eckhard Lessing kritikájával, az *Abendmahl*, Bensheimer Ökumenische Studienhefte 1 (Göttingen: Vandenhoeck, 1993), 60kk., 80., 110. Ugyancsak vö. David Power „Words That Crack: The Uses of „Sacrifice” in Eucharistic Discourse,” in R. Kevin Seasoltz, szerk., *Living Bread Saving Cup: Readings on the Eucharist* (Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1987), 157kk.

¹¹¹ „The Eucharist” 1978 /L-RC/, 205. Vö. „Dublin Report” 1976 /M-RC/, 354: „A római katolikusok ... nem úgy látják az eucharisziát, mint egy másik áldozatot, amelyben valamit adunk Krisztus egyszer s mindenkorra érvényes áldozatához, de nem is a megisméltése az Ő áldozatának, hanem mint amiben ugyanazt az áldozatot sákramentális úton jelenlévővé teszik. Néhány methodista számára ez a megfogalmazás azt az értelmezést vonja maga után, hogy Krisztus újra feláldoztatik.” „The Eucharist” 1978 /L-RC/, 207: „A katolikus tanítás szerint a miseáldozat a keresztt áldozatát teszi jelenlévővé. Ez nem annak az áldozatnak a megisméltését jelenti és nem is ad hozzá semmit annak a megváltó jelentőségéhez. Amikor így értjük, azt állítjuk, hogy a mise áldozata megerősítése s nem pedig a megkérdőjelezése Krisztus kereszten bemutatott áldozata[ának] egyetemességének és teljes értékének.” „Eucharistic Doctrine: Elucidation” 1979 A-RC/, 74: „Az egyház az úrvacsora ünneplése során hálát ad Krisztus áldozatának

gyakran hangoztatott protestáns ellenvetések előtt, mely szerint a katolikus miseáldozat Krisztus kereszten való áldozatát szeretné újra és újra bemutatni az úrvacsorában.

A „jóvatételre épülő engesztelő áldozat” végzetes koncepcióját radikális kritika érte az ökumenikus megállapodáson kívüli teológiai vita során. A közösen kiadott szövegben csak néhány helyen tesznek kísérletet arra, hogy konstruktív módon értelmezzék az „áldozat” fogalmát az Újszövetség szövegének megfelelően. A fentebb kifejtett félresikerült értelmezéssel szemben a Református Egyházak Világtanácsának és a Keresztyén Egységtörekvés Titkárságának a „Krisztus jelenléte az egyházban és a világban” című 1977-ből való záró nyilatkozata már kínál lényeges megállapításokat „Jézus Krisztus áldozatát” illetően. Ennek kapcsán megnézzünk néhány próbálkozást, amely az „áldozat” és az „emlékezet” közötti kapcsolatot tisztázza.

Jézus Krisztus által bemutatott áldozat az Ő életében és halálában való engedelmesség (Zsid 10,5-10; Fil 2,8). Az Ő Pontius Pilátus alatt végbement egyszeri önfeláldozását örökké folytatja az Atya jelenlétében a feltámadás erejében ... Az „Eukarisztia” során az örömteli hálaadó imádságban, amikor a Krisztus egyháza a bűnösökért és az egész bűnös világért való megbékéltető halálára emlékezik, Krisztus maga is jelen van, aki „önmagát adta értünk mint Istennek kedves, jó illatú áldozatot” (Ef 5,2). Megszentelődött a Lelke által, az egyház pedig önmagát az Atyának ajánlja Jézus Krisztus Istenfiúsága által. Ezért ez lesz ezentúl a hálaadás élő áldozata, aki által Isten nyilvánosan dicséretetik (vö. Róm 12,1; 1Pét 2,5).¹¹²

Minden további vizsgálódás nélkül megállapítható: Krisztus áldozatáról folytatott párbeszéd fölbátorít bennünket arra, hogy merjünk fogalmat alkotni egy olyan Istenről, aki a világ bűnéért elégtételt kíván és ez az ártatlan vér kiontását eredményezi. Ez a koncepció évszázadokon keresztül érvényben volt, minden romboló következményével együtt.

---

ajándékáért és elkötelezi magát Krisztus akaratának, aki minden ember helyett ajánlotta fel önmagát az Atyának.”

¹¹² „The Presence of Christ” 1977 /R-RC/, 452.

Mostanra azonban egy mindenre kiterjedő teológiai kutatás és párbeszéd megtisztította és félre is tette ezt az elgondolást.

1. A „kiengesztelés” megmentő eseménye (H. Gese, B. Janowski)

Hartmut Gese az úttörő munkájában, a „The Atonement”-ben¹¹³, először arra mutat rá, hogy a kiengesztelés megragadja az emberi életet, segítséget nyújt, gyógyít és üdvösséget ad, éppen azon a ponton, ahol az emberi élet elveszett. A kiengesztelés olyan életet vetít elénk, ahol az ember – még ha a legjobb orvosságokkal, jogi és egyéb eszközökkel rendelkezik is – nem válhat a halál prédájává és nem taszíthatja az életét bizonytalanságba. A kiengesztelés megragadja az életet oly módon, hogy az ember nem vergődik többé a szétszakadozottság helyrehozhatatlan folyamatában – helyrehozhatatlan, mert a szétszakadozottság meghaladja az ember erejét. Az ember olyan helyzetben van, amelyben semmit sem lehet rendbe hozni. Az ember többé nem kerülhet olyan helyzetbe, amelyből semmi jó nem jön ki. A kiengesztelés megadja a következő kérdésekre a feleletet: „Amikor az ember bármilyen módon, de bűnösen eléri az egzisztenciájának határát, vagy amikor az ember ehhez hasonló helyzetbe kerül, akkor meg tudja-e önmagát szabadítani ebből a nyomorúságból? Van-e lehetősége az embernek új életre ezen a helyreigazíthatatlan folyamaton túl?”¹¹⁴

A kiengesztelés vagy megváltás nem azonos a megbékéltetéssel a békességre törekvő Isten szemszögéből. A kiengesztelés pontosan olyan helyzetben történik, amikor az ember az Istennel való megbékélés minden lehetőségét eltékozolta. Csakis a téves kiengesztelés-értelmezés indul ki abból a feltételezésből, hogy a halál zsákmányává vált bukott ember eljuthat az Istennel való megbékélésre: például az áldozat révén. Ez a feltételezés elmulasztja felismerni az ember átokkal sújtott helyzetének komolyságát. Egy olyan szituációról van itt szó, amelybe az

¹¹³ Hartmut Gese, „Die Sühne”, in *Zur biblischen Theologie: Alttestamentliche Vorträge*, Beiträge zur evangelischen Theologie 78 (Munich: Chr. Kaiser, 1977), 85-106. Bernt Janowski volt az első, aki megnyitotta és továbbgondolta Gese meglátásait. Őt számos újszövetségi tudós és rendszeres teológus követte. Ld még. Bernd Janowski, *Sühne als Heilsgeschehen: Studien zur Sühnethologie der Priesterschrift und zur Wurzel KPR im Alten Orient und im Alten Testament*, Wissenschaftliche Monographien zum Alten und Neuen Testament 55 (Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 1982), 1kk, 183kk.

¹¹⁴ Gese, „Sühne,” 86, 87.

ember beleesett és eltékozolta minden lehetőségét. Azok az emberek, akik a bűnnel és a rosszakarattal végzetes kapcsolatba kerültek, akik az átok világában élnek, csak mélyebbre süllyedhetnek azzal az önámító kísérletükkel, hogy ők már megbékéltek Istennel. Ha az Istennel való megbékéltetés kísérlete már sikerrel járt volna, nem élnének az átok világában. A megbékélés eme téves elképzelése nem ragadta meg világosan a bűn és a bűn rabságába zuhanás problematikáját. Ezzel szemben, ahogyan B. Janowski mondja, „a kiengesztelés a bűn és a rosszakarattal való végzetes kapcsolat szétszakítása. Ezt a szétszakítást egyedül Isten teheti meg, s mindez csakis az áldozat kultikus eseményében válik valósággá az embernek nyújtott jótéteményeként.”¹¹⁵ De Isten hogyan szakította szét a bűnnel és rosszakarattal való végzetes kapcsolatot a Jézus Krisztusban?

2. Az „áldozat” mindig az élet forrásának adománya, de nem szükségszerűen „áldozattá válás” (S. Brandt)

Hogyan „adta oda Jézus önmagát áldozatként”? Miként mutatta be áldozatát Istennek? Korunk egy másik úttörő munkájában, az áldozat témájáról készült művében Sigrid Brandt folytatta és előbbre vitte a teológiai vizsgálódás folyamatát a „megbékélés” fentebb leírt értelmezéséhez képest.¹¹⁶ Rávilágított arra a különbségre, amely szerint a német és néhány más nyelv, az angollal ellentétben, sajnos nem pontosan fejezi ki az fogalmak tartalmát. A német *Opfer* (áldozat) szó angolul a *sacrifice* és *victim* szavakkal adható vissza. Egyfelől kultikus „áldozatról” (*sacrifice*) beszélünk a templomban, de akkor is áldozatról (*sacrifice*) van szó, amikor a szülők mindhiába tanítatják gyerekeiket. Másfelől áldozatról beszélünk (*victim*) egy közlekedési balesetben, vagy a drognak és háborúnak is ilyen áldozatai vannak. A német és sok más nyelv [a magyar is ilyen – *A fordítók megjegyzése: G.B. és P.L.*] egyetlen szót használ mindkét jelentés érzékeltetésére. Sok áldozattal (*sacrifice*) lehet elérni, hogy valaki áldozattá váljék (*victim*). Azonban nem minden áldozat (*sacrifice*) vezet szükségszerűen áldozattá váláshoz (*victimization*). Az viszont semmi esetre sem engedhető meg, hogy vallási

¹¹⁵ Janowski, *Sühne als Heilsgeschehen*, 359.

¹¹⁶ Sigrid Brandt, *Opfer als Gedächtnis: Zu einem evangelischen Verständnis von Opfer* (Münster: Lit, 2000), és bibliográfia. Ld. a kitűnő leírást, Paul Empie and T. Austin Murphy, szerk., *The Eucharist as Sacrifice: Lutherans and Catholics in Dialogue III* Minneapolis: Augsburg, n.d.) 7kk.

értelemben ködössé válják a dolog és az áldozattá válásból „áldozat” kerekedjen ki. Az áldozattá válás (victimization) számos példája kísérel meg, hogy félrevezető módon „megszentelje” a pusztítást, vagy az emberölést azáltal, hogy az áldozat (sacrifice) nyelvjátéka mögé rejtőzik:

- Szükségszerű volt az „áldozat” a háborúban azért, hogy az emberek élhessenek.
- Az autózás és személy szállítás sok közlekedési áldozatot követelt.
- A drog áldozatait úgy kell „elfogadnunk”, miként azt egy bizonyos kultúra óhajtja vagy a személyes szabadság célt tévesztése parancsolja.

Pontosan ebben az értelemben homályosíthatjuk el Jézus áldozattá válását a kereszten, ha azt mondjuk, hogy ez Isten akarata volt.

A vallási és ideológiai szándékos elhomályosításokkal szemben Brandt arra mutat rá, hogy Jézus Krisztus testet öltése is egy bizonyos fokú áldozat, mert a testet öltésben Isten önmagát adja az emberi világnak. Az isteni természet emberi természettel keveredik; az isteni természet sebezhetővé válik. Ebben az értelemben az isteni természet mintegy áldozatul adatott. De ez nem jelenti azt, hogy Jézus a kereszten olyan „áldozattá vált” volna az emberek kezében, mint amit maga Isten akart – vagy tervezett és szándékozott. Ámbátor, ez az elítélendő „áldozattá válás” semmi esetre sem tartja vissza Jézus Krisztust és Istent attól, hogy az emberekhez [minden létformájában – *Fordítótól: G.B. és P.L.*] hű maradjon! Isten nem akarta Jézus Krisztust feláldozni. De Isten nem engedi azt sem, hogy az ember és a világ hatalmai tegyék áldozattá Krisztust, s ezzel Jézus áldozatát romba döntse és Istennek az ember iránti gondoskodását semmivé tegyék.

Amikor az úrvacsora kapcsán Jézus áldozatáról beszélünk, különbséget kell tennünk a következő dolgok között:

- A szeretet és hűség krisztusi áldozati ajándékára történő hálátelt emlékezés, mely visszautasítja azt, hogy az emberi bűn Istentől megvonja azt az ajándékot, hogy az emberek között maradjon, közösségre lépjen velük és munkálkodjék közöttük, velük;
- a bűn tudata, az emberek és világ elveszettsége, melyek Krisztust, mint áldozatot (victim) helyezték a keresztre.

Az áldozat nyelvezete kifejezésre juttatja azt a tényt, hogy Isten lemond arról a hatalmáról, amely szerint saját erejével láncolja magához a

teremtett mindenséget, s így a világnak teret ad a működéséhez, kibontakozásához, viselve az ezzel járó következményeket. Isten pontosan abban akarja megmutatni az Ő dicsőségét, hogy önmagát adta értünk és mindenkiért, aki ebben a világban bárhol és bármikor él, s pontosan ebben látjuk meg az Ő önmaga odaáldozásának szélességét és mélységét. Kétség kívül, az „önmaga oda áldozása” gondolattal gyakran szerencsétlenül, vagy legalább is problematikus módon visszaéltek, pl. szexista és militarista értelmezéssel. Talán a beszédnek új módozataira lenne szükségünk, hogy képesek legyünk különbséget tenni az elnyomás és leigázás félremagyarázása, valamint az embereknek az embertársaikért szabad akaratukból jövő önfeláldozó tette között. Lehetséges, hogy az áldozat és az áldozattá válás közötti különbségtétel, vagy az áldozatból való felajánlás és az áldozattá tétel közötti eltérés megértése segít majd kitalálni abból a helyzetből, amelyet a végzetes nyelvi zavarok okoztak a valláson belül és azon kívül.

A helyesen értelmezett úrvacsora ünneplése segítő lehet a megújulás és megértés egyre sürgetőbb feladatában. A békesség „vacsorája” a kereszti emlékezete kapcsán és Krisztus halálának hirdetésében nyeri el méltó helyét. Az Istent magasztaló, egymást elfogadó és az egymással való örömben megélt szimbolikus étkezés magában hordozza Isten szerető önfeláldozásának emlékeztétét, amely nagyobb és átfogóbb, mint Istennek bármilyen emberi visszautasítása és minden ellene való földi indulat. Az úrvacsora nem egy lesújtó és nyomasztó vallási rítus, nem is csupán olyan esemény, amellyel egy szörnyű kimenetelű katasztrófára emlékezünk. Még az „Úr halálának hirdetésével” együtt is az úrvacsora a szabadulás és öröm ünneplése marad. Krisztus halálának hirdetése Krisztus visszajövetelére és Isten országa eljövetelére irányítja figyelmünket és arra kell mutatnia a jövőben is. Az emlékezés fontossága Krisztus halálának hirdetésében beletorkollik a világ megszabadításának örömteli és reményteljes várakozásába, amely által Krisztus teljesen jelenvalóvá válik.

Következtetések

Jézus Krisztus úrvacsorában történő „reálprezenciája” nem választható el az Ő kereszten való önfeláldozásának és halálának „reálprezenciájától”. A mérhetetlen bűn és szenvedés ténye áll az úrvacsora ünneplésének középpontjában. A kereszti azt a jelentést hordozza magában, hogy az „elárultatás éjszakája” annak nyilvános sikerében teljeseedik ki. A kereszti

azt a tényt jelzi, hogy a Názáreti Jézus egy gyalázatos és kínokkal teli halálra ítéltetett, és a vallás, az uralkodó hatalom, a kettős jogrend és a közvélemény nevében kivégezték. A keresztrámutat egy olyan helyzetre, amelyben Istennek a bűnnel, halállal és káosszal való szembefordulása komolyan megkérdőjeleződik.

De visszatekintve az úrvacsora szereztetésére és a feltámadásra, a keresztnak olyan jelentése is van, hogy a mélységes bünt és szenvedést Krisztus már kegyelmesen megelőlegezte és legyőzte. Az úrvacsora szereztetése által Jézus lehetővé teszi a tanítványok számára a vele való közösség bármikor történő megújítását, még a legnagyobb nyomorúság közepette is. Az Istennel való közösség megújítása mintegy „megbékélésként” értelmezendő. Ez a megbékélés az ember helyrehozhatatlan állapotában is az új élet valóságát nyitja meg.

Jézus Krisztus teljes önfeláldozása és Istennek a Krisztusban megvalósult ember iránti jóindulata szintén úgy tekinthető, mint „áldozat” (az élet odaadása, feláldozása). Itt világosan különbséget kell tenni az áldozat és az áldozattá válás között. Még az emberek általi áldozattá válás (victimization) közepette is Jézus Krisztus hűséggel vállalta az Ő önmaga-feláldozását, s kész volt életét adni az emberekért. Ennek fényében vissza kell utasítanunk a megbékélés téves értelmezését, amely azt mondja, hogy Isten tervezte és akarta Jézus áldozattá válását abból a célból, hogy az Ő bűn miatti haragját és jóvátételi igényét kielégítse.

Hetedik fejezet

Krisztus halálát hirdessétek, „amíg eljön”

Isten teremtésben való teljes kinyilatkoztatásának reménysége.

A hetedik válasz arra a kérdésre, hogy „mi történik az úrvacsorában”, a következő: *Jézus Krisztus halála addig hirdettetik, amíg eljön, amíg visszatér, azaz a parúziáig. (1Kor 11,26) Krisztus keresztye és halála addig hirdettetik az úrvacsora ünneplésében, amíg Jézus Krisztus teljes jelenléte nyilvánvalóvá nem lesz az egész teremtésben. Ebben lesz felismerhető a bűn hatalma a világ felett. Így válik érthetővé, hogy a világ Isten feltétel nélküli megmentő tettétől függ.*

Miért problémás számunkra elképzelni Krisztus eljövételét?

Jézus Krisztus eljövételéről vagy visszajövételéről szóló beszéd legalább annyira félreérthető, mint amennyire az emberek elképzelik azt, hogy a húsvét előtti Jézus miként fog újra megjelenni az idők végezetén. Már az evangéliumokban is megtalálja az ember e fogalmak kapcsán az óvatosságra intést: „Ha valaki akkor ezt mondja nektek: Nézd, itt a Krisztus! – vagy: Nézd, ott van! Ne higgyétek!” (Mk 13,21; Mt 24,23). Ahogyan Jézus feltámadása nem a húsvét előtti Jézus újjáélesztése, úgy a Krisztus visszajövele sem az ember Jézus újbóli megjelenése lesz. Éppen ezért pontosabb, ha Jézus Krisztus parúziájáról beszélünk, az Ő országának eljövételéről, mégpedig azon célból, hogy pontosan körülhatároljuk, mi is a Krisztus eljövetele. Hogyan képzelhetjük el Krisztus országának eljövételét?

A megfeszített és feltámadt Krisztus *parúziája* az Apostoli és a Nicea-Konstantinápolyi hitvallásoknak lényeges tartalmi eleme. A mennybe ment Krisztus, aki az Atya jobbán ül, eljön majd a mennyből „ítélni élőket és holtakat”. Ez a gondolat azonban különös nehézséget jelent a modern embernek és a valósághoz kötődő tudatvilágának. Ugyanilyen problémák merülnek fel az Újszövetség kapcsán, amikor arról olvasunk, hogy az

Emberfia eljön a felhőkön az ég angyalaival, majd pedig az angyalait elküldi a világba (pl. Mk 13), vagy a föld és az ég eltűnik Isten színe előtt,

s a tenger, úgy ahogyan a Halál és a Pokol, kiadja a bennük lévő halottakat (Jel 20). De ez ugyanarra a problémára vezet vissza, amely szerint a modern ember nehezen találja elfogadhatónak azt a reménységet, hogy „Isten gyermekeiként” fogunk testünkől megszabadulva megjelenni, feltámadni (Róm 8). De vajon ezek a természetfeletti leírások – amelyek szinte megrémítik a képzelőerőt, s vágyalomnak tűnnek – teljesen elrugaszkodtak-e a valóságtól?

Nem kerülhetjük ki Krisztus visszatérésének nehéz kérdését, ha meg akarjuk érteni, hogy mi történik az úrvacsorában. Az úrvacsora ünneplése Krisztus egyházának múltjára, jelenére és jövőjére mutat (bővebb magyarázatért ld. a 9. fejezetet). Az úrvacsora ünneplése közösséget teremt az élők, a holtak és a még meg nem születettek között. Ebben az élő közösségben – amely természetsszerűleg fölötte áll minden elgondolásunknak, mert ez nem csupán a mi korunkkal és világunkkal való közösség – Isten uralkodása a Krisztus-várásban, a Krisztus eljövételében van, nekünk pedig erre a visszajövetelre kell figyelünk. Krisztus *parúziájának* teljes és határozott elgondolását bele kell helyeznünk abba a széles közösségbe, amely szükségszerűen minden földi tapasztalaton és összefüggésen túlmutat. Nem csupán mi, itt és most hirdetjük Krisztus halálát addig, amíg eljön, hanem emberek és közösségek sokasága a régmúlt időkben is hirdette és várta az Ő eljövételét, ugyanígy emberek és közösségek más időkben, a világ más tájairól, akik tőlünk teljesen elszakítva élnek az Ő megjelenésére várva szintén hirdetik Krisztus halálát.

Az Újszövetség a maga képi megjelenítésével a világról, a valóságról és a jövőről való elgondolásunk tudatos felnyitására készítet bennünket, méghozzá oly mértékben, hogy ezek az elgondolásaink egyedül csak a földi világra, valóságra és jövőre érvényesek. Az újszövetségi megfogalmazások annak a felismerésére ösztönöznek bennünket, hogy Krisztus eljövendő uralmát ne csupán egy bizonyos időponthoz kötött világ keretei között gondoljuk el, hanem úgy, hogy az bármely időben és minden világban bekövetkezhet. A feltámadt Krisztus nem akar az Ővéi nélkül élni, nem akar az Ő húsvét utáni teste nélkül és tanúi nélkül lenni. Éppen ezért a bibliai szövegek az Ő választottaival és angyalaival való visszatérésről szólnak, akik nem csupán egy adott időből és a világ egy adott tájáról gyűlnek össze, hanem a világ minden korszakából és

részből. A Márk 13 szövege szerint az Emberfia a választottakkal együtt fog eljönni nem csupán a világ egyik végétől a másikig, hanem „a föld sarkától az ég sarkáig” (Mk 13,27). A Jelenések 20 apokaliptikus képei hasonló elgondolásokat tárnak elénk. Ezek a képek összekötik Isten és a Bárány dicsőségét az ég és a föld elmúlásával, valamint a végesség és a halál megszűnésével.

A bibliai szövegek – a *parúziáról* szóló beszédhez hasonlóan – arról a reménységről szólnak, miszerint a feltámadás dicsősége minden időt és a világ minden táját beragyogja majd. Arról a reménységről beszélnek, amely a mennybe ment Krisztusban jelen van – egy olyan reménységről, amely felette áll minden olyan reménységnek, amely a végességhez kötődik. Ez a reménység áttör minden olyan szemléletet, amely csak magára erre a világra és erre a korra vonatkozik, legyen az akár kollektív természetű elgondolás is, mindamellett olyan szemléletet valósít meg, amely érvényes mind a megelőző, mind pedig a jelenlegi és eljövendő világra. Ez a reménység legyőzi a különös váradalmak, vágyak és kívánságok korlátok közé zárt természetét anélkül, hogy a fantasztikus spekulációk világába szökkenne. A bibliai szöveg ennek a világnak, ezeknek a testeknek, ennek a mennynek és ennek a földnek az elmúlásáról beszél. Amikor ezt említjük, akkor a helyes logikára építünk, egyben egy olyan valósághoz kötődő teológiára, amely nem lép ki/túl ezen a világon. Az úrvacsora liturgiája még ennél is valóságosabban hangsúlyozza: a *parúziáig* hirdetjük Krisztus halálát. Amíg Krisztus végleg vissza nem jön, a világot mi a kereszt árnyékában látjuk.

Ilyen szemlélettel tekintve Krisztusnak a teremtésben való teljes jelenléte felé, megláthatjuk azt a perspektívát, amely helyére teszi a reménységünket. Túl kell lépnünk a világunk abszolútizálásának bevett gyakorlatán, azaz, túl kell lépnünk a fogalmaink és általánosításaink abszolútizálásán, amely egyszerűen csak ehhez a világhoz kötődik és folyvást ezt ismétli. Reményeinknek, váradalmainknak és gondolatainknak nem engedhetjük meg, hogy felborítsák és elhomályosítsák a Krisztus-várásunk és az Isten országa eljövételének reménységébe vetett bizodalunk gazdagságát, amelybe beleértjük a múlt és jövő keresztyéneinek és keresztyén közösségeinek a látását, váradalmait és reménységét is. Komolyan kell vennünk és el kell fogadnunk ezt a gazdagságot, a sokféleséget, valamint a korok és világok kimeríthetetlen sokszínűségét anélkül, hogy Krisztus *parúziáját* szem elől tévesztenénk.

Jézus Krisztus Úr volta és Isten országának eljövetele

Krisztus halálának hirdetése az úrvacsora ünneplése közben már közvetlenül Krisztus visszajövetelére utal. Ez a visszatérés összhangban van Isten országának eljövételével, amelyért az Úr Jézustól tanult imádságban szoktunk könyörögni: „Jöjjön el a Te országod.” Isten országára és annak beköszöntére figyelve a következőt olvassuk: „Azt sem mondhatják: Íme, itt van, vagy íme, ott van! Mert ténylegesen az Isten országa (már) közöttetek van!” (Lk 17,21) Isten országának eljövetele a szeretet, a megbocsátás, a kegyelem és az igazságosság terjedésében tapasztalható meg. De Isten országát nem lehet helyhez kötni. Nem lehet díszesen átkötni és kiszállítani, mint egy csomagot, nem is tudjuk birtokba venni. Pontosan ugyanazon dolgok érvényesek Krisztus visszajövetelére, amint az történt az Emberfia érkezésekor. Abban bizonyosak lehetünk, hogy Krisztus jelen van az Ő tanúival, amikor róla bizonyosságot tesznek, az Ő nevében szeretettel cselekszenek és megtartják az úrvacsorát. De nincs olyan tanú, idő, kultúra, egyház, vallási és egyházi mozgalom, bármennyire is sikeres, amely birtokolni vagy irányítani tudná Krisztus visszajövetelét. Mindannyian csak részt vehetnek a hirdetésében, amely közvetlenül az Ő mindenek feletti uralmára, a teremtett világban való teljes megjelenésére irányul.

Annak ellenére, hogy Krisztus teljességének a „reálprezenciája” révén az Ő jelenlétéről beszélünk, az úrvacsora ünneplése valójában Krisztus majdani eljövételére mutat, amely tény azt kívánja tőlünk, hogy tekintsünk Krisztus élő voltára és vegyük komolyan, hogy Krisztus úrvacsorai jelenléte még nem öleli fel az Ő teljes jövőjét. Ugyanakkor, amikor a Krisztus-esemény jövő felé mutató nyitottságára utalunk, még nem jelenti azt, hogy az Ő időbeli jelenlétét tapasztalnánk valamilyen helytelen és tökéletlen értelmezéssel. Még ha Krisztus jövője nem is teljesedett ki, az Ő jelenlétében mi már elnyerjük a szabadulásunkat az Ő legnagyobb mértékű vigasztalása és bátorítása közepette. Krisztus teljességének valóságos jelenléte megengedi nekünk azt a felismerést, hogy az Ő jelenléte és eljövetele közötti dinamikus összekapcsolódásra gondoljunk. Miként a teljes Krisztus jelen volt húsvétot megelőzően oly módon, hogy bár az Ő élete és világgal összeforrt története még nem teljesedett ki, úgy van a teljes Krisztus jelen érettünk az úrvacsora ünneplésében is, noha várjuk az Ő távolabbi szabadítását és a teremtés teljességét feltáró tettét.

Az üdvjavak teljes megtapasztalása egyidejűleg történik az Ő visszavárásával, ahogyan azt 1971-es Windsor Statement fogalmazza meg:

Az úrvacsorában az Úr halálát hirdetjük, amíg eljön. Az eljövendő ország előízét érezve, hálaadással tekintünk vissza mindarra, amit Krisztus tett értünk, mint jelenvalót köszöntjük Őt magunk között, várjuk az Ő végső megjelenését országa teljességében, „amikor pedig majd alávettetett neki minden, akkor maga a Fiú is aláveti magát annak, aki alávetett neki mindent, hogy Isten legyen minden mindenkben” (1Kor 15,28). Amikor ugyanannál az asztalnál gyülekezünk egybe az úrvacsora ünneplésekor, midőn ugyanaz az Úr hív bennünket, hogy az egy kenyérből részesüljünk, akkor nem csupán Krisztus és egymás iránti elkötelezettségünkben vagyunk egyek, hanem az egyháznak a világ iránti küldetésében is.¹¹⁷

Az 1978-as „The Eucharist” című dokumentum hangsúlyozza, hogy az „üdv történet” minden dimenzióját hordozza az eljövendő Krisztus jelenlétének teljessége: a jó teremtésére való emlékezés, a „bűn valóságának” széttörése, Isten ígéjének vigasztalása és ígérete, a kenyér és a bor mint a teremtés ajándékai, valamint „az emberi élet alapvető szükségai” belsőleg mind összekapcsolódnak a „keresztények egységében, amely az ő Uruk és egymás között jön létre mint Isten országának hirdetése és kezdete, illetve a jövő beteljesedésének ígérete.”¹¹⁸

Így az eljövendő Krisztus élő valósága az élet és a világ legkülönbözőbb helyzeteiben válik érthetővé, megismerhetővé és hitelessé. Megerősíthetjük egyrészt Krisztus személyének valóságát az élet és a világ azon helyzeteiben, amelyek részben vagy egészben túl vannak ezen az időn és világon, másrészt ugyanígy szemlélhetjük az Ő működésének folytonos erejét, amely az Ő személyének sokféle megnyilvánulásában már látható volt a húsvét előtti időtől kezdve.

¹¹⁷ „Windsor Statement” 1971 /A-RC/, 69.

¹¹⁸ „The Eucharist” 1978 /L-RC/, 194. A trinitárius teológia ehhez kapcsolódó perspektívái szintén előjönnek a 194kk. oldalakon. (ld. 12. fejezetet)

Csupán Jézus Krisztus eszkatológiai eljövételére figyelve tudjuk megérteni Krisztus folyamatos cselekvését és állandó életműködését, mégpedig úgy, ha hűek maradunk hozzá és a küldetéséhez, de ugyanakkor hűek maradunk ehhez az egész világhoz, a „mi világunkhoz”. (Ld. 8. és 9. fejezeteket) Amikor a tradíció a Krisztus mennyei cselekvéséről, Isten színe előtti pártfogásáról, érettünk való közbenjárásáról beszél, az az Ő önmagához való hűségét fejezi ki, amelyben a hozzánk való hűségének a lényege van, sőt ebben láthatjuk meg a mi idői világunkhoz való hűségének alapját is, nem különben az „örök életre való megtartatásunk” biztosítékát.

A 20. század utolsó évtizedeinek ökumenikus párbeszédeiben látható a megöletett és mégis örökké élő Krisztus egysége, valamint az Övéivel való közössége, amely átível minden földi távolságot és különbséget. Ezt csak pneumatológiai értelemben szabad értelmeznünk, azaz, amiként az Isten Lelke cselekszik. A Windsor Statement szavaival így lehet mindezt kifejezni:

Az Úr... aki a Szentlélek ereje által jön az Övéihez, Ő a dicsőség ura. Az úrvacsorai ünneplésben megérezzük/megelőlegezzük az eljövendő kor örömét. Isten Lelkének átformáló ereje által a földi kenyér és bor mennyei mannává és új borrá válik, az új ember számára eszkatológiai vendégséggé: az első teremtés jegyei az új ég és új föld zálogaivá és első gyümölcseivé válnak.¹¹⁹

Ez azt jelenti, hogy:

- A Szentlélek ereje által Jézus Krisztus az örökkévaló Úr;
- A Szentlélek ereje révén az úrvacsora ünneplése az örök dicsőség előízévé válik;
- A Szentlélek ereje által a kenyér és a bor földi jegyei mennyei ajándékokká válnak. A teremtés ajándékaiból, amelyek a múlandó életet lehetővé teszik, most az új teremtés ajándékai lesznek, amelyek örök életet adnak.

---

¹¹⁹ „Windsor Statement” 1971 /A-RC/, 71.

Az eljövendő Krisztusról mondtak alapján a Szentlélekre vonatkozóan ezt állapíthatjuk meg: „A Szentlélek jelenléte az előíze, záloga és első gyümölcse Isten országa eljövételének. Valamennyiszer az egyház kiszolgáltatja az úrvacsorát, az Isten országának beteljesülése felé tekint.”¹²⁰

Az úrvacsora mint „Isten országának vendégsége” és mint „mennyei liturgia”

Az úrvacsora Krisztusnak a teremtett mindenségben való teljes jelenlétére, Isten országának beteljesülésére és annak a legteljesebb eljövételére mutat. Ezzel a szemlélettel nézve, az úrvacsora valójában már része mindannak, amire utal, amit jelez. Az egyház két képet használ az úrvacsora liturgiájában, hogy kifejezze mindazt, amire az úrvacsora mutat és mindazt, amiben már részesedik: „Isten országának vendégsége” és a „mennyei liturgia”.

Az úrvacsora szereztetése kapcsán a Máté 26,29-ben ezt olvashatjuk: „De mondom nektek: nem iszom mostantól fogva a szőlőtőnek ebből a terméséből ama napig, amelyen majd újat iszom veletek Atyám országában.” (Mk 14,25: „... Isten országában”; Lk 22,18: „...amíg el nem jön az Isten országa”). A Lukács 22,16-ban Jézus azt mondja a vacsoráról: „Mert mondom nektek, hogy többé nem eszem ebből a húsvéti vacsorából, amíg csak be nem teljesedik ez az Isten országában.” A beteljesedés kezdődik el az úrvacsorában. A feltámadt Krisztus jelenlétében Isten országának vendégségét ünnepeljük. Ezért a feltámadt Krisztus jelenlétében (amely jelenléte nem lehet az úrvacsorára korlátozni) Isten országa úton van, azaz „eljövendő”. Az Ő országának és az Ő visszajövetelének, parúziájának a beteljesedése van a szemünk előtt. A „Kereszttség, úrvacsora, lelkesítő szolgálat” című dokumentum így írja le ezt a megállapítást: „Az úrvacsora meglátja velünk Isten ama uralmát, amely a teremtés végső megújulásaként ígértetett meg és annak előízét adja.”¹²¹

E megállapításban rejlő feszültséget mégis csak különbözőképpen lehet érteni. Ha az úrvacsorát egyfajta előíznek tekintjük, vagy ha az a Krisztus halála hirdetésének beárményekölését jelenti (ld. különösen is 2., 6. és 10. fejezeteket), akkor az úrvacsora arra az útra és távolságra mutat, amely

¹²⁰ God's Reign and Our Unity 1984 /A-R/, 43.

¹²¹ „Kereszttség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” 1982 /WCC/, 479.

közöttünk és Isten törvényének betöltése között van. Mindaddig, amíg ez a feszültség fennáll, addig ez a kettős felfogás kérdéseket és különbözőségeket fog felvetni. Ilyeneket: Örvendeznünk kell-e már Krisztus és Isten országa eljövételének? Az úrvacsora már valóban az Isten országának vendégsége? Vagy a mi türelmetlen várakozásunkat újból arra az örömlakomára irányítja, amely éppen a szemünk előtt van? Türelmetlenül kell-e várnunk a mennyei vendégségre, miközben kellő indulattal imádkozva mondjuk: *Maranatha*, azaz „Jövel Uram, jövel!” (1Kor 16,22) és ezt: „Jövel Uram Jézus!”?

Különösképpen és elsősorban az ortodox teológia hangsúlyozza azt, hogy a hívő ember az úrvacsora által részesedik a titokzatos megszentelődésben, misztikus megistenítésben, amely a Isten Lelkén keresztül őt az Atya és a Fiú kötelékébe juttatja.¹²² Az ortodox teológia úgy hangsúlyozza ezt a „misztikus megistenülést”, mintha a mennyei dicsőségben és liturgiában részesedne az ember. Az egyház úgy ünnepli az úrvacsorát, mint amelyben itt és most a mennyei liturgia fejeződik ki.¹²³ Az ökumenikus párbeszédnek egyre világosabban hívták fel a figyelmet: az úrvacsora ünneplésében a Szentlélek egybegyűjti, építi és elküldi minden idők valamennyi egyházát, hogy ily módon minden emberi képességet messze felülhaladó módon kösse össze ezeket az egyházakat.

Ez a „felemeltetés” és „felfelé épülés” azonban olyan ítélettel van egybekötve, mely felmutatja, hogy az emberi élet nincs összhangban a Krisztus-i élettel és az eljövendő Isten országával. Az biztos, hogy az úrvacsora nem ennek az ítékezésnek a helye, hanem az Úr halálának hirdetésével azt a tényt emeli ki, hogy a világ Isten jelenléte előtt elzárkózik és azt visszautasítja. Éppen ezért számosan nem túl heves türelmetlenséggel várják ennek a világnak a végét, Isten országának beteljesedését és Krisztus teljes jelenlétét. Ők a maguk életére nézve sokkal inkább boldogan hagyatkoznak Isten világot átforgató kegyelmére, illetve az értük és közöttük végzett munkájára. Boldogan fogadják Isten Szentlelkének közöttük és értük végzett munkáját, hogy felkészítse őket Krisztus teljes jelenlétére. Megtanulják úgy fogadni az úrvacsorát, mint egy étkezést az Isten országa felé vezető úton.

---

¹²² „The Mystery of the Church” 1982 /O-RC/, 55. Ld. Alexander Schemann, *For the Life of the World: sacraments and Orthodoxy* (Crestwood, N.Y.: St. Vladimir’s Seminary Press, 1995).

¹²³ „The Mystery of the Church” 1982 /O-RC/, 55.

Amikor az iker leányaink három évesek lettek, gyönyörű példáját adták annak, hogyan tud az Isten országa beteljesedésének türelmetlen várakozása türelmes várakozássá fordulni. Estéről estére lefekvés előtt azt kérték az édesanyjuktól, hogy meséljen nekik valamit a mennyországról. Hallották már, hogy a dédnagymamájuk és más elődeik is a mennyországban vannak. Ott vannak az angyalok. Isten is ott van. Hogyan nézhet ki a mennyország? Mikor fogunk a mennyországba menni? Hogyan jutunk el oda? Mit fogunk ott csinálni? Folytak belőlük a kérdések kérdések hátán. Az egyik este azt szerették volna megtudni: „Anyá, mit esznek a mennyországban?” Azt értették meg a feleségem válaszából, hogy a „mennyei étel” nem hasonlít az ő „ételről” alkotott elképzelésükhöz. S nagy sóhajjal mondták: „Nos, mi még olyan kicsik vagyunk!”, s ezzel a témát végleg lezárták.

Az úrvacsora ünneplése addig hirdeti Krisztus halálát, ameddig a teremtett dolgok teljessége, az idők és a világ teljessége nem csatlakozhatnak bele ebbe a mennyei doxológiába Isten színe előtt. Krisztus halálának hirdetése a *parúziáig* és az úrvacsora egyetemes ünnepléséig ahhoz a szilárd meggyőződéshez vezet, hogy Isten mennyei dicsérete, amely már itt elkezdődik, nem egy természetfeletti elképzelése a paradicsomi állapotnak. Ehelyett sokkal inkább egy lelki valóság, amelynek bekövetkezését még csak várjuk, de a hatását már ebben a világban kifejti, amely ezt a világot alakítja, megújítja, megőrzi és átformálja. A Miatyánkban az emberek Isten országának eljövételét kérik, de ez az eljövendő királyság már hatásában Krisztus *parúziájára* mutat. Isten eljövendő országa áthatja a mi valóságos életünket Krisztus sokféle vonásaival, a megváltás várásával és ezeknek az Istenben való reménységével. Az úrvacsora ünneplésében az ember egy olyan közösségbe helyeztetik, amely nem illúzió, vagy fikció, még akkor sem, ha a teljességre és tökéletességre törekvő valamennyi rögzült gondolkodás ezt megkérdőjelezi.

Krisztus halálának hirdetése, amíg eljön, összecseng azzal, amit Pál apostol ír a 2Korinthus 3,18-ban: „Mi pedig, miközben fedetlen arccal, mint egy tükörben szemléljük az Úr dicsőségét mindnyájan, ugyanarra a képre formálódunk át az Úr Lelke által dicsőségről dicsőségre.” Isten dicsősége visszatükröződik azok által, akiket Isten Lelke átformál, úgy, ahogyan ez a közösség folyamatosan önmagán túlra mutat és túlnő önmagán. Valójában ez a közösség nem csupán Isten dicsőségét tükrözi vissza, hanem ezt a dicsőséget különböző formákban meg is testesíti – „dicsőségről dicsőségre” – Krisztus képének gazdagságában, illetve

Krisztus testének sokféle szépséget hordozó felépítésében. Ez azonban „Krisztus haláláról szóló igehirdetéssel”, az egyház kereszt alatt való helyzetének és Krisztus szenvedésének felismerésével jár együtt. Jelenti azt a szilárd hitbeli felismerést is, hogy ha még nem is fogadnánk el a feltámadott Krisztus jelenlétét és az Ő isteni dicsőségben való eljövételének valóságát, Krisztus önfeláldozása és az így ünnepelt úrvacsorai örömmel mindig megelőzi a mi elutasításunkat.

Következtetések

Az úrvacsora minden időben és a világ minden táján történő ünneplése során a feltámadt Krisztus jelen van. Amiként az úrvacsorát a világ különböző helyein és különböző időben egy-egy konkrét közösségben ünneplik, úgy mi is önmagunkat reménységünkben és váradalmunkban Krisztus teljes jelenléte felé irányítjuk. Egyfelől tapasztaljuk a világ tökéletlenségét, a bűn hatalmától való fenyegetettségét és Krisztus jelenlétének viszonylagos hiányát. Másfelől, várjuk a mennybement Krisztus visszatérését és az Ő mindenek feletti hatalmát. Az Újszövetség Krisztus *parúziájáról* szóló képi leírása szükségszerűen nehézséget jelent számunkra, ugyanis Krisztus eljövételének olyan univerzalitására mutat, amely fölülmúlja a világ történetének tökéletes elképzelését és a tökéletes jövőt. Azt a tényt, hogy Krisztus *parúziája* még előttünk van, egyfelől úgy tapasztaljuk meg, mint valamilyen hiányt: csupán egy zálogunk van az eljövendő királyságból, mi még az Isten országának vendégsége és a mennyei liturgia felé vezető úton vagyunk, amelyen az egész teremtett világ Istent fogja magasztalni. Másfelől, ugyanez kifejezheti Krisztus győzelme és a világban végzett munkája feletti örvendezést – amely túlmutat minden emberi elképzelésen. De ez kifejezheti azt az örömet is, hogy Isten még mindig cselekszik a világban és kegyelmesen formálja azt. Sőt, Istennek ez a cselekvése nem csupán a jövő nemzedék életéhez fog hozzájárulni, hanem számunkra is jótétéménnyé fog válni, nem különben az elmúlt idők számára és a világ más tájainak is hasznára szolgál.

Nyolcadik fejezet

„Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”

*Az úrvacsora miért nem csupán a visszaemlékezés vacsorája:
a Krisztus emlékezete mint a Szentlélek ajándéka és
mint kulturális erő*

Mi történik az úrvacsorában? A nyolcadik válasz szerint az úrvacsora az az esemény, amely megalapozza és megerősíti Jézus Krisztus emlékezetét. Ez az „emlékezet”, vagyis az emlékezés aktusa, magába foglalja a szilárdan megalapozott és élő emlékeket, illetve tapasztalatokat és a Krisztus megváltó jelenlétének reménységét. Azokat az embereket, akik megalapozták és megerősítették ezt az emlékezetet, Krisztus az Ő életének teljességébe vonja. A Krisztusra való emlékezést éppen ezért a Szentlélek munkálja.

Nem csupán ennyit jelent: a ti reám való visszaemlékezésetek

Az úrvacsora „emlékezet révén” történő megünneplésének parancsa a Lukács 22,19-ben és az 1Korinthus 11,24-25-ben van megírva. Ez a fajta „emlékezési aktus”, amit a jelenlegi ökumenikus párbeszédekben ugyancsak emlékezetnek vagy *anamnesis*nek hívnak, többet jelent, mint pusztán az emlékezés mentális megnyilvánulása.¹²⁴ „Sokkal több, mint a múlt egy eseményére való pusztán intellektuális emlékezés.” Az emlékezet „Krisztus diadalmas áldozatának újraélése és jótéteményeinek számunkra elérhetővé tétele.”¹²⁵ Az úrvacsora ünneplése sem pusztán Krisztus életének, halálának és feltámadásának egyéni és közösségi belső átélése, ezeket ugyanis majd ki fogják hirdetni és feljegyzik a nyilvánosság számára. Az úrvacsora élő emléket állít a felsorolt Krisztus-eseményeknek azért, hogy a Jézus Krisztusra való emlékezés tovább

---

¹²⁴ „The Presence of Christ” 1977 =R-RC/, 450.

¹²⁵ „Denver Report” 1971 /M-RC/, 325; 326.

éljen, határokat átlépve tovább terjedjen, s hogy az Óra való emlékezés megújuljon, új életre keljen, elmélyüljön és megerősödjék.

Ez az emlékezés jelenvalóvá teszi „Isten Jézus Krisztusban való mindent átfogó megbékéltető tettet”:¹²⁶ „Krisztus mindazzal együtt, amit elvégzett értünk és a teremtett világért (testet öltésével, szolgai mivoltával, szolgálatával, tanításával, szenvedésével, áldozatával, feltámadásával, mennybemenetelével és a Szentlélek elküldésével), maga van jelen ebben az *anamézisben*, amely szintén az ő *parúziájának* és királysága beteljesedésének az előíze.”¹²⁷ Hogyan képes az „emlékezet” ilyen hatalmas dolgokra?

„Kollektív emlékezet” mint kulturális (ható)erő

„Az ember hajlamos úgy gondolni az emlékezésre, illetve emlékező képességeire mint csupán belső jelenségekre, mely az egyén agyában játszódik le – és amely csupán a neurofiziológia, neurológia és pszichológia tárgya. ... De hogy mi is az, amit az emlékezet elraktároz, hogyan rendszerezi ezt a tartalmat, milyen hosszú ideig képes megtartani az emlékeket, nemcsak bensőnk kapacitásának és irányításának legtágabb értelemben vett kérdése, hanem a mindezen túlmutató külső körülményeké is, azaz társadalmi és kulturális kérdés is egyben.” Jan Assmann, német egyiptológus, a *Cultural Memory*¹²⁸ című jelentős művében – Maurice Halbwachs,¹²⁹ Claude Lévi-Strauss,¹³⁰ valamint más, az emlékezés kultúrájával foglalkozó szakemberek munkáját felhasználva – nagyszerűen mutatja be az emlékezés kulturális erejét. Kutatásai szerint az emlékezés nem csupán valamilyen személyes vagy közösségi mentális jelenség. Sokkal inkább erőt jelentő tényező bárhol a világon közösségekben élő nemzedékek számára. Az emlékezet nem csupán a közös múltat határozza meg nagy mértékben, hanem az együtt átélt

¹²⁶ Ld. „Ministry and Ordination” 1973 /A-RC/, 82.

¹²⁷ „The Eucharist” 1978 /L-RC/, 196. Hasonló gondolatok találhatóak a „Keresztség, úrvacsora, lelkeszi szolgálat” dokumentumban, 1982 /WCC/, 477; ld. még *God's Reign and Our Unity* 1984 /A-R/, 41.

¹²⁸ Jan Assmann, *Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen* (Munich: Beck, 1992), 19-20.

¹²⁹ Maurice Halbwachs, *The Social Framework of Memory*, European Sociology Series (Ayer, 1975).

¹³⁰ Claude Lévi-Strauss, *The Savage Mind* (Chicago: University of Chicago Press, 1966).

jelent és a reménnyel várt jövőt is. Kulturális értelemben helyet teremt magának, és nem kevésbé alakítja, jellemzi az ember közösségi és egyéni életét, miképpen az az élet természetes terében történik. Az emlékezet (ható)ereje akkor válik világossá, amikor észrevesszük azt az utat-módot, amelyen a „kulturális emlékezet” túllép a képlékeny „kommunikatív emlékezeten”.

Egy bármilyen közösség „kommunikatív emlékezete” az a közösen átélt emlékezet, amely folyamatosan formálódik. Folyamatosan gyarapszik, de folyamatosan halványul is. Ahogyan a nemzedékek váltják egymást, úgy egymásra rétegződnek. A társadalom kézzelfogható életkörülményeiből kifejlődő „kommunikatív emlékezet” mentén kialakul az emberekben egyfajta „kulturális emlékezet”, amely olyan, mint egy hosszú életű törvény. Ez a kulturális emlékezet jelentéshordozó formákkal öltözteti fel az emberek (vissza)emlékezését, akárcsak a mindenkori élményeit és váradalmait. Ezek a formák csak nehézségek árán változtathatók meg.¹³¹ A kulturális emlékezet sokat tehet a közösség megszilárdításáért a saját átfarmálódásával (pl. a kommunikatív emlékezés szabad szárnyalásával) szemben. A kulturális emlékezet jelentéshordozó formái védelmet nyújtanak az emberi társadalomnak az átalakulása ellen. Lévi-Strauss „hideg társadalomnak” hívja azokat a társadalmakat, melyek arra törekednek, „hogy megsemmisítsék a történelmi események közösségük folytonosságára és egyensúlyára gyakorolt lehetséges hatásait.”¹³² Assmann az „emlékezés rideg lehetőségeiről” beszél. A kulturális emlékezet azonban „forró emlékezéssé” is válhat, amelynek segítségével a társadalmak „a fejlődés motorjává teszik a történelmi folyamatokat...”¹³³

A dinamizáló „forró” emlékezet és a stabilizáló „hideg” emlékezet nem absztrakt alternatívái egymásnak. A fejlett emberi társadalmak olyan kulturális emlékezetre törekednek, amely lehetővé teszi, hogy az identitásuk folyamatos stabilizálása és a dinamikus fejlődésük összekapcsolódjon. Assmann rámutat arra, hogy a *kánon* – például a bibliai kánon – egy olyan alkotás, amely a kulturális emlékezet számára

¹³¹ Ld. Assmann, *Das kulturelle Gedächtnis*, 48kk.; Sigfried J. Schmidt, „Gedächtnis – Erzählen – Identität”, in Aleida Assman and Dietrich Harth, szerk., *Mnemosyne: Formen und Funktionen der kulturellen Erinnerung* (Frankfurt: Fischer, 1991), 378kk.

¹³² Lévi Strauss, *The Savage Mind*, 234.

¹³³ Assmann, *Das kulturelle Gedächtnis*, 75. Lévi-Strausst követve

pontosan ezt az összekapcsolódást képes lehetővé tenni.¹³⁴ A kánon megszilárdítja a közös identitást, az egyéni és közösségi perspektívák és értelmezések gazdagságában pedig folyamatos, élő fejlődést követel meg. A kánonnal megvalósulhat a hideg és a forró emlékezés kölcsönhatása, ezáltal teret kap egy élő kulturális emlékezet, amely aztán működni kezd.

Az élő kulturális emlékezet, azaz a kánoni emlékezet, megdöbbentő erővel bír. Egyrészt bizonyos szövegek (pl. bibliai tradíciók, melyek több mint 1500 év alatt alakultak ki) meghatározzák a kulturális emlékezetet, korlátozva ezáltal az átformálódás lehetőségét. Másrészt viszont a kánoni tradíciókban rejlő perspektívák sokrétősége azok folytonos értelmezésének erőteljes éledését kezdeményezi. Ezek az értelmezések forró kulturális emlékezetként funkcionálnak, de nélkülözik az alapvető történelmi forrásokat és a közös identitást.

A Jézus Krisztus élő kulturális és kánoni emlékezete

„Krisztus emlékezete”, azaz az úrvacsora ünneplésével megújított és újból életre hívott emlékezés, valójában egy élő kulturális vagy kánoni emlékezet. Ez az emlékezés visszanyúl a három szinoptikus evangéliumra (Máté, Márk, Lukács), melyek részben nagyon hasonlóan, részben pedig árnyalatnyi különbségekkel írják le Jézus életét és munkásságát, halálát és feltámadását. Ugyanakkor visszamegy János evangéliumának látásmódjához, az újszövetségi levél-irodalom egészen különböző meglátásaihoz, valamint az Apostolok Cselekedeteinek és a Jelenések könyvének leírásaihoz is. Ezt az emlékezést az tartja életben, hogy a földi Jézus különböző szerepei, valamint különbözői krisztológiai megnevezései (Isten Fia, *Kyrios* vagy Úr, Emberfia, Messiás, stb.) hatással vannak az emberek (vissza)emlékezésére és váradalmaira.

Az élő kulturális vagy kánoni emlékezet számos olyan látásmódot kapcsol össze, mely jelenlévővé teszi Jézust. Ezen perspektívák mind összefonódnak és kölcsönösen hatnak egymásra. Ebben a kánoni emlékezetben a feltámadott Jézus Krisztus személye és húsvét előtti története kerül előtérbe. A feltámadott Jézus jelenlétének sok bizonyossága tárja fel a húsvét előtti Jézus életének teljességét, az Ő kijelentéseit és

---

¹³⁴ Assmann, *Das kulturelle Gedächtnis*, 103kk., 126kk.

szándékát. Mindezekben az Ő személyének gazdag és élő felismerését találjuk meg, továbbá az Ő dicsőítését és folytonos hatását.

A feltámadott Krisztussal való találkozásokról szóló elbeszélések maguk is csodálatos példái a kánoni emlékezet megelevenítő jellegének (ld. a Bevezetést). A kenyér megtörése, a sebek megtapintása, az emberekhez intézett megszólítások formája és "az Írások feltárása" lehetővé teszik, hogy felismerjük a feltámadt Krisztus jelenlétét. Sok más eseményre is gondolhatunk, melyek életben tartják a kánoni emlékezetet – egyrészt kezdve onnan, ahogy Jézus irgalmasan lehajolt a gyerekekhez, a betegekhez és a szenvedőkhöz, vagy a megszállott emberekhez, másrészt pedig amikor az asztalközösségéhez fogadja a kirekesztetteket, azokat, akik kitagadottként voltak megbélyegezve, illetve akik az idegen hatalommal működtek együtt.¹³⁵ Sok olyan esemény is felébresztheti a kánoni emlékezetet, melyek Jézus templomi kultusszal és a Római Birodalommal¹³⁶ szembeni szimbolikus politikai küzdelméből, valamint hasonló történelmi konstellációk hasonló konfliktusaiból származnak. Bonyolult normatív területek társulnak még a kánoni emlékezethez azért, hogy Jézus új értelmezést adott a törvénynek és Isten országának eljövételét hirdette.¹³⁷ Ez a komplex útmutatás és Jézusnak az a kiváltsága, hogy bensőséges közösséget alkot a teremtettenel,¹³⁸ valamint hatalmában áll bűnöket megbocsátani, kifejezetten vallási dimenziót hoz a kánoni emlékezetbe. Ez már önmagában is vallási jelegű. A kánoni emlékezet mindig is alkalmas volt arra és ma is az, hogy a történelmi Jézusról itt felsoroltak és más jellemvonások az állandó és

---

¹³⁵ Ld. John Dominic Crossan, *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish peasant* (San Francisco: Harper, 1992), és Jesus: *A Revolutionary Bibliography* (San Francisco: Harper, 1995).

¹³⁶ Ld. G. Theissen, „Jesus und die symbolpolitischen Konflikte seiner Zeit: Sozialgeschichtliche Aspekte der Jesusforschung,” *Evangelische Theologie* 57 (1997): 378-400.

¹³⁷ Ld. M. Welker, „The Reign of God,” *Theology Today* 49 (1992): 500-515.

¹³⁸ Ld. Eberhard Jüngel, *God as the Mystery of the World: On the Foundation of the Theology of the Crucified One in the Dispute between Theism and Atheism*, ford. Darrell L. Gulder (Grand Rapids: Eerdmans, 1983), 343kk.; Wolfhart Pannenberg, *Systematic Theology*, vol. 2, ford. Geoffrey W. Bromiley (Grand Rapids: Eerdmans, 1994), 363kk.

képlékeny formákkal együtt tanúbizonyságai legyenek a feltámadott Krisztus élő és ható jelenlétének.¹³⁹

Az "emlékezet", melynek alapjait Jézus az úrvacsora ünneplésével fektette le, középpontba helyezi, kézzelfoghatóvá és létezővé teszi a bibliai hagyományokon nyugvó kánoni emlékezetet. Az úrvacsorát ünneplőket ez sokkal egyszerűbben vonja be a Krisztusra való emlékezésbe, mint ahogyan az lehetséges volna az igehirdetés és magyarázat révén. Az emmausi tanítványok a kenyér megtörésében ismerték fel Jézust. Csak akkor nyílt meg a szemük, és ismerték fel, hogy már a szívük is gerjedezett, amikor Jézus feltárta előttük az Írásokat!

Felhívás a Krisztusra való emlékezésre

Az úrvacsoráról szóló ökumenikus párbeszédnek helyesen állapították meg, hogy "a Krisztusra való emlékezéssel" újból életre kel és megújul mindaz, ami a vacsora során történik:

... több történik annál, mint amikor a visszaemlékezés és a képzelet erejével felidézzük a múltbeli eseményeket. Nem az a döntő kérdés, hogy felidézzük azt, ami a múltban történt, hanem az, hogy az Úr az Ő „jelenlétébe” hívja az embereket, és szembesíti őket a tőle jövő üdvösséggel. Isten az Ő teremtő cselekedete által a múlt üdvözítő eseménye a jelenben kapott üdvösség lehetőségévé és a jövőbeli üdvösség ígéretévé válik.¹⁴⁰

A "Kereszttség, úrvacsora, lelkeszi szolgálat" című limai dokumentum az *anamnézistről* azt mondja, "bemutatás is, valamint előlegezés is", "az

---

¹³⁹ Ezek a különböző perspektívák alkalmasak arra, hogy Jézust egyoldalúan és olykor bizarr [groteszk] és ideológiai képekkel ábrázolják. Ám ezek mindig visszakerültek az élő kánoni emlékezet hatókörébe, amelyben problémává tették, megváltoztatták és megújították ezt.

¹⁴⁰ „The Eucharist” 1978 /L-RC/, 200-201; Ld. *Towards Closer Fellowship* 1987 /D-R/, 8.

egyház hathatós bizonyoságtétele Isten nagyságos dolgairól és ígéreteiről”.¹⁴¹

Ez a "Krisztusra való emlékezésben" lévő "ideiglenes összefonódás" két más módon is gyümölcsözővé válik mindazon túl, amit már leírtam. Mivel az úrvacsorában Krisztus felhatalmazást ad arra, „hogyan vele éljünk, vele szenvedjünk, mint megigazult bűnösök őáltala imádkozzunk”, "a Krisztusra való emlékezés" egyrészt "minden keresztyén imádság alapja és forrása". Ily módon imádságunk a feltámadott Úr szakadatlan közbenjárásához kapcsolódik és azon nyugszik.¹⁴² Másrészt pedig ez a folyamat, amikor is Krisztussal közösségben lehetünk az ő közbenjárása során, felszabadít bennünket az „emlékezet megbékélésére”.¹⁴³ Az emlékezet megbékélése lehet egy olyan táptalaj, amelyből kinőhet mind az ökumenikus egyházak új történelmi közösségének értelme, mind pedig egy olyan ökumenikus béke, amely képes lesz eltörölni a múlt fájdalmait vagy konfliktusait, és segít a további próbák, terhek közepette is szilárdan helyt állni az ökumenikus zárandok-közösségben.

Az élő kánoni emlékezet egyfajta kulturális erő. Az élő kánoni emlékezet, amelyben a megfeszített és feltámadott Jézus Krisztus folyamatosan újból és újból eljőve hathatóssá teszi a jelenlétét, Isten Lelkének, a Szentléleknek a cselekvéséhez köti magát. A Szentlélek az az erő, amely újból és újból egybegyűjti az embereket, hogy megerősödjenek, megújuljanak, és gazdagodjanak Krisztus emlékezetében. A Szentlélek egyrészt Jézus Krisztus lelke, aki által a feltámadott Krisztus jelen van az emberek között. Másrészt a Szentlélek az az erő, amely az embereket Krisztus jelenlétének tanúivá teszi, és aki által részesülnek Jézus Krisztus életében és teremtő életerejében. A Szentlélek munkájának tulajdonítható, hogy Krisztus emlékezete nem silányul csupán egy magunkban lejátszó emlékezéssé, és nem is esik szét magunkban

¹⁴¹ „Kereszttség, úrvacsora és lelkesi szolgálat” 1982 /WCC/, 477. A Church of England a „Kereszttség, úrvacsora és lelkesi szolgálat” dokumentumra adott válaszában helyesen beszélt „a teljes krisztusi eseményről a Logos általi teremtéstől az Isten országának eljövételéig” (Max Thurian, szerk. *Churches Respond to BEM: Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry” Text*, vol. 3, Faith and Order paper 135 /Geneva: World Council of Churches, 1978/, 44).

¹⁴² „Keresztőség, úrvacsora és lelkesi szolgálat” 1982 /WCC/, 477.

¹⁴³ „Towards a Common Understanding” 1990 /R-RC/, 224.

lejátszódo emlékekre.¹⁴⁴ Az úrvacsorát ünneplők ezért a Szentlélek jelenlétéért és eljövételéért imádkoznak. Az elmúlt évek ökumenikus párbeszédeiben mindenekelőtt az ortodox egyház hangsúlyozta újból és újból a Lélek segítségül hívásának jelentőségét (*epiklesis*). (vö. 11. és 12. fejezetekkel)

Ha egyértelművé tesszük magunknak, hogy a Szentlélek teszi lehetővé a Krisztusra való emlékezés felélesztését, és hogy a Szentlélek vezet el bennünket Krisztushoz, valamint a Szentlélek által van jelen Krisztus közöttünk, akkor egyértelműen fel tudjuk majd ismerni azt, hogy a Krisztusra való emlékezés nem olyan dolog, amit az ember megálmodhat és összerakhat, bár mindannyian komolyan részt veszünk benne és hozzá is járulunk. Világossá válik majd, hogy mi, emberi lények elhívást kaptunk erre az emlékezésre azért, hogy annak részeseivé váljunk, és azt megosszuk másokkal. Az a tény azonban, miszerint a Szentlélek munkálja ezt az emlékezést, semmiképp sem jelenti azt, hogy az természetfeletti volna. Csatlakozhatunk az emlékezet kultúrájának teoretikusaihoz, hogy az egyházon kívül is egyértelművé tegyük: ez az emlékezés vagy emlékezet egyfajta kulturális erő, amely átformálja a világot.

Következtetések

Az úrvacsora ünneplése a Jézus Krisztusra való emlékezést teremti meg. Jézus élete, halála és feltámadása nem csupán az egyén vagy a közösség belső életének sajátja. Ezeket nyilvánosan is hirdetik, úgy hogy Krisztus emlékezete tovább megy és határokat átlépve terjed. Krisztus emlékezetét élő kulturális emlékezetként, azaz kánoni emlékezetként gyakoroljuk és terjesztjük. Ez az élő kulturális és kánoni emlékezet egy olyan képlékeny kommunikatív emlékezés közepette munkálkodik, amelyet az emberi társadalmak folyamatosan változtatnak, kiegészítenek, javítgatnak és egymásra rétegeznek (Jan Assmann). Az élő kulturális és kánoni emlékezet jelentéshordozó formákat épít rá a

---

¹⁴⁴ A Koreai Presbiteriánus Egyház a „Kereszttség, úrvacsora és lelkesítő szolgálat” dokumentumra megfogalmazott álláspontjában védelmébe vette az *anamnesis* krisztológiai és a pneumatológiai dimenziói közötti kapcsolatot (Max Thurian, szerk. *Churches Respond to BEM: Official responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry” Text*, vol. 2, Faith and Order paper 132 /Geneva: World council of Churches, 1986/, 162).

(vissza)emlékezésre, az élményekre és a váradalmakra.

A Jézus Krisztus jelenlétére koncentrázó emlékezet a bibliai tradícióval való kölcsönhatásból nő ki, elsősorban az Újszövetség kapcsán. Az Úrvacsora ünneplése során ez az emlékezés kibogozhatatlanul összesűrítve jelentkezik. Az emberek egzisztenciálisan kötődnek hozzá és vesznek részt a terjesztésében. Ők ugyan komolyan részt vesznek abban, hogy napirenden tartsák Krisztus emlékezetét, ez az emlékezet azonban nem csupán az emlékezés folyamatában résztvevő emberek teljesítményének az eredménye. Ez az emlékezet a Szentlélek ajándéka, aki elhívja és összekapcsolja a hívőket, miközben lehetővé teszi magának Krisztusnak, hogy cselekedjen közöttük.

III. RÉSZ

**Úrvacsora – Minden időben és a világ minden táján
élő egyház ünnepe,
a béke és az új teremtés ünneplése,
a Szentháromság Isten örömteli dicsőítése**

Kilencedik fejezet

„Tiérettetek adatik” – „Sokakért kiontatik”

Az „itt és most” összegyűjtött gyülekezet
és minden időben, a világ minden táján élő egyetemes
egyház

Mi történik az úrvacsorában? A kilencedik válasz: „Az úrvacsora a Jézus nevében összegyűlekezett közösség istentiszteleti cselekménye” (Arnoldshain Theses). Ugyanakkor, ez minden időben és a világ minden táján élő egyházának ünnepe.

A legmélyebb bizonyosság Korszakokon átívelő ökumenikus univerzalitás

Az úrvacsora egy adott közösség szimbolikus étkezésének ünneplése (ld. különösen is az 1. fejezetben). Anélkül, hogy megkérdőjeleznénk ezt a tényt, egy megjegyzéssel kell kiegészítenünk, mégpedig azzal, hogy az úrvacsora bármely korban és a világ minden táján élő egyház ünnepe. Ez az összekapcsolódás világos lesz akkor, ha arra a kifejezésre figyelünk, hogy „tiérettetek megtöretik” és „sokakért kiontatik”. Az a kifejezés, hogy „sokakért kiontatik” Máténál és Márknál olvasható: „Azután vette a poharat, hálát adott, odaadta nekik, ittak belőle mindnyájan, és ezt mondta nekik: 'Ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik.'” (Mk 14,23-24) A Máté 26,27 a pohár ajándékához a meghívást is hozzáteszi: a 28. vers szerint, a vér sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára. Márk és Máté már korábban is használja a „sokakért” kifejezést: „Mert az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért.” (Mk 14,45; Mt 20,28) A „sokakért” nem pontosan meghatározott kifejezésével ellentétben a Lukács evangéliumában a kenyérre és a borra a pontosan meghatározott „tiérettetek adatik”, illetve a „tiérettetek ontatik ki” kifejezéseket találjuk. Az 1Kor 11,24 a következő szavakkal fogalmazza meg az úrvacsora hagyományát: „Ez az én testem, amely tiérettetek megtöretik.”

A „tiérettetek adatik” és a „sokakért kiontatik” kifejezések kettős szemléletet alakítanak ki arról, hogy mi is történik az úrvacsorában.

Egyfelől, ezek a szavak az úrvacsora élményében részesülő konkrét gyülekezetet szólítják meg: az átnyújtás és elfogadás szimbolikus cselekedete, a kenyér és a bor evése és ivása sugározza a közösség legvalóságosabb élményét annak mély és erős bizonyosságával. Különösen a református hagyományok hangsúlyozták folyamatosan ezt a megbizonyosodást:

- Krisztus azt ígérte, hogy „a kereszten olyan bizonyosan töretik meg és áldoztatik fel az Ő teste és ontatik ki vére értünk, amilyen bizonyosan a szememmel látom, hogy az Úr kenyere megtöretik számomra és a pohara nekem adatik.”
- Krisztus azt ígérte, hogy „az Ő teste a keresztfán énértem olyan bizonyosan feláldoztatott és megtöretett, vére pedig kiontatott, amilyen bizonyosan a szememmel látom, hogy az Úrnak szolgálja a kenyeret számomra megtöri és a poharat nekem nyújtja.”¹⁴⁵ (Heidelbergi Káté 75. kérdés-felelet)
- Végül azt olvassuk, hogy „e látható jeggyel és záloggal bizonyosakká akar tenni minket afelől, hogy mi a Szentlélek munkája által olyan bizonyosan részeseivé válunk az Ő valóságos testének és vérének, amilyen bizonyos az, hogy e szent jegyeket az Ő emlékezetére testi szánkba vesszük, továbbá hogy az Ő szenvedése és engedelmissége olyan bizonyosan a mienk, mintha mi magunk szenvedtünk volna és tettünk volna eleget a bűnért.”¹⁴⁶ (Heidelbergi Káté 79. kérdés-felelet)

Ez az alapvető bizonyosság különösen is fontos, hiszen mindez a sákramentumi jelenlét legkonkrétabb élményét és a közösség legbensőségesebb élményének átélését eredményezi.

Ezzel az erőteljes és ráhangoló közösségi élménnyel és cselekvéssel ellentétben a szóbeli igehirdetést sokféle képen lehet fogadni. Ennek hatása azonban nagymértékben függ az igehirdető és a hallgatók a szakértelmétől és a tehetségétől, úgymint a nyelvi képességtől, az érzékenységtől, az intelligenciától és az igehirdető sok más személyes tulajdonságától. A szóbeli igehirdetés és az arra való ráhangolódás (nem csupán akusztikai értelemben) szintén nagymértékben függ az időtől, a körülményektől, a figyelem koncentrációjától, valamint a hallgatóság tapasztalati és műveltségi előképzettségétől, amelynek körében az

¹⁴⁵ Heidelbergi Káté 75. Kérdés-Felelet, Kálvin Kiadó, Budapest, 2004., 60.

¹⁴⁶ Heidelbergi Káté 79. Kérdés-Felelet, 62.

igehirdetés történik. Itt és most, ilyen vagy olyan hallgatósággal, különböző helyzetekben sok módja van annak, hogy az ige hirdetése szíven találja őket – vagy nem –, és ismeretet, megvilágítást, rádöbbenést és természetesen bizonyosságot eredményezhet. Ezzel szemben, az evés és ivás közösségi cselekménye, különösen is a szimbolikus evés és ivás, egy felülmúlhatatlan közösségépítő bizonyosságot hozhat létre. Ezzel a darab kenyérrel és korty borral, én, te, ő, mi, ti, ők ugyanolyan módon válunk az egész folyamat részeseivé. Mindannyian látjuk, érezzük, tudjuk, hogy mások is ugyanúgy részesei mindennek. Senki nem mondhatja: csak úgy tűnt, hogy ott vagyok; elvesztem a gondolataimban; nem kaptam belőle semmit. Azt sem mondhatja senki: most már mindent másképpen látok; vagy, hogy csak olyanok látszunk, mint akik megértik egymást; stb...

Nincs más hely az életünkben, beleértve a mi lelki és egyházi közösségi életünket is, amelyben ennyire világossá válna, hogy valamennyi ember egyenlő Isten szemében, s hogy Isten előtt mindenkit a legbensőségesebb kötelék fűz egymáshoz. Az úrvacsora ünneplésében mindez az emberi közösség újra és újra felülmúlhatatlan és érzékelhető bizonyosságán keresztül sugárzik. Ez egy olyan nagy ajándék, amelyet nem lehet eléggé nagyra becsülni. Azt az alapot és gyökeret hozta létre, amelyből az emberi kultúra, jog és erkölcs kinőtt. Egy olyan kultúra ez, amely legalább megtestesíti az egyenlőség absztrakt ethoszát, s amely jó okkal mondható a szorgalmas emberi munka tárgyának.¹⁴⁷

Ám ez az érzékelhető bizonyosság, amely *értünk adatik*, itt és most értem is adatik éppúgy, mint azokért, akik összegyülekeztek velem. Ez a bizonyosság azonban nem csupán a gazdag áldás erőteljes hordozója; ez a bizonyosság megerősítheti azoknak az egyéneknek és kis közösségeknek a jogformáló szubjektív érzését, akik magukat elszigetelik és a külső világ elől elzárkóznak. Kétségkívül nekünk nem szabad egyetemesen elítélni ezt a magatartást, amelyet aligha lehetett elkerülni az üldözések idején. De világossá kell tennünk, hogy ez a viselkedés távol esik annak lényegétől, ami az úrvacsorában történik. Ha szigorúan az ott összegyűlt tényleges közösségre és az általuk megtapasztalt bizonyosságra fordítjuk figyelmünket, akkor ez csoport-ideológiává, réteg ideológiává, és megtévesztő önbizonyossággá fordul el. Ez az ideológiai önmegcsalás különösen is azért veszélyes, mert éppen a hozzánk közel

---

¹⁴⁷ Ld. Jochen Hörisch, *Brot und Wein: Die Poesie des Abendmahls* (Frankfurt: Suhrkamp, 1992).

álló „szomszéd” felebarát kész ennek támogatására és erősítésére. Az úrvacsora érzékelhető és közösségteremtő bizonyossága, amelyet a szimbolikus étkezés létesít, egyfelől nagyon fontos és áldásos, de másfelől rendkívül veszélyes is, hiszen nem tud megnyílni, felszabadulni, kihívásokkal szembenézni, s így megkérdőjelezhetővé válnak a „sokakért kiontatik” kifejezés által.

„Sokakért kiontatik”: ez azt jelenti, hogy az úrvacsora eseménye nem csupán azokhoz kötődik, akik éppen részesednek benne, vagy nem csupán a konkrét közösség számára van haszna, habár ők azok, akik a legbensőségebben részesednek ebben a közösségben és bizonyosságban. Az érzékelhető/érzéki közbenjárás ellenére, Krisztus úrvacsorai jelenléte nem meríthető ki csupán az Istennel és emberrel átélt legszorosabb közösség különleges bizonyosságában. Krisztus úrvacsorai jelenléte, s az ünneplők közössége ehelyett azzal a megszámlálhatatlan sokasággal van összefonódva, akik a látható és láthatatlan egyház minden időben és a világ minden táján élő tagjai. Az úrvacsora ünneplése az abban résztvevőket ebbe a közösségbe helyezi, mialatt ők is részesei a bizonyosságnak, a bensőséges és érzékelhető élményeknek és közösségnek. A „kiontatik sokakért” kifejezés ezt egyértelművé teszi. Az „értetek” és „sokakért” kifejezések tulajdonképpen egymást magyarázzák, s ezáltal kell megértenünk, hogy mi történik az úrvacsorában.

Ha komolyan vesszük a „sokakért kiontatik” szavak dimenzióját, akkor világossá válik, hogy a mennybe ment Krisztus valóságosan jelen van az úrvacsorában – érzékelhető és konkrét megtapasztalással – az Ő életének teljességében és az Ő emlékezetének teljes gazdagságában (ld. különösen is az 5. és 8. fejezeteket). Az úrvacsora ünneplésében, a hozzá kapcsolódó igehirdetésben, a szimbolikus cselekvésben, az érzéki közvetítésben, az evés és ivás szimbolikus cselekményeiben, a közösség szimbolikus megtapasztalásában, tehát mindezekben a dolgokban ugyanaz a Krisztus van jelen, mint aki minden más úrvacsorai ünnep alkalmával jelen van, ugyanúgy más felekezetű közösségekben is, az érzékenyek számára ugyanezekkel a bizonyosságul szolgáló tényekkel és elérhető módon. Az úrvacsora nem csupán közvetíti az ünneplésben résztvevők számára a közösség megtapasztalását, valamint az Istenhez és egymáshoz való közösség bizonyítékát, hanem bármelyik egybegyűlt közösséget behelyezi az ezekhez a tényekhez kapcsolódó megtapasztalások téri-idői teljességébe. Pontosan ilyen módon köti össze az úrvacsora a látható és láthatatlan egyházak közösségeit,

éljenek azok bármilyen korban és a világ bármely táján. Az úrvacsorát ünneplő adott közösséget nem csak belehelyezi ebbe az összefüggésbe, hanem magát a világon különböző helyen és időben élő egyházak összefüggő rendszerét bevonja ebbe az úrvacsorát ünneplő közösségbe.¹⁴⁸

A római katolikus és ortodox teológiák, az utóbbi különösen is, rendkívüli érzékenységet tanúsítanak ez iránt. Újra és újra azt erősítik meg, hogy az úrvacsora alkalmával mi a „mennyei liturgiát” hajtjuk végre, s így az úrvacsora ünneplése során tulajdonképpen a „mennyei dicsőítésben” és a „mennyei közösségben” veszünk részt. Nem fontos, hogy milyen kicsik a közösségeink, az angyalok velünk ünnepelnek! Látjuk-e az Isten körül összegyűlt mennyei seregek képét? Látjuk-e az Isten trónusa elé minden időkből és minden tájról érkező összeseregletteket, beleértve a múltból, jelenből és jövőből érkezőket, amint dicsérik az Urat?¹⁴⁹ Kezdjük-e érteni a valóságot, az igazságot, a tényleges érvényességét annak, amit képi nyelvezettel tudunk kifejezni? Ha igen, akkor a „mennyei liturgia”, amit az úrvacsorában ünneplünk, nem marad idegen számunkra. Mi több, elkezdjük majd megérteni, hogy miért hívjuk a sákramentumot „Isten országa sákramentumának,”¹⁵⁰ és miért mutat ez az örömteli eszkatológiai vendégségre (ld. 7. fejezet).

Végül, ha megértjük a „sokakért” kifejezés széles dimenzióját – anélkül, hogy a bensőséges és szilárd hittel egybegyűlt asztalközösség cselekvőkészségétől, hitelességétől, bizonyosságától és egyéb tulajdonságaitól eltekintenénk – azt is meg fogjuk érteni, hogy az ortodox és római katolikus egyházak miért reagálnak olyan érzékenyen azokra a kérdésekre, hogy ki vezeti, irányítja a sákramentum liturgiáját, vagy hogy az ünneplés milyen irányítás mellett megy végbe. Meg fogjuk érteni, hogy miért érzékenyek arra, hogy az úrvacsorát helyesen ünnepeljék és miért nem lehetnek elég elővigyázatosak teológiai és pasztorális szempontból

¹⁴⁸ Ld. „The Unity of the Church” 1979 /OC-O/, 404.: „Az egy Egyház a földön sok helyi Egyházban él, akiknek élete a szent Eucharisztia körül szerveződik...”

¹⁴⁹ Ld. M. Welker, „Angel’s and God’ Presence in Creation,” in *Creation and Reality*, ford. John F. Hoffmeyer (Minneapolis: Fortress, 199), 54kk.

¹⁵⁰ Ld. Alexander Schmemmann, *The Eucharist: Sacrament of the Kingdom* (Crestwood, N.Y.: St. Vladimir’s Seminary Press, 1988). Chap. 2; Horton Davies, *Bread of Life and Cup of Joy: Newer Ecumenical Perspectives on the Eucharist* (Grand Rapids: Eerdmans, 1993), chap. 4, 80kk.

az úrvacsora megtervezésében és az úrvacsorai közösség végigkövetésében. Az úrvacsora összekapcsolja minden idők és az egész világ egyházait, de ez nem jelentheti azt, hogy az színtere lenne mindenféle liturgiai kísérletezésnek.

Az úrvacsora ünneplése nem csupán az ökumené, illetve az egyetemes egyház közösségét teremti meg, nem is csak a mi időnkre és világunkra vonatkoztatva, amely világ a média, a tudomány, a „relevancia” és más dolgok befolyása alatt vannak, hanem minden idők és a világ minden táján élő egyházzal van itt szó. Éppen ezért fel kell ismernünk, meg kell értenünk, meg kell őriznünk, és gondosan ki kell fejlesztenünk olyan formákat, nyelvi fogalmakat, amelyek kifejezik e rendkívül tág közösség lényegét. Ha komolyan vesszük az úrvacsorát annak spirituális töltetével és ökumenikus hatásával együtt, akkor meg fogjuk érteni a reformáció előtti egyházak aggodalmát, hogy ebben a kérdésben a nem elégséges odafigyelés végzetes lehet az egyház számára. Ezt a gondot miként oldhatjuk meg?

**Garantálja-e a papi hivatás az úrvacsora megfelelő ünneplését?
A reformáció egyházai hogyan tudnak válaszolni a reformáció
előtti egyházak aggodalmaira?**

Az úrvacsora ünneplésének komoly teológiai és spirituális súlya van. Jelentősége és befolyásoló ereje korokon és világokon átível. Ha ezeket a dolgokat tudatosítjuk magunkban, akkor egyetértünk majd azokkal, akik azt bizonygatják, hogy lehetetlen elvárni túl sok kompetenciát azoktól, akik az úrvacsorai szolgálatot végzik, illetve magát az ünneplést vezetik. Megértéssel leszünk azok iránt, akik kitartanak amellett, hogy pontosan ebben a kérdésben a felszentelt lelkesedés szerepe nélkülözhetetlen. Itt ugyanis olyan személyekről van szó, akik teológiai képzésben részesültek és spirituális tapasztalattal rendelkeznek, s ennek révén felügyelni tudják, hogy a sákramentum „az evangélium szerint van-e kiszolgáltva.”¹⁵¹ Ám ehhez jön még valami, legalább is protestáns

¹⁵¹ „The Augsburg Confession,” 7. bekezdés, in Theodore G. Trappert, ford. és szerk., *The Book of Concord* (Philadelphia: Fortress, 1959), 32. Ld. „Ministry and Ordination” 1973 /A-RC/, 82.: „Az istentisztelet központi eleme, az úrvacsora, a megbékéltetésnek az emlékezete, s az egyház életét küldetése beteljesítésében táplálja. Így helyes, hogy ő, aki az egyház és annak egysége felvigyázója, vezesse az eucharisztia ünnepét.” Ugyanakkor bibliai alapokon állva rendkívül nehéz követni annak a kijelentésnek a logikáját, hogy „Krisztus... az Ő szolgálatán

oldalról, hogy mi nem szeretnénk egyoldalúan függeni a lelkipásztori hivatalra felszentelt személytől. Helyette mi azt tartjuk fontosnak, hogy amennyire lehetséges, valamennyi keresztyén hívő ember, aki részt vesz az úrvacsorában, értse, lássa, hogy az a sákramentumi rendeltetésének megfelelően van kiszolgáltva. Ily módon segítse a lelkipásztori tiszt viselőjét.¹⁵²

A konfirmációi oktatásnak segítenie szükséges abban, hogy mindenki megérthesse, miként kell megfelelő módon ünnepelni az úrvacsorát. Bár az úrvacsorában való részvétel nem függhet csupán az oktatás vagy a képzés egy bizonyos szintjétől (ld. különösen is a 4. fejezetben), ezért törekednünk kell megtalálni azt a fajta kegyességi formát, amely bizonyossá teszi, hogy „az egyház életének tetőpontjáról” van szó, s azt

---

keresztül vezeti az úrvacsorát és sákramentumi módon adja önmagát” (ibid).

¹⁵² Ld. „Dublin Riport” 1976 /M-RC/, 356kk. és „Amersdorf Statement” 1985 /O-OC/, 216.: „A teljes úrvacsorai közösség, papság és emberek egyaránt szerves részei az úrvacsorai ünnepének.” A pünkösdi és római katolikus álláspont közötti különbséget Ld. „*Perspectives on Koinonia*” 1989 /P-RC/, 414-415. Ld még William Robertson, „The Administration of the Lord’s Supper,” in Charles R. Gresham és Tom Lawson, *The Lord’s Supper: Historical Writings on Its Meaning to the Body of Christ*, 51kk. A katolikusok és reformátusok közötti különbség a „Lelkipásztori szolgálat és sákramentum” kérdésében, ahogyan a „The Presence of Christ” 1977 /R-RC/, 460. oldalán megtalálható, jól tükrözi a reformáció és a reformáció előtti egyházak viszonyát: „Amikor a lelkipásztori szolgálat és sákramentum kapcsolatához érkezünk, akkor a római katolikusok úgy találják, hogy a reformátusok bizonyos mértékben korlátozzák azt, hogy Isten a megváltás tervében milyen módon „fonja össze” önmagát az egyházzal, a lelkipásztori szolgálattal és a sákramentummal. A reformátusok úgy találják, hogy a római katolikus teológia túl gyakran minimalizálja az egyház, a lelkipásztori szolgálat és a sákramentum a Szentlélek szabadságához és kegyelméhez való kötődését.” A római katolikusok és evangélikusok e kérdésben egymáshoz való viszonyáról Ld. az alábbi írásokat in: Paul Empie és T. Austin Murphy, szerk., *Eucharist and Ministry: Lutherans and Catholics in Dialogue IV* (Minneapolis: Augsburg, 1979); Harry McScorley, „The Roman Catholic Doctrine of the Competent Minister of the Eucharist in Ecumenical Perspective,” 120kk.; John F. Hotchkin, „The Christian Priesthood: Episcopate, Presbyterate and People in the Light of Vatican II,” 189kk.; John Reumann, „Ordained minister and Layman in Lutheranism,” 227kk.

annak megfelelően ünnepeljük. Milyen szempontokat érdemes figyelembe venni a lelki vezetőnek az úrvacsora helyes kiszolgáltatásával kapcsolatban? Tekintsünk vissza az eddigi eredményekre:

- Az úrvacsorát úgy ünnepeljük, mint egy közösség szimbolikus étkezését.
- Az úrvacsora ünneplése során emlékezni kell az „elárultatás éjszakájára”, s az ünneplő közösség belülről és kívülről jövő fenyegetettségére.
- Ez a veszélyeknek kitett közösség azért gyülekezik egybe időről időre, hogy a teremtő Istennek hálát adjon a kenyérért és a borért, mint a teremtés ajándékaiért, egyben megosszák ezeket az ajándékokat egymással. A közösség azért is jön össze, hogy összekapcsolja és megünnepelje a teremtés ezen ajándékainak átfomálódását az új teremtés ajándékaivá.
- A közösség azért gyülekezik egybe, hogy megünnepelje és méltóképpen kifejezze: Isten feltétel nélkül elfogadja az embert, az emberek pedig feltétel nélkül elfogadják egymást. A közösség hierarchikus viszonyainak kiábrázolása nem helyénvaló az úrvacsorai ünneplésben. Az úrvacsora alatt „osztályokra” való elkülönülés (a papság a szentély függőnye mögött, a gyülekezet pedig előtte, vagy a résztvevők egy körben állnak, miközben a jegyeket osztó személy az oltár előtt) ellentmondanak az úrvacsora szándékának. Az úrvacsorai közösségben nincsenek elválasztva azok, akik adják és azok, akik kapják a jegyeket, vagy oly módon, hogy külön lennének azok, akik adják és kapják, és külön azok, akik csak kapják a jegyeket. A lelkészi „hivatallal felruházott” személy az egész úrvacsora alatt úgy végzi a szolgálatot, mint aki az egész gyülekezetet reprezentálja. Ez a lelkész a maga tekintélyével nem Istent és nem Krisztust képviseli. Azért, hogy ez kifejezésre jusson és az is, hogy a közösség mindenek felett felelősséget hordoz az úrvacsora helyes kiszolgáltatásáért, ezért számos úrvacsorázónak részt kell vállalnia a kenyér és a bor szétosztásában, vagy – ami még jobb – mindegyik résztvevő nyújtsa a kenyeret és a bort a szomszédjának ezekkel az őszinte szavakkal: Krisztus teste, amely érted adatott! Krisztus vére, amely érted ontatott ki!
- Mindezek közepette, a gyülekezet azért jön össze, hogy Krisztus jelenlétét ünnepeljék az Isten dicsőítésében, hálaadásban és engedelmisségben Krisztus kérését teljesen betöltve. A feltámadt Krisztussal jelenvalóvá lesz az Istennel való megbékélés és a szimbolikus megbékélés egymással. Krisztus jelenléte és a Szentlélek cselekvése által a teremtés ajándékának vacsorája az új teremtés vacsorájává válik.

- Az összegyűltek a feltámadt Krisztus jelenlétét ünneplik. A feltámadt Krisztusban jelen van az a történelmi Jézus is, akire emlékezünk, akit mint megfeszített hirdetjük, és aki eljövendő. Jézus Krisztus az ő személyének teljességével van jelen és ugyanakkor a legjobban érzékelhető bizonyossággal, amelyet a kenyér és a bor adása, vétele, evése és ivása közvetít az emberhez.
- Az eljövendő Krisztus jelenléte az úrvacsorában azt jelenti, hogy nem csupán az elárultatás éjszakáján történtek és az ünneplő közösség önmagát veszélynek kitett volna válnak jelenvalóvá, hanem ezzel együtt a teljes világ bűn hatalma alatti elesettsége is, amely Krisztus keresztyében lesz nyilvánvalóvá. Az úrvacsora jelenvalóvá teszi a világ nyomorúságát és szükségét, amelyek a vallásban, a törvényben, a politikában és a morálban tornyosulnak Isten jelenlétével szemben.
- De az úrvacsora Isten hűségét és szeretetét is jelenvalóvá teszi, ami által Krisztus megszabadítja az embert ebből a nyomorúságból és szükségből. Krisztus kiszabadítja az embert a bűn hatalmából és Isten jelenlétének bizonyosságtevőjévé és örök élet hordozójává teszi.
- Az úrvacsorában a hívők a feltámadt és az eljövendő Krisztus jelenlétébe kerülnek. Azon az úton járnak, amelyen Isten feltámasztja az őveit és a mennyei dicsőség részeseivé teszi őket.
- Az úrvacsorában a hívők olyannyira helyeztetnek Krisztus emlékezetének gazdagságába, amennyire részesednek Jézus Krisztus teljességének jelenlétében és ezt a teljességet másokkal is megosztják.
- Az úrvacsorában a hívők minden idők és a világ minden táján élő ökumenikus egyház tagjaivá válnak. Mindannyian szimbolikusan kiszabadultak már a bűn rabságából, majd elkülönítettek és megszentelődtek az Istennel való közösségre.
- Az úrvacsorában – itt előre tekintünk majd a következő fejezetekre – a hívő a mennyei békébe emeltetik és megismeri a Szentháromság Isten jelenlétét és munkáját.

Nem csupán a felszentelt papság és a gyülekezet vezetőinek feladata, hogy az úrvacsora ünneplése közben mindezek a dolgok ne halványuljanak el, hanem legalább az úrvacsora előtti liturgiában és igehirdetésben fordítsunk rájuk kellő figyelmet. Elvileg minden keresztyén ember feladata, hogy figyeljen ezekre és fel is hívja rájuk a figyelmet.¹⁵³

---

¹⁵³ Ld. Niagara Report 1987 /A-L/. 36.: „Hisszük, hogy a pásztori felvigyázás szolgálata (episcopo) személyesen, kollegiálisan és közösségi módokon gyakorolt, szükségszerű, hogy tanúja és őrzője legyen az apostoli egyház egységének.”

Legalább a konfirmációi intelmekben (vagy az ennek megfelelő egyházi nevelő oktatásban) minden keresztyénnek bepillantást kellene kapnia ebbe a komoly felelősségbe, jogba és illetékességbe.

Bocsáthatók-e gyermekek az úrvacsorához?

Az úrvacsorában való részvételt nem lehet és nem is szabad megtagadni egyetlen megkeresztelt személytől sem. Még a testi vagy mentális egészség hiánya, vagy a hiányos neveltetés, a fejlődésben vagy erkölcsiségben való elmaradás sem lehetnek olyan okok, amelyek miatt kizárhatunk valakit az úrvacsora ünnepléséből. Az egyházaknak, vagy a gyülekezeti közösségeknek törekedniük kell ugyanakkor a lehető legnagyobb érettségére és alkalmasságára azoknak, akik e vacsora megünneplésében részt vesznek. Az úrvacsora teológiájában való érettséget és alkalmasságot a konfirmáció alkalmával lehet megszerezni (vagy a növekedés és nevelés ehhez hasonló szintjén). Az úrvacsorában résztvevők lehető legnagyobb hányadának tudnia kell, hogy mi történik az úrvacsorában és hogyan kell az úrvacsorát a lényege szerint ünnepelni. A közösség megkeresztelt és konfirmált tagjainak segítenie, támogatnia kell a felszentelt lelkipásztorokat az úrvacsora helyes ünneplésének és rendjének biztosításában (*episcopus*).

Ez az alapvető szemlélet teszi lehetővé, hogy tisztán lássunk abban a kérdésben, vajon a megkeresztelt gyerekek bocsáthatóak-e az úrvacsorához? Nagyon sok gyülekezetben ez a kérdés azon rejtélyes kérdések közé tartozik, amelyek viszálykodást és bizonytalanságot szülnek.¹⁵⁴ Azok, akik a gyermekkeresztség ellen érvelnek, itt egy olyan lehetőséget látnak, melyben megerősíthetik a maguk álláspontját:

---

¹⁵⁴ Ld. Martin Lienhard, szerk., *Mit Kindern Abendmahl feiern: Modelle, Reflexionen, Materialien* (Munich: Kaiser, 1978), Eberhard Kenntner, *Abendmahl mit Kindern: Versuch einer Grundlegung unter Berücksichtigung der geschichtlichen Wurzeln der gegenwärtigen Diskussion in Deut[s]chland*, 3. kiad. (Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus, 1989), Geiko Müller-Fahrenholz, szerk. ... *and do not hinder them: An ecumenical plea for the admission of children to the eucharist*, Faith and Order Paper 109 (Geneva: WCC, 1981). Ld. még a Bádeni Evangélikus Egyház „Németország, álláspontját, in Max Thurian, szerk., *Churches Respond to BEM: Official Responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry” Text*, vol. 5, Faith and Order paper 143 (Geneva, World Council of Churches, 1987), 44-45.

következetlen dolog, hogy megkereszteljük a gyermekeket, majd pedig elhalasztjuk az úrvacsorában való részesedésüket egészen a konfirmációig. Éppen ezért az istentiszteleti sákramentumi eseményekben való részesedést csak az érett felnőtteknek lenne szabad megengednünk.

Még azok is, akik tisztában vannak vele, hogy az éretté válás pillanata nem határozható meg világosan és egyetemes érvényűen, egy sokkal árnyaltabb megközelítést választanak. Egyfelől abból a feltételezésből kell kiindulnunk, hogy az úrvacsorai részvételt nem szabad egyetlen megkeresztelt személytől sem megvonni. Ezért a megkeresztelt gyermekeket is üdvözölni kellene az úrvacsorai ünneplése alkalmán, ha ezt ők maguk, a szüleik és a gyülekezeti közösségük kívánja. Másfelől egy sor követelményt csatolhatunk ahhoz, hogy milyen komoly teológiai érettség és felkészültség szükséges azoknak, akik részesedni kívánnak az úrvacsora ünneplésében. Azt tanácsoljuk ezért a gyerekeknek, a szülőknek és a gyülekezetnek, hogy akkor támogassák a gyermekek úrvacsorai részvételét, ha ez az érettségükben való előmenetelt és az úrvacsora teológiájában való jártasság növekedését szolgálja. Mivel ez megítélés kérdése, és mivel különböző kegyességi stílus, illetve különböző irányzatú neveltetés formálja a döntéseket, ezért ebben a kérdésben nem is várhatunk többé egyenes vonalú felfelé ívelő fejlődést, amit inkább tapasztalunk abban a kérdésben, hogy milyen gyakran kell ünnepelni az úrvacsorát. Néhányan úgy gondolják, hogy a gyerekek nem ünnepelhetik elég gyakran az úrvacsorát, míg mások pedig ezt az elgondolást hibásnak tartják, mivel figyelmen kívül hagyja az érettség szempontját. Némely szülő és gyülekezet azt javasolja a gyerekeknek, hogy csak a konfirmáció után vegyenek részt az úrvacsorai közösségben, míg mások ezt elriasztó törvényeskedésnek tartják. Egy amerikai teológiai hallgató mondta nekem, hogy az úrvacsorai részvétel évekig nagy teherként nyomta a vállát: kisgyerekként a kenyeret a kezébe tették – majd elvitte. Az öt éves kislányom kérdése azonban továbbra is ott motoszkál bennem: hagyod, hogy a gyerekek éhesek maradjanak az úrvacsora kiszolgáltatásakor?

Nem azt tanácsolom, hogy rutinszerűen engedjük a gyerekeket részesedni az úrvacsorában, hanem azt, hogy fordítsunk nagyobb figyelmet arra, vajon az úrvacsora által nem válnak-e érettebbé az ő „teológiai gondolkodásukban”, s ez nem tesz-e lehetővé egyfajta rugalmasságot, hogy a különböző fokú kegyességi irányzatok megmaradjanak egymás mellett. A különböző véleményeknek az által a

látás által kell összeérniük, hogy a gyerekeket nem szabad megfosztani annak a megvilágításától, hogy mi történik az úrvacsorában. Az úrvacsorában résztvevők közül amennyinek csak lehetséges, tudnia kell, hogy mi történik az úrvacsorában, s figyelnie kell arra, hogy azt helyesen ünnepeljék. Éppen ebben nyeri el az „egyetemes papság” gondolata a hitelességét. Ami tehát az úrvacsorát illeti, itt az érett közösség segíthet a felszentelt lelkipásztornak, és így az egyházi élet központi eseménye nem a papság önmaga-mutogatása lesz, hanem az sokkal inkább Jézus Krisztus útmutatása szerint fog végbemenni.¹⁵⁵

Következtetések

A „tiérettetek adatik” és „sokakért kiontatik” kifejezések egy konkrét, összegyűlt gyülekezetnek, valamint minden kor egyházának és a világ minden táján élő egyházaknak szólnak. Az úrvacsora ünneplése az adott gyülekezeti közösséget ökumenikus kontextusba helyezi, ugyanakkor az egész világot átölelő egyházat pedig odahozza az ünneplő gyülekezet közösségébe. Az úrvacsora ünneplésének igen komoly teológiai és spirituális fontossága, illetve annak hatása és formáló ereje az ökumenén keresztül alkalmassá tesz bennünket annak felismerésére, hogy az úrvacsora nem a liturgiai kísérletezések küzdőtere. Felelősnek kell lennünk az alakításában és óvatosnak az újraformálásában.

Érthetővé válik, hogy az egyházak miért bizonygatják – különösen is a reformáció előtti egyházak – hogy a felszentelt papságnak kell arra figyelni, miként kell a sákramentumot az evangélium szerint kiszolgáltatni. Anélkül, hogy a felszentelt papság úrvacsorában betöltött vezető és irányító szerepének jelentőségét lebecsülnénk, az úrvacsora evangéliumi értelmezése nyomatékosá teszi az egybegyűlt gyülekezeti közösség úrvacsorával kapcsolatos teológiai érettségét. Amennyire csak lehetséges, minden keresztyénnek, aki részesedik a sákramentumban, segítenie kell abban, hogy az úrvacsorát a valódi lényege szerint ünnepelje a közösség. Mindenesetre a hierarchikus viszonyok rendszeresítése nem helyénvaló az úrvacsorai ünneplésben. A különböző „osztályokra” tagozódó úrvacsorai ünneplés nem felel meg a szereztetés módjának.

---

¹⁵⁵ Ld. *Toward Church Fellowship* 1990 /L-R/, 24.

Az egyik feladata a spirituális neveletésnek az, hogy a lehető legtöbb embernek teremtsen olyan helyzetet a keresztyén egyházakban, melynek révén ők a felszentelt lelkipásztorhoz csatlakozva figyelmet és éberséget fordítsanak az úrvacsora gyakorlatának alakítására, vagy maguk is járuljanak hozzá ehhez a formálódáshoz. Ez a meglátás irányt mutat abban a kérdésben is, hogy vajon a gyerekeket oda kellene-e engedni az úrvacsorához? Az úrvacsorát nem lehet és nem is szabad megtagadni egyetlen megkeresztelt személytől sem. A gyerekek úrvacsorai részvétele azonban az úrvacsora teológiájában való érettségük és alkalmasságuk növekedését kell, hogy szolgálja.

Tizedik fejezet

A bűn hatalmából való megszabadulás, vagy az örök életre való megtartatás?

Egy ökumenikus vita,
amely a harmadik évezred hajnalán
még mindig gátolja az úrvacsorában való közös részvételt

Mi történik az úrvacsorában? A tizedik válasz. *Az úrvacsorában az emberek megszabadulnak a bűn hatalmától. Ebben a szabadításban Isten az örök életet osztja meg az emberrel. Az emberi élet nem csupán mint a „jó teremtés” részese állítatik helyre, hanem feltámasztatik az „új teremtés” részeseként.*

A bűnök bocsánata – az örök élete záloga

Mi történik az úrvacsorában: a bűn hatalmából való megszabadulás vagy az örök életre való megtartatás? Hajlunk arra, hogy a válaszuk ez legyen: mindkettő együtt és külön-külön is. Csábító azt állítani, hogy a szinoptikus evangéliumok a bűnös elfogadását és a bűnök bocsánatát különösképpen is hangsúlyozzák, míg a János-i szöveg az örök életre való megtartatást állítja a középpontba. A kettő nem zárja ki egymást. A „Kereszttség, úrvacsora, lelkeszi szolgálat” egy salamoni megfogalmazást javasol a 2. részben „Az úrvacsora jelentése” cím alatt: „Krisztus ígérete szerint az úrvacsorában Krisztus testének minden megkeresztelt tagja a bűnök bocsánatának bizonyosságában (Mt 26,28) és az örök élet pecsétjében részesül (Jn 6,51-58).”¹⁵⁶

A szerzetesi igéssel összhangban a Máté 26,27-28 pontosan leírja a szinoptikusok látásmódját: „Azután vette a poharat és hálát adott, nekik adta, és ezt mondta: 'Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára.'”

---

¹⁵⁶ „Kereszttség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” 1982 /WCC/ 476.

A János-i nézőpont azon szöveg által formálódott (Jn 6,51c-58), amelyről sok tudós azt vallja, hogy ez egy „deutero-János-i betoldás”¹⁵⁷:

„Mert az a kenyér, amelyet én adok oda a világ életéért, az az én testem...”

54 Aki eszi az én testemet, és issza az én véretem, annak örök élete van, és én feltámasztom őt az utolsó napon.

55 Mert az én testem igazi étel, és az én vérem igazi ital.

56 Aki eszi az én testemet, és issza az én véretem, az énbennem marad, és én őbenne.

57 Ahogyan engem az élő Atya küldött el, és én az Atya által élek, úgy az is, aki engem eszik, élni fog énáltalam.

58 Ez az a kenyér, amely a mennyből szállt le; ez nem olyan, mint amelyet atyáitok ettek, és mégis meghaltak: aki ezt a kenyeret eszi, élni fog örökké.

Jóllehet, éppen az a salomoni döntés, mely szerint csupán két különböző perspektívával foglalkozunk, a két nézőpont közötti nagyon fontos különbséget takarja el a szemünk elől (bűntől való megszabadítás – örök életre való megtartatás).¹⁵⁸ Finoman, de mégis széleskörűen eltakarja a nagyobb egyházak úrvacsora-értelmezése közötti különbségeket. Ezek a különbségek terelik őket az összekülönbözést kiváltó kérdésekre: megengedhető-e, hogy asztalközösséget kínáljunk egymásnak? Ünnepelehetjük-e közösen az úrvacsorát?

Sajnálatos ökumenikus különbségek a jelentős közös vonások ellenére

A felszínen maradva, minden nagyobb egyház egyetértően kimondja a dokumentumaiban, hogy az úrvacsora a bűnök bocsánatáról szól. Ha

¹⁵⁷ Ld. Ferdinand Hahn, „Abendmahl I: Neues Testament,” *Die Religion in Geschichte und Gegenwart*, vol. 1, 4. kiad. (Tübingen, 1998), 10-13.

¹⁵⁸ „Ways to Community” 1980 /L-RC/, 229., azt hangsúlyozza, hogy „szükséges, hogy újragondoljuk a bűn értelmezését,” de még nem körvonalazódott ez a feladat. Ld. Leo Hay, *Eucharist: A Thanksgiving Celebration*, Message of the Sacraments 3-A (Wilmington, Del.: Glazier, 1989), 84kk.

azonban közelebről megvizsgáljuk ezeket a dokumentumokat, rögtön jelentős különbségekre találunk:

- A luteránusok [Idehaza: *evangélikusok – Fordítóktól: G.B. és P.L.*] számára az úrvacsora legfőképpen a bűnök bocsánatáról szól, amely úgy értendő, mint az emberi egzisztencia visszafordítása, visszatérése, hiszen ez kicsúszott az ember ellenőrzése alól.
- A reformátusok aláhúzzák és úgy vélik, hogy mindez kicsúszott az ember ellenőrzése alól, s ugyanígy hangsúlyozzák, hogy a bűnök bocsánatát nem az úrvacsora igéi közvetítik, hanem az sokkal inkább a Szentlélek munkája által történik. Azt is állítják, hogy a bűnök bocsánata az úrvacsora központi része.
- A fent említett két reformatori állásponttal összehasonlítva a római katolikus nézőpont az evangélikushoz van közelebb, hiszen a miseáldozat pusztán a végrehajtása által (*ex opere operato*) a bűnök bocsánatát biztosítja.
- Az ortodox álláspontot a következőképpen lehet megfogalmazni: bár a bűnök bocsánata az úrvacsorai cselekmények által nem kizárt, de Krisztus, a Szentlélek és az egyház közötti kapcsolat olyan szoros, hogy nem beszélhetünk az ember egzisztenciájának radikális visszafordításáról. A sákramentumban a hívő ember lelki táplálékot kap evilági életéhez, a mennyei dicsőségben való részesedés pedig valóságosan is megerősíti őket a „megistenülés” felé vezető útajukon.¹⁵⁹

Habár beszélhetnénk még a bűnök bocsánatáról, immár elérkeztünk az „örök életre való megtartatás” gondolatához. Most van itt az a pillanat, amely különösen is fontos az evangélikusok és általában a reformáció egyházainak álláspontja szempontjából, ugyanis a szétszakadozottság ténye, az emberi egzisztencia visszafordítása a bűnök bocsánatában, egyre inkább nem világos. Krisztus halálának hirdetése, a kereszt emlékezete, az ember önmaga méltatlanságának meglátása, Krisztus elárultatása mint a legyőzendő fenyegetettség felismerése – itt most mindezek a dolgok keményen háttérbe szorulnak vagy teljesen eltűnnek.

Eckhard Lessing, az ökumenikus párbeszédet értékelve helyesen hangsúlyozta, hogy habár minden egyház megnevezi a bűnök bocsánatát mint az eucharisztia gyümölcsét, de csupán a reformáció egyházai

---

¹⁵⁹ Ld. Alexander Schmemmann, *For the Life of the World* (Crestwood, N.Y.: St. Vladimir's Seminary Press, 1995), 23kk.

tekintik azt központi eseménynek.¹⁶⁰ Lessing szerint, a „Keresztség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” című dokumentumban a bűn és a bűn megbocsátása közötti a kapcsolat „nem kap kellő figyelmet”.¹⁶¹ Legalább két indokot lehet felhozni arra, hogy a reformáció egyházai miért nem ismerték fel: miként kellene a bűnök megbocsátásának témáját belevenni az ökumenikus párbeszédbe oly módon, hogy ez a téma az úrvacsoráról szóló teológiai tanácskozások központi és lényegi kérdése maradjon.

- Nem dolgoztak elég kitartóan azon, hogy ellensúlyozzák az elárultatás éjszakájának rendszeresen bekövetkezett hangsúlyeltolódását, és nem óvták meg „az Úr halálának hirdetését” attól, hogy ne részesüljön elegendő figyelemben és továbbgondolásban (Ld. 2. és 6. fejezeteket).
- Túlságosan is függtek a bűnös ember Isten előtti valóságos létének megrajzolásától, illetve ennek a helyzetnek a kézzelfogható kiábrázolásától. A „Keresztség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” című dokumentum megdöbbentően mutatja be, hogy a reformáció egyházainak teológiai figyelme hogyan maradt el ebben a folyamatban.

A „Keresztség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” című dokumentum azzal a megállapítással kezdődik, hogy az úrvacsorában mindenekeelőtt Isten az ajándékozó. Krisztus ad. Az ajándékban való részesedés és a részesedők ragaszkodása elsődleges; a résztvevők cselekvése és a cselekvésben résztvevők összetétele, külső megjelenése csak másodlagos. Ez az elkezdett és idevágó beszédmód a bűnbocsánatról a dokumentum további részeiben már nem folytatódik. Fokozatosan abbamaradnak. Hogy érzékeljük ezt a magyarázatot, ez a félresiklás már a harmadik bekezdésben (II. A) világossá válik, amikor is a szöveg azt mondja, hogy az eucharisztia valójában „a mindenekeelő felülmúló hálaadás az Atyának .... mindazokért, amit Isten véghezvitt most az egyházban és a világban az emberi bűnök ellenére.”¹⁶² Az „ellenére” szó csak azt jelenti, hogy az úrvacsora többé már nem tekinthető úgy, mint Isten, vagy Krisztus azon tette, amikor az egyházban és a világban lévő

¹⁶⁰ Ld. a kezdeti lépések például „Chambésy Statement”-ben 1983 /O-OC, 202 található, csakúgy mint a „Dialogue on Mission” 1984 /E-RC/ 463-ban. Ld még a különbséget az evangélikus és baptista álláspont között: *A Message to Our Churches* 1990 /B-L/, 35-36.

¹⁶¹ Eckhard Lessing, *Abendmahl*, Bensheimer Ökumenische Studienhefte 1 (Göttingen: Vandenhoeck, 1993), 131; ld még 126kk.

¹⁶² „Keresztség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” 1982 /WCC/ 476.

bűn ellenében küzd, hanem sokkal inkább úgy kell figyelembe venni, mint olyan cselekvést, amely – úgy szólván – a bűnnel már nem számol. Ezért nem meglepő, hogy az úrvacsorának az az aspektusa, miszerint az az örök élet záloga, valójában eltakarja annak másik lényegi vonását, a bűnök bocsánatát. Ez kétféleképpen válik világossá. Egyfelől, az egyházat úgy mutatja be, mint amely egyre nagyobb hangsúlyt fektet Isten országának megelőlegesezésére. Másfelől a dokumentum a bűnök bocsánatát a 21. bekezdésben tárgyalja pusztán a liturgia részeként, a béke-köszöntést és a közbenjáró imádságot a „kölcsonös bűnbocsánat” emberi aktusaként értelmezve.¹⁶³ Lessing világosan leírja ezt a problémát: „A Krisztus szeretetében való közösség elsősorban úgy értelmezhető, mint az egyház kihívása a halál és a bűn világából. Az bizonyos, hogy a (Limai dokumentum) ezt az elgondolást nem tagadja. De a teher az egyház vállán van, amely az Isten országát megelőlegező képviselőként van jelen.”¹⁶⁴

Az úrvacsorai kutatásunk szerint, ha a Limai dokumentum alkalmas arra, hogy az úrvacsora teológiájába ökumenikus konszenzust hozzon, akkor ez a teológia nem csupán örömteli közös vonásokat tár elénk, hanem jelentős különbségeket is. Ha a bűnök bocsánatát „jelentéktelennek tekintjük”, akkor ez azt jelenti, hogy az alábbiakat sem vesszük eléggé komolyan:

- A bűn hatalma alá rekesztett teljes egyház rendellenes állapota,
- Az elárultatás éjszakája mint az úrvacsora szereztesítésének kontextusa,
- A kereszt emlékezete és Krisztus halálának hirdetése;
- A feltámadás felismerése kétségbevont tény maradt;
- Az „érettünk” relativitása a „sokakért” összefüggésében: ez valójában azt a távolságot jelzi, amely a gyülekezeti közösség és az egy, szent, apostoli egyház között van, nem is említve a mennyei eucharisziát, holott sok-sok gyülekezeti közösség mindkettőhöz tartozik;
- Az a tény, hogy még várjuk Krisztus *parúziáját*.

Sajnos a Limai dokumentum így egy „félresikerült” valami lett. A „Kereszttség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” egy hosszú értelmezési folyamat következménye, amelybe a reformáció egyházai nem voltak képesek teológiai tisztánlátással és meggyőző erővel belevinni azt, ami szükséges lett volna ahhoz, hogy az ökumenikus teológiai értelmezést jó

¹⁶³ „Kereszttség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” 1982 /WCC/ 479.

¹⁶⁴ Lessing, *Abendmahl*, 126-27.

irányba terelje. A „Kereszttség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” a legfőbb gyümölcse a globális összefüggésű ökumenikus felfogásnak, amelyben a „bűn” kifejezés szinte értelmezhetetlenné vált, talán még nevetségessé is (Ld. 6. fejezetet).¹⁶⁵

**Megkegyelmezett bűnösök egyháza? Miért nem tudják
a reformáció egyházai jobban hangsúlyozni teológiai
álláspontjukat?**

Tekintsünk csupán a Németországban, Európában és a reformáció egyházai között lezajlott úrvacsorai párbeszédre, Halletől Arnoldshainon át egészen a Luenbergi egyezményig. Megdöbbentő, hogy habár az úrvacsora összefüggésében a bűnök bocsánata általában hangsúlyos, a párbeszédet egyfajta erős bizonytalanság uralja a bűnbocsánat helyét illetően.

Az Arnoldshaini Tézisek a 2.2-ben azt mondja, hogy az úrvacsora, „az igehirdetéshez, a kereszttséghez és a bűnök bocsánatának hirdetéséhez hasonlóan ahhoz az úthoz-móddhoz tartozik, amelyen Krisztus minket a megmentő evangélium ajándékában részesít.” Ez egy kényelmetlen kérdést vet fel, mely szerint miben különbözik egymástól az úrvacsorás istentisztelet bűnbocsánat-hirdetése és a „bűnök bocsánatának speciális ígérete” [egyéb istentiszteleteken – *Fordítók betoldása: G.B. és P.L.*], és mi az, amiben mégis összekapcsolódik a kettő? Vajon, a „bűnök bocsánatának speciális ígérete” lehet-e következménye a pusztító individualizmusnak és a bűn-felfogás privatizációjának?¹⁶⁶ Vajon a bűn hatalma, amely ellen az úrvacsora irányul, csupán csak az „én bűnömet” jelenti-e, amelyre egyébként a „bűnök speciális bocsánata” vonatkozik?

¹⁶⁵ Ld. Sigrid Brandt, *Sünde: Ein unverstündlich gewordenes Thema* (Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 1997); Elisabeth Moltmann-Wendel, „Ich, ich und meine Sünden,” in *Wir Frauen und das Herrenmahl* (Stuttgart, 1996), 13kk. Martin Marty kis könyvében, a *The Lord's Supper* (Philadelphia: Fortress, 1980)[-ben] rámutat, hogy még a szekularizált társadalomban is értelmezhető és nagyon tisztelhető az úrvacsora úgy, mint ami a bűnbocsánat eseménye.

¹⁶⁶ Ld. A. Peters, „Buße, Beichte, Schuldvergebung,” in Peters, *Rechenschaft des Glaubens: Aufsätze*, szerk. R. Slenczka (Göttingen: Vandenhoeck, 1984); Peters, „Christliche Seelsorge im Horizont der drei Glaubensartikel: Aspekte einer theologischen Anthropologie,” *Theologische Literaturzeitung* 114 (1989): 641kk.

A negyedik Arnoldshain-i tézis hasonlóan tisztázatlan:

A mi Urunk halálra adta testét és vérént ontotta mindenkiért. Az Ő ígérete által magát a keresztre feszített és feltámadott Urat vehetjük testében és vérében a kenyérrel és a borral. A Szentlélek ereje által Ő minket az Ő győzelmének dicsőségébe emel, s így az Ő ígéretéhez kötődő hit által nekünk bűnbocsánatunk, életünk és boldogságunk van.

A 6.3 tézis hozzáteszi, hogy az úrvacsorában „az Úr egy új emberiség kezdetét hozza létre a bűnösök között, akik számára a kegyelmet megmutatta.” Ha ezeket az állításokat egymás mellé tesszük, akkor nagyon nehéz egy átgondolt koncepciót adni a bűntől való megszabadulás lezajlására. A reformáció egyházainak álláspontja szintén azt a látásmódot erősíti, mely az úrvacsorát az „örök élet zálogának” tekinti.

Ennek az oka pontosan meghatározható. A bűn bibliai gondolatának moralizálása a mai kor számára annak fogalmát szinte teljesen érthetetlenné tette. Amikor kísérletet teszünk az Isten és a bűnös ember közötti kapcsolat megfogalmazására – sikertelenül –, akkor a teológia (főképpen a *dialektika teológia*) Isten ember felett való abszolút hatalmát és az ember Isten előtt való elesettségét hangsúlyozza. Az úrvacsorában azonban nem az ember cselekszik, hanem Isten egyedül, illetve Krisztus egyedül. Mi bűnösök vagyunk, éppen ezért Isten az egyedüli és egyetlen, aki képes minket formálni. A Leuenbergi Konkordia a következőképpen érzékelteti mindezt: „Az úrvacsorában a feltámadott Jézus Krisztus mindenkiért feláldozott testében és vérében önmagát adja nekünk az ígéret igéje által, a kenyér és a bor színe alatt. Ezáltal adja nekünk a bűnbocsánatot, és felszabadít minket a hitben való új életre. Újra megtapasztalhatjuk, hogy testének tagjai vagyunk.”¹⁶⁷

Miként ebből az összefüggésből kiderül, a fő hangsúly Krisztus „önmaga átnyújtására”, illetve „önmaga átadására” kellene, hogy essék. Krisztus az ajándékozó és az ajándék! Jóllehet, ebben az eseménysorban a hangsúly Isten korlátlan uralmán van – ez az, amit a dialektika teológia hangsúlyoz –, de ez csak látszólagosan fejezi ki a mi bűnös voltunkat, fenyegetettségünket, önpusztításunkat, nyomorúságunkat és szükségünket. Az a probléma itt, hogy a csupán isteni szuverenitásra és

---

¹⁶⁷ Leuenberg Konkordia, 148.

hatalomra építő teológia erőfeszítés nélkül torkollik bele az „örök élet záloga” gondolatba. „Képesse tesz minket újra megtapasztalni, hogy az Ő testének tagjai vagyunk.” Bizonyos, hogy ez a gondolat semmi esetre sem lehet rossz, vagy teológiaiilag elhibázott. De nem is tudja adekvát módon kifejezni a reformáció egyházainak mai gondját, különösen is a lutheránus egyházakra gondolva: az úrvacsora a bűn veszélyéről és a bűn megbocsátásának drámájáról szól. A doxológiának, Krisztus emlékezetének, a Szentlélek segítségül hívásának, a megtöres, a kiosztás és részesedés által a kenyér és a bor evésének és ivásának, valamint egymás feltétel nélküli kölcsönös elfogadásának talán nem annyira vonzó, de elképesztően gazdag összekapcsolódása ez – s mindennek a szívében a megszabadítás tette áll, az a cselekedet, amelyben az ember megmenekül és a bűn hatalma alatt sínylődő állapotából.

Az, hogy a reformáció egyházai nem voltak képesek érvényre juttatni a teológiai alapvetéseiket, világosan kiderül a római katolikusokkal és ortodoxokkal való párbeszéd során. Az 1978-as „The Eucharist” című, római katolikus-evangélikus megbeszélések fontos kiadványának a 10. bekezdésében egyfelől azt a dicséretre méltó megfogalmazást találjuk, hogy az úrvacsora ünneplése során „a bűn valósága láthatóvá válik, s mindez az emlékezést és a hit megvallását igényli.”¹⁶⁸ Másfelől a „láthatóvá válás” egy sor egyéb olyan dologra is rávilágít, amelyek szintén nyilvánvalóvá válnak az úrvacsora során. Találkozunk még ebben a szövegben azzal a már idézett formulával, amely előkerül majd később a „Kereszttség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” dokumentumban is: az úrvacsora „a mindeneket felülmúló hálaadás az Atyának mindazokért, ... amit Ő véghezvitt most az egyházban és a világban az emberi bűnök ellenére.”¹⁶⁹

A *The Condemnations of the Reformation Era: Do They Still Divide?* című mű, amit Karl Lehmann és Wolfhart Pannenberg szerkesztett, még erősebben mutat rá a bűn teológiájának vakságára. Amikor ez a kötet azt állítja, hogy „a vita, amely a bűnök bocsánatáról mint az eucharisztia gyümölcseről szól, talán tisztázódni fog és teológiaiilag sikerül nyugvópontra jutni”, nekünk azt úgy kell tekintenünk, mint amely

¹⁶⁸ „The Eucharist” 1978 /L-RC/, 194.

¹⁶⁹ „The Eucharist” 1978 /L-RC/, 199.

eltakarja a valós tényállást.¹⁷⁰ Bizonyos, hogy a szöveg megfogalmazza a vitatott kérdést, mely szerint „vajon az úrvacsorában Krisztus elsődlegesen az Istennel közösségben lévő gyülekezet számára van-e jelen, vagy a hívő emberért, aki mint hívő és egyszerre bűnös is.” Tulajdonképpen a probléma a részesítés (*impartation*) és a részesedés (participation) közötti különbségben rejlik, ami pedig a bűnbocsánat problémáját illeti, mindig az Isten ígéjétől való állandó függés kérdésében van, hogy tudniillik az nekünk szól, vagy értünk szól. Ez az a probléma, amit még nem ismertünk fel egyértelműen, vagy legalábbis még nem tettük igazán témává.¹⁷¹

Valójában itt az történik, hogy a „bűnök megbocsátásának gondolata” belecsúszik, áttolódik az „örök élet zálogának perspektívájába”. A Lehmann-Pannenberg szöveg úgy véli, hogy „vajon nem lesz-e kevésbé félrevezető más nevet adni (mint a „bűnök bocsánata”) az isteni üdvösség mindent átölelő szempontjának”, ha helyette így fogjuk hívni: „Isten uralkodásának hajnala (Márk 1,15, és más helyeken), Isten szeretete (Róma 5), koinonia (1Kor 10,16kk.).”¹⁷² Ezt a tendenciát világosan fogalmazta meg az ún. Helsinki Jelentés (1983), amely az evangélikus és ortodox egyház között lezajlott párbeszédéről szól. Ezt olvashatjuk a 28. pontjában: „Mialatt mindkét egyház tradicionálisan az úrvacsora hatásait a megbocsátás terminusai szerint értelmezte, az anglikánok és evangélikusok ennek gyümölcsét manapság is szeretnék nyomatékosan használni az egyház közösségének építésében,” stb. Ez az irányvonal a következő mondatban válik világossá: „Az úrvacsorában már Isten országa örökké tartó boldogságának előízét tapasztaljuk.”¹⁷³ Amennyire ez helyénvaló, ugyanígy a bűnbocsánat gondolatának sem szabad elvesznie a „zálog” és az „előíz” kifejezésekben.¹⁷⁴ Éppen ezért

---

¹⁷⁰ Karl Lehmann and Wolfhart Pannenberg szerk., *The Condemnations of the Reformation Era: Do they still Divide?* ford. Margaret Kohl (Minneapolis: Fortress, 1990), 116. Lessing, *Abendmahl*, 85. udvariasan „merésznek” titulálja ezt a kijelentést.

¹⁷¹ Ld. Lessing, *Abendmahl*, 86kk.

¹⁷² Lehmann and Pannenberg, szerk., *The Condemnations of the Reformation Era*, 111.

¹⁷³ *Anglican-Lutheran Dialogue: The Report of the European Commission* (London: SPCK, 1983), 12.

¹⁷⁴ Dicséretre méltó kivétel az ún. Meissen Statement, *On the Way to Visible Unity*. Ebben az anglikán és a német evangélikus egyházak közötti egyetértést kifejező kinyilatkoztatásban megtaláljuk legalább a hamis bűn- és a bűnbocsánat értelmezés kritikájának csíráját/kezdétét. A

szükség van körültekintő teológiai megfontolásokra ezen irányvonal ellensúlyozására!¹⁷⁵

Határozott bibliai-teológiai megközelítéssel, a református-római katolikus közös dokumentum, a „Krisztus jelenléte az egyházban és a világban” (1977) a bűnt és a halált úgy tekinti, mint az embert szolgásra vető erőket. A szöveg folyamatosan hangsúlyozza, hogy az úrvacsorában Krisztus hatalma, amit a kereszten és a feltámadásban mutatott meg, ez ellen az erők ellen harcol. Lessing belátja, hogy a konszenzusra épülő összes protestáns-római katolikus dokumentum közül leginkább ez őrzi meg a különbséget Krisztus és az egyház között, ugyanakkor a legtisztábban tárja fel a bűnbocsánat témáját. Kiemeli továbbá azt is, hogy a konszenzusos protestáns-római katolikus dokumentumok között egészen meglepő az a készség, amellyel a katolikusok ebben a protestáns álláspontra ráhangolódnak.

Következtetések az úrvacsorában való közös részesedésre vonatkozóan

Ami feltehetően egy finom megkülönböztetés a teológiai egyensúlyozás mérlegén, nevezetesen az, ami a bűnbocsánat és az örök életre való megtartatás között van, annak komoly konzekvenciái vannak ama döntést illetően, hogy a különböző keresztyén egyházak hívei részt vehetnek-e az ökumenikus úrvacsorai közösségben, vagy nem? A reformáció egyházai azt az álláspontot képviselik, hogy mindannyian olyan emberek vagyunk, akik csak Isten bűnbocsátó és szabadító kegyelme által élünk. Ebben az isteni kegyelemben az úrvacsora ünneplése által részesedünk. Éppen ezért nem tagadhatjuk meg a közösséget az úrvacsorában egyetlen megkeresztelt keresztyéntől sem. Bárki, aki megtagadja egy megkeresztelt keresztyénnel az úrvacsorai közösséget, sokkal inkább azt kellene neki megvizsgálnia, hogy ő maga méltóképpen ünnepli-e az úrvacsorát? (ld. 4. fejezet)

---

szöveg szó szerint idézi az 1Kor 11,26-ot: „Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön.”

¹⁷⁵ Az a kifejezés, hogy az „egyházban mindig lesznek bűnösök” a bűn hatalmának tipikus lekicsinylését tartalmazza. Mindez úgy hangzik, mintha a probléma csupán személyes jellegű lenne. Ld. „Facing Unity” 1984 /L-RC/, 34.

Azok az egyházak, amelyek „az örök életre való megmaradás” gondolatát előtérbe helyezik, a harmadik évezred hajnalán nem tudnak egyértelműen azonosulni a reformáció álláspontjával. Szeretnék megkímélni a tagjaikat attól a fenyegetettségtől, amely feltehetően a közös étkezésben rejlik, amely az ő szemükben nem méltóképpen történik.¹⁷⁶ Vajon az segíteni fog-e a reformáció álláspontjának világosabb közvetítésben, amit az ökumenikus dokumentumokban találunk? Ez a következő évek vagy évtizedek párbeszédeiben fog eldőlni. Közös munkával megkíséreltük egyértelművé tenni a „bűn és a bűn megbocsátásának”, vagy a „bűnből való szabadításnak” a kérdését, amely új dimenziókat fog megnyitni az úrvacsora, a hit és Krisztus egyházának értelmezésében (ld. különösen is 2. és 6. fejezeteket).

Az erről a témáról való ökumenikus gondolkodás, illetve erőfeszítés nem csupán az egyházak és közösségeik növekedése számára válik majd jótétemennyé, hanem az egyházaknak a modern világra való együttes hatásában is. Ez a keresztyén egyházak világra gyakorolt jótékony hatását fogja eredményezni, amely világ a vallástól elzárkózott és elidegenedett egy viszonylagosan irányvonal nélküli moralizálás következtében. Ha a reformáció egyházai képesek lennének az igazság közelébe kerülni, amely már korábban elhalványult (önmaguk által is), akkor az úrvacsora ökumenikus közössége az igazság közös megismerésének gyümölcseivé válna. A hierarchikus öfenntartásban érdekelt és az ilyen érdektől való félelem, amelyek folyamatosan mint akadályok bukkannak fel az ökumenikus közösség teljes megvalósításának útján, nem bölcs irány. Az a követelmény, hogy a papi hivatal teljes közösségi felismerése teszi lehetővé az eucharisztikus közösséget, felkelti ezt a félelmet. Ezzel ellentétben a „Malta Report” [Málta Jelentés] azt mondja: „A papi hivatalról szóló közös tanítás tisztázatlansága még mindig nehézséget jelent a kölcsönös interkommunióra vonatkozó megállapodásokban. Az úrvacsorai közösség felismerése azonban nem kizárólagosan a papi hivatal teljes mértékű elfogadásán kellene, hogy múljon.”¹⁷⁷

¹⁷⁶ Ld: az intercommunio egyértelmű elutasítását a „Dublin Statement”-ben, 1984 /A-O/, 14-15. Ld. G.C. Berkower, *The Sacraments, Studies in Dogmatics*, reprint (Grand Rapids: Eerdmans, 1981), 279kk.

¹⁷⁷ „Malta Report” 1972 /L-RC/, 186. Markus Eham az úrvacsora nehézségeinek kérdését körültekintően vizsgálta a *Gemeinschaft im Sakrament: Die Frage nach der Möglichkeit sakramentaler Gemeinschaft zwischen katholischen und nichtkatholischen Christen: Zur ekklesiologischen Dimension der ökumenischen Frage*, 2. vol.,

Az igazság megismerése ellenállhatatlan erővel fogja felszabadítani az utat az ökumenikus úrvacsora előtt. Ha az úrvacsorában minden ember folyamatosan megszabadul a bűn hatalmától, Istennel és egymással szembeni elzárkózástól – s ha mindez igaz, akkor nem lesz olyan hatalma ennek a világnak, amely meg tudná állítani Krisztus egyházainak közös növekedését egy teljesen eucharisztikus, Krisztus emlékezetét valló (*anamnetic*), sákramentumi közösséggé.

Következtetések

Vajon az úrvacsora ünneplése során az emberek megszabadulnak-e a bűn hatalmából (Mt 26,27-28) vagy megtartatnak-e az örök életre (Jn 6,51kk)? A nagyobb egyházak az ökumenikus párbeszédek során egyfelől azon az állásponton vannak, hogy ez a kétféle látásmód összekapcsolódva jelenik meg, másfelől pedig különböző hangsúlyt fektetnek erre a két dologra, ami mögött mély ökumenikus véleménykülönbség rejtőzik.

A reformáció egyházai azt hangsúlyozzák, hogy a bűnbocsánat az emberi lét felszabadító fordulatát hozza magával. A reformáció előtti egyházak pedig azt hangsúlyozták, hogy az úrvacsora az örök élet útján őrzi meg az egyházat. Mivel a reformáció álláspontja szerint az egyház a bűnösök egyházának tekintendő, akik számára szükséges, hogy Isten újra és újra megszabadítsa őket, ezért központi helyet kap az úrvacsorában részt vevő valamennyi megkeresztelt keresztyén hívő közössége. Ezzel szemben, az egyház örök életre való megtartatása kapcsán, a reformáció előtti egyházak ellenzik az ökumenikus vacsoraközösséget.

A reformáció egyházainak meg kell próbálniuk erőteljesebb bibliai alapon nyugvó ismeretet felmutatni a reformáció előtti egyházak számára arról, hogyan is értik a reformáció egyházai a bűn és a bűn megbocsátásának kérdését (ld. 2. és 6. fejezeteket). Nem csupán a

---

Europäische Hochschulschriften 293 (Frankfurt: Peter Lang, 1986). Az egyetértésre jutás folyamatának példaértékű momentuma, teológiai óvatossággal előkészítve, megörökítésre került: William A. Norgren and Willuam G. Rusch (szerk): „*Toward Full Communion*” and „*Concordat of Agreement*”: *Lutheran-Episcopal Dialogue, Series III* (Minneapolis: Augsburg, 1991).

reformáció egyházainak kellene gondoskodni valamilyen igazi jelentőséggel bíró szolgálatról az ökumenikus megértés felé vezető úton, és nem is csupán nekik kell tovább dolgozni az ökumenikus úrvacsorai közösség megvalósulásán. Ugyanakkor azt a kultúrát is szolgálniuk kellene, melynek az erkölcsbe vetett vak hite azt eredményezte, hogy az emberi kultúra többé nem érti a bűnnek és a bűn hatalmának mibenlétét.

Tizenegyedik fejezet

„Isten békessége legyen veletek!” – „Menjetek békével!”

Az úrvacsora mint a megtartatás,
megszabadítás és megújulás ünnepe

A tizenegyedik válasz arra a kérdésre, hogy mi történik az úrvacsorában, így hangzik: *Az úrvacsora ünneplése teremtő békességet hoz létre. Az Istennek való hálaadás (eucharisztia), a Krisztus emlékezete (anamnézis), és a Szentlélek segítségül hívása (epiklézis) fejezik ki a békesség különböző dimenzióit.*

Lehet-e az úrvacsora előtt, után vagy közben békességet teremteni és békességgel köszönteni egymást?

Amikor először hallottam, hogy emberek közötti megbékélés és a „békességteremtés” aktusa helyet kaphat vagy helyet kell, hogy kapjon az úrvacsorai ünneplés *előtt*, nem tudtam vele mit kezdeni. Testvérem és én miután konfirmáltunk, az úrvacsorához járulhattunk. Az istentisztelet előtti reggelen a katolikus nagymamánk, aki meglátogatott bennünket, azt kérte tőlünk, hogy béküljünk meg egymással és a szüleinkkel. Mivel azonban nem voltunk összeveszve, s még a szüleinkkel sem volt semmiféle vitánk, így nagyon zavarban voltam, ezért tanácsot kértem édesanyámtól. A válasz az volt, hogy ez „képtelenség”! Tanácstalan maradtam.

Később aztán hallottam, hogy ez bizonyára egy „katolikus szokás” volt, de a vidéken élő protestáns közösségekben is szokás volt, hogy az emberek, illetve családtagok szertartásosan kibékültek az úrvacsora ünneplése előtt: a lekipásztor ilyenkor a kereszttel rajzolta oda a kezével a vitázók kézfogása fölé. Megtudtam, hogy ennek a háttérben Jézus útmutatása állt: „Ha tehát áldozati ajándékodat az oltárhoz viszed, és ott jut eszedbe, hogy atyádfiának valami panasza van ellened, hagyd

ott ajándékokat az oltár előtt, menj el, békülj ki előbb atyádfiával, és csak azután térj vissza, s vidd fel ajándékokat.” (Mt 5,23-24)¹⁷⁸

Ez az úrvacsora előtti megbékülés hosszú időn át idegen volt számomra, ezért az úrvacsora utáni békesség hirdetése hamarosan megszokott szertartássá vált, aminek már alig tulajdonítottam jelentőséget. Engem mint fiatal feltételezhetően nagyon zavart volna, ha a lelkész az úrvacsora végén nem a „menj el békességgel” szavakkal fejezte volna be, hanem azzal, hogy „viszontlátásra”, vagy hogy „legyen szép napod”! De számomra ez nem volt több egy akkor még homályosnak tűnő liturgiai elemnél, így a békesség hirdetésére nem igazán fordítottam komoly figyelmet. Az egyéb szertartási kifejezések szintén nagyon szépen szolgálták az úrvacsora utáni „elbocsátást”.

Kissé tétován, azzal kezdtem, hogy reflektáltam arra, miként is jelent meg a békesség hirdetése az úrvacsorai istentisztelet alkalmával. Az 1960-as években hallottam egy Kaliforniában történt ökumenikus úrvacsoráról, amelyen a „menj el békességgel” szívélyes béke-köszöntést egy amerikai kolléga „lecserélte” és lelkendezve kiáltozta a következőt: „Ó, de szeretném megcsókolni ezeket a kis apácákat!” (Manapság természetesen, ez nem tűnik olyan viccesnek számunkra, hiszen komolyan hallani a férfi-felsőbbrendűség felhangjait.) Tíz évvel később ezeket az egymást „átöleléseket” én is megtapasztaltam egy úrvacsora során (valamivel kényszeredettebben a keleti parton, sokkal látványosabban a nyugati parton). Valami képen ezek a lelkészek „hozzáigazodtak” az észak amerikai gyülekezetek szívélyes légköréhez, amelynek a megismerése kiváltsággént nekem is megadatott. Sokkal inkább ósdiak voltak a feszélyezett kézfogások a későbbi évek németországi vasárnapi istentiszteletein a következő mondat kíséretében: „Ismerjétek fel egymásban a testvért...”

Tipikusan az európai protestánsoknál találtam meg a legmeggyőzőbb béke-köszöntést, miközben az ember a sorban továbbadja a jegyeket a

¹⁷⁸ A „Keresztség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat” dokumentumra adott válaszában a római katolikus egyház az 1Kor 11,28-ban olvasható önvizsgálatra vonatkozó szavakat úgy értelmezte mint „a bűnösök megelőlegező megbékélésének szükségége.”(Max Thurian, szerk. *Churches Respond to BEM: Official Responses to the „Baptism, Eucharist and Ministry” Text*, vol. 6, Faith and Order Paper 144 /Geneva: World Council of Churches. 1988/, 18).

következő szavak kíséretében: „Isten békessége legyen veled” és a válasz pedig az, hogy „és veled is.” Mindennek a lényege: „Isten békessége legyen úrrá a világon!” Ezt követi az a szimbolikus cselekedet, amely kifejezi a békesség továbbadását a közösségben. Ugyancsak rendkívüli hatással volt rám, amikor az oltár körül állók köszöntötték egymást békével, (gyakran mindkét kéz használatával), akár a jegyek kiosztása előtt vagy után történt is mindez. De mi a jelentősége a békesség hirdetésének az úrvacsora különböző mozzanataiban?

A sokdimenziós béke

Vajon a békesség-teremtés aktusa volna az úrvacsorában való részvétel előfeltétele, vagy maga az úrvacsora hozza létre a békességet? Ha felismerjük, mi történik az úrvacsorában, máris félretehetjük ezt a téves alternatívát. Az úrvacsora ünneplése folyamán szembesülünk a ténnyel. Azzal kezdődik, hogy bekapcsolódunk a teremtés békességét dicsérő emberi hangok sokaságába; ezt követően az elárultatás éjszakáján történtek, valamint a keresztről és a halálról szóló igehirdetésünk (Agnus Dei) ellenében Krisztus megmentő békéjét kérjük; majd a folyamat a csúcspontra ér, amikor a Szentlelket, a békesség szabadító és megújító erejét, azt az erőt, amely a teremtményeket Isten földi jelenlétének hordozóivá emeli, segítségül hívjuk.

„Isten békessége legyen veled!” – „És veled is!”

A teremtés békéjéhez való kapcsolódás

Néhány német gyülekezetben az úrvacsora elején van egy liturgiai felhívás, illetve intelem (a Kol 3,13 szavait követve): „Istennek békessége legyen mindnyájatokkal. Ne legyetek egymás ellen, ne legyetek képmutatók. Bocsássatok meg egymásnak, amint Krisztus is megbocsátott nektek. Legyetek egymáshoz jószágosak, amint Krisztus is jószágos volt hozzátok Isten dicsőségére.” [Kol 3,13: „*Viseljétek el egymást, és bocsássatok meg egymásnak, ha valakinek panasza volna valaki ellen: ahogyan az Úr is megbocsátott nektek, úgy tegyetek ti is.*” – *Betoldás a fordítóktól: G.B. és P.L.*] Mit is jelent ez? Nem jelenti azt, hogy az emberek között lévő békesség kifejeződése az egész úrvacsora során már átélt megbékéltetés legvége, illetve teljes összesítése volna (ld. 3. fejezetet). A béke-köszöntéssel a Teremtőnek való hálaadás keretei között (eucharisztia), a hívő ember bekapcsolódik a teremtés békességét dicsérők hangjainak gyülekezetébe, s ez a teremtés a kenyérben és a

borban mint a teremtés ajándékaiban nyilvánul meg. Az a tény, hogy a kenyér és a bor mint a teremtés ajándéka adatik nekünk, már okot ad arra, hogy hálát adjunk a Teremtőnek és örvendezzünk a Szentlélek teremtő munkájában. Mint a teremtés ajándékai, a kenyér és a bor elképzelhetetlen a természet és a kultúra, az emberi és nem emberi teremtmények közötti harmonikus kapcsolat nélkül. Ennek a teremtő, mindent átfogó, összekötő folyamatnak eredményesen kell végbemennie, hogy a kenyér és a bor az Úr asztalára kerülhessenek. A béke-köszöntők karához való hálás kapcsolódás igazából hálaadás azokért a gazdag áldásokért, amelyek Isten és az isteni Lélek cselekvéséből áradnak. Ez az isteni cselekvés érhető tetten a teremtés ajándékaiban. Miként a teremtés ajándékai nem önmaguktól vannak, úgy az sem magától van, hogy az emberek összegyülekezhetnek egészségben, örömben és Isten imádságának nyitottságában. A béke-köszöntéssel az úrvacsorában résztvevők megerősítik hálaadásukat, és azt, hogy készek csatlakozni az Isten jelenlétében és cselekvésében bekövetkező szabadítás és megújulás folyamatához.

„Krisztus, Istennek báránya, add ránk békességed”

Isten jelenléte és cselekvése által hozott megújulás az úrvacsorában nem valami ártalmatlan, üres történés. Sokkal inkább egy drámai esemény. A Krisztusra való emlékezés, az anamnézis, megeleveníti az elárultatás éjszakáját és Krisztus halálát. Nyilvánvalóvá válik a teremtés békességének, összhangjának törékenysége és töredezettsége. Krisztus keresztye előtt fel lehet ismerni a bűn erejét, amely az embert a szeretetnélküliség, a reménytelenség, az egymással való ellenségeskedés és az egymás közötti békéltenség világába taszítja.

A legnagyobb mélység és szükség eme állapotát éppen a „Krisztus békessége” zárja magába, amelyben az ember felismeri azt a veszélyt, amelyben van, és amely az életét folyamatosan fenyegeti. Krisztus békessége a szabadítás és az új teremtés erejével ruházza föl az embert. Az úrvacsora ünneplésében a kenyér és bor, mint a teremtés ajándékai az új teremtés ajándékaivá válnak. Bennük Krisztus maga és az Ő romolhatatlan békessége van jelen a teremtés törékeny békességével szemben. A kenyér és a bor nem csupán a hívők és közösségeik tényleges vagy szimbolikus megerősítését szolgálják, hanem magát a Krisztus testét is építik: ők lesznek Krisztus jelenlétének hordozói ebben a világban. A Jézus Krisztus által hirdetett Isten országa, amely a

szeretet és a megbocsátás erejével összehasonlíthatatlanul felette áll a világ hatalmainak, s ez az az erő, amely éppen „eljövendő”, míg nem elérkezik Jézus Krisztus uralma. Egy új valóságról van szó, Isten jelenlétéről, amely áthatja a teremtés valóságát. Isten jelenléte megszabadítja a teremtést, azt megújítja, fölemeli és fölmagasztalja. Isten nem csupán Teremtőként és a világ megőrzőjeként lesz megtapasztalható, ugyanis Krisztusban Isten úgy válik megtapasztalható valósággá, mint megváltó, aki megszabadítja a világot a saját maga okozta fenyegetettségétől, elveszettség állapotából és a bűn hatalmával szembeni tehetetlenségétől. Isten jósága és teremtő Lelke pedig úgy lesz megtapasztalható, mint a Krisztusban adott szabadítás és új teremtés Lelke. A Szentlélek segítségül hívásával (*epiklézis*) az úrvacsorában részt vevők kérik Isten Lelkének eljövételét és a közöttük való hathatós munkálkodását.

„Isten békessége szenteljen meg benneteket minden dolgotokban...” – „Menjetekek el békével!”

Azok a hívek, akik részesedtek az úrvacsorai ünneplésben, áldásban részesülnek, és a béke-köszöntés áldásával bocsáttatnak el. Ez a béke-köszöntés vagy béke-kívárat számukra nem csupán a (helyreállított) teremtés békességére mutat rá. Őket már Jézus Krisztus békessége veszi körül; őket már betöltötte a Szentlélek békessége. A Szentlélek erejében maga Isten jött közel az emberekhez, megérintette őket és az isteni jelenlét hordozóivá tette mindnyájukat. Az ember ezáltal részesedhet az „új teremtés” erőiben. Isten méltónak gondolja őket ahhoz az egzisztenciához, amely hitben, szeretetben és reménységben ellenáll a bűn és halál hatalmának. Ezáltal részesednek az „örök életben”, az isteni életben. Isten méltónak gondolja őket, hogy hordozzák ezt a bizonyosságot ebben az életben és azt öltözzék is fel. Senki nem képes elgondolni vagy beszélni eléggé magasztosan erről és az ebben a békében való életről. A bibliai szövegek azt mondják, hogy az emberek „megszentelődnek”, „felemeltetnek”, megújulnak az „Isten képére”, Krisztus testének „tagjaivá” lesznek, Krisztus „új teremtésévé” válnak és Isten Szentleke „dicsőségéről dicsőségre” átformálja őket.

Egy boldog örvendezés, magasztos és ünnepi hangulat felel meg a békesség eme bizonyosságának. A béke-köszöntés, vagy béke-kívárat az úrvacsora elején az emberek szívét felkészíti az ünnepléshez. Aztán Krisztus békességéért könyörögnek, miközben ő maguk is látják a gyülekezet és Isten közötti közösségük, valamint az egymással való

közösségük veszélynek kitétt voltát, nem különben a világ bűnének és elesettségének helyzetét, amelyet Krisztus keresztre tett nyilvánvalóvá számukra. Egy ilyen háttérrel szembesülve, az Isten Szentleke által hozott békeesség határtalan és végtelen örömet szerez nekik. Éppen ezért az úrvacsorát csakis ünnepi és örömteli hangulatban lehet jó véghez juttatni.

Rainer Volp, a *Liturgik* című művében helyesen fordít kellő figyelmet arra a tényre, mely szerint az úrvacsora ünneplésének helyes befejezése az lenne, ha a gyülekezeti közösség orgonakíséret és lelkes kóruséneklés kíséretében vonul ki. Szép és tiszteletre méltó szokás, ahogy az istentisztelet végén az emberek újra leülnek és figyelmesen hallgatják a zenei utójátékot addig, amíg az be nem fejeződik, hogy majd ezt követően csendben elhagyják a templomot. Ez a szokás azonban a leáldozóban lévő liturgiai érzékenység jelének tekinthető. Az istentisztelet végtére is nem egy koncert. Ahogyan Volp helyesen látja meg: „Az ünnepi hangulat szétrombolását jelenti, ha valaki csak a zeneszerszámok teljes elhallgatása utáni csendben megy ki. ... A felkiáltás, hogy *Ite missa est* (menj, elbocsáttattál) az első századoktól kezdve felidézi a profán felhívást az ünnepi hangulathoz való csatlakozásra és az elindulás aktusára. A záró kivonulásnak pedig a legtisztábban kell kifejeznie az áldásnak és a hazaindulásnak ezt a közösségi aktusát.”¹⁷⁹

Az öröm, az ünnepi hangulat, Isten hálás magasztalása, amely még a teremtés ajándékaiért való hálaadáson is túlmutat, továbbá a Krisztus jelenlétében való öröm, amelyet az Ő feltámadásának és mennybemenetelének fényében látunk, valamint a Szentlélek erejének örömteli elfogadása, amely késszé teszi a teremtményeket a bűn és halál hatalmának való ellenállásra, és mindezekben a dolgokban az Isten jószágos ereje, illetve az abban való részesedés elfogadása fölötti öröm az, amelyben a mennyei kenyér és bor által a hívek megerősítetnek, mind benne vannak abban a békében, amellyel az emberek eltávoznak az úrvacsora ünnepéről a hétköznapi világába.

---

¹⁷⁹ Rainer Volp, *Liturgik: Die Kunst, Gott zu feiern*, vol 2. *Theorien und Gestaltung* (Gütersloh: Gütersloher, 1994), 1213. Adolf Adam, *The Eucharistic Celebration: The Source of Summit of Faith* (Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1994), 120kk., annak hangsúlyozása, hogy „Menj el békével” kifejezi az *Ite missa est* lényegét.

Következtetések

A Teremtőnek való hálaadással egybekapcsolódva a béke-köszöntés a mi készségünket tanúsítja, mely szerint bekapcsolódunk Istennek az értünk véghezvitt tetteibe. A kenyér és a bor mint a teremtés ajándékai a békesség kifejeződései. Ehhez hasonlóan, azzal a köszöntéssel, hogy „Isten békessége legyen veled”, és a válasszal, hogy „Veled is”, az úrvacsorát ünneplők szimbolikusan kifejezhetik a teremtés békességét az emberek között.

Krisztus emlékezetének (*anamnézis*) kontextusában a gyülekezet kéri Krisztus békességét: ez az a békesség, amelyet a közösség nem tud saját maga kimunkálni; az a békesség, amely a kereszt és a világ bűne tekintetében csupán ajándék lehet; az a békesség, amelyért a gyülekezet csak imádkozhat: „Krisztus, Istennek Báránya, add ránk békességed.”

A Szentlélek segítségül hívásával (*epiklézis*) a mennyei békesség ajándékának megtapasztalása nagyon nagy öröm tapasztalati élményévé válik. Az ember részesedik a mennyei erőben. Isten úgy tekinti ezért az embert, mint aki méltó arra, hogy hordozza Isten jelenlétét ezen a földön. Az új teremtés ajándékán keresztül részesedik az ember az örök életben, az isteni létben. Az úrvacsora ünneplése méltóképpen fejeződik be ezzel az örömmel és ünnepi hangulattal. Az úrvacsora által megerősített, megvigasztalt, felbátorított és felemelt emberek szabadon és boldogan indulnak a hétköznapi világába.

Tizenkettedik fejezet

„Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében”

A Szentháromság Isten jelenléte és cselekvése az úrvacsorában mint a lelki megújulás forrásában

Mi történik az úrvacsorában? A tizenkettedik válaszunk következik. Az *úrvacsora során az emberek kapcsolatba kerülnek a Szentháromság Istennel. Találkoznak az élő Istennel, a Teremtővel, aki alkotta őket és megőrzi életüket, aki kijelentett a Jézus Krisztusban mint a bűn hatalmából való Szabadítóban, s aki mint Szentlélek fölemeli az embereket és képessé teszi őket, hogy Isten hűségének, szabadításának és életet adó jelenlétének hordozóivá legyenek.*

Szemléletváltás:

Jézus Krisztus felől az élő Szentháromság Isten felé

A modern gondolkodáshoz való alkalmazkodás kényszere alatt a keresztyén hit a világ sok részén tartalmatlanná, üressé és jelentéktelenné vált. Az élő Istenbe vetett hit elevensége és kifejezhetősége helyébe egy elvont bizonyosság lépett, akivel az ember „függőségi és eredendőségi” viszonyban van, sőt a belső viszonyukat illetően egy „egészen más” valakiként jelenik meg az ember számára. De amikor Isten csak egy „végső hivatkozási pontként” tűnik fel, az ember ott közömbössé válik az „ilyen Isten” iránt. Amikor a teológia vagy az egyház úgy beszél Istenről, hogy nem veszi figyelembe a hit képi és nyelvi világát, s helyette folyton az Istenről alkotott üres és elvont eszméket terjeszti, akkor a lelki élet igénye, a szilárd lelki alap szüksége új források és más párbeszéd-partner keresésére indítja az embert.

A keresztyén egyházak masszív ön-szekularizációja (Wolfgang Huber), valamint a keresztyén hit tartalmának üressé és elcsépeltté válása közepette – mely folyamathoz, legalább is a nyugati iparosodott államokban, az egyházak és teológiák nagyban hozzájárultak – a 20. századi úrvacsorát illető ökumenikus megállapodások új kilátásokat nyitottak meg. A tisztázás szándékát kitűző közös erőfeszítések arról, hogy mi történik az úrvacsorában, új megközelítési módokat tártak föl az

élő Istenbe vetett hit számára. Ez a keresztyén hit Istent Szentháromságként fogja föl. Az anglikánok és az ortodoxok már 1976-ban ezt mondták: „Az eucharisztia a Szentháromság munkája.”¹⁸⁰ Az anglikánok és a Német Evangéliumi Egyház párbeszédéből származó 1988-as Meissen Statement pedig a következőt mondja ki: „Hisszük, hogy a Szentháromság Isten egyháza Istennek az igében és a sákramentumban való munkálkodása révén jött létre és az által őriztetik meg.”¹⁸¹ Az ökumenikus dokumentumok növekvő határozottsággal fejtik ki azt a meggyőződést, hogy az úrvacsorában a Szentháromság Isten cselekményét kell látnunk, s ebben a cselekvésében Isten (élet)erejét és emberek iránti jóindulatát.

Az úrvacsorára vonatkozó, protestáns egyházakon belüli párbeszéd az 1980-as évekig ragaszkodtak annak hangsúlyozásához, hogy az úrvacsora teljes eseményének középpontja Jézus Krisztus és az Ő jelenléte (ld. különösen is az 5. fejezetet). A nem a reformáció egyházaival folytatott felekezeti párbeszéd átvette ezt a krisztológiai és krisztocentrikus hangsúlyt, de kibővítették azt a trinitárius teológia értelmében.

Ebben a folyamatban az ortodox teológia mérhető hatást fejtett ki. Az ortodox teológia mindig azt hangsúlyozta, hogy miközben az ember ünnepli az úrvacsorát, őt Istennek Lelke Krisztus közelségébe vonja. Krisztus csakis a Szentlélek munkálkodása révén válik jelenlévővé az úrvacsorában. Az evangélikus-református párbeszéd is tettek óvatos lépéseket az úrvacsora trinitárius értelmezése irányába, amikor például az Atyának való hálaadásról beszéltek, vagy amikor a Lélek és az Ige közötti kapcsolatról alkottak véleményt. Mégis ezek csak utalások maradtak, amelyeknek még további kimunkálására van szükség, hogy a trinitárius teológiai szemléletig eljussanak.

Az úrvacsora trinitárius értelmezésének új alapját egy franciaországi tanácskozás résztvevői hívták életre, a „Les Dombes-i csoport, amely 1937 óta létezik. Ezt a csoportot katolikus, evangélikus és református teológusok alkotják, de nincs hivatalos státuszuk. A csoport 1972-ben jelentetett meg egy dokumentumot az 'Egy és ugyanazon hithez vezető úton' címmel. Ők részt vettek egy eszmecsere az Egyházak Világtanácsának *Faith and Order* bizottságával, amely 1971-ben publikálta „Az úrvacsora ökumenikus értelmezésben” című

¹⁸⁰ „Moscow Statement” 1976, /A-RC/ 46.

¹⁸¹ *On the Way to Visible Unity*, 7, 16.

tanulmányt.”¹⁸² Ahogyan Lessing helyesen foglalja össze, mindkét szöveg lényegét a trinitárius gondolkodás képezi, amennyiben az úrvacsorára az Atyának való hálaadás, Krisztus emlékezete (anemnezis) és a Szentlélek ajándéka fényében tekintenek. Ezzel a tevékenységükkel egy modellt hoztak létre sok további tanulmány számára, többek között a „The Eucharist” című lutheránus-római katolikus megbeszélés szövegét 1978-ban, és mindenek előtt a „Keresztség, úrvacsora, lelkipásztori szolgálat”¹⁸³ című dokumentumot, amely sokkal inkább a Szentlélek segítségül hívásáról (epiklézis) beszél, mintsem a Szentlélek ajándékáról.

Hálaadás a teremtő, megőrző és újjáteremtő Istennek

Az úrvacsorában sokféleképpen adunk hálát és mondunk dicséretet a Teremtő Istennek. Mindeközben a Teremtő Istent különbözőképpen tapasztaljuk meg. Növekszünk az istenismeretben és tudást szerzünk az Ő művéről. Így amikor hálát adunk a kenyérért és a borért, akkor nem csupán mint a teremtés ajándékaiért mondunk köszönetet. Nem csupán úgy adunk hálát, mint az ember általában az étkezés előtt. Hálaadásunk most jóval szélesebb körre terjed ki. Az úrvacsorában nem csak azért adunk hálát, mert Isten táplálékkal megelégteti testünket. A fizikai megelégedésen túl most arra figyelünk, mit jelentenek a „teremtés ajándékai” mint az úrvacsora jegyei. A teremtés ajándékai a béke és a javunkat szolgáló rend valóságos jelei. Az embernek és más teremtményeknek, úgymint a természetnek és a kultúrának a legösszehangoltabban kell együtt munkálkodniuk azért, hogy a kenyér és a bor az asztalra kerüljön, különösképpen amikor jegyek formájában az Úr asztalán vannak előttünk. Isten teremtő ereje és Lelkének hatalma

¹⁸² Eckhard Lessing, *Abendmahl*, Benschheimer Ökumenische Studienhefte 1 (Göttingen: Vandenhoeck, 1993), 44. Id. még 44-45, „Auf dem Wege zu ein und demselben Glauben?” in G.Gassmann and M. Lienhard, szerk., *Um Amt und Herrenmahl: Dokumente zum evangelisch/römisch-katolischen Gespräch*, 2. kiad. (Frankfurt, 1974, 104-12; „The Eucharist in Ecumenical Thought,” in *Louvain 1971: Study reports and Documents*, Faith and Order Paper 59 (Geneva: WCC), 71-77.

¹⁸³ Ld. Lessing, *Abendmahl*, 45. John Reumann, *The Supper of the Lord: The New Testament, Ecumenical Dialogues, and Faith and Order on Eucharist* (Philadelphia: Fortress, 1985), 149kk., Itt egy árnyalt összehasonlítást találunk az ökumenikus kinyilatkoztatások trinitárius szerkezetéről.

által lehetővé teszi ezt az alkotó együttműködést. Ez a mi különösen nagy hálaadásunk igazi oka. De azon túl, hogy a kenyér és a bor Isten teremtő és megőrző munkájának jelei, az úrvacsora ünneplésében felismerhetjük a béke egyéb jeleit is, amelyek nem olyan dolgok, amelyek mellett szó nélkül elmehetnénk. Az a tény, hogy sokak egészségesen, ünnepi hangulatban és békességben gyülekeztek össze; az a tény, hogy Isten ígéje hirdettetik számukra; az a tény, hogy összehangoltan énekelhetnek és imádkozhatnak; az a tény, hogy el tudják fogadni egymást és figyelnek egymásra; az a tény, hogy egymás épülésére lehetnek; az a tény, hogy megvidámíthatják egymást – mindezek és még egyebek is okot adnak arra, hogy dicsérjék és hálát adjanak Istennek, a Teremtőnek.

Még olyan időkben és olyan körülmények közepette is, amelyek személyesen, gazdaságilag, politikailag és más okok miatt terhet jelentenek számunkra, az úrvacsora mégis az Istennek való hálaadás helye, mégpedig azért, mert a világ folyamatosan megőriztetett a káosztól, azért, mert újra meg újra lehetővé vált a vetés és aratás, de még azért is, mert újra meg újra a békesség és öröm van az emberek között. Kedvező években és élethelyzetekben az úrvacsora egyfajta tetőpont az Isten magasztalásában: „Dicsérjétek az Urat, aki mindenképp felett uralkodik!” Rosszabb időkben pedig a reménység fényét jelenti. De mindenképpen ízleljük és látjuk, itt és most, hogy „jó az Úr.” Ennél fogva kérjük Istent a Lélek világosabb cselekvésére, a békesség felöltésére – az úrvacsoraosztáson kívül is –, és a mennyei ígérek beteljesedésére.

Az úrvacsorában nem csupán úgy találkozunk Istennel, mint a világ teremtőjével és megőrzőjével, hanem úgy is, mint a megváltás és új teremtés Istenével. Az élő Isten nem csupán úgy jelentette ki magát, mint a Teremtő. Isten a keresztre feszített és feltámadt Jézus Krisztusban is világosan kijelentette magát. Ugyanakkor Isten a Szentlélekben is kijelentette magát, aki munkálkodik az emberért, az emberben és az emberek között. Amikor a Szentháromság Isten kijelentésén keresztül felismerjük a Teremtő szabadító és az újjá teremtő munkáját, akkor ez magával ragad bennünket a hálaadáson és magasztaláson túlra, egészen Isten dicsőítéséig, a *doxológiáig*. Így már a kenyér és a bor ajándékaiban nem csupán a teremtés ajándékait látjuk meg, hanem az új teremtés ajándékait ismerjük fel. A mindennapi eledelben és az ünnepi italban nem csupán az élethez szükséges eszközt vesszük észre, amit a Teremtőtől kaptunk, hanem olyan ajándékot is, amely részletet bennünket Isten örök létében.

A megváltó, megfeszített, feltámadt és eljövendő Jézus Krisztus emlékezete

Ezek után sokak számára nagyon nehéz felismerni és dicsérni Istent Jézus Krisztusban. Az emberek Jézus Krisztust a húsvét előtti Jézussal azonosítják, mert számukra a feltámadt Krisztus valósága elképzelhetetlen. Ha az úrvacsora összefüggésében a krisztológiai szempontot erőltetjük, az nem fogja egy csapásra megszüntetni ezt a nehézséget. Mégis döntő segítség lehet, hogy egyre higgyünk Krisztus istenségében és annak felismerésében, hogy benne azzal szembesülünk, „aki Istentől való Isten, világosságból való világosság, igaz Istenből való igaz Isten.” Mégis döntő segítség lehet, ha Krisztus istenségét vesszük szemügyre, és úgy ismerjük fel Őt, mint „aki Istentől való Isten, világosságból való világosság, igaz Istenből való igaz Isten.” Miként az úrvacsorában is sokféleképpen megtapasztaljuk a Teremtő Istent és növekedünk az Ő munkája ismeretében, ugyanúgy sokféle módon szerzünk tapasztalatot a megfeszített és feltámadt Krisztusról is, mely közelebb vezet hozzá bennünket.

Ennek kapcsán „Krisztus emlékezetét” sem szabad úgy értelmezni, mint csupán valamilyen reá való visszaemlékezést. Bizonyos, hogy a húsvét előtti Jézusra való visszaemlékezésnek rendkívüli jelentősége van. Ez áthatja és alakítja a feltámadt, felmagasztaltatott és eljövendő Úrhoz való viszonyunkat. A feltámadt Úr pedig velünk, körülöttünk és Lelke által bennünk van. A feltámadt Krisztus egymáshoz vezet bennünket, s így Őutána hívjuk keresztyéneknek magunkat. Úgy ünnepeljük az úrvacsorát, ahogyan Ő mutatta nekünk, válaszul az Ő rendelésére. Az úrvacsorában a feltámadt és mennybe emeltetett Krisztus van jelen, de nem úgy, mint az a Jézus, akire csak emlékezünk. Teste és vére érzékelhető módon van jelen a teremtés és az új teremtés ajándékaiban, a kenyérben és a borban. Ezek az ajándékok jelen vannak a kenyérben és a borban, amely fölött Isten hálát adott „Krisztusra emlékezve”, amelyet átnyújtunk és elfogadunk, elveszünk és továbbadunk, s amelyet megesszünk és megiszunk „Krisztus emlékezetére.” Krisztus teste és vére jelen vannak az úrvacsorai jegyekben – de nem csupán úgy, mint egy falat kenyér és egy korty bor.

E jelenlét megértéséhez előbb meg kell értenünk az úrvacsora ünnepének, valamint „Krisztus emlékezetének” jelentését. Látnunk kell, hogy Jézus az „elárultatás éjszakáján” szerzi az úrvacsora

sákramentumát és ígéri testi jelenlétét a kenyérben és a borban. Jelenlétét ígéri az embernek a Vele való kapcsolata, valamint az Istennel és egymással való közösségének fenyegetettsége közepette. Az úrvacsora azonban mégsem csak a veszélyre és fenyegetettségre irányítja figyelmünket, hanem a jelenlegi katasztrófális helyzetre is, amikor a jelenben az ember megpróbálja szétszakítani az Istennel való kapcsolatát. Krisztus halála hirdetik. Isten elhagyatottságának éjszakája; a földi pokol; annak felismerése, hogy a vallás, a jog (zsidó és római egyaránt!), a politika, a morál és a nyilvános vélemény célt tévesztett; a felismerése annak, hogy még a barátság és a tanítványság sem méltó a bizalomra – mindezen dolgok „Krisztus emlékezetéhez” tartoznak. Az úrvacsora szembesít bennünket Isten teremtésben adott ajándékával és az ember Istennel való kapcsolatának lerombolásával is, de szembesít minket Isten békességével és az ember erőszakosságával, Isten jóságával, s azzal, ahogyan az ember visszautasítja azt, ami jó. Az úrvacsora nem csupán érintőlegesen szembesít bennünket ezekkel, hanem a maga valóságában. Látjuk a megtört testet és a kiontott vért a teremtés ajándékaiban. A feltámadt Krisztus úgy jön el hozzánk, mint a megfeszített Úr. Valahányszor esszük ezt a kenyeret és isszuk a poharat, az Úr halálát hirdetjük!

De ahogyan a feltámadt Krisztus számunkra is érzékelhető módon jelen van az úrvacsorai kenyérben és borban, ugyanúgy jelen van számunkra vigasztalóként és szabadítóként is. Ő úgy van jelen közöttünk, mint aki megbékéltetett minket Istennel és egymással. Ő úgy van jelen, mint ennek a megbékéltetésnek az ereje. Az Istennek való dicsőség a magasságban és a földön lévő békesség mind szimbolikusan megvalósul az úrvacsorában. Az embereket pedig megszabadítja a kereszt káoszától, az Istentől való elhagyatottság éjszakájától, a bűn és halál diadalától. Ez által az emberek számára Istennel és egymással megújított közösséget hoz létre. Isten nem hagyja az embereket magukra ebben a pusztító erő által uralt világban és szeretetlenségben. Krisztus tettén keresztül és Krisztusban Isten megváltja, megújítja az embereket és az Ő veszélyeknek kitett teremtését. „Krisztus emlékezete” emlékeztet mind a teremtés büntől való fenyegetettségére, mind pedig Isten megváltó tetteire, amely hirdeti és szimbolikusan szemlélteti a veszélyt is és a szabadulást is. Ez az emlékezet telve van Krisztus jelenlétével (ld. különösen is a 8. fejezetet). Ebben az emlékezetben a teljes Krisztus van jelen, az Ő munkájának összes dimenziójával és minden érintkezési pontjával. Krisztus életének „egész teljessége” munkálkodik ebben az emlékezetben. Ez az emlékezet nem csak Krisztus jelenvalóságát idézi

elő. Arra kötelez, hogy a teremtésben és az új teremtésben, amelyben az ember Krisztus bizonyágtevője, maga is formálódjon Krisztus emlékezete által. Növekedve az Istennel és Krisztussal egyre mélyülő kapcsolata által, kibontakozva a saját személyiségében és erősödve egymás révén, az ember átformálódik, megújul és új életre támad Krisztus Lelke által.

A meglevenítő, szabadító és felemelő Szentlélek segítségül hívása

Ha Istennek az emberek közötti jelenlétéről és munkálkodásáról világos ismeretet akarunk szerezni, akkor Isten Lelkére kell figyelniünk. A Szentlélek az, aki által Isten a teremtmények között munkálkodik. A Szentlélek által kapcsolódnak össze, nyernek erőt, kapnak oltalmat és jutnak új életre. A Szentlélek által kerülnek kapcsolatba a feltámadt Krisztussal. A feltámadt Krisztus a Szentlélekben kerül hozzájuk közel és munkálkodik közöttük. A Szentlélek által képes az ember arra, hogy Krisztusra emlékezve cselekedjen és hogy ebben az emlékezetben éljen. A Szentléleknek az úrvacsorában való munkálkodása forrás és kovász, úgymint Isten és az ember, valamint az ember és ember közötti közösség létrehozásához; az igazság helyreállításához; továbbá az embernek a bűn hatalmából való megszabadulásához.

Különösen is a nyugati iparosodott nemzetek klasszikus egyházaihoz tartozó emberek számára jelent nehézséget a Szentlélek megtapasztalása.¹⁸⁴ Nehéz időket éltek meg, míglen felismerték Istent a Szentlélekben. Az úrvacsora ünneplése során egyre inkább növekszik a Szentlélekről alkotott ismeretünk, hiszen itt is sokféleképpen tapasztaljuk meg Istent, aki „minden oldalról” körülvesz, körülzár bennünket, illetve aki munkálkodik bennünk és közöttünk. A Szentlélek összegyűjti és egybekovácsolja Krisztus egyházát az úrvacsorában. A Szentlélek egy meghatározott közösséget gyűjt egybe, mégis behelyezi őket minden idők egyházának és a világ minden tájáról való egyház széles kontextusába. A Szentlélek nem más, mint Istennek az ereje, amely állandóan harcban áll a bűnnel és a káosszal szemben – egy olyan erő, melyben nem több és nem kevesebb, mint maga Isten van jelen. A Szentlélekben Isten egészen másképpen van jelen, mint a Teremtőben, vagy mint Jézus Krisztusban. Ugyanakkor, a Szentlélek bensőséges,

¹⁸⁴ Ld. M. Welker, *God the Spirit*, ford. John F. Hoffmeyer (Minneapolis: Fortress, 1994), 1kk.

közvetlen kapcsolatban van a Teremtővel és Jézus Krisztussal, ez által beszélhetünk Teremtő-Lélekről és Krisztus Lelkéről. A Teremtő által és a Szentlélekben a teremtmények megőriztetnek a teremtés béke-rendjében. Jézus Krisztus és a Szentlélek által szabadított ki az ember a bűn hatalma alóli fenyegetettségéből és önfenyegtetéséből. A Szentháromság működése által a Szentlélekben megadatott az embernek az az erő, amellyel ellenállhat a bűn hatalmának. Az ember kapott erőt ahhoz, hogy elfogadja Isten megújító erejét a vele való kapcsolatban és ennek megfelelően megújítsa azt az emberek közötti viszonyban is. A Lélek a szeretet nélküli embert, akinek alapvetően szüksége van a szeretetre, átöleli, és szeretetteljes emberré formálja, aki maga is szeretetre méltóvá válik.

A Szentlélekben Istennek a közösséghez való hűsége átkarolja és egybefogja az embert. Ennek kifejezésére a teológia egy nehéz fogalmat választott, a „megigazulást”. Isten hitet ad az embereknek, amelyben ők – mind egyénileg, mind közösségek – Istennel kapcsolatba kerülnek, és ebben az Istenhez való viszonyukban, illetve Istennek ebben a közösségi hűségében élhetik az életüket. Isten az embereknek adja „Krisztus emlékezetét”, hogy ezt az ígértetésben, a szeretetben, az irgalmasságban, az egymásnak való megbocsátás készségében, valamint az úrvacsora megünneplésében megőrizték, ápolják és továbbadják. Ezt az erőt elfogadva, az ember élete beleszövődik Isten életébe. „Új teremtményekké” válnak, Krisztus testének tagjaivá. Hatalmas és csodálatos érték birtokába kerülnek. Alkalmassá válnak arra, hogy nem kisebb dolognak, mint Isten jelenlétének hordozóivá legyenek. Erre a teológia a *megszentelődés* fogalmát vezette be. Amikor Isten Szentlelke megszenteli az embereket, a Lélek felemeli és olyan életben részesíti őket, amelyet többé már nem lehet tönkretenni. Részt kapnak a feltámadt Krisztus életéből. Részesednek az örökéletben.

Isten örök gazdagsága az úrvacsora szegénységében

Az úrvacsora által megnyitott többféle trinitárius szemlélet szövevényes módon keresztezi és áthatja egymást. Átszövik egymást, csakúgy mint az élő Isten három létmódja áthatnak egymásba (*perichoresis*). A fenyegetettségnek kitett, de mégis jó teremtés, a bűn hatalma, a szabadítás ereje, az Isten és ember, valamint az ember és ember között lévő kapcsolatok fenyegetettsége, nem különben az idői lét és örök élet

között feszülő erő mint alkotóelemek az úrvacsora ünneplésében jelen vannak és értelmi szinten, világosan előadva szükségszerűen egybekapcsolódnak. Az evangélikusok és a római katolikusok ezt a trinitárius szemléletmódot és krisztológiai nyomatékot összekapcsolták:

Végül az Eucharisztia misztériuma egyesít bennünket azzal a végső titokkal, amelyből minden létező származik, amely által minden létező fenntartatik és amely felé minden létező törekszik: ez a Szentháromság Isten titka. A mennyei Atyánk az elsődleges forrása és a végső célja az úrvacsorának. Isten testet öltött Fia az úrvacsorának élő középpontja: az ember benne, vele és általa bontakozik ki. A Szentlélek a szeretet végtelen ereje, amely élővé és hatóvá teszi az úrvacsorát. ... Ez a legmélyesegesebb titka az úrvacsorának és az életünknek, s amely titkot annyiszor ünnepeltük már az úrvacsora végén elmondott doxologikus imádságokban. A mi Urunk Jézus Krisztus jelenlétének fényében ez fejeződik ki: „Ő általa, Ő vele, Ő benne / a Szentlélekkel egyetemben / Tied minden dicséret és dicsőség Mindenható Atyánk / most és örökkön örökké. Ámen”¹⁸⁵

Isten és Krisztus magasztalásában világossá válik, miszerint a különbség Isten és ember között, Teremtő és teremtmény között nem tűnik el azáltal, hogy a megújított teremtés szabadságra és kiemelt szerephez jut, minek következtében valamilyen nagyon különös érték tulajdoníttatik neki. A könyörgésben, a hálaadásban és a magasztalásban az úrvacsorát ünneplő emberek felismerik, hogy ők az Isten teremtésben és új teremtésben elvégzett munkájától függnak. A Szentlélek segítségül hívása során ők tisztában vannak vele, hogy még akkor is, amikor telve vannak Szentlélekkel, amikor Krisztus testévé épülnek fel, amikor megkapják a hit, szeretet, reménység és a Lélek sok-sok ajándékát (*charismata*), akkor sem szárnyalhatják túl Istennek az erejét, és nem is sajátíthatják ki maguknak. Az ember a saját érzékszerveivel észleli a feltámadt és mennybe ment Krisztust az úrvacsorai kenyérben és borban, s így tudatában van annak, hogy ő alapjában véve Istentől függ. Így

---

¹⁸⁵ „The Eucharist” 1978 /L-RC/, 194-95. Ld. „Keresztség, úrvacsora és lelkipásztori szolgálat” 1982 /WCC/; „The Mystery of the Church” 1982 /O-RC/, 55. A „trinitárius Krisztológia” és a sákramentális teológia kapcsolata tekintetében ld. Louis-Marie Chauver, *Symbole et sacrement: Une relecture sacramentelle de l'existence chrétienne* (Paris: Cerf, 1987), 459kk.

pontosan tudja, hogy az Isten előtti földi léte mennyire szegényes és szájalmas.

Az úrvacsorában az ember szegénységének és szájalomra méltó voltának tudata többféleképpen is nyilvánvalóvá lesz: a cselekmény pusztán szimbolikus; az üdv-bizonyosság kétségessé válik; az elárultatás és a megfeszítés emlékezete megújul; a feltámadásról szóló ismeret vita tárgya marad; a „mennyei vacsora” még mindig csak a távolban sejlik föl; nehezen képzelhető el minden idők és a világ valamennyi ökumenikus egyházának megvalósulása a gyakran kicsi, szorongatásuktól és problémáktól küzdő közösségekben. Az úrvacsora ünneplésében az egyház tudja, hogy még úton van. Az egyház tudja, hogy Krisztus egyetemes jelenléte, az Ő „dicsőséges” *parúziája* még hátra van. Krisztus érzékelhetően megtapasztalható jelenléte a kenyérben és a borban alázatra ad okot. A kenyérre és a borra, valamint az úrvacsorai szimbolikus cselekményekre való komoly odafigyelés világossá teszi, hogy itt még mindig egy utazás kezdetén állunk. De bizonyos az is, hogy ekkor vagyunk az elképzelhető legbensőségebb viszonyban Istennel. Itt tapasztalhatjuk meg Istent az érzékeinkkel, testi módon. Bizonyos, hogy itt állunk egy tiszta és őszinte emberi közösségben. Itt valósul meg „a földi békesség azok között, akiken Isten jóindulata nyugszik” – jóllehet ez a megvalósulás még átmeneti és törékeny. Mégis mindezek láttán az emberek az úrvacsorában egy utazás kezdetén állnak újra és újra. Az emberek tehát ott állnak a kezdet kezdetén, ahonnan Isten elhívja őket az Ő szegénységükből és elveszettségükből, hogy folyton folyvást elfogadják Isten jóindulatát és ezáltal elinduljanak Isten felé.

Következtetések

A 20. század végén az egyházak az úrvacsora kérdését érintő ökumenikus párbeszédek során előtérbe került a Szentháromság Isten munkája az úrvacsorában. Erre vonatkozóan az ökumenikus értelmezés számos dokumentuma elfogadta ezt a felépítést: a Teremtőnek való hálaadás (*eucharisztia*), Krisztus emlékezete (*anamnézis, memorial*) és a Szentlélek segítségül hívása (*epiklézis*).

A teremtés és új teremtés Istenének munkája felismerhető az úrvacsorában, ami hozzájárulhat a hit és a spiritualitás megújulásához. Manapság ezt sokan keresik, óhajtják. Az Isten-képzet tartalmilag

megüresedett, ami elbizonytalanította a hozzá vezető utat és a hitet csendre kárhóztatta, de a megüresedett Isten-képzet helyébe most egy új lehetőség léphet Istennek és az Ő jelenlétének megismerési folyamatával. Isten (élet)ereje és szeretete ismerhető fel a Szentháromság munkája révén a teremtésben, szabadításban és a teremtmények magas rangra emelésében. Az úrvacsora ünneplése során a Szentháromság Isten gazdag munkájával találkozunk, amelynek sokrétű elemei értelmi szinten, világosan előadva szükségszerűen egybekapcsolódnak. A szimbolikus étkezés szegénységében Isten mennyei dicsőséget ajándékoz az embernek.

Zárszó és köszönet

Ez a könyv a Heidelbergben és Princetonban megtartott kurzusok eredménye. Valójában egy előadássorozatról van szó, amely az 1994/95. tanév téli szemeszterében a Heidelbergi Egyetemen és 1995 végén a Princetoni Teológiai Szemináriumban hangzott el. Hálás vagyok az előadások hallgatóinak a kritikai és tisztázó kérdéseikért, hozzászólásaikért, különösen is Dr. Sigrid Brandtnak, Dr. Ernst Schnellbächernek és egy princetoni női egyetemi hallgató csoportnak, akik többek között új döntésre készítettek a gyermekek úrvacsorai részvételének kérdésében. Hálás vagyok Mr. Gregory Faulknernek az ortodox teológiával kapcsolatos bibliográfiai javaslataiért, különösen is Alexander Schemann teológiáját illetően.

Amikor 1993-ban a Princetoni Teológiai Szemináriumban a Frederick Neumann Symposiumnak a Szentírás Teológiai Magyarázata elnevezésű programjára készültem a „Feltámadás” című előadásommal,¹⁸⁶ rátaláltam egy új látásmódra, amelynek nagy hozadéka volt számomra az úrvacsora témájával való foglalkozás közben. Lekötelezett vagyok a kollégáimnak, Daniel Migliorenak és Klaus Bergernek az előrevivő kritikai megjegyzéseikért az előadások kapcsán. További segítő gondolatokat kaptam egy haladó tanulmányokat végző szemináriumi csoporttól, amely 1994 nyári szemeszterében a sákramentumi teológiával foglalkozott Heidelbergben. Hálás vagyok a doktorjelölteknek és más hallgatóknak, akik részt vettek ezen a szemináriumon, s akikkel nagyon eredményes beszélgetést folytathattam a sákramentumi teológia klasszikus és jelenlegi álláspontjairól. Különösen is sokat tanultam Dr. Günter Thomastól és Dr. Andreas Schülétől. Hálás vagyok Mr. Johannes Wachowskinak a zsidó ünnepi kultúrával kapcsolatos bibliográfiai referenciáiért.

Szeretnék hálás szívvel kiemelni egy könyvet: Eckhard Lessing, *Abendmahl*, Benschheimer Ökumenische Studienhefte 1 (Göttingen: Vandenhoeck, 1993), amely különösen is jó alapul szolgált számomra.

---

¹⁸⁶ M. Welker, „Resurrection and the Reign of God,” in Daniel Migliore, szerk., *The Princeton Seminary Bulletin*, Supplementary Issue 3: *The 1993 Friedrich Neumann Symposium on the Theological Interpretation of Scripture: Hope for the Kingdom and Responsibility for the World* (Princeton, 1994).

Végezetül köszönetet mondok a „Pfullingen munkacsoport” kollégáinak és a pfullingeni kollégium diákjainak az építő hozzászólásaikért az „egyház és úrvacsora” témában írt vázlatom kapcsán, amelyből ebben a könyvben szintén sokat hasznosítottam.¹⁸⁷

Hálámat szeretném kifejezni feleségemnek, Ulrike Welkernek, aki a német nyelv és irodalom szakértőjének szemével, együttgondolkodással és teológiai érzékenységet tanúsító észrevételeivel olvasta, kritizálta és javította ennek a könyvnek a szövegét. Nemcsak a könyv elkészítésével kapcsolatos közreműködéséért mondok neki köszönetet, hanem a folyamatos, állandó ösztönzéséért, valamint a tanulságos beszélgetésekért a hit alapvető és meghatározó kérdéseiről.

Szívélyes köszönetemet fejezem ki Dr. John Hoffmeyernek a fordításért.

Michael Welker
Heidelberg, 1999 nyara.

Rövidítések jegyzéke

A - Anglikán
B - Baptista
E - Evangelikál
L - Evangélikus
M - Metodista
O - Ortodox
OC – Ókatolikus
R - Református
RC – Római katolikus
SO – Szír ortodox
WCC – Egyházak Világ Tanácsa

---

¹⁸⁷ M. Welker, „Kirche und Abendmahl” in Wilfried Härle and Reiner Preul, szerk., *Kirche: Magdeburger Jahrbuch Theologie VIII* (MARBURG: Elwert Verlag, 1996), 47-60.

